Catelijne van Ingelmunster

Sini Greup-Roldanus

bron
Sini Greup-Roldanus, *Catelijne van Ingelmunster*. Met illustraties van Jan Wiegman. G.B. van Goor Zonen, Gouda's Uitgeversmaatschappij, 's-Gravenhage 1938

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/greu001cate03_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. de Bibliotheek Zuid-Kennemerland

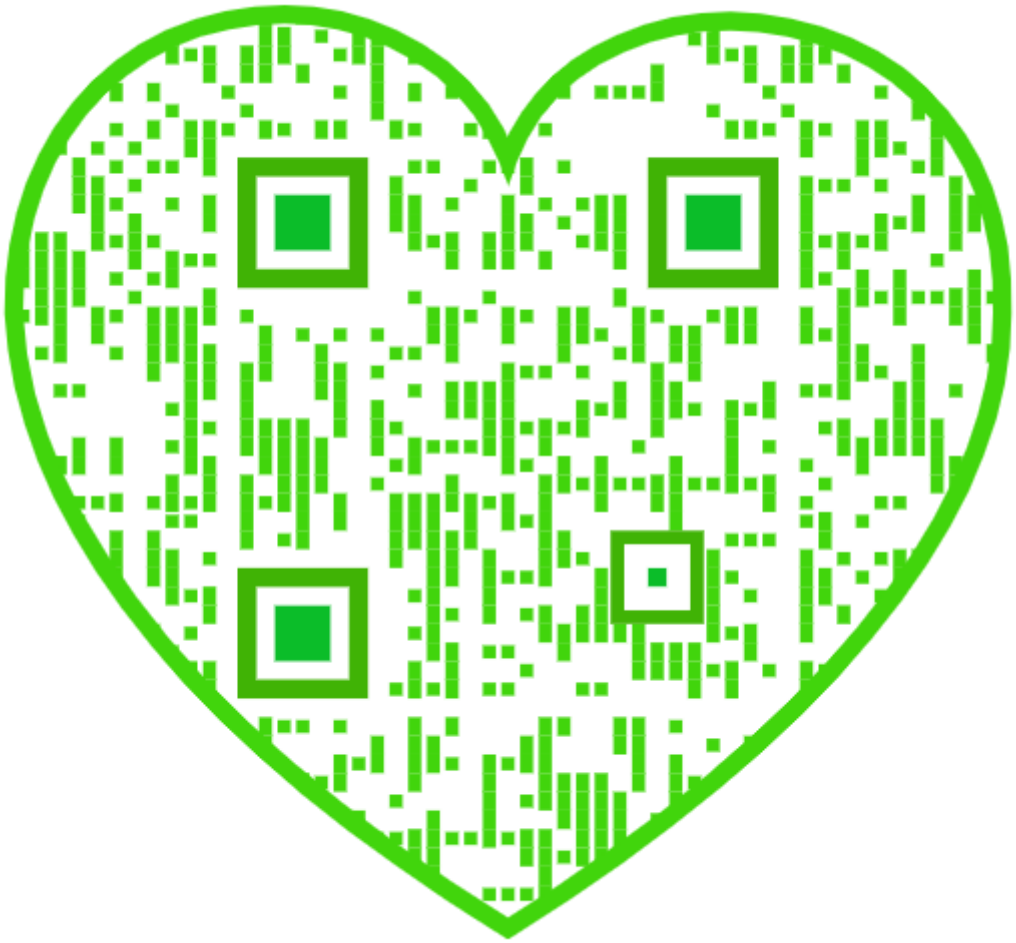

t.o. 3

I

CATELIJNE wipte met een sprong van de wagen op de bovenste trede van de stoep voor het rechthuis en stond daar te wachten, tot vader Bartel de bruin had doen keren en de wielen weer op het zand van de weg knerpten. Toen zuchtte zij, maar draaide zich vastbesloten naar de gapende opening van de hal. Dat Bartel Lambertsz juist nog even omkeek en de zweep tot een groet ophief, zag zij niet meer. Langzaam slifte zij haar muilen over de blauwe vloerstenen; hoe toch deze boodschap aan den schout te melden? Waarom ging vader niet zelf? Waarom had hij het gisteren den schout niet gezegd, toen die langs het Velt kwam en een praatje was begonnen over weer en wind, over zon en zomer, over regen en ruw weer? Omdat het gisteren Zondag was? Eigenlijk was het wel grappig hier zo deftig in het rechthuis te zijn voor zaken; bang voor den schout was zij niet, dien kende zij immers goed en die maakte altijd boerten en zottigheden met kinderen. Toch zou zij wel willen, dat hij nu maar ernstig haar aanhoorde, anders was het, of zij als een klein kind en niet als reeds een beetje zakenvrouw met een boodschap van het Velt kwam. Laatstleden Vrouwendag, dat was begin Februari, was zij zestien geworden, dus nu was zij al hard op weg naar de zeventien en lang geen kind meer te noemen.

Daar was de deur van de klerkenkamer, waar men zich melden moest voor den schout. Dat wist zij van een vorig maal met vader. Kordaat, maar met weer een zucht, lichtte zij de klink; tegenover dien grommerd van een heer secretarius wilde zij in geen geval een klein kind

meer lijken, dat zich onhandig en verlegen gedroeg. Den heer secretarius kende zij ook goed, als trouwens iedereen op en om het dorp; zelfs den ambachtsheer, den heer van Heemstede, die zo zelden op het Huis was, zou zij niet als een onbekende voorbijlopen. Die oude grommerd van een secretarius, in zijn zwarte tabberd vol vlekken, die oude isegrinus, die met een boze grom of in het geheel niet teruggroette, hoe beleefd men hem op de weg bejegende - zij zou nu eens heel bijzonder vriendelijk zijn, niet omdat zij door hem toegang tot den schout moest krijgen, maar om te zien, of hij nu in de besloten ruimte van de klerkenkamer even bokkig zou doen als anders op straten en wegen.

Nauwelijks over de drempel zong zij met een plagerig pleizier een zo gemaakt lief 'gòèden morgen, heer secretarius', dat haar ogen tintelden van de pret en de dikke goudbruine sproeten op haar neus en wangen leken mee te tintelen van pleizier. Een kort 'goedenmòrgen' klonk als weerwoord; maar niet de bekende figuur van den ouden brombeer zat achter de tafel, beladen met allerlei paperassen en dikke perkamenten folianten; op zijn plaats boog zich een jongeman, heel deftig slank in een donker pak kleren, over een groot vel perkament, waarop zijn pen haastig letter naast letter tekende. Zijn gezicht bleef in de schaduw van het zware groene gordijn, toen hij, opkijkend van zijn werk, de plechtige vraag tot haar richtte, waarmede hij haar kon gerieven.

Het was iets geheel onverwachts, dat hier niet heer Isegrinus was gezeten; Catelijne stond met ogen en mond alsof zij spreken ging, doch zij zweeg.

'Spreekt en verstaat gij Hollands?' vroeg de jongeman wat ongeduldig. Catelijne liet dat ongeduld zich ontgaan, want zij ontdekte in die stem een vreemd accent.

'Goedenmorgen is Hollands,' antwoordde zij zedig en onderdanig, maar op zij van haar mond groefden twee

plooitjes en haar wat grote lange neus trok en wipte aan de punt als in een snuffeling.

‘Ik meende, als gij liever Frans zoudt willen spreken?’ ‘Gij zijt zelf eigenlijk Frans?’

‘Mijn goedenmorgen was òòk Hollands.’

Hoog uitdagend keken zij elkander aan. Catelijne liet de kap van haar hoofd glijden en trok de wijde mantel wat vaster om zich heen.

‘Waar is de heer secretarius?’

‘Die ben ik vandaag.’

Hield hij haar voor den zot? Neen, dat zou hij niet durven vlak bij de schoutskamer. En hij zat toch ook aan de tafel op de plaats van den secretarius.

‘Ik kwam met een boodschap voor den schout van mijn vader van het Velt’, begon zij aarzelend.

‘De schout is vandaag niet hier; dat is, hij is niet te spreken vandaag. Wat wil je vader van het Velt?’

‘Ik weet niet, of ik dat een ander man zeggen mag.’ Catelijne zei het met opzet wat hooghartig, want zij vond, dat die jonkman wat al te neerbuigend sprak. ‘En mijn vader wil niets van het Velt, mijn vader ìs van het Velt! Weet gij dat niet eens, als gij hier toch reeds secretarius zijt?’ Catelijne was voldaan over de snibbigheid van haar toon.

‘Het is beter, dat gij niet zo luid spreekt; de heer schout is in ernstige besprekingen daarbinnen met den baljuw. Het is al verloren tijd, indien gij langer wacht mij te zeggen, wat gij van node hadt. Ik ben nu eenmaal vandaag hier de secretarius, al ken ik nog niet elk en een iegelijk hier op het dorp.’

‘Mijn vader is niet elk en een iegelijk.’ Catelijne stampte van drift en van boosheid over al die tegenslag, over die toon, over die - die schoolmeesterachtige wijze terechtwijzingen, die hij haar te slikken gaf, over al dat oponthoud, ook over die onzekerheid, of zij de boodschap van

vader hem, dien kalmen maar opgeblazen jonkman, zeggen zou. Opgeblazen waardigheid? Neen, eerder was hij mager als een kleerstaak. ‘Mijn vader is Bartel Lambertsz van Ingelmunster, de lijnwaadbleker van het Velt, de blekerij van den ambachtsheer. Mijn vader werkt voor alle grote koopluiden in Haarlem, en in Amsterdam ook. En het Velt telt zovele morgens land als bijna geen ander bleker in bedrijf heeft, en een strook wildernis bij de duinen hoort in erfpacht aan vader Bartel, die hij een volgend jaar ook tot bleekvelden wil approprieren’ - zij hakkelde over het laatste woord en nu kwam vanzelf al over haar lippen voor zij het kon tegen houden: ‘en het was over de verponding en over het morgengeld en over het dorpsgeld, dat vader den schout te vragen had - en over de pacht.’

‘Bartel Lambertsz van Ingelmunster van het Velt - juist - hoevele morgens? hoeveel verponding?’ De vlugge hand schreef al iets op een reep papier, dat onder het perkament vandaan was getrokken. ‘En gij betaalt heden de verschuldigde somma van -’

‘O, neen,’ moest Catelijne kleintjes bekennen. ‘Vader laat wederom uitstel vragen - de kooplieden hebben over het vorig seizoen nog niet betaald - en hoeveel verponding en morgengeld en dorpslasten en pacht, dat weet ik niet.’ Zij zuchtte. ‘Maar de grondlasten en al dat waren vorig jaar even zoveel als nu; kunt gij dat dan zelf soms nazien?’ Snel had zij zich hersteld en haar zekerheid teruggevonden.

‘Eigenlijk maakt dat ook niet uit,’ praatte hij deftig, maar als tegen zichzelve, turend op het papier en op de neergeschreven naam, en zijn pen weer opnemend vroeg hij zakelijk: ‘Hoe luidde de reden van het uitstel vragen?’

Catelijne had op haar lippen het antwoord: ‘Ik zei het reeds zo half en half, en als gij dàt nog niet eens begrijpt,’

maar zij was bang de zaak te bederven voor vader Bartel, die het welwillen van den schout nodig had. Zij tuurde wrevelig door de kleine loodgevatte ruitjes naar de zoetjes vallende regen en haalde zuchtend haar schouders op als antwoord. Bij die beweging gleed de mantel af en haastig die grijpend, sjorde zij de zware stof naar boven, doch daarbij veegde een slip een stapeltje papieren van de werktafel; de lange smalle witte reepjes dwarrelden om haar voeten.

Met een ongeduldige beweging sprong de jongeman op. ‘Gij zijt een handig meidje, gij!’

Catelijne voelde een blos gloeien, meer om de eigen onhandigheid dan om zijn gezegde. Snel begon zij de papiertjes te rapen. Het was een nauwe doorgang tussen de werktafel voor het raam en de zware eiken tafel in het midden van het vertrek. ‘Au’ - om een botsing met zijn hoofd te vermijden, had zij zich haastig teruggetrokken en stootte zich tegen de scherpe tafelrand. Zwaar beledigd keek zij en wreef pijnlijk haar voorhoofd. Maar daar hij generlei verontschuldiging aanbood en zij gevoelde in zijn ogen schuldig te zijn, in allen dele, zweeg zij en toen het laatste strookje was opgeraapt, knikte zij stom en keerde zich naar de deur.

‘Wacht gij even nog.’ Hij bladerde in een klein smal register, een schrijfboekje met gemarmerd kartonnen omslag. ‘Barend - Bartel - hier, hier heb ik het. Hoe? Over vorig jaar, over het jaar 1628, is de somma totaal ook niet voldaan?’ Zijn wenkbrauwen fronsten bedenkelijk.

‘Daar weet de heer schout alles van,’ zei Catelijne, weer kleintjes. Wat een boodschap, wat een ellende van een boodschap.

‘Hm’; gewichtig bladerend in het register wachtte hij even. Dan vond hij nog een post, waarover hij wat zeggen wilde, doch hij floot zachtjes tussen de tanden. Catelijne

had willen roepen, dat zij zelve al te goed wist, hoe dat voor-vorige jaar ook nog open en onbetaald stond, maar zij vertrouwde haar stem niet meer en wachtte geduldig bij de deur.

Dan kwam er aarzelend: ‘Ik zou nu maar gaan, naar huis meen ik. Hier is toch niet aan te doen. Bartel Lambertsz van Ingelmunster zal wel horen van den schout.’ ‘Gij zijt bedankt.’ Catelijne keerde naar de deurknop, doch zij bedacht, dat zij zo bij vader Bartel niet terug kon komen; die zou nauwkeurig navragen over den heer secretarius en den heer schout; en daarom vroeg zij voorzichtig: ‘En wie kan ik zeggen, dat vandaag hier als secretarius mij te woord stond?’

‘Baptiste van der Weyden, de zoon van koopman Jacques des Prés uit de Zijlstraat in Haarlem.’

‘Wat!?’ Catelijne liet de deurknop los en kwam een stap terug in de kamer. ‘Baptiste van der Weyden? Waar men onlangs van vertelde -’ Zij brak beschaamd af; zij durfde niet verder te gaan en vond zich een inderdaad zeer onhandig meidje; hoe kon zij zo onbeleefd zijn! Voor hem was dit waarschijnlijk toch even onaangenaam, als voor haar die boodschap was over de pacht en over de grondlasten en de rest.

‘Ik word hier opgeleid voor secretarius en rentmeester; de schout heeft beloofd mij te helpen en de oude secretarius is al heel tevreden met mij.’

‘Over mij, zeggen wij hier in Holland,’ Catelijne glimlachte. ‘Is het waar, wat men vertelt, dat gij en uw vader en uw moeder thuis nòg altijd Frans spreekt samen?’

‘Ja zeker; mijn moeder kan het Hollands maar niet leren en vindt die taal even zwaar als alles hier.’

‘Dat is slecht,’ viel Catelijne verontwaardigd uit. ‘Slecht! Zoudt gij terugwillen naar de streek, waaruit onze ouders weg moesten vluchten om de troebelen en oorlogen en vervolgingen?’

‘*Ik* vind het hier best en mijn vader ook en ik noem mij daarom altijd reeds van der Weyden en niet meer des Prés, maar mijn moeder wil daar niet van horen, en mijn broeder en zuster blijven ook bij des Prés.’

‘Baptiste zeide gij? Dat is nog erg Fransachtig,’ meende Catelijne bedenkelijk. Toen vroeg zij gretig, op de werktafel toelopend: ‘Hebt gij geen tweede naam, die Hollandser is of vertaald kan?’ Bedisselen was altijd prettig, raad bedenken voor alles en iedereen, ook voor moeilijke gevallen, die eigenlijk nog niet eens bestonden.

‘Baptiste Noël ben ik gedoopt.’

Catelijne schoot in een lach: ‘Vertalen gaat hier niet,’ en met een beetje leedvermaak probeerde zij: ‘Doper Kerstmis, Kerstmis de Doper, de Kerst-Doper, neen, dat wordt alles niets. Raar, Baptiste Noël klinkt zo, zo, ja, hoe zal ik het zeggen, en dat Hollands, dat heeft daar nu niet eens een goede mooie vertaling voor.’ Driftig stampte weer haar voet.

‘Nu hebt ge zelf wat op het Hollands te zeggen,’ vermaande Baptiste van der Weyden ernstig.

‘Ik zou ook kunnen zeggen, dat er zulke zotte voornamen in het Frans gebruikt worden, dat het Hollands met recht die niet kent! Wie heet er nu zo dwaas als gij!’

‘Spreken zij op het Velt nog wel Frans? Van Ingelmunster is Bartel Lambertsz?’

‘Neen, nooit; ja toch, ouwe oom Arjaen doet het soms midden in een vertelling, die is van Roesselaere, net als mijn moeder, en Roesselaere is als Ingelmunster eigenlijk een zuiver Vlaamse streek? Vanwaar zijn de des Prés? Uit Frans-Vlaanderen? Maar waarom verandert gij niet uw voornaam geheel, bijvoorbeeld in Claes of Pieter?’ Neen schudde zijn hoofd en ‘neen’ zei Catelijne zelf, ‘dat gaat toch ook niet.’ Met een zuchtje vulde zij aan

‘voor een heer secretarius en rentmeester is het Claes en Pieter zeker niets.’

‘Waar ligt het Velt?’ vroeg dan Baptiste Noël.

‘Aan het einde van de Zandvaart over de klapbrug.’

‘Het kan zijn, dat ik zelf bescheid van den schout kom brengen.’ Onderzoekend keek hij even op, maar onder de kap, die zij juist weer over het hoofd had getrokken, keken haar ogen over hem heen door de met wapens beschilderde ruitjes.

‘Over de klapbrug,’ herhaalde zij werktuigelijk en stond met een kort goedendag op de gang. Langzaam liep zij terug over de grote blauwe plavuizen, voorzichtig als bij een spelletje haar voeten plaatsend telkens midden op elke steen, zonder de naden te raken. Buiten plaste de regen neer, wat te beginnen? Zij zette zich geduldig op de halbank tot wachten. Het waren losse buien, maar dit onbestendige weer de gehele zomer reeds, men kreeg er schoon genoeg van. Zou vader al terug uit Haarlem wezen? Zeker allang. Wàt een weer! Al het 's morgens uitgelegde linnen zou weer binnengehaald zijn, item zoveel schade. Een landman, overwoog Catelijne, kon ook de regen verwensen, in de oogsttijd, maar het blekersvolk vermaledijde regen van het vroege voorjaar tot in de late herfst. Voor hen hing alles af van zon en zonneschijn, van warmte en bestendig weer. Op het Velt sprak men van niet anders. Ouwe oom Arjaen, zittend op zijn bankje bij de haard, ook midden in de zomer, mompelde lange verhalen over de regenschade, die hij indertijd in zijn bedrijf geleden had, hier in de Santpoort en vroeger in Vlaanderenland, lang voor de troebelen begonnen; haar zuster Mayken kon niet anders meer dan over het weer praten, sedert zij getrouwd was met Jeroen de la Chambre, die op zijn garenblekerijtje ook geen regen in het seizoen kon gebruiken. Verleden jaar was het

regen, regen, en onbetaalde pacht; dit jaar was het regen, regen en weer onbetaalde pacht.

Werd het buiten wat beter? Zij stond op om te zien, maar het geluid van het neerplassende water bereikte haar voor zij bij de deur was. Het was vervelend wachten hier, maar terug naar de klerkenkamer, naar dien hogen Baptiste Noël, dat deed zij liever niet. Misschien gooide zij dan weer een stapel paperassen van de tafel - Huiverend wikkelde zij zich vaster in de mantel; die nattigheid buiten leek door de stenen hier naar boven te slaan; wàt een stenen, het leken wel kleine grafzerken of stenen in een gevangenis - maar hup, zij liet zich niet klein krijgen, door geen kasteelplein vol zerken of gevangenisstenen. Zij hupte van de ene voet op de ander, van de ene steen op de ander; het werd een spelletje, zij vond in de stenen een hinkelbaan. Was er niets om mee te werpen op die baan? In haar rokzak had zij niets? Ja toch, een paar steen-harde onrijpe afgevallen appeltjes. Het spel was nu volledig, een ingewikkelde hinkelbaan met twee panden erop. Zo verdiept raakte zij in haar spel, dat zij niets hoorde of zag, tot de klok boven het rechthuis begon te kleppen en zij, geschrokken van het uur, de hal uitrende, de deur uit, in de regen, die nu weer zoetjes ruisend neerviel.

Op de blauwe plavuizen bleven de twee bleekgroene appeltjes achter, twee glimplekjes op de doffe stenen.

Catelijne liep langs de vaart en neuriede een wijsje, dat zij pas gehoord had van de nieuwe leermeiden. Er zat zo een aardige stamp-stamp-maat in, geen wonder, dat het volk dat graag zong, terwijl het linnen gewassen en gewreven werd tussen de grote rood-ruwe handen. Moeder had ook graag, dat in het washuis werd gezongen, want ‘dan werd er niet gepraat.’ Praten hield ieder van het werk, welke arbeid dat ook was; zelfs bij het breien kon men niet goed op meerderen en minderen

letten, als er gepraat werd. En als de wasmeiden met elkaar praatten, kregen zij spoedig woorden. Het begon met een plagende zotternij en het eindigde in schelden, in tranen, in vechten soms. Zoals moeder Mayken dan durfde te treden tussen twee van die grote zware vrouwmensen - Catelijne liet er het neuriën bij en zuchtte maar weer eens. De helft van die scheldpartijen begreep zij nooit, ook niet de verwijten, die zij elkander deden vòòr dat het echt schelden werd. Trouwens, moeder werkte tegen de tijd, dat het wat begon te worden, haar, Catelijne, altijd snel weg, met een verzonnen boodschap naar vader Bartel in het looghuis of naar de opperbleekmaagd op het veld of naar ouwen oom Arjaen bij de haard of zij moest zien naar kleine Barteltje op de werf. Kleine Barteltje was niet eens zo klein meer, werd al vijf met Sint-Maarten. Die moest maar eens aan het schoolgaan beginnen, dat zou opruiming geven op de werf. Men kreeg dan de handen wat vrij. Zou hij snel het abc kennen? en de cijfers tot tien, de Arabische, misschien ook de Romeinse -

Catelijne deed een sprongetje van verrukking: als zij hem eens alles leerde, wat zij zelf geleerd had bij Jan van Goch? Dan hoefde hij niet schoolgaan, dat spaarde een aardige duit aan schoolgeld en aan schrijfboeken; ach neen, schrijfboeken zou hij toch moeten hebben en waar haalde zij leesboeken en een abc-boek vandaan? Maar dat mocht geen bezwaar zijn, bepeinsde zij, Laurens Jansz, daar in Haarlem had ook wel letters in het zand geschreven, vertelde men; schrijven in zand ging gemakgelijk genoeg. Kijk, en Catelijne schuifelde met haar muil een plekje van de modderweg glad, bukte zich en trok een prachtig krullende C. van I. met haar wijsvinger. Zij huppelde verder, nog even omkijkend naar dat naamcijfer, dacht aan de hinkelbaan van plavuizen in het rechthuis, ach, die appeltjes had zij laten liggen daar.

t.o. 14

HET HUIS OP DE LYWAAT-BLEEKERY
VAN DE WED. LOUIS CUNST OP DE GLIP

Slordig was dat - die vruchtjes waren niets waard nog, zure, onrijpe, steenharde bikkeltjes, die zij als speelgoed in haar zak meegedragen had; als een klein kind had zij daar gespeeld en had nu slordig haar speeltuig achtergelaten. Zij fronste streng; slordigheid kon zij nu eenmaal niet uitstaan, van niemand. Daarom vond zij zwager Jeroen ook niets aardig; Jeroen was altijd even slordig in alles. Daarom vond zij hem niets aardig. Daarom alleen? Nu ja, òòk daarom.

Van hier waren de opstallen van het Velt door de bomen te zien. Zij was nu bijna weer thuis, maar ineens voelde zij zich moe en zo moedeloos. De dag was reeds half om. In de namiddag kwam Mayken de laatste tijd veelal op het Velt bij moeder praten en dan werd zij, Catelijne, ergens anders aan het werk gezet, van die vervelende werkjes, die zij veel liever niet deed, zoals dat gruwelijk vervelende lussen aannaaien. De litsen van koordachtig linnen band waren weinig buigzaam en meegevend, de zware linnen stukken, waaraan zij genaaid moesten worden, moeilijk te hanteren en afschuwelijk van een muffe, gore lucht; de grove draad haalde bij het aantrekken van de steek de pink telkens iets meer open, tot het bloed eruit kwam, de grove naalden prikten gaatjes in de vingers, tot het raspen geleken. Daarbij waren Lijsbeth en Bethgen, die gewoonlijk aan het litsen werden gezet, zo zeurderig in haar verhalen en zo weinig aardig met helpen.

Als moeder haar deze middag zou vragen naar de litszolder te gaan, dan zou zij zeggen - Maar het gewone huiswerk, dat zij anders in de morgen deed, lag dat soms nog te wachten? Het bekende zuchtje kwam, maar één huppelsprongetje over een spiegelende modderplas liet die moeilijkheden weer ver achter en vergeten.

De morgentaak làg te wachten, behalve het schoonmaken van de groente voor de potagie, die lustig in de ketel

hing te pruttelen. Verder moest vandaag het tinwerk geschuurd en Aecht had al het tin reeds op de werf bij elkaar gezet met de grote bak fijn zand en de oude grove linnen lap. Goed, dat deze potagie uit de aardewerkkommen werd gegeten, anders - een ondeugend lichtje speelde in Catelijne's ogen - anders, flink wat zand in de groefjes van de tinnen borden en schotels laten zitten - Catelijne wist, dat zij nooit zo een kinderachtige zonde zou bedrijven, maar de gedachte, dat het mogelijk was zo iets te bedenken en uit te voeren, indien men wilde, stemde tevreden.

De potagie was aangebrand; dat proefde ieder. Aecht bromde wat van ‘alleen voor alles staan’, maar vader Bartel was er gelukkig niet. Moeder Mayken dacht, dat hij wel in stad wat eten zou, nu het middaguur reeds lang verstreken was; er behoefde niets op zij bij het vuur gezet voor hem, wel een flinke kom vol voor Tobias den paardeknecht, die ook verlaat was. Kleine Barteltje at al het brood op, dat in zijn bereik lag, maar liet het andere eten staan; Catelijne deed of zij het niet bemerkte. Als de jongen honger had, zou hij wel eten. Hoenders pikten ook de ene keer grager dan een ander keer. En ineens zag zij moeder Mayken en Aecht en Barteltje als hoenders moeten rondscharrelen om hun eten op te pikken. Die ouwe oom Arjaen zou maar weinig vinden met zijn bijna blinde ogen en hij zou met zijn arme stijve vingers maar langzaam kunnen oppikken. Aecht daarentegen was een venijnig mager hoen, zoals zij nu op de tafel tussen de eetkommen met haar kromme vingers scharrelde naar een stuk brood, zo zou zij het als hoen niet verbeteren kunnen.

‘Waarom lacht Catelijne?’ vroeg kleine Barteltje.

‘Om de hoenders,’ antwoordde Catelijne terstond en schaterde, want moeder Mayken keek angstig om en

achter haar rokken op de vloer, of de dieren toch weer waren los gebroken en binnen gekomen.

‘Catelijne lacht graag,’ mummelde ouwe oom Arjaen dof. ‘Catelijne is jong, Catelijne lacht graag.’

Zij voelde een rillinkje over haar rug; het had als een verwijt geklonken uit dat blinde gezicht.

‘Hebt ge het nieuwe grijze jak aan vandaag? Dat zie ik nog,’ zei de oude langzame stem wat verheugd.

‘Het is grauw als zwarte modder,’ verbeterde Barteltje. ‘Maar zwart is anders; zwart is als in de bedstee met dichte deuren midden in de nacht, als ik wakker word.’

‘Mooi, dat ge dat nog ziet, oom Arjaen,’ kwam moeder Mayken vriendelijk er tussen. ‘Dat ge nog ziet, dat het niet haar oude grauwe jak is. Ja, ja, je ogen willen soms nog wel.’

‘Niet veel meer, Mayken, niet veel. Als ik denk, hoe ik in Ingelmunster op de weg de torens van Kortrijk en van Roesselaere zag, zo duidelijk, of zij vlak bij waren, als ik denk, hoe ik boven van de hoge bok af een vierduitstuk tussen de keien zag liggen nog vóór de koppen van de dravende paarden, als ik dat bedenk -’

‘Hoeveel jaren woonde ge in Ingelmunster en hoeveel in Roesselaere, oom Arjaen?’ Catelijne vroeg naar de bekende weg, maar het verhaal over de troebelen, dat nu volgen moest, kwam deze keer niet. Moeder Mayken maakte een eind aan de maaltijd; kleine Barteltje, die de poes zijn potagie liet uitslurpen, kreeg een tik op zijn vingers en de tafel rondziende, zeide de vrouw te danken. Met gevouwen handen en open ernstige ogen prevelde zij zelf haar woorden. ‘Werkelijk dankbaar kijkt moeder zo,’ dacht Catelijne, ‘dankbaar, en dat voor een aangebrande potagie.’ Zij schrok van die laatste gedachte; het was toch voedsel geweest, en voor elk voedsel moest de mens dankbaar zijn, zeker in deze benauwde tijden, dat alles duurder en steeds duurder werd.

Dankbaar moest men zijn hier rustig op het Velt te wonen, altijd brood te hebben, volop rapen en kool en groenten en vruchten, vlees ook in de kuip te weten; dankbaar dat geen slecht volk hier de werf op kwam stormen om te roven en alles stuk te slaan, uit roofzucht en uit baldadigheid, alles, tot de eetkommen toe, waarin de potagie nog op tafel stond. Hoe dikwijls had oom Arjaen de historie van die papkommen in de keuken van het huis in Ingelmunster niet gedaan? Nooit veranderde een woord in zijn verhaal, in de beschrijving van dat wilde toneel, dat zich telkens opnieuw afspeelde daar achter zijn blinde ogen, die nog slechts een schemer van licht konden zien. Oom Arjaen had veel doorgemaakt, moeder Mayken en vader Bartel ook, maar die waren toen nog zo jong geweest als kleine Barteltje nu. ‘Een zuigeling was Mayken, aan haar moeders borst’ begon een ander van oom Arjaen's troebelen-geschiedenissen, lange verhalen, die oom Arjaen begon, zo gauw iemand slechts een woord liet vallen over die jaren van schrik en ellende, of als een plaatsnaam genoemd werd uit de streek bij Kortrijk. Oom Arjaen was toen zelf reeds in Holland woonachtig geweest; zijn broer Josse en diens vrouw Catelijne en hun kind Mayken had hij met eigen levensgevaar weggehaald uit Ingelmunster, toen de tijden benarder werden. Vader Bartel was met een andere groep Vlamingen naar Holland gekomen. Die zijn vader, dus grootvader Lambert van Ingelmunster was van vermoeidheid eens met de teugels in de handen in slaap gevallen en toen van de wagen gevallen, die was begraven in Steenbergen. Vader Bartel en moeder Mayken hadden elkander jarenlang gekend, zoals al wat Vlaams en Frans sprak in Holland in die jaren elkander kende en meestentijds nauwe verwantschap droeg. In het jaar, dat cousijn Ameet van der Knocke uit Vlaanderen kwam en gelden meebracht, die vader Bartel nog toekwamen van

een erfenis daar, waren vader en moeder getrouwd en hadden zij de bleeknering zelfstandig begonnen hier onder Bennebroek, waar vader het eerste bleekveld, hèt Velt, met eigen handen aangelegd had in een strook wildernis, voor weinig geld gepacht van den ambachtsheer. Hier was Josse geboren, die jong aan de pokken stierf, en een Bartel, niet kleine Barteltje, maar een veel oudere, die aan een kwade hoest wegteerde, en toen Mayken, die nu twintig jaren telde en dan weer een Josse, waarover niemand op het Velt ooit spreken wilde, en dan zij, Catelijne en dan na jaren en jaren, kleine Barteltje, die blonde geus. Die was geboren na de zomer, toen alles even warm en prettig was geweest, het bedrijf op de velden zo druk dat vader Bartel midden in het seizoen nog nieuwe meiden en knechts had moeten bijhuren. Of Catelijne dat nog goed wist. Zij was toen twaalf jaar geweest en meende, dat zij heel wat meehelpen kon met veel heen-en-weer lopen en ernstig toezien op de gietknechts en eigenwijs zitten naast moeder Mayken op het hoge bankje in het washuis, waar de schare wasmeiden voor haar tobben stond. Na die zomer, dat de wagen af en aan reed, met kisten vol wit lijnwaad naar de stad, en zakken vol ongebleekt lijnwaad uit de stad, na die zomer had het Velt nooit meer een zo goed seizoen gekend, meende Catelijne. Kwam dat, omdat zij toen nog maar een klein meidje was geweest, voor wie alles groot en belangrijk geleek? Neen, want van nòg vroeger wist zij ook alles goed, van de jaren, toen zij nog de jongste was en moeder's en vader's lieveling, dat was kleine Barteltje nu, natuurlijk. Mayken wist zich ook niets meer van dien tweeden Josse te herinneren, al probeerde zij nog zo hard terug te denken; oom Arjaen zelfs, de praatgrage, schudde het hoofd, als zij het bij hem probeerde. Dat wil zeggen, vroeger; nu was men te verstandig geworden, om de mensen om antwoorden te plagen.

En Aecht? kromme Aecht? daar behoefde men niet bij aan te komen voor een praatje; die sprak in een geheel jaar geen twintig woorden. Aecht was al oud, diep in de zestig moest zij wezen, want die was als jong meidje, een kind nog, door oom Arjaen op de weg tussen Antwerpen en Bergen-op-Zoom gevonden, waar zij moederziel alleen zat, achtergelaten door haar eigen troep, die naar haar zeggen, uit allerlei jongkerels en jonkmeiden had bestaan, die op de vlucht velerlei baldadigheden bedreven. Haar zusters waren erbij geweest, maar zij hadden haar aan de kant van de weg, met een broodkorst, achtergelaten, toen haar voeten niet meer verder konden. Op de wagen, bij het gezin uit Ingelmunster, had zij éénmaal dit verhaal gedaan en sedert had niemand haar een woord horen spreken over Vlaanderen, over verwanten, over vrienden; en nooit was een mens in haar lange leven gekomen, die rechten op haar deed gelden. Zo was zij bij het gezin gebleven en was er nog, en deed, nu en dan een onverstaanbaar woord brommend, al wat te doen viel, dag in, dag uit, jaar in, jaar uit.

Catelijne zat op de werf het tin te schuren en overdacht dit en dat, toen vader Bartel uit de stad terug kwam. Hij gooide de teugels aan Tobias toe, riep een der knechts van het veld om een pak van de wagen te tillen, streek kleine Barteltje in het voorbijgaan het haar in de war en nam moeder Mayken, die uit het washuis gelopen kwam, mede in de kamer, waar even daarna de deuren van de gladhouten glimmende kast open piepten, die prachtige sakerdane kast, waarin de boeken en papieren geborgen waren. Even daarna stond hij weer op de werf bij Catelijne:

‘Raar meidje, waarom hoort vader Bartel niets over den schout?’

‘Gij zag mij niet eens, Vader!’

‘Ik mijn meidje niet zien? Raar meidje, vertel, wat zegde de schout?’

Catelijne, turend op het tinnen bord, dat zij onder handen had, vertelde met een paar woorden, dat de schout niet te spreken was geweest, dat de secretarius er ook niet had gezeten, en dat een vreemd jonkman, op de plaats van den secretarius, alles had opgeschreven en dat vader Bartel wel horen zou van den schout.

‘Hm,’ gromde Bartel Lambertsz, niet tevreden. ‘Zo kwam het meidje gemakkelijk van haar boodschap af, niet?’

‘Gemakkelijk?’ weifelde Catelijne.

‘En wie was die vreemde jonkman, weet gij dat ook niet?’

‘Hij zei, hij was Baptiste Noël van der Weyden gedoopt.’ Bartel Lambertsz lachte om het nederige stemmetje, waarmede Catelijne dat doopbericht sprak. Dan vroeg hij verbaasd: ‘Die? de zoon van Jacques des Prés uit de Zijlstraat?’

‘Weet gij daarvan, Vader?’

‘Even zoveel als gijzelf, meidje.’ Bartel Lambertsz keerde zich op zijn hielen en ging terug in de kamer.

Even zoveel als zijzelf? Catelijne betwijfelde dit, want zij wist zo weinig van de luiden in de stad en vader kwam er veel, was vandaag nog in stad geweest en daar sprak ieder ervan, zei men, hoe een zoon zo ongehoorzaam kon wezen tegen zijn ouders, opstandig-ongehoorzaam, en bovendien zo kortzichtig, dat hij niet in de bloeiende nering van zijn vader wilde dienen, maar elders klerkenwerk ging doen. Jacques des Prés was een groot koopman, Bartel Lambertsz had alle seizoenen veel en veel met hem van doen, bleekte voor hem vele honderden stukken lijnwaad, die van verre daartoe naar Holland kwamen en die naar verre verkocht werden, en van de as, op het Velt nodig voor de loog, was een groot deel

afkomstig uit de pakhuizen van des Prés. Laatst nog was de koopman op het Velt geweest om naar linnenstukken te zien, die grote windschade gekregen hadden. Dagenlang waren zij door hem toen aan het naaien gezet, Lijsbeth en Bethgen en Anna Gerritsz uit het dorp en zijzelf ook, maar vader Bartel had haar het zware zilveren geldstuk niet laten behouden voor haar spaarpot; zij had het den koopman moeten teruggeven en genoegen moeten nemen met de stuivers, die ook aan de drie anderen waren betaald. Koopman des Prés had toen verwonderd naar vader's gezicht gekeken, maar dat gezicht zegde niets terug. Jacques des Prés was een gesloten mens, zeiden ze, en eigenlijk schriklijk gierig en daardoor was hij zo rijk geworden en zijn vrouw, die in al die jaren nog geen woord Hollands geleerd had, was even gesloten en gierig als hij. Voor dat de zoons op het comptoor genomen waren, had zij alle brieven voor hem geschreven, zei men, en hun oudste zoon, hij die Baptiste Noël gedoopt was, werd nu liever klerk op een rechthuis op een dorp, en noemde zich van der Weyden. En die zocht thans naar een meer Hollandse doopnaam. Dat laatste wist zij alleen, zelfs vader Bartel wist daarvan nog niet! Het hek klapte; Mayken stapte de werf op, liep onverschillig langs de kwispelende hokhond, knikte neerbuigend tegen Catelijne ‘als tegen een klein kind’ en ging om de hoek van het huis naar de keuken. Catelijne waarschuwde haar niet, dat vader Bartel en moeder in de kamer waren; dat moest wijze Mayken zelf maar uitvinden en dan zou zij, als zij daar kwam storen, degelijk haar deel te horen krijgen. Dat hoopte Catelijne, want Mayken verbeeldde zich sedert zij getrouwd was, al te onuitstaanbaar veel.

Maar wat was dat? Vader Bartel zelf riep om de hoek van de deur Mayken bij zich. Catelijne voelde haar hoofd wee: Mayken, die niet meer op het Velt behoorde, werd

binnen geroepen en zij, Catelijne, kon hier op de werf tin zitten schuren tot haar vingers doorbraken.

Kleine Bartel kwam aandrentelen met de kat Nelletjen in zijn armen. Bij het hondenhok ontsnapte het dier hem; met een dikke staart klauterde zij tegen een boom op, waar zij op een gevaarlijk dun takje vlak boven de hond bleef liggen loeren, met haar staart de bladeren vegend. Catelijne verdiepte zich in de kansen, dat Nelletjen zo dadelijk in plaats van terug op de werf, naar de velden zou wippen, waar zij niet komen mocht om het linnen; daar stonden de vervaarlijke kattevallen - werd zo'n dier nu nooit wijzer? Ja toch, blazend tegen haar vijand, Werf de hokhond, was zij met een prachtige sprong om de hoek van het huis verdwenen.

Catelijne riep Barteltje bij zich, liet hem het geschuurde tin naar binnen dragen, maakte met een paar haastige vegen de laatste borden en kroezen een weinig minder dof, zette die dan naast zich op de klinkers en streek met de vocht-zware lap het zand in de bak glad en gelijk. Toen Barteltje weer terugkwam, begon zij zonder enige waarschuwing haar eerste onderricht aan het jong, dat verbaasd van het hondenhok naar het zand keek en van het tin naar zijn zusters spitse vingers. Want met een in het vochtige zand krabbende vinger was Catelijne hem aan het uitleggen, dat een hondenhok, wat immers een hok was, met zulke tekens geschreven moest worden.

‘En Werf zelf, is die dan moeilijk te tekenen?’ vroeg kleine Bartel verlangend.

‘Wij schrijven, met lettertekens,’ verbeterde Catelijne streng.

II

HET was vreemd zonder Aecht in het huis, in de keuken, op de werf; ach, eigenlijk overal en de gehele dag was het vreemd, leeg, ongezellig, en hoewel rustig, niet prettig rustig, niet prettig gemakkelijk, al keek nu niemand zo op de vingers. Aecht was sedert enkele weken bij Mayken gegaan om daar te helpen. Catelijne trok nog steeds een frons tussen boze ogen, als zij bedacht, hoe dat alles buiten haar om besproken was, terwijl zij wel goed genoeg was bevonden om al het werk van Aecht bij haar eigen dagtaak over te nemen. Het was op zichzelf niet zo vervelend en niet zoveel, dat zij het niet af kon - het koken was op een warme dag niet bijster pleizierig, maar de pot dan ook gewoonlijk gauw klaargemaakt, het afwassen snel gebeurd, als Barteltje meehielp opruimen en dat deed hij braaf tot dusver. Het schrobben en schuren en opredderen beviel wat minder, maar Catelijne had al uitgevonden hoe haar rokken op te binden en als het werkvolk blootbeens in klompen te werken, zodat niet uren daarna nog natte plekken in de rokken kleefden en de muilen aan de voeten plakten. Zuster Mayken was bepaald geschrokken, toen zij eens op de werf komend, Catelijne daar zag staan schrobben en zij had met zekere afschuw gevraagd, waartoe het nodig was, dat een dochter van Bartel Lambertsz van Ingelmunster zich als een werkmeid toetakelde? Catelijne betreurde het nog steeds, dat toen niet het wederwoord, eerst later bedacht, was opgeweld: als de oudste dochter van Bartel van Ingelmunster haar huishouden niet bestieren kon, moest de andere dochter dubbel tonen, dat op

het Velt toch werken geleerd werd. Maar Catelijne had de voldoening gehad, moeder Mayken iets in die geest te horen zeggen op Mayken's verontwaardigde opmerkingen en vader Bartel had zo nadrukkelijk naar Aecht en naar het die week afgeleverde garen gevraagd, dat Catelijne ook daarover een diepe tevredenheid had gevoeld. Die Mayken verbeeldde zich heel wat, omdat zij nu bleekmeesteres was op dat garenblekerijtje, op het Crayenest onder Heemstede. Als men dan echter nog elke dag bij moeder thuis kwam lopen om te vragen naar dit en dat, maar vooral ook te vragen om dit en om dat, en als dan ieder in de buurt er van sprak, hoe het volk van Jeroen de la Chambre over de kost klaagde, die de blekersvrouw hun schafte -

Catelijne wist van moeder Mayken, dat Aecht die bewuste namiddag terstond meegegeven was naar Heemstede, omdat er anders kwade zaken stonden te gebeuren onder het werkvolk, dat reeds dagenlang morde. Vader Bartel had blijkbaar die dag in de stad er meer van gehoord dan hier op het Velt tot dusver geweten was. Aecht zwaaide nu daar in de keuken de potlepel en de schuimspaan en wàt een pot viel daar alle dag te koken! Want op de Crayenestblekerij zoals op alle garenbleken, waren de werkboden in de volle kost bij hun bleker, terwijl hier op het Velt, als op alle lijnwaadbleken, het volk de eigen pot verzorgde in de zomerkeuken achter het looghuis. Nu had Mayken de la Chambre met al haar praats en drukte de boedel in het honderd laten lopen, zo erg, dat er schande van werd gesproken tot in Haarlem toe. Dàt was nu een dochter van Bartel Lambertsz van Ingelmunster van het Velt, die een volgend seizoen de meeste morgens bleekland bearbeiden zou van alle blekers om Haarlem - dàt was nu een kind van Mayken Jossens van Roesselaere, die niet anders wist, dan al haar voorvaderen waren bleekmeesters in eigen bedrijf geweest!

Mayken had zich te schamen, vond Catelijne, en in plaats daarvan, durfde mijn Vrouwe de la Chambre nog aanmerking te maken op de werkkleding van haar zuster! Mayken had haar mond vol van ‘ik als blekersvrouw’, van ‘mijn man Jeroen de la Chambre’, van ‘mijn man, de garenbleker van het Crayenest’, van ‘mijn man de kerkvoogd’ en Mayken kwam elke middag naar het Velt, des Zondags van kerktijd tot het schemerde, in plaats van op haar eigen zaken te passen. Haha - Aecht was niet gemakkelijk en deze laatste Zondagen was Mayken, de bleekmeesteres, dan ook niet na de kerk naar Bennebroek meegekomen. Catelijne genoot, als zij aan het humeur van Aecht dacht, dat humeur ‘als van een Turk’ zoals vader Bartel wel zei, welk humeur nu des Zondags na kerktijd Mayken thuis wachtte.

Hoog plonsde het water op in de emmer, toen Catelijne met bedrijvige handen de geschilde rapen erin stortte. De kat, die een golfje over de rug kreeg, vluchtte met een angstige mauw onder de bank. Neuriënd de pompzwengel op en neer duwend overzag Catelijne de werf en de velden. Gehaast liep het volk heen en weer, om, zolang het droog bleef nog wat lijnwaad-stukken uit te leggen en te keren. Knarsend gingen wagenwielen over het pad achter het looghuis; boven de lage wilgenmanteling langs de velden bewoog het bovenlichaam van Tobias zich voort, hobbelend op de wagenbok, van het paard was niets te zien. Vader Bartel trachtte dus vandaag op de droogberg stukken te drogen? Catelijne keek bedenkelijk naar de hemel; het was droog, en er was een mager zonnetje, maar zo schraal en waterig - als dat maar goed bleef? Zij wist, dat vader Bartel veel ervaring had in het bleekbedrijf, dat het reine dwaasheid was om het beter te willen weten dan hij, maar zij kon het toch niet anders dan onbegrijpelijk vinden, dat vader het volbleekte linnen op deze dag eraan waagde. Het

was waar, al zovele dagen waren met wachten verstreken, al wekenlang geen stukken afgeleverd; brief op brief kwam uit Amsterdam, en telkens kwam uit Haarlem een ongeduldig koopman op bezoek. Alsof men de natuur dwingen kon! Vader Bartel stond als de meest ervaren bleker machteloos tegenover zo een slecht zomerweer. Daar had men het al weer! De zon was weg, de hemel had plots een vuilgrijze tint. Catelijne haalde, langs de heg lopend op weg naar de keuken, met haar linkerhand de nog slechts half gedroogde keukendoeken samen; de emmer met rapen aan de rechterkant trok de schouder pijnlijk naar omlaag, de zware klompen klotsten aan haar voeten, maar een vrolijke groet ging naar Heyltje Jordensz, de opperbleekmeid, die met een stekelige bos stokjes in haar arm de werf snel overstak en door een opening in de heg de velden opging. Ook Heyltje had bedenkelijk naar de lucht gekeken, maar begon toch het uitgelegde linnen met de lussen aan die stekken vast te leggen.

In de namiddag, toen een druilige motregen het werk op de velden en op de werf had stilgelegd, en vader Bartel in de kamer zuchtend voor de sakerdane kast in zijn papieren stond te bladeren, viel het hek dicht en stappen naderden het huis. Moeder Mayken zat in de keuken te naaien, Barteltje spelde met Catelijne zijn h-o-k, h-o-n-d, k-a-t in de schuurzandbak. Catelijne luisterde naar de naderende stappen, het hoofd schuin geheven, tegelijk en met dezelfde beweging als moeder Mayken: het waren geen klompen, het waren geen muilen, het waren schoenen en de hokhond gromde slechts en blafte niet als bij bedelaarsvolk. Zich vooroverbuigend uit de keukendeur zag Catelijne een jonkman over de werf komen. Onder zijn brede hoedrand was weinig van zijn gezicht te zien, gebukt liep hij tegen de regen in. De zwartlakense mantel was dicht om het slanke lichaam geslagen - Baptiste

Noël, wist zij opeens, Baptiste van der Weyden was dat! Zij hoorde hem spreken bij het washuis, vragen; tegelijk was zij al uit de keuken geglipt en om de hoek van het huis. Zijn en haar goedendag vielen samen en klonken geen van beide verrast.

'Ik ga vader Bartel waarschuwen,' zei Catelijne terstond. 'Gij komt van den schout?' en zonder antwoord te wachten, was zij de gang ingegaan en klopte op de kamerdeur, waarachter een stoel verschoven werd.

Na een kwartuur kwam Bartel Lambertsz met den bezoeker in de keuken. Baptiste van der Weyden werd een kroes bier toegeschoven, doch vader Bartel knikte van neen, toen Catelijne hem ook schenken wilde. 'Onbeleefd' meende Catelijne en moest grinniken, want nu leek zij wel Mayken met haar 'manieren van fatsoen'. Zo zat Baptiste Noël daar echt als deftige bezoeker onder hen en praatte met vader Bartel over de stad en zei iets tegen moeder Mayken over het dorp, en ouwe oom Arjaen bij het vuur, dat smeulend rookte, kuchte droog en mompelde voor zich heen. Barteltje geleund tegen Catelijne, trok streepjes en krulletjes in de zandbak voor hen op tafel.

Toen Baptiste van der Weyden vertrok en vader Bartel hem zo meewarig voor den heer secretarius de beste wensen opdroeg, merkte Catelijne, dat er wat aan de hand moest zijn met dezen ouden brombeer en uit de enkele woorden, die nog gesproken werden, begreep zij, dat de heer secretarius in de hal van het rechthuis was uitgegleden en zo ongelukkig was komen te vallen, dat hij 'een vingerdiepe wond' aan het hoofd had gekregen; de barbier van Heemstede had geen raad daarmede geweten en men had den chirurgijn uit Haarlem erbij gehaald. De wond genas niet
-

Uitgegleden? in de hal van het rechthuis? Catelijne zag daar die groene appeltjes liggen, waar zij, als een onnozel

klein kind, mee gespeeld had. Zouden die appeltjes -? Neen, dit was niet mogelijk, dat kòn niet waar zijn, die onnozele appeltjes - Wanneer het dan met den heer secretarius gebeurd was! Vòòr dien reeds? Hij was immers die dag afwezig? Goed, maar toen was niet over ziekte of een wond of een ongeval gerept. Catelijne wilde graag den bezoeker nog nader vragen, doch vader Bartel praatte steeds door met hem, hem brengend tot aan het hek en kleine Barteltje zeurde alweer met zijn zandbak, waarin Catelijne het moeilijke 'appel' spellen ging.

En nauwelijks was Bartel Lambertsz weer terug in de kamer en daar met moeder Mayken aan het spreken, zacht, langzaam, als wikkend en wegend de woorden, maar onafgebroken, of daar klapte het hek wederom, haastige klikkers klepten op de werf, Mayken? Ja, warempel; Mayken, met een hoogrode kleur op haar anders bleke gezicht, vroeg gejaagd naar vader Bartel, die al te voorschijn trad; moeder Mayken met een verwonderd gezicht keek over zijn schouder en Mayken, zonder op Catelijne te letten of op Barteltje of op trekkebenenden Tobias, die over de werf kwam en vertrouwelijk mee bleef luisteren, Mayken ratelde hoe de veldknecht Ot van Wieterup met moord en met brand Jeroen bedreigd had, gezworen had hem aan het mes te rijgen, gezworen had het huis en de opstallen in de brand te zullen steken - kon vader Bartel niet terstond medegaan? Jeroen was onverschillig fluitend in het garenhuis bezig geweest, toen Mayken naar het Velt was gaan lopen, maar er moesten voor zijn veiligheid maatregelen worden genomen, als hijzelf het gevaar zo weinig zag. Ot van Wieterup was door alles heen geweest van de drift; een taal, zoals die had uitgeslagen, was nooit nog op een blekerij in een christenland gehoord geworden, en het was zo slecht voor haarzelf, in haar toestand nu - Toen viel Bartel Lambertsz haar in de rede en vroeg kort, wat er dan te voren gebeurd was.

Tevoren gebeurd? Ach ja, Jeroen was wat haastig in zijn woorden geweest tegen de knechts; Jeroen was, als iedereen, wat uit zijn gewone doen en humeur door het aanhoudende slechte weer; zij herhaalde: om het slechte weer was hij tegen de knechts wat haastig in zijn woorden geweest. - Catelijne dacht, dat die knechts het weer toch niet verhelpen konden en Mayken zei het, of die knechts het slechte weer hadden uitgedacht. - Men was de laatste weken niets gevorderd met de partij garens, waar koopman des Prés juist zo ongeduldig op wachtte; die had laten weten, dat dit de laatste opdracht zijn zou, welke Jeroen de la Chambre ooit meer zou krijgen.

'Jawel,' drong Bartel Lambertsz aan, 'maar wat is er toen voorgevallen?'

Toen had Jeroen deze namiddag de knechts toch het garen laten uit leggen, al mopperde ook de opperknecht dat het geen nut zou hebben met die onbestendigheid in de lucht, en toen de knechts dan op hun hurken het garen zaten te schikken op het veld, was Jeroen langs komen lopen om toe te zien dat het goed gebeurde, en omdat Ot van Wieterup nog wat had moeten zeggen van 'verloren moeiten' en Jeroen meende zelfs gehoord te hebben van 'dom onverstand', toen had Jeroen hem, ach eigenlijk voor de klucht, een zetje gegeven, zodat Ot achterover in de sloot was gevallen, en zo een sloot was maar een paar voet diep; hij was van achter en van onderen wat nat geweest, toen hij eruit kroop, maar toen was Ot begonnen te schelden, zich van achter bevoelend - Barteltje hikte ineens hoog op van pret, het was zo een mooi verhaal, maar vader Bartel zond hem vreselijk streng naar de keuken terug, gaf Tobias een wenk door te lopen, nam Mayken met een zwart gezicht mee in de kamer en kort daarna zag Catelijne hem met haar mee het hek uitgaan, de weg naar Heemstede snel benend.

Als Mayken kwam op het Velt, bracht zij nooit anders

dan onrust, zorgen en humeurigheid. Catelijne had zich zes maanden geleden heel wat voorgesteld van een getrouwde zuster te hebben, al was Mayken altijd bazig snibbig geweest zonder zelf haar handen veel te roeren. Maar niets van wat Catelijne zich gedacht had, was vervuld geworden. Jeroen de la Chambre mocht zij niet, om dit niet en om dat niet, en nu zou zij zich minder dan ooit daar op het Crayenest thuis voelen, waar het volk morde en met moord en brandstichting dreigde. En wat zou Mayken gemeend hebben, met te zeggen, dat het schelden en de drift van Ot zo slecht voor haarzelf was ‘nu’? Oh - zòu er dan toch heus al een kind komen op het Crayenest, meende Mayken dat? Oh, maar dan - Haar appeltjes en de heer secretarius lagen geheel vergeten. Catelijne tuurde over de velden naar de duinen, grauw in regensluiers. Barteltje speelde in die regen op de werf, een druk spel met stekken. Wat speelde het jong daar nu? De stokjes pootte hij losjes tussen de klinkers naast de diepe ingemetselde spoelbakken; er dan onverschillig zwaaiend langs lopend, stootte hij met een doorzwikken van zijn ene been telkens één uit de rij in het water van de spoel: ‘daar gaat ge, Ot van Wieterup, dààr!’

Catelijne zuchtte, dat gaf straks klappen als vader Bartel of moeder Mayken hem bezig zag. Want Barteltje wist heel best, dat hij niet met bleekgereedschap spelen mocht en nooit zo dicht bij de rand van de diepe spoel mocht komen. Dringend riep zij hem bij zich en braaf ventje, als hij was, kwam hij, na nog èèn Ot van Wieterup in het water geduwd te hebben.

Uit de schuurzandbank staarde verwijtend het woord ‘appel’ Catelijne aan; zij moest zich even bedenken, hoe zij er toe gekomen was zo een moeilijk woord, met dubbele lettertekens, nu reeds Barteltje te leren spellen.

III

HET was einde October geworden. De laatste weken had de zon elke dag geschenen en de wind was na de stormen van begin September zo zacht en kalm geweest, dat Severijn van Acchelen, als loger de gezaghebbendste onder het volk, verklaarde het nog nooit zo in zijn vele Hollandse jaren te hebben beleefd in de maand October. Maar het was intussen te laat geworden, veel te laat in het seizoen, dat men dit mooie weer nog kon benutten; het gelukte nog wat kleine stukken tafelgoed en wat kamerijksdoeken behoorlijk wit te krijgen, maar de zware webben lijnwaad lagen, bruin-grauw tot zwart, in het pakhuis te wachten. Bartel Lambertsz keek nog niet zo zorgelijk naar deze, waar de muizen een goed maal aan zouden hebben in de winterdag, als naar de half gewassen stukken in het looghuis; want die waren niet verder wit te brengen dit jaar en moesten mede overwinteren op de bleek, met de kans, dat zij door de halfslachtige behandeling onherstelbaar geel zouden zijn geworden in het voorjaar. En de kooplieden waren ongeduldiger dan ooit en sloegen een hoge toon aan en spraken zelfs van schadevergoeding eisen.

‘Zij zouden wel willen, dat wij wat uitvonden om het zonder zon en zonder grasvelden te doen,’ zei Bartel Lambertsz smalend, ‘maar wat men hier op aarde ook bedenken kan, het zonlicht zal zich nooit laten vervangen.’

Barteltje met grote ogen, elbogen geleund op de keukentafel, hoofdje in de handen, rekende hardop of niet vele kaarsen en olielampjes, heel, hèèl veel kaarsen of lampjes

boven de velden of langs de sloten zouden helpen? 's Avonds las vader Bartel toch ook bij een kaars en moeder naaide bij het olielampje - ja, kaarsen en olielampjes langs de velden, maar hoevéél?

‘Doe niet simpel,’ snauwde Mayken, die natuurlijk weer eens op het Velt was.

Moeder Mayken glimlachte van haar werk opziend naar haar kleinen zoon en vroeg, of hij zelf niet dacht, dat het wel bar walmen zou op winderige dagen en veel smook zou geven op het witte lijnwaad?

Vader Bartel zuchtte; hij wilde wel, dat het zo gemakkelijk te verhelpen was, met kaarsen en oliepitjes.

Maar Catelijne vond Barteltje voor de zoveelste maal van zijn leven weer haar bijzondere lieveling - als het jong nu reeds zo iets zat te bedenken, dan vond hij later beslist nog heel wat beters uit, waar de mensen versteld van zouden staan. Vol ijver ging zij de zandbak halen om hem alvast de cijfers te leren voor zijn kaarsen en olielampjes.

Terwijl Barteltje met een garnalenvingertje een tweetje deed kronkelen, zo een moeilijk gekronkel naast de gemakkelijke één, zei zijn hoog stemmetje, dat vader Bartel het dan ook eens met iets anders dan met verzuurde karnemelk zou moeten proberen, dan konden de mensen die melk zelf drinken of er pap van koken. Of vader Bartel zou iets anders bij een klein, klein beetje melk moeten doen, zodat het veel sneller op het lijnwaad werkte.

‘Wat dan bijvoorbeeld, mijn jong?’ vroeg Bartel Lambertsz ernstig, maar wat verstrooid.

‘Dat weet ik nù nog niet! Maar gij zoudt het kunnen weten, Vader, gij bleekt al zolang,’ wees Barteltje hem ernstig terecht. ‘Zo gauw ik groot ben en het bedacht heb, zal ik het alleen aan jou zeggen - en aan Moeder,’ vulde hij aan.

‘Dank je jong, wat zal het dan op het Velt best gaan met ons tweeën.’ Bartel Lambertsz krabde zich in de haarstoppels op zijn kaken.

‘Met ons drieën,’ verbeterde Barteltje. ‘Moeder telt immers voor het washuis mee.’

Dankbaar streek moeder Mayken hem over zijn haar. Ach, als het van Barteltje afhing, dan was alles zo goed en vlug in orde, en alles niet anders dan ten beste geschikt.

‘En ik dan?’ vroeg Catelijne droevig, ‘tel ik niet mee, Barteltje? Ik werk toch hard genoeg in de keuken?’

‘Oh, als ik groot ben, dan ben jij al getrouwd met - met een vreemden man, en dan hoor je hier niet meer en Mayken hoort nu niet eens meer hier.’

Een onduidelijke grauw, gesmoord in een uitgerekte geeuw, was Mayken's wederwoord. Na nog eens zich gemakkelijk rekken merkte zij spits op, dat het nodig zou worden, Barteltje school te doen gaan; dan kreeg hij wat meer slaag, dat zou goed voor hem zijn; en daarop vertrok zij, gewichtig doende als altijd.

Catelijne bepeinsde, dat Mayken als zij zat in de kring van het gezin, zo helemaal niet anders was en leek dan een domme jonge meid, maar als zij stond of liep en wist, dat vreemde ogen haar konden zien, dan leek zij werkelijk wat van aanzien en belang. De werkboden op de garenblekerij hadden niet de minste eerbied voor haar; kwam dat alleen maar door Jeroen's optreden? De ruzie met de knechts had Jeroen niet eens zelf kunnen beslechten. Vader Bartel had dat in orde gemaakt. Ot van Wieterup was door hem ontslagen, maar die was niet naar zijn streek, naar Lingen teruggegaan; hij werkte nu op een kleerblekerijtje onder Heemstede, ook op het Crayenest. Mayken vreesde hem nog, had tegen vader Bartel gezegd, dat volgens Jeroen en haar, Ot in de ijzers had gemoeten. Bartel Lambertsz had het

hoofd geschud: werd Mayken dan nooit verstandig? Jeroen moest blij zijn, dat al het andere volk weer rustig aan het werk gegaan was, nadat zijn schoonvader gesproken had met den oudsten van hen, Heynric van ter Naun. Aecht deed ook, wat zij kon, onder het vrouwvolk, maar het leek wel of Mayken en Jeroen met opzet steeds de stemming bedierven, door hun onverstand en haatdragendheid. Zeer boos was Bartel Lambertsz geweest, toen Mayken toch nog elke namiddag naar het Velt bleef komen en toen hij bemerkte, dat Jeroen alle regendagen naar Haarlem trok, zogenaamd om zaken te verhandelen. Meestentijds nam die niet eens de moeite naar Haarlem door te lopen, doch ging in de herberg over het rechthuis bier drinken.

‘Bier heeft hij in eigen huis en al kan er niet op de velden gewerkt, binnenshuis is altijd wat te doen voor een bleekmeester,’ had Bartel Lambertsz terechtwijzend tegen zijn dochter gezegd.

Mayken had haar spitse neus nog spitser getrokken en met een benepen mondje verklaard, dat zij daarvan op het Velt ook bitter weinig bespeuren kon, waar vader Bartel een lange namiddag wat in zijn papieren zat te bladeren of uit het raam over de natte velden tuurde. Hoe het toen gestormd had in de keuken - de kat Nelletjen was de deur uit gevlucht en was die hele dag niet weer binnen gelokt kunnen worden. Mayken was stijf als een hark weggewandeld en in zeven hele dagen niet weergekomen. Barteltje had 's nachts wild gedroomd en was bijna uit de bedstee gevallen, waarvan hij de deuren had opengetrapt; wild had hij om zich heen geslagen, gillend van Jeroen en Ot en Heynric en Aecht en bier en brand.

Dat was nu alweer meer dan een maand geleden, de weken glipten voorbij en Catelijne wist wel, dat wat vader Bartel te lezen en te herlezen zat, de brieven van

de kooplieden waren en de afschriften van de supplicaties, die hij aan de heren van de regering in Haarlem had doen toekomen, geschreven in Catelijne's mooiste handschrift. Bartel Lambertsz ijverde al zijn leefdagen voor een blekersgilde, een samenwerking onder de mensen van hetzelfde vak, want, redeneerde hij, als zij samen deden in alle zaken en in het bijzonder in de prijsregeling voor het bleekloon, dan zou de macht van de nu zo oppermachtige stadse kooplieden gebroken zijn en elke bleker zou het beter krijgen, minder zorgen kennen. Maar velen waren niet daarvan te overtuigen, en wanneer het hem gelukt was, hun naam slechts te winnen voor zijn plan, dan kwam de kink in de kabel vanuit Haarlem, waar de heren van de regering zich met de zaak gingen moeien op aandrang van de kooplieden. En of Bartel Lambertsz nu al betoogde, dat de vroedschap van de stad in de heerlijkheden ten plattelande niets te vertellen had, het was er tot nog toe steeds op uitgelopen dat ‘van hogerhand’ elke gilderegeling verboden was.

Prachtig vond Catelijne die verzoekschriften gesteld; zij kon zich goed indenken, hoe vader Bartel steeds weer die schrifturen doorlas. Nu en dan wees hij moeder Mayken iets aan, en die knikte dan goedig en instemmend. Maar moeder kon niet lezen, Mayken ook niet. Het was een geluk, dat Catelijne het danig geleerd had, want op de dagen, dat vader Bartel naar stad was en moeder niet meer wijs kon uit de merken op de linnenstukken, dan bracht Catelijne uitredding door het pakhuisboek uit de kast. Daarom moest nu Barteltje ook goed leren spellen; vader Bartel was daar op gesteld. Vader kon het ook niet goed verdragen van Jeroen, dat die alles zo snel vergeten had, wat hem geleerd en onderwezen was bij den schoolmeester in Velsen, en dat was een tot in Hillegom bekend goede meester geweest. Bartel Lambertsz zei altijd, dat een bleekmeester niet als een

schipper of huisman zich met merken en kerven mocht redden, dat was geen zaken doen. Voor moeder Mayken was dat niet pleizierig te horen, dacht Catelijne, hoewel - moeder deed geen zaken. En toch, de vrouw van een bleekmeester, de vrouw van een schipper, de vrouw van een huisman, de vrouw van een - van een secretarius of de vrouw van niemand, moest zich even goed kunnen helpen in het letterschrift en moest goed kunnen cijferen, en niet tellen met simpele streepjes als turven en niet merken zetten als wieken van een dolle windmolen. Catelijne zat zich op te winden, zonder dat iemand iets daarvan merkte; zij moest tenslotte lachen om de verontwaardiging, die in haar borrelde en boog zich met een warm hoofd over Barteltje's zandbak om hem rap een volgend cijfer te leren.

Niet lang kon zij de schoolmaîtres spelen, want Bartel Lambertsz liet haar roepen, in de kamer. Daar was op tafel de tinnen inktpot gezet, de penneschachten en het pennemes lagen gereed, ook het lak en de kaars, de zandstrooier stond ernaast, en vader Bartel sneed een groot vel papier bedachtzaam in gelijke vierkante stukken. Catelijne kreeg brieven te schrijven, die Bartel Lambertz langzaam haar voorzegde. Zij deed haar uiterste best, de regels zo recht mogelijk houdend, want het waren berichten aan de kooplieden over de linnenstukken, de nog grauwe webben, die zouden moeten blijven liggen tot het voorjaar en over de enkele die afgeleverd zouden kunnen worden, over de toezending van nieuwe voorraad in de eerste maanden van het nieuwe jaar - ‘indien het UE. gelieft, de kamerijksdoeken zeer vroeg en tijdig, daar deze het eerst in het werk gelegd moeten worden’ - en alle brieven eindigden met de bede, dat het van God gegeven mocht zijn een ander jaar een ander seizoen te beleven.

Toen de eerste brief getekend was - Catelijne tekende

Bartel Lambertsz' handtekening met de grote krul om de naam reeds volkomen zuiver na - toen die eerste brief getekend was, gevouwen en gelakt, had Catelijne schuchter gevraagd, of er niet over de betaling iets geschreven had kunnen worden. Bartel Lambertsz schudde het hoofd; bij zo een slechte en ongeregelde aflevering had de bleker af te wachten, hoe en wanneer zijn heer en meester, de koopman, betalen wilde. In goede jaren kon men wel vertrouwen, dat zij na Kerstmis, zo tegen Pasen of in elk geval in de volgende zomer de rekening voldeden; maar nu? voor die kleine partijtjes slecht gebleekte stukken? Neen, de eer gebood afwachten, want de anderen wachtten ook.

'Maar vader' - Catelijne waagde meer dan zij ooit gewaagd had - 'hoe doet gij dan met de eigen betalingen dit jaar? Laatste week hebt ge reeds de werkboden om uitstel moeten verzoeken?'

Het wonderlijke gebeurde: vader Bartel werd niet boos, hij sloot zich niet af met zijn zwartste gezicht; vader Bartel kon zelfs lachen om zo een flinke blekersdochter, die over alles nadacht, wat de zaken betrof. 'Wij konden welhaast in compagnieschap gaan, meidje, met Barteltje, den uitvinder, als derde man!' Hij spotte, maar het was goedige spotternij. 'En Catelijne, dat ge aan de werkboden en hun verdiende loon denkt, ziet, dat is recht. Een mens behoort vóór al aan zijn verplichtingen te denken.' Catelijne rilde even in de kille kamer, vader Bartels stem klonk zo plechtig als was het in de kerk.

Over de tweede brief lag het zand al gestrooid, toen Bartel Lambertsz haar nog een naschrift deed plaatsen. Het was een schrijven aan den koopman Nanningh Cloeck in Amsterdam en het naschrift luidde, of de koopman hem, Bartel Lambertsz van Ingelmunster, wel zou willen ontvangen een der eerste dagen van de komen-

de maand. Cateljjne schreef, en vroeg niet, maar toen zij het papier vader Bartel toeschoof voor het nalezen, keek hij haar vragend aan, een lachje in zijn baard: ‘Niets te vragen of op te merken bij deze letteren?’

‘Ik zou niet weten wat, vader?’

‘Gij zijt een bescheiden meidje, een meidje om mee naar Amsterdam te nemen binnenkort, een zeldzaam meidje.’ Bartel Lambertsz keek, al weder weg in zijn gedachten, naar het witte mutsje, waaronder de rosse vlechten weerszijden het hoofd als dikke alen gekronkeld lagen. Catelijne kreeg tijd haar verrassing weg te slikken.

De derde brief, de vierde brief - geen kreeg een naschrift.

De vijfde brief, aan koopman des Prés te Haarlem, luidde kort en bondig: de komst van den bleekmeester van het Velt in de komende week tegemoet te willen zien. Catelijne begreep, dat daar dus het geld voor de werkboden vandaan zou moeten komen.

De zesde, de zevende brief - Juist toen haar hand zo moede was, haar arm kramp kreeg en het laatste adres dansend en scheef, gans niet fraai of statig, over de achterkant van het beschreven blad liep, toen liet vader haar ophouden, omdat moeder Mayken haar weer hard nodig zou hebben in de keuken. Catelijne voelde zich prettig gewichtig; hier op het Velt was er toch wel veel voor haar te doen en vader Bartel wist dat heel goed en daarom was hij ook niet boos geworden om haar opmerking over de betaling en misschien wel dat hij, door wat zij gezegd had, dat naschrift aan koopman Cloeck had doen bijvoegen. Neen, nu moest zjj om zichzelf lachen; vader Bartel zou door hààr in zijn zaken de weg gewezen willen zijn!

Na de avondmaaltijd had Bartel Lambertsz lang in het half gedoofde vuur zitten staren, naast ouwen oom Arjaen op zijn bankje en toen plotseling had hij tegen

moeder Mayken gezegd, dat hij dan toch maar volgende week in stad zijnde met den notaris spreken zou over het testament. ‘Zouden wij?’ aarzelde zij.

‘Het moet, tegenover de andere kinders,’ had Bartel gezegd, ‘met dien Jeroen staat men alles te wachten’ - hij brak af, nog voor moeder Mayken veelbetekenend kuchte. ‘En dan zal ik eerst met des Prés spreken over mogelijke verkoop.’

Catelijne hield zich op haar stoel bij het raam zo stil mogelijk. Verkoop? Testament? Om de andere kinders? Waren zij en Barteltje dat? Verkoop van de ketels en fornuizen in de opstallen, of de opstallen zelf, die vader's eigendom waren? Vader Bartel was in een stemming, dat hij over al die zorgen spreken móést, al kuchte moeder nu weer. De keuken was al schemerdonker, behalve vlak bij de haard, waar in de as zwak nog vuur glom.

‘Men mag zeggen, wat men wil - het is nodig. En armer worden wij niet, als wij onze schulden betalen.’ Vader kon zulke zinnen angstig plechtig laten klinken, vond Catelijne weer.

‘Handelde iedereen maar zo. Weet ge nog hoeveel die koopman in Amsterdam aan het Velt schuldig was aan bleeklonen, toen hij uit zijn insolvente boedel vluchtte met wat hij in kas had?’ Moeder Mayken zuchtte. ‘Maar ik zeg dat niet om die oude schuld; de man zal zelf genoeg er onder geleden hebben.’

Bartel Lambertsz antwoordde niet; zijn volgende opmerking sloeg niet op haar laatste woorden: ‘En dan bij notaris Jacob Schoudt, bij geen ander.’

‘Willem van Triere?’ probeerde moeder Mayken.

‘Waartoe? En verwant met van de Casele en met des Prés en al die anderen - neen, Schoudt zal het beste zijn.’

‘Of bij een notaris in Amsterdam?’ probeerde moeder

Mayken nog eens, meer om belangstelling te tonen dan dat zij die verre tocht naar Amsterdam verlangde.

Bartel Lambertsz bleef zwijgen en moeder stak het olielampje aan, haalde haar naaiwerk naar zich toe.

Het hek klapte; een van het volk, dacht Catelijne, want Werf hoorde men hier binnen niet; maar daar werd op de deur geklopt en voor hun wat verbaasde ogen stond Baptiste van der Weyden op de keukendrempel, gehuld in zijn wijde zwarte mantel.

'Komt in en gaat zitten,' noodde Bartel Lambertsz, moeder Mayken stond op en reikte zonder te vragen den laten bezoeker een kroes bier, die dadelijk dorstig aan de mond werd gezet. Catelijne was eerst opgerezen, maar overwegend, dat zij wellicht uit de keuken gezonden zou worden, indien de aandacht op haar aanwezigheid gevestigd werd, liet zij zich stil op haar stoel terugzakken. 'Langskomend van Hillegom af, meende ik hier wel even te kunnen rusten en een paar woorden te spreken,' begon Baptiste als zich verontschuldigend. 'Door de dood van den ouden heer secretarius -'

'Wàt praat ge?' Bartel Lambertsz hoorde daarvan op. 'Wist gij dat dan niet? Gisteravond is hij gestorven, na een lang ziekbed; die hoofdwond -'

Catelijne hield haar adem in, haar linkerhand streek werktuigelijk heen en weer over het kippevel van haar rechterarm, op - neer, neer - op.

'De chirurgijn uit Haarlem achtte de wond wel gevaarlijk, maar men spreekt van nog een andere ziekte, waaraan de secretarius geleden zou hebben. Hoe dat zij' - Baptiste's stem klonk wat nuchter - 'het komt goed, dat ik al wat ingewerkt was op het rechthuis en geheel op de hoogte van de lopende zaken.'

'Zoudt gij nu hier secretarius kunnen worden?'

Baptiste haalde de schouders op, doch die beweging ging verloren, zodat de bleekmeester zijn vraag herhaalde.

‘Ach, Bartel Lambertsz, dat hangt van den ambachtsheer af, en de heer Paeuw woont thans in den Haag. Men had mij gezegd, dat hij wederom naar Frankrijk reizen ging met een gezantschap en toen ik vernam, dat hij vandaag naar Leiden komen zou, heb ik beproefd tijdig daar te wezen. Doch reeds even buiten Hillegom ontmoetten wij - het gerij van Faes Nyssens liet mij mederijden - den reizenden bode op Amsterdam, en bij het praten gaf die voor zeker, dat de heer van Heemstede alreeds afgereisd was uit 's-Gravenhage. De karos had hij met eigen ogen zien inspannen in de stalling.’

‘En nu?’

‘Afwachten,’ het woord klonk berustend. ‘En onderwijl naar beste weten de zaken afdoen, die er liggen. Daar is veel bij’ - de stem aarzelde - ‘van achterstallige pachten en diergelijke posten’ - weer wachtte hij even - ‘en bij de overdracht van het ambt wil de schout dat alles klaar en afgedaan zien.’

Een schamper keelschrapen van den bleekmeester: ‘Komt gij eigenlijk hedenavond hier manen tot betalen, Baptiste van der Weyden? Is het dat, waarover gij een paar woorden gesproken wilde hebben?’

‘Wat meent ge?’ Baptiste sprak in oprecht verweer. ‘Manen?’ en toen heel eerlijk: ‘Manen kwam ik niet, wel waarschuwen, en dat is iets anders. Het is immers mogelijk, dat alle achterstallen in deze weken moeten worden aangezuiverd vóór een bepaalde dag en datum, en opdat gij enigermate voorbereid zoudt zijn -’

‘Vriendschappelijk gemeend.’ Klonk dat wel geheel oprecht? Catelijne twijfelde. ‘Maar ik was daar op bedacht, vriend. Als de Weeklonen op tijd betaald werden, zou ik tijdig een deel van mijn verplichtingen kunnen nakomen. Maar met al de ongelden en lasten, die in deze dagen een bedrijf drukken -’ Hij zweeg en moeder Mayken zuchtte. ‘Bij executie verkopen behoeft de

schout mij nog niet; er staan mij nog andere wegen open: de koperen ketels kan ik onder recht van gebruik gemakkelijk aan een koopman overdragen, zoals zovele malen geschiedt bij gebrek aan munt -'

Catelijne op haar stoel voelde zich stijf van spanning en tegelijk wee-slap. Wat moest Baptiste Noël van der Weyden wel van hen denken? Een blekerij als het Velt in pacht te hebben, zovele morgens land, en dan over executie te praten alsof men een seizoenbode was, die eens een jaartje probeerde voor eigen rekening wat kleren voor de burgers te bleken! Zùlke onnozele halzen beleefden executie na executie; *zij* konden ook niet beter verwachten, van den beginne af niet, want zij begonnen met schulden. Maar Bartel Lambertsz van Ingelmunster, die tot deken van het lijnwaadblekersgild zou zijn gekozen, indien dat gild maar door de heren in de stad was toegelaten, vader Bartel, die meer mooi-klinkende zinnen èn kennis van zaken in zijn hoofd had dan enig ander onder de blekers, die vader sprak over bij-executie-verkopen als over iets, wat in het geheel niet onmogelijk of ondenkbaar voor het Velt was, als over een dreiging, die maar al te dicht reeds leek genaderd.

'Velen klagen,' Baptiste sprak weer even rustig als altijd. 'Het zijn schadelijke tijden, de lasten zijn hoog. En al heeft de jonge stadhouder zijn zaken beter uitgericht dan een mens durfde hopen, de tijden lijken nog moeilijker te worden. In Duitsland schijnt het rustiger, maar voor hoelang? Men mompelt velerlei over de laatste vrede met de Denen. En hier in Holland zal een nieuwe aanslag voor alle landerijen komen; te lang reeds is daarmede gewacht, vele goede gronden staan nog steeds onbelast als wildernis in de registers ingeschreven -'

'En vele goede gronden, die de Haarlemmermeer afkalfde of wat onbruikbaar moeras is geworden of wat door de duinen ondergestoven is, staan hoog belast in-

geschreven,' Bartel Lambertsz stem was bitter. 'Maar ik begrijp, jonkman, het ambt brengt mede, dat gij de zaken anders ziet dan wij hier op onze velden. Wat ik vragen wilde, uw ambt, brengt dat wetkennis mede?' 'Zo het een en ander, Bartel Lambertsz; zo het een en ander van de streek en enige algemene plakkaten en octrooien en ordonnantiën van de Staten. Maar ik zou niet wagen raad te geven in rechtzaken, en voor het gerecht spreken, daartoe moet men geadmitteerd zijn.' 'Jacob Schoudt in Haarlem, de notaris, die is goed bekend?'

'Een van de besten,' zeer beslist werd dat gezegd. 'Die laat zich nooit vinden voor onzuivere practijken en hij ruikt onoprechte getuigenissen als zodanig, voor ze nog ten volle neergeschreven zijn. Neen, dan ken ik wel anderen -' hij brak af.

'Gij hebt gelijk. Laat de tong zwijgen, beter dan kwaad in de wereld voort te jagen. Moeder Mayken, schenkt onzen gast nog eens.'

Doch hoewel Baptiste voor een tweede kroes dankte, bleef hij rustig geleund op zijn stoel bij de tafel zitten. In de keuken hing een stilte van vertrouwelijk zwijgen.

'Van erfrecht in Holland weet ge mij iets te zeggen?' 'Waarschijnlijk niet meer dan gijzelve weet, een geldig testament en zo voort.'

Moeder Mayken verschoof onrustig haar stoel, maar Bartel Lambertsz zette zich tot nog vertrouwelijker spreken. Catelijne verwonderde zich, dat vader Bartel zulke zaken met dezen Baptiste van der Weyden besprak, die eigenlijk een volkomen vreemde was op het Velt en bovendien de zoon van den gevreesden Jacques des Prés. Wàs hij een vreemde? Zo als hij daar bij de tafel zat, geleek hij een der hunnen, op zijn lakens pak na, dat te steeds van snit was. Plotseling hief ouwe oom Arjaen het hoofd op, keek zoekend in de richting van Bartel

Lambertsz en dan naar de tafel en sprak moeilijk en schor: ‘Testament? En als ik geen testament nalaat?’ ‘Haha!’ Bartel Lambertsz sloeg een gevoelige slag op de gebogen oudemannenrug. ‘Haha! Een erfenis van oom Arjaen? Dat zal ons te pas komen! Waar zijn je ducaten en goudguldens, man? En heb je geen testament gemaakt voor al dat goede geld, dat vorstelijke kapitaal? Haha!’ Oom Arjaen schudde zich, als schudde hij de slag en het lachen af, en herhaalde dringend: ‘Wanneer er geen testament van mij is?’

Baptiste antwoordde hem ernstig met duidelijk woorden: ‘Dan is alles voor de erfgenamen, die met hun aanspraken komen, samen te delen naar takken en graden van verwantschap.’

‘Mijn erfgenamen?’ onzeker knipperden de roodgerande oogleden. ‘Dat zijn alleen Mayken en haar kinderen hier.’

‘Dat treffen wij dan, wijf,’ Bartel Lambertsz' zware hand kwam nu neer op de schouder van zijn vrouw. ‘Of zouden er uit Vlaanderenland nog andere erven komen opzetten, zegt?’

‘De erfenis leit in Vlaanderenland,’ mompelde de oude hese stem. ‘Een hof onder Heule, en een boomgaard onder Wervicke en een huis in Meenen en velden onder Roesselaere.’

‘Daar valt niet meer op te rekenen, oom Arjaen,’ Bartel Lambertsz trachtte zijn ongeduld niet te doen horen. ‘Als je al die jaren niet meer gehoord hebt over pacht of gebruikers, al die jaren van krijg en troebelen - neen, oom Arjaen, bedenk maar een andere erfenis voor je nicht Mayken en haar kinders.’

‘Die is er óók wel,’ genoegelijk kneuterde de stem van voldoening; ‘die is er ook nog wel, maar ik zeg niet waar en hoe, en vinden doet zij ze wel.’

Baptiste kuchte eens, en vroeg dan voorzichtig en zacht:

‘Zijn er werkelijk nog landerijen in Vlaanderen, die uwen oom toekomen? Waren die niet te achterhalen meer?’ En toen Bartel Lambertsz noch moeder Mayken terstond antwoordden: ‘Indien uwe oom nog eigendomsbewijzen kan opbrengen?’

‘Maar denkt eens, in 1578 reeds lag alles daar zonder eigenaar - er is gebrand, geroofd, vernield. Eigendomsbewijzen? Geen snipper perkament. Neen, wat toen niet terstond te gelde gemaakt werd, is àl verloren.’

‘Waar waren de koopbrieven het laatst?’

‘Oom Arjaen, hij hier vraagt, waar de koopbrieven van hof en boomgaard en huis en velden het laatst geweest zijn?’

‘Koopbrieven? Weet niet daarvan -’ ouwe oom Arjaen was niet meer tot verder nadenken op te wekken.

‘Als mijn vader weer naar Kortrijk schrijft, kon hij wel laten navragen?’ bood Baptiste aan.

‘Verloren moeite en bij den duivel te biecht, indien gij mij dat zeggen vergeeft. Geen koopman in de stad vertrouw ik, al bieden zij nog zo vriendelijk hulp in processen aan. Ik ken dat.’

Catelijne schaamde zich in haar hoekje over het plompweg uitgesproken wantrouwen, maar de zoon van koopman des Prés leek dat niet zo ongewoon te vinden of zo erg beledigend. Vatte hij dat wantrouwen tegen den opper- en overmachtigen koopmansstand wellicht als een eer op, hem en zijn verwanten aangedaan?

Moeder Mayken zuchtte diep, zei toen zacht, dat oom Arjaen maar rustig in de gedachte gehouden moest worden, dat die erfgoederen er voor zijn erfgenamen liggen bleven, men moest den ouden man die droom niet ontnemen.

‘Voorheen sprak hij er nooit van,’ Bartel Lambertsz' stem klonk verwonderd, ‘ik meende, Mayken, dat die

zaak van hof en boomgaard en de rest geheel afgehandeld was, vele jaren her?'

'Is het ook,' fluisterde moeder Mayken, oom Arjaen leek in de dut gegaan. 'Hij heeft, naar mijn moeder mij vertelde, nà de barre tijden der troebelen navraag laten doen; maar daar er geen bewijzen op te brengen waren, geen brieven getoond konden worden, moest hij aflaten. Toen mijn moeder stierf in 1599, is de zaak opnieuw onderzocht, de notaris Adriaen Willemsz heeft zich veel moeite gegeven, maar voor niet.'

'Voor niet? De kostenrekening was anders behoorlijk hoog door hem opgesteld! Ik hoor mijn behuwden vader, Josse van Roesselaere, er nog over te keer gaan.'

'De notaris had zich vele moeiten gegeven en wij dachten toen toch ook allen, dat het die moeiten waardig was?' 'Wat ik niet vatten kan, Baptiste van der Weyden, is, dat het aan sommige lieden toen en later zo goed gelukte hunne goederen tijdig en voordelig te verkopen of naderhand profijten ervan te trekken, alsof geen troebelen de samenleving beroerd hadden, terwijl een ander door roof en brand en inbeslagneming geruïneerd werd.'

'Ja,' praatte Baptiste mede, 'dat is een geluk, dat niet ieder heeft genoten.'

'Jacques des Prés?! Daar spreekt heel Haarlem en Holland van -'

'Zeker, Bartel Lambertsz, maar ìk weet u niet te vertellen hoe het hem en zijn broeders gelukt is alles mede te nemen en niets te verliezen en zelfs nog profijten te trekken in 's vijands land.' Klonk vijandigheid in de jonge stem, afkeuring, verwijt?

'Het is dikwijls: indien men de wegen slechts kent.'

'Zeker, Bartel Lambertsz, maar die wegen zijn niet door ieder te begaan, en om mijn zielezaligheid zou ik daar geen schrede op willen zetten.'

Na die heftige woorden viel de stilte; het vuur zakte

met een dof geluidje nog wat meer ineen. Oom Arjaen ademde zwaar, licht snurkend; de naald in moeder Mayken's handen piepte door het stroeve linnen. Catelijne wilde zuchten, maar waagde dat zelfs niet, want wie weet wat belangrijks zij daar nog meer gingen behandelen? Alles leek mogelijk vanavond.

'Wanneer vertrok uw vader uit Vlaanderen? Dat was toch veel later dan de meesten onder ons?'

'Vader woont sedert een twintig jaren eerst hier, mijn moeder wat langer. Getrouwd waren zij al in St. Quentin.'

'Baptiste Noël des Prés van St. Quentin,' zeiden Catelijne's lippen en trokken samen in een spottende waardering voor al die uitheemse grootheid.

'De gehele familie des Prés was en is in de handel, is het niet? Gij zijt uit de stad en niet van het land?'

'Om en bij Kamerijk en St. Quentin woonde alles, wat tot onze familie behoorde; ja, in de handel waren allen, meen ik, altijd geweest en zijn het nog. Handel in lijnwaden en garens voornamelijk, waarbij dan nog andere goederen, zoals het valt.'

'Ja, ja, een goed koopman handelt niet in weinige goederen, maar in vele. Gaat gij? dan loop ik tot de Herenweg mede.'

De mannen gingen met een 'goenavond en bedankt zijt gij' van Baptiste. Catelijne hoorde de ketting rammelen, toen vader Bartel de hond Werf losmaakte voor de nacht. Dan viel het hek dicht.

'Catelijne gaat nu snel in bed,' moeder's stem kwam onverwacht plagend vermanen, 'voor vandaag is er genoeg geluisterd voor zo'n jong ding.'

Strompelend op één kousevoet, de andere voet was onbruikbaar door prikkende slaap, kwam Catelijne uit haar hoekje. Langs moeder Mayken gaand, streek zij haar een lok uit de nek en onder de muts, zeide naar gewoonte

tegen den slapenden ouwen oom Arjaen goenacht en liep op de bedstede toe. Haar bovenrok gleed uit, haar jak haakte zij los, het mutsje werd met grote nauwkeurigheid op de bedsteeknop gemikt en met een sprongetje was zij achter de deuren verdwenen, waar Barteltje vanuit zijn muurhoekje blaas- en blubbergeluidjes de donkerte inzond.

Na een tijdje kwam vader Bartel weer binnen, na de luiken gesloten te hebben. Oom Arjaen werd op zijn slaapbank gelegd, moeder Mayken schraapte en keerde nog wat aan het vuur, dan blies zij twee-, driemaal aan het lampje. Toen gingen de stappen naar de opkamer bij de keuken.

De wind stak op en zuchtte door de schouw.

Plots schokte het in Catelijne: de oude heer secretarius! Hij was gestorven, mèt een hoofdwonde, maar ààn een onbekende ziekte. Al zou dus die wonde door de val ontstaan zijn, en al zou die val door een van haar appeltjes veroorzaakt zijn, dan droeg zij toch geen schuld aan zijn dood. Catelijne zuchtte voldaan en toen zuchtte zij nog eens, bespottend zichzelve: hoe had zij toch een ogenblik kunnen denken, dat zij zo iets vreselijks als een dodelijke hoofdwonde aan een ander kon bezorgd hebben! Had zij daar werkelijk ernstig schuldgevoel over gekend? Had zij werkelijk een uur achtereen zelf geloofd, dat het allerergste op haar hoofd rustte? Wat een belachelijke kinderachtigheid was dat dan geweest, al was het slordig die appeltjes te laten liggen. Ook al zo een kinderachtigheid - het werd tijd zich ernstig te gebeteren. Maar hoe kon dat, als allen je nog als kind behandelden? Deden ze dat? Allen? De jonge heer secretarius?

Sterker drong in de bedstede de lucht van smeulende turf, nu de wind aanwakkerde.

IV

HET was winter geworden.

Mayken en Jeroen woonden sedert weken en weken op het Velt. Nauwelijks toen de laatste meiden en knechts vertrokken waren, met die bereddering van manden en pakken en van afscheidnemen en groeten geven, waarin Catelijne nooit genoeg naar haar zin kon medeleven, nauwelijks was het volk vertrokken, of vader Bartel was hen op de wagen gaan halen. Met pak en zak waren zij gekomen, Mayken met heel spits getrokken gezicht, maar vreemd dik en rond in haar zware wollen mantel; Jeroen mager en slungelachtig als een pompzwengel, in een gevlekt wambuis, waarvan alle knopen scheef zaten dichtgemaakt; de muts op het verschoten gele haar onverschillig op een oor; Aecht knorrig en geelzwart van huid, met haar zwarte karbonkelogen alles in één rondkijken in zich opnemend: de glans van het tin, Catelijne had het met opzet een bijzonder goede beurt gegeven de dag tevoren, de geschrobde klinkervloer, Catelijne had die morgen nog fris zand gestrooid, met opzet nog diezelfde morgen, de kleren van ouwen oom Arjaen, Catelijne had ze die namiddag nog geborsteld en met heet water van voren de ergste vlekken uitgewassen, met opzet diezelfde namiddag nog. Trekkebeen-Tobias had Mayken 's kist binnengedragen, zoals hij haar op de huwelijksdag nog geen vol jaar geleden er uit had gesjouwd. Catelijne vond dat binnendragen van de klerenkist vreselijk voor haar zuster; daar stond die kist hier weer binnen, alsof Mayken nooit een eigen huishouden gehad had, waarin alles gebruikt was, wat

in die kist geborgen lag en in zo vele jaren gespaard voor het eigen huishouden. Catelijne zelf had nog geen kist. Moeder Mayken wilde daar een volgend seizoen mede beginnen, tegen dat het meidje achttien jaren telde. Mayken leek dat met haar kist niets te vinden. Zij zat te kleumen bij het vuur en had al drie of vier aanmerkingen kunnen plaatsen: op het vuur, op de pap, op ouwen oom Arjaen's kwijllip en op klein Barteltje, die volgens haar veel te veel bij de groten rondhing en alles afluisterde. Jeroen was na enkele ogenblikken al weer weg geweest; hij had Tobias de kist op haar plaats helpen zetten, had ‘jawel’ gezegd, toen Bartel Lambertsz hem vroeg de strozakken voor de tweede bedstede in de opkamer te vullen, maar was, een eind touw in zijn handen draaiend en knopend, de werf opgegaan, de heg door, de velden dwars over. ‘Als die niet konijnen ging strikken -’ dacht Catelijne, ‘ach, zolang hij het maar in vader Bartel's wildernis deed en niet in de duinen van den Ambachtsheer of op andermans grond.’

Het was trekkebeen-Tobias, die na een uurtje de strozakken binnensleepte. Een bereddering volgde toen, echt naar Catelijne's hart; want moeder Mayken oordeelde het plotseling beter - waarom begreep Catelijne niet zo gauw - dat Mayken en Jeroen in de keuken-bedstede zouden slapen en zij met kleinen Bartel in de tweede bedstede tegenover die van vader en moeder in de opkamer, en dan Aecht op haar slaapbank in de keuken, zoals voorheen.

Mayken trok een nog spitsere neus, toen moeder Mayken dit bedisselde; haar mening was, dat Aecht nu wel in de slaapplaats boven de paardestal kon, waar ook Tobias zijn slaaphokje had. Tobias grinnikte, dat het ook hem leed deed, zijn vriendin Aecht niet in zijn woning te kunnen opnemen. Aecht behoorde sedert mensenheugenis bij het gezin, Tobias werkte ‘slechts’ sedert een dikke

twintig jaren op het Velt en die beiden leefden in voortdurende tweedracht uit zuivere naijver, een naijver waar gezin en Velt wèl bij voeren.

Moeder Mayken suste haar spitse dochter: ‘Gij kunt haar nodig hebben, kind, voor ge het weet,’ en nu wist Catelijne met één slag, wat Mayken voor haar zo vreemd had gemaakt. Het was dat rolronde van Mayken's lichaam tegenover het nog toegespitste gezicht en de stokmagere armen. Catelijne had Mayken in de laatste vijf, zes weken niet gezien en moeder had nooit over iets gesproken. Maar nu wàs er het kind binnenkort. ‘Ook dat nog,’ mompelde Catelijne eigenwijs. Mayken en Jeroen waren een stel degelijke luiden, geen eigen huis hadden zij voor hun kind, wanneer dat op de wereld kwam. Stellig wist Catelijne, dat dit alleen hun zelf te wijten was, dat alleen zij schuld droegen aan heel het slechte verloop van hun garenblekerijtje. Om dat zo stellig te weten, daartoe had zij de laatste maanden genoeg gehoord, opgevangen, nagedacht. Arm wicht, dat op de wereld ging komen, kon het maar voor altijd op het Velt blijven, zonder Mayken en zonder Jeroen. Catelijne voelde een donkerrode gloed over haar wangen branden; hoe schandelijk waren deze gedachten; wat zou moeder Mayken wel van haar zeggen, als zij zulke gedachten wist! En vader Bartel! Mayken en Jeroen waren nu zelf eigenlijk ook al een moeder Mayken en een vader Jeroen. Mòcht men het wicht beklagen? Vond zij zelf het prettig, dat het kind hier op het Velt geboren zou worden, zou krijten, verzorging moest hebben? Ach, de verzorging, daarvoor zou immers Mayken geheel en alleen de enige zijn; de anderen, vader Bartel en moeder Mayken en Aecht en ouwe oom Arjaen en zij, Catelijne, zouden er alleen de lasten van dragen. Mayken zou op onmogelijke uren warme pap willen hebben voor zich en het wicht en zij zou zich wekenlang zo belangrijk vinden,

dat zijzelf geen vinger kon uitsteken, en zij zou van haar ‘zwakte’ spreken - Catelijne zuchtte haar zuchtje; zij had zich de winter anders voorgesteld met vader en moeder en Barteltje en Tobias en ouwen oom Arjaen bij de haard. Met Barteltje veel schrijven op de zandbak en veel rekenen en met vader nu en dan naar de stad rijden, naar Amsterdam had hij immers ook half en half beloofd, en met moeder naaien en praten over de boden, die dan lang en breed weer in eigen streek tehuis waren: zou Heyltje Jordensz haar oude moeder nog levend hebben teruggezien? de vrouw moest zwaar ziek zijn geweest in het voorjaar en de zomer was zonder bericht voorbijgegaan, en Severijn de loger, zou die nu werkelijk een volgend seizoen niet meer terugkomen, zoals hij gezegd had volgens zijn jaarlijkse gewoonte, en Huybert van Buyl, zou die nog met Riempke van der Strijpt getrouwd zijn, zoals zij van zins waren, en zou de ruzie tussen Gillis en Barent, die zware sterke broers uit Heythuizen, ooit uitgeraakt zijn, en zou Lieven Verstraeten nog een luttele penning van zijn zomerverdiensten over hebben gehad toen hij in 's-Hertogenbosch uit de schuit stapte en zou het nieuwe kleerblekerijtje in de duinen, van Quirijn le Borgne, klanten krijgen? Al dat gezellige praten zou Mayken bederven met haar op- en aanmerkingen en met haar verhalen over de onwil en de brutaliteit van ‘haar’ volk, waarvan stuk voor stuk belangrijker personagies geacht moesten worden dan al het volk van het Velt tezamen, onder wie verscheidenen reeds meer seizoenen achtereen onder Bartel Lambertsz werkten.

Maar het viel mee. Mayken was tamelijkjes stil aan haar naaiwerk, kleertjes, die moeder uit de eigen kist op de opkamer gezocht had en die nu gewassen waren en zo goed mogelijk wit gebleekt in het vage zonlicht van de enkele heldere Decemberdagen. Mooi wit waren ze niet

geworden, maar moeder Mayken beloofde van het fijnste zachtste linnen uit haar kist een stel zuiverwitte hemdjes en doeken en wikkelbanden. Mayken zoomde het liefst lange naden en Catelijne moest toegeven, dat dat gepeuter en gepruts aan het luiergoed haarzelf ook soms kon tegenstaan, zij werd dan humeurig en kort; maar het was toch Mayken's eigen wicht voor wie de steekjes te prikken waren? En als Catelijne dan maar met Barteltje wat had gespeld en gecijferd, kon zij weer onuitputtelijk geduld vinden voor de kleinste, gelijkste steekjes. Aecht pruttelde: Catelijne kon de tijd beter besteden en een wicht kon beter in een doek gewikkeld dan aangekleed met hemdjes, een pasgeboren wicht was geen mens. ‘Maar het moet er een worden, Aecht, en dat leert hij dan al van den beginne af in zo een fijn linnen hemdje!’ Jeroen was weinig in huis; hij zwierf in de wildernis en de duinen, ving veel konijnen, te veel, meende vader Bartel, die bedoelde, dat hij vreesde, hoe vele van die konijnen niet op eigen grond gevangen waren en de duinmeiers waren zeer streng de laatste tijd. Vader Bartel zou de schande onoverkomelijk vinden, wist Catelijne, wanneer Jeroen door hen betrapt werd in de Hereduinen. Maar geregeld was er een boutje te peuzelen, dat smaakte best met moes van rodekool en moes van appelen; van rapen en kool kreeg men soms schoon zijn bekomst. Of appels, gebraden in de as op de haardplaat, en die bij aan het spit gebraden konijnenbout; Jeroen kon dat klaarmaken als een volleerde keuken-meid en hij leek niet te zorgen over Hereduinen en duinmeiers. Waar hij verder zijn dagen sleet? Een paar malen had Tobias hem op de wagen teruggebracht uit Haarlem, waar hij te veel ‘toebak gedronken’ had. En tussen Haarlem en Heemstede kende hij alle herbergen en tapperijen van binnen zo goed als van buiten, beter dan trekkebeen-Tobias, die volgens Aecht toch ook van ‘aanleggen’ hield. Immers

zijn trekkebeen stamde uit een nacht, dat na het aanleggen bij verscheidene herbergen Tobias op de wagen had willen klimmen, maar met zijn been tussen het wiel gekomen was. Vele mannen liepen rond met zo een herinnering aan de herbergen, een trekkebeen, een missend vingerlid, een vurig of gezwollen litteken dwars over de wang, en de meesten waren er trots op te vertellen, dat de verminking niet op de velden of in het looghuis opgelopen was, waar toch ook genoeg ongelukken voorvielen. Catelijne vond, dat Jeroen er tot dusver wonderlijk goed tussenuit gekomen was, maar zij verdacht hem ervan, dat hij het schadelijk en een jammer voor zijn goede naam van vrolijken klant vond, dat hij nog steeds geen opvallende littekens tonen kon; van zijn kant ontbrak het toch in het geheel niet aan de goede wil zo iets op te lopen!

Na Kerstmis viel de grote verrassing. Vader Bartel nam Catelijne op een dag werkelijk mee naar Amsterdam. Eerst de vorige avond had hij daarvan gesproken en Catelijne had die nacht niet kunnen slapen van verwachting.

Het was bitterkoud, gelukkig weinig wind. De open blekerswagen rammelde en hotste op de ongelijke en hard bevroren aardkluiten. Catelijne zat, de handen onder de oksels geklemd, met een ronde rug in moeder Mayken's wollen mantel gedoken als een grijsgrauwe winterse mus; vader Bartel's neus, roodpaars, had een heldere droppel, die in regelmaat afviel; de dampen sloegen uit de bruin.

De rit duurde wel drie uren, maar alles was toch een genot geweest op de heenweg. De hete melk op Halfweg had bijna pijn gedaan van binnen door de hitte, maar het leek daarna minder koud op de dijk en de torens van Amsterdam waren toen ook al dichtbij gekomen. Vader Bartel had de bruin op stal gebracht op een van de burg-

wallen, bij een, dien vader daar wonen wist en toen waren zij samen, om warm te worden in stevige pas, naar de Achterburgwal gelopen, waar koopman van Twenthuysen woonde. Bartel Lambertsz had daar lang en veel te verhandelen gehad, terwijl Catelijne in de ovenwarme keuken gezeten was, bij een dikke keukenmeid, die haar een paar sneden zeer wit brood en een kom melk had toegeschoven, maar die haar verder zonder een woord te spreken liet zitten, waar zij zat. Catelijne had niet durven vragen, waar men moest wezen voor het gemak, maar eindelijk had zij het niet langer kunnen duren en op haar aarzelende, half gesproken vraag, had de dikke kortaf gezegd, dat zij in de tuin achter het huis moest zijn, het huisje stond aan de gracht, want dat zij, Catelijne, toch zeker niet verwachten kon boven in de kamer bij het gezin te gaan. Catelijne had haar graag gezegd, dat zij in geen enkel opzicht hier iets verwachtte, maar zij had te veel haast uit de keuken te komen. Het huisje bij de bevroren gracht was wel koud geweest na die hete keuken, maar dat was op het Velt toch ook niet anders. Opgelucht had zij haar plaats bij de haardplaat weer ingenomen en smakelijk het brood in de warme melk gebrokt en gegeten, onderwijl alles terdege bekijkend, de ontelbare pannen en potten en kommen en kannen en zeven en kroezen en lepels en schuimspanen en een groot spit en een klein spit en alles van het blinkendste koper of van dof glanzend tin. ‘Er valt hier wat te schuren en te poetsen,’ had zij plotseling gezegd, zij kon die verzuchting niet binnenhouden. De dikke was zonder een woordje doorgegaan met gevogelte plukken op een uitgespreide lap op de aanrechtbank, onder het venster. Toen de sneden brood op waren, had Catelijne overwogen of zij moest aanbieden te helpen bij het plukken, maar zij gevoelde weinig lust daartoe. Moeder Mayken zou haar dat niet kwalijk duiden, als zij hoorde, hoe de

dikke met geen boe of ba antwoorden kon op hetgeen een mens tegen haar zegde. En juist toen de stilte tussen haar beiden Catelijne begon te benauwen, zó dat zij angstige denkbeelden ging krijgen van achtergelaten-zijn door vader Bartel in zijn verstrooidheid, of dat de koopman iets met vader gedaan had en dat ook zij hier gevangen zou blijven bij de dikke, juist toen had zij gelukkig vaders stem in de gang gehoord en zij was opgesprongen en met een ‘goendag’ tegen de vette rug de deur uitgelopen, voor zij geroepen werd. In het voorhuis stond de koopman breeduit in zijn zware lakense kleren; vader Bartel leek mager en klein naast die welgedaanheid en zijn grijsgrauwe pak leek een moddervlek tegen de helder gekalkte en blauw-wit betegelde muur, en zijn neus, Catelijne schrok ervan, was paarser dan voorheen in de kou langs de trekvaart en verder was zijn gezicht, alsof hij het heel warm had.

‘Hij heeft mij te veel doen drinken,’ zei Bartel Lambertsz na een paar onzekere passen op de hobbelige keien van de gracht. ‘Maar door zijn drank en zijn mooie woorden ben ik niet zover verleid, of hij betaalde tenslotte toch alles.’

‘O, Vader,’ Catelijne wist niet wat anders te zeggen; waar hij het geld geborgen had, of de assignatie, durfde zij niet te vragen.

‘Het geld zit hier, binnen in mijn buis, in de voering. Het is zwaar, maar het zit er veilig in de buidel.’

‘Ja, Vader.’

‘En ge blijft als een knap meidje bij vader, waar hij gaat, zult ge?’

‘Ja, Vader.’

De gracht af, een brug over, een andere gracht af. Wist vader zo goed de weg hier? Het was stil op straat, veel stiller dan Catelijne het zich had voorgesteld van Amsterdam. Men hoorde in de verte wel gerij, maar in

de Houtstraat in Haarlem was het op marktdag veel en veel drukker, dan was er bijkans geen doorkomen aan. Maar hier? Het mocht wat! Catelijne voelde zich door Amsterdam te kort gedaan. Huizen waren er genoeg, hoge huizen, en meer stoepen dan aan de huizen in Haarlem, maar dat was ook al. Weer een brug over, een nauwe straat in.

'Weet ge de weg wel, Vader?'

'Ja meidje, nu naar Cloeck.'

Bij koopman Nanningh Cloeck had Bartel Lambertsz veel te betalen. Catelijne keek angstig naar de buidel, die uit het buis getrokken was en waar steeds en steeds meer uit genomen moest. De koopman rekende snel nog wat bij het eerst door hem genoemde bedrag, en toen nog eens een kleinere somma daar weer bij. 'Procenten voor te late betaling,' zuchtte Catelijne tegen zichzelf. Eindelijk was het genoeg, wat vader Bartel neergeteld had; de koopman schreef met een brede kras zijn naam op een reep papier, dat vader in de buidel sloot en Catelijne liep weer naast hem in de straat, een hoek om, een brug over, weer een gracht.

'Mocht gij de dronk weigeren, Vader, die de koopman bood?' Catelijne moest het hare ervan weten; zij meende, dat men nooit weigeren kon, tenminste niet de eerste kroes of de eerste roemer, en zij liep over die onbeleefdheid van vader Bartel te tobben.

'Welzeker meidje, want ik kwam met duiten!' Bartel Lambertsz had daverend pleizier over zijn antwoord, maar Catelijne voelde zich beschaamd; een voorbijganger had opgekeken bij dat harde lachen van vader.

'En nu gaan wij eten.' Zij stonden voor een huis, waar vader Bartel de deur zo maar, zonder te kloppen, openduwde. Een warme etenslucht, een vreemde lucht, sloeg hun tegemoet. Aan een lange tafel zetten zij zich; in de naden en reten van het hout was allerlei saamgekoekt,

broodkruimels en papresten lagen hier en daar in dikke plekken en met de zurig ruikende donkere vlek vlak voor haar plaats, wekten die een bijna onbedwingbare lust om aan het afkrabben, schuren en boenen te tijgen. Honger had zij niet; aan één bord potagie, die naar veel water en te zout pekelvlees smaakte, had zij genoeg. Vader lepelde er twee kommen van leeg, met veel grof brood en daarbij een hele flapkan bier en nog een grote roemer brandwijn. Catelijne keek bezorgd, toen vader Bartel om een tweede riep. De waard had al wat van betalen gezegd en vader had zijn buidel te voorschijn getrokken en naast zich op tafel neergelegd. Catelijne meende nu, dat de man met zijn kleine oogjes telkens naar de plek loerde, waar die buidel achter vader's elleboog lag. Bovendien zat er allerlei volk in het vertrek, wel niet naast hen op dezelfde bank, die gelukkig tegen de muur stond, maar toch - zou zij de buidel opnemen en onder haar mantel houden? Vader Bartel greep nu ernaar, betaalde den waard, die voldaan glunderde. Had vader te veel betaald? ‘Hebt gij genoeg gehad, Vader? Gaan wij nu?’ Zij trok hem aan zijn mouw, want hij staarde voor zich uit naar de andere muur. Zij schrok, toen zijn gezicht naar haar toe schokte, zijn ogen keken twisterig boos.

‘Vader, laat ons gaan?’

‘Het is hier goed, warm - en wij hebben tijd genoeg.’ ‘Vader,’ Catelijne fluisterde het, bijna smekend. Zij zette zich stram en legde de hand op zijn arm: ‘Vader, ge moet nog naar den koopman Wisselinck en ik meende, gij zoudt nog wat kopen voor klein Barteltje en dan moeten wij nog inspannen en het is aardedonker voor wij op het Velt terug zjjn.’

Op de naam van den koopman had vader haar hand afgeschud, maar op het noemen van Barteltje was hij met een ruk opgestaan, had de buidel genomen en in zijn buis gestopt, doch zijn vingers konden de knopen

niet sluiten, het bleef daar van voren openpuilen. Catelijne waagde het niet hem nog eens aan te raken, echter buiten op het plein was het guur en Bartel Lambertsz, de koude voelend, trachtte met onwillige vingers de knopen beter te sluiten, trok toen nijdig aan het ene pand.

'Geef hem mij, Vader, dan kan het buis beter dicht, zó,' Catelijne keek haastig links en rechts, er was niemand in de buurt te zien; dan trok zij de buidel uit, hield hem in de ene hand, met de ander handig de knopen sluitend, elk in het eigen knoopsgat; zij trok het buis glad: 'Zo.' Dan borg zij de buidel met haar hand onder de oksel van haar andere arm en stapte door. Het had niet meer dan een paar tellen genomen.

Koopman Wisselinck was niet thuis, niet in de stad. Bartel Lambertsz keek tevreden naar Catelijne, alsof hij voorspeld had, dat die gang tevergeefs zou zijn. Zij zweeg, wijs. Maar toen hij de burgwal opging en zij in de verte de stalling herkende, vroeg zij toch: 'Waarheen nu, Vader?'

'Naar huis, meidje.'

En Barteltje's geschenk dan? Zou zij het hem nog eens herinneren? Afwachten, misschien dacht hij er wel aan, maar wilde in Haarlem daarnaar omzien; echt was dat niet, het zou hier in Amsterdam gekocht moeten zijn. Een paar huizen van de stalling was een kramerij, die ook een uitdragerij kon heten, vond Catelijne; zij zag meer gebruikte kledingstukken en lappen liggen dan kramerijen, toen vader Bartel daar zonder waarschuwing binnenging. Vader liep op de ene toonbank toe en rommelde onder de lappen; de kramer leek dat optreden heel gewoon te vinden, maar Catelijne wist niet, of zij het kranig van vader of onbeholpen vinden moest. Een grote grijze laken lap legde hij over zijn arm; het was mooi, warm grijs, maar naar Catelijne's smaak veel te

zwáár grijs voor een buisje of broekje voor Barteltje, en ook veel te veel stof naar haar oordeel, maar tegenover den kramer wilde zij vader Bartel niet ter rede stellen, trouwens die was alweer bij de andere toonbank en bekeek de kramerijen en hield in zijn rode, wat onzekere handen een houten, bont beschilderd fluitje. Catelijne trok hem aan de mouw en fluisterde: 'Vraag de prijs, Vader!' Herhaalde Bartel Lambertsz dit of beet hij haar toe: 'zwijg'? Catelijne durfde den kramer niet meer aanzien. Die trachtte nu een gesprek aan te knopen, wees op dit en op dat, vroeg naar wensen, naar benodigdheden. Maar Bartel Lambertsz sprak geen woord terug, zocht spiedend rond, legde dan twee dikke schrijfboeken bij de lap - het fluitje hield hij in de mond - zocht nog spiedender hier en daar en greep dan als een roofvogel een voorwerpje tussen messen en scharen. Catelijne had niet gezien wat het was, een schaar? een mes? En die schrijfboeken reeds, die ook niet nodig waren? In de sakerdane kast lagen nog twee lange pakhuisboeken, die slechts half volgeschreven stonden, en deze vierkante vorm leek niet eens geschikt voor de notering van linnenstukken en van lonen. Catelijne was boos op vader Bartel, boos op Amsterdam, dat niet anders dan teleurstellingen gaf, boos op zichzelf, omdat zij niet genieten kon van de dag, waar zij zó naar verlangd had. Bartel Lambertsz wees den kramer alles samen te pakken, keerde zich naar Catelijne, die met trillende lippen de buidel al gereed hield; hij zocht het bedrag, dat de kramer noemde, moeizaam bijeen, telkens lopend naar het venster om de geldstukken goed te bekijken. Catelijne keerde zich naar de deur om den kramer niet meer te hoeven zien. Dan werd de buidel in haar hand geduwd, zonder een woord. Zij zag, dat vader Bartel een geldstuk in de handpalm geklemd terughield, zij voelde een zetje in de rug, dwong een 'goendag' uit haar keel en liep weer op de ongelijke

straatkeien. Troost trachtte zij te vinden in het strak trekken van de buidelkoordjes, die zij met een snelle beweging een paar malen om haar pols gewonden had. De bruin hinnikte hun tegemoet, toen zij in de duistere stal traden. Het was er warm en behagelijk en het rook er goed, vertrouwd, naar paarden en hooi. Catelijne voelde zo een verlangen naar het Velt en de keuken daar, dat zij een onpasselijkheid moest neerduwen. Haar hoofd was vreemd leeg en dof en bonzend en nu die lange rit nog met een vader, die even raar en vreemd deed als het eigen hoofd. Waar was hij nu weer, o, daar kwam hij al terug uit de stalhoek.

Toen de bruin ingespannen was, leek vader Bartel al een ander man; met een brede lach en groet reed hij de poort van de stalling uit, die de knecht, grijnzend, een geldstuk tussen de tanden, openhield. ‘Juist, daarvoor,’ dacht Catelijne, als sloot zij een rekening af.

De weg terug. Bartel Lambertsz sprak nog niet veel, gelukkig maar, want Catelijne's ogen staken van moeheid en koude. Zij zat geheel weggedoken in kap en mantel en bad slechts, dat de bruin stappen wilde, want het hotsen en botsen was niet uit te houden met die pijn in haar hoofd, in haar slapen; maar als hij stappen ging, bad zij dat de bruin toch maar draven wilde, anders duurde de weg terug oneindig; een echte marteling zou voor een gefolterde zijn, wat zij nu leed.

Na Haarlem leefde zij wat op; de bruin draafde lustig, rook zeker de stal, net als zij. Bij de tapperij in Heemstede wenkte iemand, was dat Jeroen? Vader Bartel leek niets te zien, tuurde met starende ogen tussen bruin's oren recht voor zich uit, snufte regelmatig de druppel van de neus weg.

Catelijne dacht, dat zij sterven zou, als zij van de bok af moest springen; zij voelde zich bevroren, stijf bevroren, een klomp jjs waren voeten, benen, lichaam; alleen het

hoofd onder de huik klopte en gloeide, en toch klappertandde de mond, niet te bedwingen. Dit was dus de tocht naar Amsterdam geweest, die een verheugenis had geleken, waar zij een nacht niet van geslapen had, die haar als beloning was beloofd en gegeven, een beloning!

Toen trekkebeen-Tobias over de duistere werf met de stallantaarn was aangestrompeld en het pak tussen Bartel Lambertsz' benen had genomen, tilde deze zelf haar met een zwaai over de keukendrempel. Daar viel zij op ouwen oom Arjaen's slaapbank. Vader Bartel stond grinnekend op haar neer te zien.

'Wat is er met Catelijne?' Moeder Mayken boog zich bezorgd over de bank, maar Bartel antwoordde, nog wat onnozel grinnikend, dat het op een dag als heden geen doen was geweest voor een jong meidje in het koude, onvriendelijke Amsterdam, onder vreemden, louter koude vreemden. 'Het meidje is te zeer vermoeid, geef haar een kom hete melk en laat haar gaan slapen, in de bedstee.' Maar Catelijne krabbelde op, tollerig als haar hoofd was; zij wikkelde zich uit haar mantel, reikte zwijgend aan vader Bartel de buidel, die zij nog steeds onder haar oksel geklemd had gehouden en wreef de rode striemen, die het koord door de wollen want heen in haar hand gegroefd had; dan probeerde haar verstijfde mond wat te vertellen, over de meid, de vette dikke, in de keuken van koopman van Twenthuysen.

Bartel Lambertsz schaterde het plotseling uit; Barteltje liet van schrik het koord los, dat hij aan het pak aan het lospeuteren was; ouwe oom Arjaen op zijn bankje bij de haard schokte op uit zijn dut en Mayken stak haar spitse neus om de bedsteedeur vragend, wat er aan de hand was. Vader Bartel lachte: 'Gij zijt me een meidje! Laat zich sterven van kou en vermoeienis, maar hoedt de haar toevertrouwde schatten tot in de dood!'

'Bartel, Bartel,' vermaande moeder Mayken, doch

Bartel Lambertsz pakte haar beet, plantte haar op een stoel, zoende beide bleke wangen, nam het smalle gezicht tussen zijn rode handen en keek haar in de ogen: ‘Mayken-moeder, als je eens wist, hoe blijde Catelijne en ik ons gevoelen weer hier in de veilige keuken van het Velt te wezen! En nu het pak, Barteltje, voorzichtig jong, kom er mee hier.’

Barteltje liep op het fluitje te blazen ‘alsof hij de stadsschalmeiblazer was,’ zei Aecht, maar Mayken stak haar neus weer uit de bedstede en vroeg op klagende toon het hem af te nemen. Moeder Mayken streek voorzichtig over de mooie grijze wollen stof ‘voor een rok of voor een jak of zo,’ maar Catelijne zag, dat zij ondertussen zat te rekenen, hoeveel. De schrijfboeken moesten door Barteltje in de kamer gebracht worden en gelegd bij de pennen en de inktpot, en toen kwam Bartel Lambertsz een beetje plechtig, het leek een beetje verlegen, naar Catelijne toe en reikte haar een voorwerpje: ‘voor mijn meidje, omdat zij zo goed op zichzelf en op vader Bartel gepast heeft in de grote stad.’ Mayken's hoofd stak weer om de bedsteedeur: op Catelijne's hand lag een smal leren buideltje, waaruit vader Bartel's grote vingers onhandig een schaar, een naaldenkoker, een priempje en een vingerhoed trokken. Was dat ècht zilver?

‘O Vader -’ Catelijne barstte plots in een hevig snikken uit, een hard, stotend snikken, dat pijn deed in keel en borst.

‘En nu gaat het meidje meteen op haar bed,’ vader Bartel tilde haar op met schaar en naaldenkokertje en al en bracht haar het trapje op naar de bedsteekamer, trok onhandig haar mutsje af, ai, daar gingen een paar haren mee, de rok leek vanzelf uit te zakken, het jakje was al open. Zuchtend van genot strekte Catelijne zich tussen de slaaplakens uit, die weldadig warm waren.

Goeie Aecht had de munnik er gauw nog ondergezet, zodat door de gloed van het vuur in dat ijzeren kooitje geen koud plekje meer te vinden was. Stijf in haar hand geklemd hield zij schaartje, priempje, naaldenkoker en op haar middelste vinger knelde het hoedje.

Toen moeder Mayken met warme pap kwam, was Catelijne niet wakker te krijgen en zelfs toen kort daarna Barteltje in de bedstee buitelde, over haar heen naar zijn plaatsje achter bij de muur, ontlokte dat slechts een zuchtje in haar slaap. Met minder moeite dan eerst nodig leek, gelukte het moeder Mayken de zilveren voorwerpjes uit de slapende hand los te maken en zij legde alles bij het leren tuigje op de stoel voor de bedstee, zo, dat Catelijne het de volgende morgen terstond kon zien. In de keuken kwam Mayken's stem weer uit de bedstede; op een verongelijkte toon vroeg zij, of zij, de oudste, maar buiten alles gelaten werd, of zij nooit van haar leven het geschenk van vader aan Catelijne te zien kreeg en waarom vader zo gul tegen dat kind was geweest? Al zou het dan bij een uitdrager gekocht zijn, zoals men wel aan de lap lakenstof zien kon - waren de zaken zo bloeiend te noemen, dat het geld uitgegeven mocht worden aan diergelijk onnut goed? Bartel Lambertsz was ten langen leste kort geworden, had haar grof geheten te zwijgen: ‘Ik zeg je meidlief, was je niet in deze gezegende toestand, ik nam je over de knie als klein Barteltje!’ maar tegelijk schoot hij zelf in een lach, omdat hij dat toneel al voor zich zag: zijn getrouwde dochter Mayken Bartelsdochter de la Chambre, meesteres van een garenblekerij op het Crayenest, over de knie gelegd en dat in haar toestand, en toen lachte Bartel Lambertsz nog hartelijker, hartelijker dan hij in maanden en jaren gelachen had, want zijn schoonzoon Jeroen kwam juist de keuken binnen en zag er zo dwaas uit, met zijn van koude vuurrode neus en pimpelpaarse wangen, met zjjn

verwarde haren onder zijn bonten muts en zijn magere armen als latten onder het eng om zich heen getrokken dunne manteltje. ‘Gij zijt een span, gij beiden, Jeroen de la Chambre en uw huisvrouw Mayken.’

Moeder Mayken keek weer gerust; zijn toon was niet meer boos of verontwaardigd, en niet bijtend spottend. Goedige berusting, ach ja, was berusting en welwillen niet het beste?

Jeroen at een paar lepels pap, schoof de kom terug en verdween met een gemompeld goenacht achter de bedsteedeur, waar Mayken terstond driftig scherp begon te fluisteren.

Nog eenmaal ging Bartel Lambertsz naar buiten, om te zien of Werf los was voor de nacht. De opstallen lagen zwart naast de huizinge, waarvan slechts het keukenvenster een gele lichtplek gaf. In de stal stampte de bruin en rinkelde een ketting; een flauw onzeker schijnsel achter het ruitje boven de staldeur, dicht onder de nokbalk, verried Tobias' verblijf.

Ver over de velden ging laag een flakkerend dwaallicht, de lantaren van een eenzamen voetganger naar de hofstede daar.

De sterren flonkerden boven de zwarte kartelrand van de duinen.

V

BARTEL Lambertsz van Ingelmunster en Mayken Jossensz van Roesselaere hadden bij den notaris hun uiterste wilsbeschikking doen neerschrijven. Moeder Mayken had, na aandachtig geluisterd te hebben naar hetgeen tussen haar man en den heer notaris gesproken werd, haar merkteken geplaatst onder de handtekening van haar man, die om zijn stijve letters een zwierige krul had getrokken. Haar merk vormden twee gekruiste schuine lijntjes met een wieltje in het midden om het kruispunt. Niet een woord was door haar gesproken, sinds zij van de wagen gestapt was; maar nu zij weer naast haar man reed, zuchtte zij en was op het punt iets te zeggen, toen hij opmerkte, dat hun meidje Catelijne het zuchten van niemand vreemd had, want indien er één was, die haar hierin tot schoon voorbeeld strekte, dan was dat de eigen moeder.

'Zucht ik dan zoveel, Bartel?'

'Elk kwartier minstens éénmaal, Mayken; dat maakt viermaal een zucht in het uur en dat maken acht-enveertig of vjjftig zuchten op een zomerdag. Op een winterdag kan het minder wezen, want of je in je slaap zucht, weet ik niet te vertellen, want als ik slaap, dan slaap ik.'

'Ik ben blij van harte, Bartel, dat je nu zo weer praten en plagen kunt; ik dacht, je gezicht bij den notaris -' 'Een verheugenis was het mij niet, dat bezoek en het kostte weer goed geld; maar toch, meen ik, moeten wij dankbaar zijn, dat wij doorgetast hebben. Nu kan er niets gebeuren aan de andere kinders.'

‘Er rest niet veel meer, waar wat mee gebeuren kan, Bartel.’

‘Moeder Mayken, bezondig je niet! Al zijn de koperen ketels verkocht aan des Prés, die koop ik een volgend goed seizoen weerom en wat dan verder met onze opstallen, onbelast van ons? en de andere gereedschappen en de schulden, die nog uitstaan en jouw eigen gouden zilverwerk, en er is nog een en ander in de buidel in onze beddezak?’

‘Ja, het kon slimmer zijn; neen Bartel, kijk nu niet zo stuurs, ik meen het immers niet klagend, maar ik meen het zo, dat ik meen, of -’

‘Ik kan wel merken, dat jij uit de streek van Meenen stamt.’

Moeder Mayken glimlachte om de woordspeling, al was die lang niet nieuw; maar het bewees zijn goede stemming. Wat gaf het ook, te klagen over hoe het had kunnen zijn, als de zaken nu eenmaal niet anders er toe lagen? Ach ja, uit Meenen waren er honderden hier om en in Haarlem, in Meenen lag ook nog bezit, waar oom Arjaen rechten op had gehad. Meenen, Roesselaere, Meulebeke, Heule, Lendelede, Ingelmunster, Haluwijn, Ledeghem, al die namen van steedjes en dorpen, gehuchten en parochies, die al te dikwijls herinneren deden aan zaken, waarover maar beter niet langer gedacht moest worden. Wanneer de ouden daarover spraken, over hun Vlaanderenland, dat voor de jongeren niet meer ‘hun’ Vlaanderenland was, wat een schat van herinneringen, maar ook wat een ellende van verschrikkingen. Die erfgoederen van oom Arjaen, ach, er was zoveel, waar men afstand van gedaan had of nog afstand van zou moeten doen. Recht en billijkheid? daar moest men somtijds maar in het geheel niet over peinzen, behalve voor eigen handelingen -

‘Nu doet de moeder van het meidje Catelijne het weer!’

waarschuwde Bartel Lambertsz en zijn zweep klakte als een bestraffing.

‘Het doet een mens goed, zo nu en dan de adem te laten gaan.’

‘Mayken-moeder, voortaan noemen wij het zò, dat klinkt deftig, heel wat anders dan gewoon zuchten, deftig; de heer notaris gebruikte geen deftiger taal.’

‘Je denkt er dan toch ook nog telkens aan terug, aan den notaris?’

‘Fraai verwijt! Ik ben toch geen simpele zot, die na twee tellen niet meer weet, wat er gehandeld is? Neen, Mayken, het is, zou ik denken, een diepe voldaanheid, die mij er aan terug doet denken, voldaanheid, dat het nu zwart op wit voor de eeuwigheid is vastgelegd.’

‘De eeuwigheid is een groot woord, Bartel.’

‘Mayken, als jij even zoveel had kunnen studeren en leren als die heer notaris, zoudt ge nog beter dan hij de woorden weten te schikken, naar hun gewicht en hun strekking in zo een fraai en degelijk en eeuwigdurend getuigenis, en gij zoudt mij daar zoveel goed geld niet voor rekenen.’

Mayken van Roesselaere keek op naar zijn gezicht, waar scherpe trekken onder de snorrebaard de verweerde wangen groefden en afliepen naar de mond; zijn grijsblauwe ogen, Catelijne had zijn ogen, tuurden tussen de wat roodgerande oogleden over de oren van de bruin in de verte; nu keek hij onverhoeds terzijde naar haar, zag haar kijken:

‘Mayken Jossensz van Roesselaere, ik heb het met je getroffen als wijf; dat denk ik nu en dat denk ik zo dikwijls; ach, eigenlijk denk ik dat altijd, àls ik denk, maar dat gebeurt heel zelden!’

‘Bartel Lambertsz,’ zij schoof op de bank nog wat dichter naast hem.

‘Heb je het zo koud, Mayken Jossensz?’

‘Ach Bartel, spotter, gij -’

De bruin nam er zijn gemak van; de baas leek geen haast te hebben, dat was goed; het was pleizierig sukkeldraven geweest op de zonnige weg, maar gemakkelijker viel het rustigjes stappen naar eigen believen.

Op het hek van het Velt zat kleine Barteltje naar hen uit te kijken. Eindelijk, daar kwam de wagen, langzaam, alsof er niet een klein koud jong al uren en uren naar had zitten wachten. Zo haastig sprong hij van het hek, dat hij struikelde en op een bevroren aardkluit een lapje vel van zijn wang achterliet. Maar hij voelde niets, telkens weer struikelend draafde hij op zijn klompjes naar de grote weg, de wagen tegemoet, roepend om beurten ‘Vader!’, ‘Moeder!’ tot hij meende, dat zij hem nu toch zeker konden verstaan en hij schreeuwde: ‘Gauw, gauw, Mayken is zo naar en schreeuwt en ik moet buiten blijven tot gij er zijt!’ en midden op de weg bleef hij staan, snikkend, wrijvend zijn rode vuile knuistjes over ogen en wangen en neus en mond, snikkend: heit was zo koud en de doek had Catelijne zo stijf om zijn oren getrokken en Mayken had zo angstig geschreeuwd en Aecht was zo verschrikkelijk knorrig geweest en Catelijne had hem zo hardhandig op het hek gezet en was zelf over de velden gedraafd, en zelfs Tobias had hem laten zitten, toen die langs kwam met het juk en de emmers water; andere morgens, als de pomp op de werf bevroren was, mocht Barteltje zonder vragen mee water halen in de duinen, maar deze morgen had Tobias gezegd: ‘Terug jij, op je hek, en goed uitkijken en als je ze ziet, schreeuw dan maar zo hard als Mayken schreeuwt.’

Verloren op de kleigrauwe weg stond de groezelig grauwe kleine jongen en moeder Mayken's hart sloeg even een slag over, toen zij het met bloed besmeurde gezichtje zag en boven het gekraak van de wagen en het geratel van de wielen zijn gekrijt hoorde.

‘O help mijn God, Bartel, er is wat op het Velt gebeurd!’ ‘Het zal met Mayken zover wezen, Moeder, rustig maar.’ Door een ruk aan de teugels stond de bruin, en heel even was er niets op de stille landweg te horen dan het snortend paardegesnuif en het gesnik van Barteltje. Dan stond vader Bartel al naast hem, schudde hem en duwde het snikkende hoofdje op: ‘Wàt is er, jong?’ Nog een paar tellen duurde het, voor zij met zekerheid wisten: het was Mayken. Haastig sprong Bartel Lambertsz op de wagen terug, moeder had klein Barteltje op schoot genomen; de bruin trok aan of hij wist, dat er spoed diende gemaakt en toen de wagen het hek indraaide, kwam juist Catelijne, hijgend en buiten adem van het snelle lopen, de heg door; ver achter haar, nog op de velden, kwam de gedrongen figuur van Eytje Gysbertsz, de vroedvrouw van het dorp, moeizaam schommelend over de smalle vlonders, heupschokkend gaande met ongelijke passen over de hard gevroren graspollen.

‘Waar steekt Jeroen?’ was vader Bartel's eerste vraag geweest aan Catelijne. Die had haar schouders opgehaald: op het dorp was hij niet in de tapperij geweest, zij had de moeite genomen daar snel even om de hoek van de deur te vragen. Toen had vader haar gezegd met Barteltje naar Heemstede te gaan en in herberg en tapperij rond te vragen en als hij nu ook daar niet was, wel, dan moest zij maar terugkomen en onderweg Barteltje op de hofstede brengen, waar hij die dag blijven kon. Catelijne had wat geprutteld, maar zij begreep dat, met moeder èn de vroedvrouw èn Aecht op het Velt, voor haar bitter weinig meer te doen bleef. Zonde en jammer vond zij dat, want hier was nu eindelijk de kans geweest om voor vol mee te tellen. Die opdracht Jeroen te gaan zoeken en naar het Velt terug te zenden gaf dezelfde geneugten als die boodschap op het rechthuis verleden

zomer over de achterstal van pacht en verponding. Voor zulke nare werkjes was zij wel te gebruiken en van node, wie knapte dat anders op?

'Au,' klaagde Barteltje, die moeilijk met zijn klompjes haar sliffende klikkers bijhield op de ongelijke weg; Catelijne sjorde hem zo ongemakkelijk voort, alsof zij de duinmeier was, die een wilddief naar het rechthuis sleepte. 'Au, Catelijne, trek niet zo, Catelijne, waarom ben je zo nijdig? Wat had Mayken? Komt het kind nu bij haar?'

'Jij behoorde daar nog niets van te weten,' baasde Catelijne hoog boven zijn hoofd.

'Maar er komt er een bij Mayken? Zegt, Catelijne, komt er maar èèn? Net als bij de bles op de hofstee? Of komen er meer, zoveel als op de hofstee bij de -'

'Barteltje!' Catelijne stond ontzet stil midden op de weg en keek hem vernietigend in zijn vorsend opgeheven gezichtje met het paarse vochtige neusje; zij diepte uit haar zak een neusdoek en veegde niet al te zachthandig er in zijn gezicht mee om - hij stond ook geen ogenblik onder die bewerking stil, de kwajongen. Maar dan bedacht zij weer, hoe hij Mayken had vergeleken, had willen vergelijken bij een varken. Dat hij de zeug van de hofstee, na de bles, had willen gebruiken als voorbeeld, daaraan viel niet te twijfelen, maar dat kon men toch niet laten doorgaan! Zijn en haar eigen zuster en de zeug in èèn adem bij elkaar! De bles, nu ja, dat was wat anders, dat was een pracht van een werkpaard. Hoe haalde het jong het bij elkaar, Catelijne zuchtte en schudde verontrust haar hoofd.

In Heemstede was noch in de tapperij noch in de herberg Jeroen te vinden; hij was er die morgen ook niet geweest, zei de waard en opperde, of de la Chambre dan wellicht in dit beste winterweer naar de tapperij aan het Manpad zou gekuierd zijn of naar den Hout? Catelijne

zuchtte weer eens; zjj overwoog door te lopen, maar voelde weinig lust; zij zou tenslotte misschien tot naar Haarlem door moeten gaan om langs de weg te zoeken naar dien losbol, dien man van haar zuster. Nog dralend op het pleintje voor het rechthuis, zag zij Baptiste van der Weyden aankomen; met haastige stappen liep hij langs, vrolijk groetend en hij riep, dat hij zeer bezet was geweest met zaken, was alles nog wèl op het Velt? Catelijne knikte slechts. Hoe kon zij hier op het plein hem alles vertellen, wat zich de laatste tijd op het Velt afspeelde? Bovendien was hij in een ommezien in de deur van het rechthuis verdwenen, druktemaker, hij wilde zeker eens laten zien hoeveel werk zijn ambt wel meebracht! Catelijne nam, weer zuchtend, Barteltjes hand en keerde om dan maar naar het Velt terug te gaan zonder Jeroen - daar stokte haar adem, tegelijk wees Barteltje met een strak vingertje naar het groepje mannen, dat naderde van de kant van den Anderenhout: de gevreesde duinmeier, die zijn knuisten aan Jeroen's hals had, de grote hond van den meier aan Jeroen's hielen, en een troepje opgeschoten kerels er naast en er achter. ‘Stil Barteltje, stil, wij moeten eerst zien,’ en zij trok haar broertje opzij, maakte zich zo dun mogelijk achter een dikke beukestam. Zo trok het troepje langs, zonder op haar te letten. Jeroen keek onverschillig voor zich uit en spitste de lippen of hij floot.

‘Zeker toch weer strikken of vallen gezet,’ fluisterde Barteltje wijs.

‘Sst, kijken.’

De duinmeier duwde Jeroen de trappen op van het rechthuis en verdween met hem; de deur viel zwaar achter hen toe. De grote hond zat op de bovenste trede en trok vals zijn tanden bloot tegen de kijkers op het plein. De kerels bleven omhangen, tot een riep naar de tapperjj te

gaan, daar zou het warmer zijn dan buiten en de dief zou toch niet meer te zien zijn die dag.

De dief - Catelijne rilde. Dat was hààr zwager, de man van hààr zuster, waarover zij spraken, dat was de schoonzoon van Bartel Lambertsz van Ingelmunster, van den groten lijnwaad-bleker van het Velt. Arme vader, ook dat nog te moeten dragen bij alle gewone, dagelijkse en bijzondere zorgen en dan juist - zij slikte een brok weg - en dan juist vandaag, nu het kind geboren ging worden, zijn kind, het kind van een dief! Dikke tranen dreigden; zij snufte wild en daarmede hervond zij het besef, dat er gehandeld moest worden en wat het eerste te doen. Zij rukte Barteltje van zijn plaats, het plein over, de stoeptreden op, langs de grommende hond, wrikte de zware deur open en plantte het jong op de bank in het voorhuis, doch hij gleed terstond weer van dat weinig aanlokkelijke ijskoude plaatsje en drong zich naast haar, zacht smekend bij haar te mogen blijven.

'Stakkerds,' zij zoende hem op zijn rode knobbelneusje en hoorde, dat zij daarmede niet hem alleen bedoelde, maar allen thuis op het Velt, vader Bartel en moeder Mayken en Mayken en het wicht, dat er nu misschien al te kreten lag. Zich trots rekkend in haar oude omslagmanteltje klopte zij driftig op de klerkenkamer, trad tegelijk reeds binnen en vóór de verbaasde Baptiste zijn pen nog had kunnen neerleggen, ratelde zij een verhaal, dat zo verward niet was als het klonk: dat op het Velt Mayken in arbeid lag, dat Jeroen vrij moest, terstond, dat de duinmeier genoegen moest nemen met een borg, dat Bartel van Ingelmunster's naam genoeg borg was, zelfs voor den baljuw, dat Jeroen al overal gezocht was, de ganse morgen, van tapperij naar tapperij, dat de tijd drong, dat zij geen pand bij zich had om achter te laten hier, als dat moest voor Jeroen, of - en toen glimlachte zij even - of de meier en de schout zouden haar of Bar-

teltje als gijzelaar willen insluiten? Maar Barteltje begon luid te schreien van angst, hij klemde zich aan haar rokken en stopte zijn gezicht daarin weg, zodat heel wat woorden en dreigementen van node waren hem stil te krijgen: zo dadelijk zou de schout uit zijn kamer te voorschijn springen en dan was àlles verbruid, nù kon het nog zijn, dat zij samen naar huis mochten wandelen of er niets gebeurd was. Baptiste was opgestaan met een vriendelijk bemoedigend lachje naar Barteltje, maar met een als waarschuwing bedoelde, zeer ernstige blik naar Catelijne: zij had nog niets te hopen. In de schoutskamer bleef hij verscheidene tellen, ja zolang, dat Catelijne zich angstig afvroeg, of alles mislukken ging; maar daar kwam de schout zelf mee terug, greep Barteltje vast, die voor den hem toch bekenden schout luid opkryste, zette het jong hoog op zijn brede schouders. Door de ruitjes naar buiten turende, ondertussen het nu stil hikkende Barteltje de beentjes beknijpend, zocht de schout voorzichtige woorden: hij zou Jeroen kunnen laten gaan naar het Velt, onder uitdrukkelijk beding, dat Bartel Lambertsz hem, Jeroen de la Chambre, binnen de hekken van het Velt zou doen blijven, tot nadere bevelen en lastgeving; hij, de schout, kon dàn alleen de verantwoording voor deze in-vrijheid-stelling op zich nemen; deze wilddieverij zou voor de vierschaar van Kennemerland moeten komen en niet voor de schepenrechtbank van Heemstede, en dus was de schout eens zo verantwoordelijk voor den persoon van den - van Jeroen.

Catelijne vond, dat de schout verdiende iets anders dan schout te zijn; zij wilde hem bedanken, stotterde, maar de schout zei kort: ‘Gaat mede’ en wendde zich naar zijn kamer. Schuw knikte Catelijne naar Baptiste, die over zijn paperassen gebogen zijn strenge gezicht behield en kort, maar niet onvriendelijk, teruggroette. Door de schoutskamer, waar vele zware folianten in lichtgele

perkamenten banden op een plank langs de wand stonden geschikt, ging de schout haar voor, nog steeds Barteltje op zjjn schouder houdende, een andere deur uit, een gang door, een paar treden af naar een zijdeur, die met een knarsende sleuteldraai geopend werd. Zij stonden buiten, achter het rechthuis. ‘Wacht hier en ga zo dadelijk over de velden de kortste weg naar het Velt.’ Barteltje werd op de grond gezet, de jongen was te beduusd om nog geluid te kunnen geven; hij klemde zich weer aan de veilige rokken vast en staarde zwijgend vragend haar aan. Die kinderlijke angst gaf haar zelf groter zekerheid van optreden: ‘Het komt alles wel goed, Barteltje,’ fluisterde zij, ‘stil maar, jong, heb je ook zo'n honger als ik?’ Zij zuchtte en voelde opeens haar maag akelig leeg; Barteltje zuchtte diepgevoeld mede.

Na een korte poze knarste weer het slot; de schout trad met Jeroen te voorschijn, zei zéér kortaf: ‘Aldus met haar naar het Velt en daar te blijven zonder zottigheid,’ dan trok hij Barteltje nog even aan een slip van diens hoofddoek, dat het jong opnieuw kromp van angst, en was in het deurgat verdwenen zonder op Catelijne's pogingen tot een dankbetuiging te letten.

De tocht naar het Velt was verre van pleizierig. Jeroen sprak geen woord en liep weer met die gespitste mond, tot fluiten gereed; Barteltje klaagde zacht maar zonder onderbreken over zijn pijnlijke wintervoetjes, over de harde ongelijke aardkluiten, over zijn honger; de haastige kordate stappen van Catelijne konden ternauwernood de onverschillige lange stappen van Jeroen bijhouden. Na het oversteken van een vlonder zag Catelijne in een veld achter zich een figuur, die hen volgde, maar zich schuil dacht te kunnen houden: de duinmeier. Ha, die waakte dus toch nog? bang dat de prooi ontsnappen zou, voor de hekken van het Velt den wilddief in zich

binnensloten? Van die vlonder af, tot de keukendeur van het Velt, liet Catelijne geen oog meer van Jeroen af.

Uit de open staldeur riep Tobias iets tegen Barteltje en hield een pannetje op ter verduidelijking van zijn woorden; het jong draafde op hem af en begon gulzig als een hongerig diertje uit het hem voorgehouden eetketeltje een paar dikke brokken op te diepen. Tobias haalde met zijn trekkebeen de staldeur dicht, trok een laag bankje tegen het houten schot, waarachter de bruin stond te malen en zette daar een huishouden tussen hem en Barteltje op, met het etenspannetje, een homp brood, een vervaarlijk mes, twee tinnen lepels, een potje zout en een potje mosterd; drie dikke plakken brood, een met een korstkant hakte hij af: ‘Dat is je bord, op goede ouderwetse wijs; als je het straks niet meer opkunt, lust de bruin of Werf het best’; met deskundige zorg viste hij de kluiven uit de pot: ‘die korstsnede met het vlees komt als schotel midden op onze etenstafel. En nu beginnen wij nog niet, want wat doen wij eerst? Juist man, gij weet het.’ Barteltje zegde aandachtig het tafelgebed. Dan begonnen zij te lepelen en te kluiven om het vlugst. Catelijne was met Jeroen naar de keuken doorgegaan. Dat zij Barteltje op de hofstee had moeten brengen, kwam haar nu eerst in de gedachten, maar Tobias en de stal waren een even goede plaats voor hem, nog beter, immers zoveel dichter bij, wanneer alles weer op orde kwam die dag.

In de keuken hing een vreemde zware lucht; in de benauwde warmte overheerste een geur van verbrand of geschroeid linnen. Aecht boog krommer dan ooit bij het vuur en vouwde doeken, een zacht kindergekrijt kreunde achter de kap van de houten wieg, die Aecht onderwijl met één voet schommelde. Aan tafel zaten Bartel Lambertsz en moeder Mayken en ouwe oom Arjaen met

Eytje Gysbertsz te eten. De bedsteedeuren waren tot een nauwe kier gesloten.

Jeroen keek verbaasd naar de wieg bij het vuur, zó verbaasd, dat Bartel Lambertsz in een luide lach schoot, die hij terstond trachtte te smoren, toen moeder Mayken waarschuwend siste. Bedaard zei hij toen:

'Jawel, Jeroen, daar ligt je zoon, die bijzonder veel haast heeft gemaakt zich bij dit gezelschap te voegen.'

'Een flinke jongen, Jeroen,' vulde moeder Mayken trots en geruststellend aan, 'al krijt hij nu niet luid.' 'Vrijbuiter,' bromde Aecht bij het vuur en Catelijne wist niet, of daarmede het kind of Jeroen bedoeld was. 'Een geus,' bevestigde Eytje Gysbertsz met haar mond vol. Catelijne dacht nu wel, dat het wicht bedoeld zou zijn en dat men er tevreden over was.

'Mayken is héél best,' haastte moeder er bij te voegen, 'zij slaapt nu wat; wij moeten dankbaar zijn, dat alles zo voorspoedig snel is verlopen. Dat het wicht jelieden altijd geluk moge geven.'

Het wicht protesteerde in zijn wieg.

'Arjaen gaat hij heten', oom Arjaen maalde oneindig lang met zijn tandeloze kaken een stuk vlees, liet het dan terugglijden in zijn etenskom, 'Arjaen van Roesselaere gaat hij heten.'

'Neen, oom Arjaen, nu ben je toch mis, dat is je eigen naam, dit is een Arjaen van Ingelmunster.'

Moeder Mayken stootte haar man aan. 'Nu ben je zelf mis en geheel uit de koers, Bartel! Dit is Mayken's kind, maar daarom is het geen van Ingelmunster meer.'

'Goed, dan Arjaen van de Kamer.' Bartel Lambertsz had moeite met een nieuwe mondvol, waarin een scherp beentje priemde, maar hij keek verwachtend naar Jeroen, of die niet vlam vatte en zijn rechten op zijn geliefde Franse naam de la Chambre ging uiteen zetten. Jeroen echter stapte voorzichtig, als liep hij op spiegel-

glad dun ijs, naar de wieg, waarin boven het strak getrokken dek een gerimpeld rood knolletje te zien was met wat donzig pluishaar van een onbestemde kleur onder uit het bakermutsje. Vandaar was hij met enkele schichtige stappen bij de bedsteedeuren.

Catelijne had haar mantel laten afglijden op een stoel en vulde gretig haar bord uit de pot op het vuur. Zij schoof bij de tafel aan, reeds kauwend voor zij goed en wel gezeten was. Het leek of vader Bartel en moeder Mayken voelden, dat er, zolang er de vreemde bij was, niet moest gevraagd worden, waar Jeroen tenslotte was gevonden. Bartel Lambertsz sprak in het geheel niet meer; moeder Mayken praatte zacht met Eytje Gysbertsz over de afgelopen uren en de verdere verzorging. Ouwe oom Arjaen slobberde aan zijn kom, Aecht deed nu en dan haar stoel kraken, wanneer zij reikte naar de doeken bij het vuur; Jeroen zat voor de bedstee naar de vloer te staren met gebogen rug, de handen hingen hem slap over de knieën. Het wicht in zijn wieg kreet niet meer. Catelijne kreeg medelijden ermee, zo mismoedig en verlaten Jeroen daar zat; zij schepte een kom eten uit de pot, nam een lepel en een snede brood en bracht hem dat. Hij begon te lepelen, niet met één woord dankend. Bartel Lambertsz trok de wenkbrauwen op, maar zegde nog altijd niets. Catelijne ontweek zijn ogen.

Eindelijk vertrok Eytje, nadat Bartel Lambertsz haar de zilverstukken in haar hand had uitgeteld en nauwelijks was zij over de werf door het hek verdwenen of Barteltje kwam aanklepperen uit de stal, snufte nieuwsgierig de vreemde lucht in de keuken, keek spiedend in de wieg, was zichtbaar teleurgesteld en klauterde dan bij vader Bartel op de knieën om vandaar met de duim in zijn mond naar Jeroen te staren.

‘Klein wicht om op de duim te zuigen! Laat dat aan je neef Arjaen over,’ plaagde vader Bartel, maar keek

over het jong heen vorsend naar den nog steeds zwijgenden Jeroen. ‘Zouden wij nu eens kunnen vernemen, waar een man en vader op zo een dag als vandaag heen was getrokken, dat het een halve dag nemen moest voor men hem kon vinden?’

Catelijne kende die stem genoeg om te weten, dat vader Bartel geen kluchtigheden wenste, dat het thans bittere ernst was.

Jeroen hief traag en onverschillig het ongekamde hoofd, spitste de lippen alsof hij fluiten ging. Barteltje, als in een kwade ban steeds naar hem starend, fluisterde toen angstig over zijn natte duimpje heen: ‘De schout en de duinmeier, en de valse hond en het rechthuis, en de vierchaar van Kennemerland -’

Catelijne vreesde, dat Barteltje zich een ongeluk vallen ging op de vloer, zo haastig sprong vader Bartel op en was in één stap bij Jeroen, die schichtig opkeek. ‘Ga mee, naar de kamer,’ beval Bartel Lambertsz kort, ‘Moeder, komt mee.’

Catelijne begon werktuigelijk te redderen, zij ruimde de tafel, hielp ouwen oom Arjaen gezicht en handen vegen met een natte doek, schepte voor Barteltje een kommetje zoete pap uit de kleine pot boven het vuur en zette hem daarmee op een bankje naast de wieg bij de haard. Hij liet gedwee met zich doen, benauwd door al het ongewone. Aecht snurkte zacht, ver onderuitgegleden lag zij in haar stoel. Achter de bedsteedeuren was het nog altijd stil, angstig stil, dacht Catelijne, die daarom eindelijk het waagde door de kier te gluren. Mayken lag rustig en diep te slapen; haar smal gezicht had een zachtere uitdrukking dan haar zuster ooit daar op gezien had, haar mond leek in de hoeken te glimlachen. Maar op dat ogenblik klonken luide stemmen uit de gang. Mayken bewoog zich en werd wakker, en kreeg tegeljjk weer het bekende spitse, bitse gezicht terug.

‘Waar is het kind?’ vroeg zij terstond. Cateljjne was zo verdiept in de beschouwing van die wonderlijke verandering in Mayken's gezicht, dat zij niet dadelijk antwoordde. ‘Wat kijk je me aan? Is er wat met mij? Zie ik er zó slecht uit? Ik heb honger. Waar is het kind, vroeg ik je?’

‘Hebben wij opgegeten,’ antwoordde Catelijne kalm en vulde rustig verklarend aan: ‘wij hadden óók honger.’ Zij drentelde bedaard van de bedstee weg naar Aecht. Al haar goede voornemens om Mayken deze dagen te verwennen waren met die eerste oogopslag van Mayken en die eerste gesnauwde woorden alweer verdwenen. Hoe kon men vriendelijk zijn tegen zo een bazige moeie? Catelijne zuchtte en grinnikte tegelijkertijd: een moeie? dat was zijzelf nu geworden door de geboorte van kleinen Arjaen en dat was Mayken nog niet eens. Dàt had zij nu op haar voor! Dwaas om op je zestiende jaar, nu ja, bijna zeventien, een moei te wezen; bij dat woord dacht men aan oude vrouwen van een leeftijd, die niet meer te schatten was. Catelijne stond bij de slapende Aecht; een jammer haar wakker te maken, zij snurkte in een zo hartversterkende slaap. ‘Aecht!’ zacht schudde zij haar, ‘Aecht! Mayken heeft honger, wat mag ik haar geven? en zij vraagt naar het wicht, hoe moet ik dat eruit nemen? Mag ik het eruit nemen, Aecht?’

‘Aecht!’ klonk scherp uit de bedstee, ‘waar is moeder toch? Is Jeroen er al? Geeft het kind toch hier, en geef mij pap, ouwe treuzels dat jullie zijn.’ Ontevredener en zuurder kon geen vrouwenstem klinken, dacht Catelijne, en nu wist Mayken nog niet eens dat van Jeroen!

‘Barteltje,’ heel zacht fluisterde Catelijne het in zijn oor, ‘niet tegen Mayken zeggen van Jeroen op het rechthuis, hoor! En ook niet tegen Aecht. Dat vertelt Jeroen zelf liever allemaal.’

Barteltje knikte afwezig van ja; hij zat in volle aan-

dacht waar te nemen, hoe Aecht schone doeken om het nu weer krijtende kind wikkelde, dat daarna aan Mayken gereikt werd. Aecht bleef met de kraamvrouw bezig in de bedstee; Aecht's achter-onderstuk bultte grappig uit de bedsteedeuren vandaan, ‘om er zo boven op te springen’ had Catelijne bijna aan Barteltje gewezen, maar hield die gevaarlijke aanwijzing nog juist bijtijds binnen. Een en al bezadigdheid was zij aan moeder Mayken's naaiwerk bezig gegaan, wachtend tot het water heet genoeg zou zijn voor de afwas. Wat een warm water was er gebruikt die morgen, dat de grote èn de kleine ketel boven de haard beide slechts lauw water bevatten op dit uur.

Eindelijk kwamen de anderen weer binnen. Moeder Mayken haastte zich naar de bedstee, waar haar rokken zich met die van Aecht verdrongen. Jeroen ging naar het venster en stond daar naar buiten te staren; vader Bartel keek met zware blik naar die slappe, magere rug. ‘Als Jeroen nu maar bij Mayken komen will?’ vroeg moeder na enkele ogenblikken vriendelijk nodend. ‘Het kind drinkt prachtig.’

Bartel Lambertsz' gezicht had enige moeite een vriendelijker plooi te krijgen, maar het gelukte: ‘Het wordt tijd, dat Arjaen van de Kamer kennis met zijn vader maakt.’

‘Arjaen de la Chambre,’ verbeterde de bedstee-stem scherp.

‘Wel, alle -’, Bartel Lambertsz hield met moeite een zwaar woord in, ‘begint dat spul opnieuw en nu al? Eens en voor altijd duidelijk gezeid: hier op het Velt wordt Hollands gesproken, zolang het Velt in Holland ligt en de fransigheid wordt vergeten, dat is niet wat bijzonders om mee te pronken en elke pronker is een zondaar; en bovendien toont het ondankbaarheid tegenover het nieuwe vaderland, het vaderland nu van ons, Vlamingen,

waar wij het beter hebben dan onze arme ouders hadden durven hopen, toen zij hier met pak en zak of zelfs zonder dat, kwamen aanlopen. En de la Chambre heet op zijn goed Hollands van de Kamer en als je dat niet aanstaat, Mayken-meid' - het was bijna vermakelijk zo plechtig nu de half geopende bedsteedeur werd toegesproken - 'dan heet de kleine Arjaen voortaan Arjaen van Ingelmunster, want zijns vaders naam, daar kan het wicht later al bitter weinig trots op zijn.'

'Bartel,' vermaande moeder Mayken, 'op de eerste dag?'

'Ach Mayken -' Hij haalde de schouders ongeduldig op en ging naar buiten. Door het venster zag Catelijne hem de werf oversteken naar de stal, en even later reed de wagen rammelend uit.

Jeroen was voor de bedstee gaan zitten en keek weer tussen zijn hangende handen door op de vloerklinkers. Mayken's stem vertelde gewichtig van wat zij doorstaan had die morgen; zij sprak niet luid, maar elk woord was in alle keukenhoeken te horen. Barteltje braaf op zijn bankje naast de wieg, luisterde met grote ogen. Het duurde en duurde, voor de woordenstroom afbrak en haar stem plotseling achterdochtig vroeg: 'En waar stak jij de ganse dag, Jeroen, waar vond Catelijne je?'

Onverschillig haalde hij zijn schouders op en bleef nog zwijgen. Catelijne trok gejaagd de naald door het linnen. Het zwijgen werd ook moeder Mayken te machtig; onder voorwendsel het wicht te moeten nemen, voegde zij zich bij de bedstee en zei zacht doch streng: 'Jeroen is door den duinmeier betrapt op strikken zetten in de wildernis van den heer Paeuw. Hij is vrijgelaten door den schout, om jou en om het kind, maar hij moet op het Velt blijven, in huis en op de werf binnen de hekken, tot nader last. Zijn zaak zal voor de Mannen van Leen van Kennemerland moeten komen.'

‘O, is het dat slechts,’ Mayken's stem klonk zorgeloos. ‘Ik meende, dat hij in een tapperij -’

‘Mayken!’

Catelijne kon niet nalaten te lachen, gebogen over haar naaiwerk. Het was een merkwaardige tegenstelling, die twee vrouwenstemmen, zo een volkomen tegenstelling door de opgeluchte zorgeloosheid van Mayken en de droeve ontzetting van moeder Mayken. Het wàs ook onbegrijpelijk, hoe Mayken zo denken kon: strikken zetten, dus dieverij, was niet zo erg als te lang in een tapperij de bierkroes of de brandwijnroemer laten bijvullen? Of daar dobbelen en vechten? Mayken had wel reden om over het herbergbezoeken hem te kapittelen of zich ongerust te maken over die vechtpartijen, maar de dieverij zo lucht te nemen!

‘Mayken?’ Moeder herhaalde haar roep, maar nu was het slechts een klacht.

‘Ach moeder, dat is niets, dat met den duinmeier brengt vader Bartel gemakkelijk weer in orde.’

Door die woorden gesteund, keek Jeroen eindelijk op en zijn schoonmoeder spottend in het ontstelde gezicht. Meteen begon hij vlot, op zotte wijze, te vertellen van den duinmeier en van de opgeschoten jongens, die meegelopen waren, als was hij een grote rover of vreemde kermisgast geweest; hij stond op en bootste den duinmeier nauwkeurig na in gang en houding en spraak. Barteltje sloeg op zijn knietjes van de pret en ouwe oom Arjaen wilde weten, wat er aan de hand was. Moeder Mayken zuchtte en nam het naaiwerk van Catelijne over, die haars ondanks meelachte om de zottigheid van Jeroen. Zij kon best begrijpen, hoe de mannen in de herbergen op zijn gezelschap gesteld waren. Maar terwijl zij de koperen ketel afhaakte, betrok reeds haar gezicht; zij wist, dat vader Bartel ‘dat met den duinmeier’ niet gemakkelijk in orde zou kunnen maken, al zou hij het

willen en aan dat laatste viel sterk te twijfelen, als men Bartel Lambertsz en zijn opvattingen over recht en billijkheid kende. En nu Jeroen niet ophield en zelfs den schout belachelijk nadeed en naäapte, werd zij driftig. Haar zwager verbieden durfde zij niet, zolang moeder Mayken erbij zat zonder iets daarvan te zeggen. Daarom moest Barteltje het ontgelden. Vinnig werd die terecht gewezen over zijn uitbundigheid en mee naar de tafel genomen, waar hij van een uiterst gestrenge meesteres geen enkel klein goed woordje te horen kreeg over zijn gisternamiddag geschreven Arabische cijfers. Zij dreigde zelfs, de droogdoek verwoed in een kom rondwrijvend, 'nog in geen jaren' hem met penne en inkt op papier te laten schrijven, als hij zo slordig bleef in de vlaggetjes aan zijn vijven en zevens. Toen Jeroen zich er in wilde moeien en spelenderwijs naar de zandbak greep, wees echter moeder Mayken hem terug, niet luid, maar onverbiddelijk streng, zo gestreng als Catelijne den kleinen Bartel had toegesproken. Met een slungelachtige onverschillige beweging nam Jeroen zijn vroegere houding voor de bedstee weer aan.

VI

HOE vader Bartel het met den duinmeier en met den schout en met de vierschaar had weten te schikken, zou Catelijne nooit doorgronden, maar het was een feit, dat Jeroen rustig op het Velt had kunnen blijven en slechts eenmaal had behoeven te verschijnen ter rechtzitting. De hem daar opgelegde boete had Bartel Lambertsz op staande voet voldaan. Het leek wel, of Mayken en Jeroen niet wilden inzien, dat het een grote gunst was, gewis Bartel Lambertsz van Ingelmunster en niet Jeroen de la Chambre aangedaan, dat er slechts een hoge boete geeist was en niet van een andere straf gerept. En andere straffen werden aan andere dieven genoeg uitgedeeld. Waren niet laatst een bedelares beide ogen uitgedopt, zoals het heette in het vonnis, om het stelen van één brood? En het was waarlijk niet de eerste maal geweest, dat Jeroen in de wildernis van den ambachtsheer aangetroffen was, al had men dan nooit iets tegen hem kunnen bewijzen.

Nu de duinmeiers strak op hem letten, leek het of hij weinig lust had in de tapperijen te gaan. Catelijne vermoedde, dat hij er niet meer de nodige duiten voor had; het gestroopte wild had hem al die winterweken tot een graag gezienen klant in de herbergen gemaakt, en hij had den rijken man kunnen uithangen. In de keuken op het Velt bracht hij nu en dan een uitbundige vrolijkheid door zijn zotternijen, doch dat was slechts, wanneer hij Bartel Lambertsz de werf had zien afrijden en zo een bui duurde ook nooit lang. Want, òf wispelturige Mayken snauwde om stilte, met de tranen van het lachen nog

vers op de wangen, òf de uitbundigheid werd moeder Mayken te bar. Zij hield niet van die plotselinge, schallende, daverende vrolijkheid, die zij niet als echt kon aanvoelen, omdat de stemmingen ervoor en erna in het geheel niet strookten bij die zotternij. De stille uren van Jeroen ademden ontevredenheid, verborgen onrust, wrok, ook diep innerlijke traagheid. Vele kostelijke uren kon Jeroen laten voorbijgaan zonder meer te doen dan een blok hout op het vuur te werpen en zijn vingers te doen knakken. Wat deden een mens zijn gedachten intussen, vroeg Catelijne zich vaak af. Eenmaal had zij schuchter gezegd, dat hij ook eens meeoefenen moest met Barteltje; wie weet, hoe gauw de letters en cijfers weer door hem gekend zouden zijn, en dat zou toch voor zjjn bedrijf.... Hij had spottend gelachen, dat hij wel een grote zot zou zijn, als hij zich door zijn behuwde zuster, de schoolmaîtres, liet ringeloren en Mayken had ook haar stem erbij gevoegd om te verklaren, dat Catelijne zo langzamerhand wel wat al te veel inbeelding kreeg, omdat zij een a van een b kon onderscheiden.

Het was een zachte winter geworden. Al vroeg begon vader Bartel de velden gereed te maken voor het komende seizoen. Nieuwe velden werden er niet bij aangelegd, de verwezenlijking van dat droombeeld werd opnieuw een jaar uitgesteld ‘wanneer het seizoen meer beloofde’. Graszoden werden uit de grazige plekken van de wildernis gestoken; zand was met karrevrachten op de velden gebracht; de slootkanten werden nieuw beschoeid met mooie harde delen, die op de werf door Tobias op maat gezaagd waren. Barteltje mocht de planken stuk voor stuk naar de slootkant slepen, waar vader in zijn hoge vetleren laarzen in het water stond. Dan werden de stekken gekeurd en gesorteerd; half vergane stokjes gingen op de houtstapel onder het afdak bij de keuken, andere, ingekort, zouden op de velden nog bruikbaar zijn; vele

honderden nieuwe kreeg de timmerman op het dorp besteld.

Dan, in de eerste dagen van Maart hadden de bedrijfsopstallen en de zolders een grote schoonmaakbeurt gekregen, waaraan Catelijne dapper had meegeholpen. In de hoek, waar Heyltje Jordensz van Heythuizen altijd sliep, had zij in een reet tussen twee vloerplanken een stuiverstukje gevonden; dat zou zij op Heyltje's beddegoed neerleggen voor een welkom.

Toen alles op het Velt in gereedheid was, toog Bartel Lambertsz met Jeroen een dag naar het Crayenest om na te zien, wat daar hersteld diende te worden. Hoofdschuddend had Bartel van Ingelmunster de kleine velden bezien, had vastgesteld, dat op de garenhang geen der droogpalen meer te gebruiken zou zijn; met moeite had hij zijn drift kunnen bedwingen, toen hij in het looghuis de ketels en kuipen bezag, die in de herfst niet naar behoren gereinigd, thans niet meer schoon te krijgen waren. De reinheid daarentegen in keuken en kamer was opvallend. ‘Tenminste heeft Aècht gewerkt,’ gromde hij en was boos op zichzelf, omdat hij in het najaar door de orde en zindelijkheid van deze keuken en kamer niet aan een onderzoek van het looghuis gedacht had. Waar moest Jeroen het geld vandaan halen voor een nieuwe ketel, die honderden guldens kostte, want honderden ponden zwaar was? Had deze laatste niet ruim zevenhonderd ponden aan goed rood koper gewogen? Als ingemetseld bleekgereedschap behoorde de grote loogketel aan de eigenaren van de blekerij en deze, de regenten van het Elisabeths-Gasthuis in Haarlem, hadden het volste recht een nieuwe ketel te eisen. Bartel Lambertsz had het hout voor zijn rekening genomen, maar die ketel....

Met trekkebenenden Tobias was de bleekmeester van het Velt dagenlang aan de slag, opnieuw waren karren vol

zand en zoden uit de wildernis gehaald en naar Jeroen's velden gereden; stevige nieuwe palen had de houtkoopman in Haarlem op Bartel Lambertsz' rekening geleverd. Nu zag de hang er weer zo net uit, dat Catelijne, toen zij aan de mannen eten bracht, daar in gedachten reeds de touwen gespannen zag, waaraan de strengen wit garen in de wind heen en weer schommelden.

Dan werden voorraden uit Haarlem gehaald en Catelijne kreeg brieven naar Amsterdam te schrijven over levering van andere benodigdheden en over het toezenden van de lijnwaden, waaraan men einde Maart kon beginnen, aan het dunne kamerijksdoek het eerst; op het zwaardere linnen werkte de Maartzon toch nog niets uit. Trouwens men zou zich hoge boeten op de hals kunnen halen, indien men de door de Staten vastgestelde datum niet afwachtte. De boeren uit de omtrek waren uit zichzelf al komen vragen en er werden contracten opgemaakt over de honderden tonnen karnemelk, die van begin April tot in September, in October nog, op het Velt te leveren zouden zijn. Bartel Lambertsz regelde dit alles tegelijk voor Jeroen, die er onoplettend bijstond en ja en amen knikte bjj elk genoemd getal, bij elke gevraagde som, en zonder aarzelen zijn merkteken onder elke door Catelijne geschreven overeenkomst plaatste. Catelijne genoot van dit redderen en bedisselen, Barteltje's lessen werden wel ongeregeld gegeven nu. Zij lette op alles, had alles gehoord, wat Bartel Lambertsz met de melkboeren en met de koperslagers besprak; zij berekende voor zichzelf naar de bedongen prijzen de onkosten, die in dit seizoen zouden vallen. In Januari reeds had vader Bartel haar een brief naar Heyltje Jordensz gedicteerd en een naar Severijn den loger, over het aantal werkboden, dat deze ‘teelte’ nodig zou zijn. Het genoemde getal was kleiner geweest dan in vorige seizoenen, maar Catelijne had geen opmerking geplaatst.

Ook haar had het geleken, dat de kooplieden in de nu binnenkomende brieven zuiniger waren met het toezeggen van te bleken linnens. Hoe dat kwam? Daarvoor was nooit met zekerheid een oorzaak of reden te geven; men wist hier op het Velt evenmin als op de grootste blekerij onder de Santpoort iets af van wat er in de grote zakenwereld in Amsterdam of zelfs in Haarlem omging. Zou het tenslotte te weinig volk blijken, wanneer de opdrachten meevielen? Dan kon vader Bartel nog volk na-ontbieden of op het dorp huren of uit de omtrek, al waren die inheemsen lang niet zo flink in het werk en al vroegen zij belachelijk hoge lonen, hoger dan de beste Brabander. Voor Jeroen had zij ook naar Severijn moeten schrijven, want men wilde het op het Crayenest dit jaar eens met Brabanders proberen in plaats van met Westfalers. Severijn kende Jeroen's blekerijtje; of hij er volk voor zou kunnen en willen vinden? Over het geheel genomen werkten Brabanders niet graag in garen, wel in lijnwaad. Garen was lastiger, zwaarder werk. Van Heyltje was reeds antwoord gekomen, geschreven door den pastoor van het dorp, die ook de Hollandse brieven aan zijn parochianen gericht, hun voorlas. Zij liet weten, dat zij er wezen zou, op tijd, met het gevraagde getal en een enkele daarboven, voor het geval men toch meer van node zou hebben. Severijn liet als elk jaar op antwoord wachten, dat was men op het Velt van hem gewoon geworden; hij stapte dan toch altijd op de goede dag uit de schuit met de nodige jonkmannen bij zich. Mayken en Jeroen waren naar het Crayenest vertrokken. Moeder Mayken en Catelijne misten sterk den kleinen Arjaen, die al zo verstandig begon rond te kijken in zijn wiegje. Doch het moest gezegd, dat het een genot van rust was weer eens ‘onder elkaar’ in de keuken te zijn, zonder de drukkende aanwezigheid van dat span. Aecht was mee terug naar het Crayenest; Mayken zou

nu, met de zorg en last van het kleine wicht, zeker haar boedeltje niet aangekund hebben. Catelijne betreurde ook dat vertrek van Aecht niet, al kreeg zij nu zelf weer wat meer in huis te arbeiden. Aecht's humeur was sedert de komst van den kleinen Arjaen nog onberekenbaarder geworden en alleen tegen het wicht kon zij nog lachen met een lach, die meer een grijns dan een teken van welmenen leek. Barteltje kon geen goed meer bij haar doen, met het gevolg dat hij zich steeds moeilijker tegen haar en in haar bijzijn gedroeg. Klappen waren er veel gevallen de laatste weken.

De eerste maaltijd zonder het jonge gezin had ouwe oom Arjaen gevraagd, toen zij zich rond de tafel schaarden: ‘Zo, Mayken, eindelijk een paar grage monden minder?’ Catelijne keek langs het blinde gezicht met een blik van verstandhouding naar moeder Mayken: de manden vol levensmiddelen, die naar Heemstede mede waren gegeven, waren heel zwaar op de wagen te tillen geweest! En dan was de dag gekomen, dat het eerste werkvolk in Haarlem van de schuit stapte. Het was 's avonds in de zomerkeuken, achter het looghuis bij de velden, geweest, zoals Catelijne zich dat op winteravonden zo vaak had ingedacht en zoals zij het kende uit alle jaren, die zij in haar geheugen kon terugroepen: het vrolijk geroezemoes van vele stemmen, de zware pakken en zakken met de lijfgoederen en de levensmiddelen van de boden; die stakkerds sleepten uit hun streek ponden en ponden meel, brood, worst en spek mede, om daarop zoveel mogelijk weken te teren en om zo weinig mogelijk kost bij te moeten kopen in het dure Holland. Alles werd netjes in de kastjes geborgen, die in rij en gelid in de zomerkeuken op hen gewacht hadden. Dan te mogen proeven van hun brood met een reepje van hun spek daarop, dat nooit zo goed smaakte, als men wel gewild en gehoopt had; en onderwijl te luisteren naar wat zij

vertelden over hun streek, of de krijgsbedrijven bij 's-Hertogenbosch, vorig jaar, het leven in de Meierij anders hadden gemaakt, hoe het hun ouders, zusters, broers, vrienden ging. En buiten was er een geroep van de werf naar de keuken en van de keuken naar de slaapzolders. Heyltje Jordensz was bijster in haar schik geweest met haar stuivertje; dat zou beslist geluk aanbrengen, zei zij, een gevonden geldstuk op een frisse beddezak! Maar onmiddellijk daarop had zij een kruis geslagen en gezegd, dat het zonde was aan zo'n bijgeloof te hechten, en toch - Catelijne lachte; immers ook onder de protestanten van alle secten werd nog geloof gehecht aan zulke zaken en voortekenen, zelfs onder de Mennonieten, al kwam het bij die het minst tot uiting. Een week daarna stond Severijn van Acchelen voor het hek, met het mansvolk, waaronder een enkel nieuw gezicht in plaats van een ouden bekende. Een der nieuwen, de veldknecht Colaert van Goirle, leek een aanwinst, sterk, en prettig van gezicht, zo een wien niets te veel zou zijn en die ook het hem onaangename met een zot woord zou verrichten. Bartel Lambertsz deelde Catelijne's mening; moeder Mayken keek eens peinzend naar haar jongste dochter, die daar zo onbevangen over den nieuwen knecht zat te spreken, maar die langzaam aan op een leeftjjd was gekomen, dat zij niet te veel belangstelling voor het manvolk tonen moest. Wat was het kind gegroeid dit laatste jaar, zij stak reeds een hoofd boven moeder Mayken uit. ‘Bonestaak,’ spotte zuster Mayken wel, maar Barteltje had eens verklaard, dat hij even lang als Catelijne wilde worden, echter daarbij ‘veel dikker’. Catelijne had geproest: ‘dat is te lastig bij het werken, jong! Je zult je beter kunnen roeren, als je niet veel hebt mee te dragen!’ En vader Bartel, die erbij stond, had over zijn schouder in de richting van Jeroen gezegd, dat sommige magere

mensen zich toch ook niet veel roerden, zeker uit vreze nog magerder te worden. ‘Weet ge, wiè mager is, Vader? Jeroen!’ had Barteltje, onnozele ziel, opgemerkt, waarop zelfs Mayken had moeten lachen, zuurzoet.

Catelijne en Barteltje leken beiden veel op hun vader, hadden beiden zijn ogen en zijn sproeten, maar háár lange neus, moeder Mayken zuchtte. Barteltje kon Catelijne's zoontje wel zijn, zo leken zij op elkander en zo hoog torende zij boven de jongensbol en zo moederde zij hem en zo streng was zij met hem. Zij zuchtte weer eens, zij dacht aan de andere kinderen van haar en Bartel Lambertsz. Hoe oud zou Josse nu al zijn geweest? Een volwassen man, wel zo oud als Jeroen - moeder Mayken slikte moeilijk. En de eerste Bartel, ach, die was als lichamelijk herleefd in kleine Barteltje, dat zonnige brave kind met zijn verstandige, heldere ogen. En dan kleine Josse - haar hand veegde over haar voorhoofd en ogen, kleine Josse, die blonde dikzak, in een onbewaakt ogenblik in het looghuis binnengetrippeld, geklauterd op de rand van een kuip, geen der knechts had iets gezien of gemerkt, dat lichaampje in die hete loog - moeder Mayken rilde. Als een vloek was het geweest, een vloek over haar zonen en daarom kon zij niet lang op kleine Barteltje zien of over hem denken zonder een grote angst in zich te voelen opwellen. Was een man zo anders dan een vrouw? Bartel Lambertsz kon men geen gesloten man noemen, voorwaar niet, en toch, op dit punt was hij zo gesloten, dat het haar had kunnen grieven, indien zij niet wist, hoe moeilijk ook hij het had, dit van het leven te aanvaarden. Over kleinen Arjaen's pluisblonde hoofdje had moeder Mayken in de afgelopen weken vele stille biddende woorden gedacht - drie zonen, op het Velt geboren, waren weggenomen, jong, veelbelovend en later zo nodig voor het bedrijf. Reden om te zuchten was er hier op aarde ruimschoots, omdat de mens het waarom

niet doorgronden kon - en dat men dan daarbij nog zoveel reden had om te zuchten over zaken, die men maar al te goed doorgronden kon: die Jeroen, met zijn vreemde gedragingen. Het had een goedaardige, hupse jongen geleken, niet van groot verstand, maar och, bij wat ervaring in het bedrijf, waarin hij toch was opgegroeid, zou het wel gaan. Jeroen's ouders waren aan de ziekte gestorven in het jaar negen, en van de opbrengst van hun bezittingen was de zoon bij verwanten grootgebracht. Den jongen moest veel vergeven worden, want een ouderlijk huis en toegewijde liefde had hij nooit gekend. Moeder Mayken voelde bepaald medelijden met hem, wanneer zij dacht aan de weinige huiselijkheid, die haar eigen dochter wist te scheppen, aan de weinige oppervlakkige zorg door Mayken aan haar huis en haar man gegeven en welke haar in die geringe mate reeds te veel leek te zijn. Hoe was het mogelijk, dat die twee elkander gevonden hadden; een ongeschikter samengaan scheen niet denkbaar en toch, paste de een niet beter bij de ander dan bij welken anderen jongeman of jongevrouw uit de vriendenkring? Moeder Mayken zuchtte nog eens en keek, voor zij naar het washuis ging, waar Barteltje op de werf zich mee bezig hield. Zij glimlachte: in de zon over een baal linnen liggend op zijn buikje, wees bij met zijn vingertje de lettertekens aan op voor hem uitgespreide grove linnenzakken en vertelde eerst aan Werf voor zijn hok en dan luidkeels aan de loerende Nelletjen in de boom daarboven, wat die geheimzinnige tekens beduidden. Catelijne, het brave meidje, had hem veel geleerd deze winter; sedert een paar weken schreef hij zelfs met penne en inkt in een oud pakhuisboek, voorzichtig haaltje naast haaltje zettend op de open ruimten tussen de regels. Bartel Lambertsz had ervan gesproken het jong niet naar den schoolmeester op Heemstede te zenden wanneer daar weer een aangesteld zou zijn; Cate-

lijne kon hem nog veel en veel meer leren; het was geld gespaard en de jongen bleef de ganse dag op het Velt, onder de ogen. Moeder Mayken was voor dit laatste dankbaar; wat het overige betrof, dat kon Bartel Lambertsz beter beoordelen dan zjjzelve, die immers maar een onwetende vrouw was.

Na enkele weken was het bedrijf weer op volle gang, als midden in een druk seizoen. Het gezang van de wasmeiden klonk van vroeg tot laat uit het washuis; op de velden schitterden regenbogen in het boogswijs over het linnen gehoosde water. Het weer was vast; de eerste behandelde kamerijksdoeken waren in drie, vier weken reeds zover wit als anders in anderhalve maand. Maar dan sloeg het weer om en lange werkdagen gingen verloren in regen en rukwinden.

De Meiendag kwam, koud en naargeestig van striemende motregen. Toch was een gezelschap meiden en knechts meientakken gaan snijden in de wildernis en omdat er niet op de velden gewerkt kon worden in dat slechte weer, had Bartel van Ingelmunster een speeldag aan het volk gegeven, dat nu in de namiddag in zijn kerkkleren naar Haarlem was getrokken.

Voor het keukenvenster had Catelijne, toen zij in alle vroegte naar het weer was gaan zien, een meientak gevonden. Wie hem daar had gehangen? Een van de meiden wis, want Heyltje Jordensz en Josijntje en Janneken Luycasz hadden haar de dag te voren opvallend geplaagd en gekweld, dat zij, Catelijne, nu ook maar eens de meientak moest vinden voor haar venster, omdat zij nu waarlijk de leeftijd had en genoeg gegroeid was om de belangstelling van een jonkman op zich te trekken. Catelijne lachte niet, toen zij de tak binnenhaalde; zij vond het eigenlijk een flauwe plagerij en wat voor waarde kon een ander meidje aan haar èchte meientak hechten,

als meisjes en vrouwen om elkander te kwellen meitakken gingen ophangen? Het was een bloesemtak geweest, wonderlijk fris en geurend. Op welke beschutte plek in de wildernis was die tak gegroeid? De laatste week was het groen en de bloesem aan geen struik verder gekomen dan wat armzalige verkleumde blaadjes en knoppen.

Mayken kwam met kleinen Arjaen in de namiddag. Ook Jeroen had het volk vrij gegeven, nu het weer te slecht was om buiten in het garen te werken. Mayken vertelde, dat hij met de knechts mee naar Haarlem was getogen; de drie meiden waren bij oude Aecht achtergebleven en naaiden en wasten het lijfgoed van zich en van ‘de mans’. Bartel Lambertsz was in het pakhuis en de stal aan het rommelen en kwam een enkel ogenblik in de keuken naar zijn kleinzoon zien. Dat Jeroen met de knechts naar Haarlem was, leek hem geen belang in te boezemen.

Laat op de avond kwamen de knechts terug; de meiden waren reeds eerder binnen. Men kon duidelijk ruiken, dat de mannen veel tabak hadden gedronken en de bleker van het Velt keek hen bedenkelijk na, toen zij over de werf naar de slaapzolder sloften. Dat zou de volgende dag weer kwade gevolgen voor de arbeid medebrengen. Maar de volgende morgen, toen de zon zo helder scheen en een fris windje het gras op de velden rimpelde, was elkeen op tijd present en duchtig aan de arbeid, welke zoveel dagen gedwongen had moeten rusten. Het volk, dankbaar voor de extra-speeldag, leek naarstiger dan anders aan te pakken. Toch groefde een frons scherp tussen Bartel Lambertsz' ogen; hij had van de knechts opgevangen, dat de bleker de la Chambre zich wel al te zeer aan de tabak was te buiten gegaan, zodat hij op de terugweg uit Haarlem nu en dan ziek langs de weg was blijven zitten, tot zijn eigen knechts hem tussen zich ge-

nomen hadden en zij hem voorzeker met moeite naar huis hadden weten te brengen. Ook Catelijne had onder de meiden wat gehoord, maar in de keuken werd er geen woord over gerept en nu Mayken niet elke namiddag meer op het Velt verscheen, bestond er alle kans, hoopte Catelijne, dat vader Bartel niet te lang eraan denken zou. Want de zaak, die al hun gedachten bezig hield, was de erfenis van ouwen oom Arjaen. Baptiste van der Weyden was op een avond, niet lang na Pasen, op het Velt gekomen en had, na het overbrengen van een korte boodschap van den schout, het gesprek op die bezittingen in Vlaanderen gebracht. Nauwkeurig had hij alles opgeschreven, de ligging van het hof onder Heule, van de boomgaard onder Wervicke, van het huis in Meenen, van de velden onder Roesselaere en oom Arjaen had in zijn geheugen gezocht en gezocht, tot hij alle namen van de buurstukken had weergevonden; niet dat die namen na al die tientallen jaren nog veel helpen zouden, maar men kon nooit weten. Dan had Baptiste van der Weyden naar familieverwantschappen gevorst en gezamenlijk hadden Bartel van Ingelmunster en zijn vrouw Mayken van Roesselaere en oom Arjaen van Roesselaere een uitgebreide familievertakking genoemd en de jonge heer secretarius had dit alles kunstig op een groot stuk papier vastgelegd, zodat men alles met één blik kon overzien, wie zonen en dochteren, wie neven en nichten waren. Catelijne had nooit geweten, dat zovelen onder de blekers om Haarlem en zelfs onder de kooplieden in Haarlem en Amsterdam verwantschap met elkander en met de familie van Mayken van Roesselaere hadden. Als men daar nu eens de verwantschappen van vader Bartel Lambertsz van Ingelmunster bijtekende, kwam men papier te kort, maar had dan wel alle namen van alle Vlamingen, die nu hier in Holland als Hollanders telden. De jonge secretarius was thans geheel en al ingewijd in

alle dorpszaken van Heemstede en Bennebroek. Men behoefde hem niet meer uit te leggen, waar het Velt was en wie daar huisde en hoeveel roeden één morgen lands telde in de polder en in de duinen. Hij woonde nu in Heemstede bij den broodbakker in, want alleen door op het dorp zelf te wonen kon men alle zaken goed in het oog houden - Bartel Lambertsz knikte goedkeurend - en bovendien waren nu de zon- en bededagen, in het ouderlijk huis doorgebracht, een aangenaam bezoek van aangename stemming, daar koopman des Prés nog steeds niet verzoend was met de loopbaan, die de zoon Baptiste Noël gekozen had, en alle dagen zijn onverzoenlijkheid had doen blijken; nu hij zijn verloren zoon alleen op zon- en bededagen terugzag, schertste Baptiste, werd op die dagen de godsvrede niet verstoord door eindeloos en nutteloos getwist over een zienswijze, die onveranderlijk en onwrikbaar was geweest en het met de dag nog meer werd. Zijn jongere broer was bovendien nu vriendelijker gestemd jegens hem, die een ernstige mededinger en dwarskijker in het vaderlijk kantoor was geweest. Het zustertje Jacquemijne leefde sedert een jaar bij verwanten in Amsterdam, waar zij eerlang haar neef Lowys des Prés zou huwen.

Catelijne had met haar hele gezicht geluisterd. Hoe zou dat zijn, hoe zou een jongmeidje zich voelen, als zij opgroeide in een vreemd gezin, omdat zij door de ouders beloofd was als huisvrouw aan een zoon uit dat gezin? Ach, waarschijnlijk vond men dat dan ook weer heel gewoon en ging dat alles vanzelf, zonder veel nadenken en zorgen, men wist immers niet beter, of de zaken lagen nu eenmaal zo. De neef Lowys des Prés moest een kloek en vrolijk jonkman zijn, hoopte Catelijne voor Baptiste Noël's zuster Jacquemijne. Zij moest even zuchten over dat verre onbekende leven van een meidje, zo oud als

zij zelve, die toch ook honger en slaap had en in alle dagelijkse dingen een gewoon mensenkind was als zijzelf en aan wie zo een ander leven te wachten stond dan aan haar: koopmansvrouw in Amsterdam en zij? Geen keuze: blekersvrouw op een der dorpen om Haarlem. Lokte dat? Dacht zij ooit aan een andere toekomst? Catelijne liet die moeilijkheid, om verder te kunnen peinzen over de onbekende Jacquemijne, koopmansvrouw in Amsterdam; zij zag die keuken voor zich in het koopmanshuis op de burgwal, de zwijgende, humeurige keukenmeid, die dikke, al dat glimmende en lichtende koperwerk langs de muren. O neen, Catelijne benijdde Jacquemijne des Prés niet en denk eens aan, die zou niet eens een andere naam dragen na haar huwelijk met haar neef, ook een des Prés die zich des Prés bleef noemen; als hij dat nu nog maar omzette in van der Weyden, dan kreeg dat meidje tenminste nog iets nieuws in haar huwelijk....

Toen Baptiste vertrokken was, hadden Bartel Lambertsz en moeder Mayken zich nog lang verdiept in de kansen, of de reizende bode op Kortrijk met enig gunstig gevolg navraag zou doen ten behoeve van oom Arjaen's aanspraken. Baptiste zou met den man alles bespreken; hij kende hem als een volkomen betrouwbaar mens, die zelfs goed lezen en schrijven kon. Als jongen had Baptiste met de zoons van den bode in de pakhuizen gespeeld en de vriendschapsgevoelens waren gebleven, al gingen de wegen steeds meer uiteen. Baptiste's grootste vriend onder die jongens, de zoon Mewes, reed met den vader deze reizen sedert jaren reeds mede en de belangen van oom Arjaen waren bij die beiden in de veiligste handen. Catelijne was verheugd, dat vader Bartel dat alles nog eens doorpraatte voor het slapen gaan, want zij had door dat kind Jacquemijne van de rest van het gesprek maar

halve woorden gehoord. Was voor haar al te levendige belangstelling het laatste woord van moeder Mayken bedoeld: hoe men alleen voor oom Arjaen, den ouden man, moest hopen, dat de moeiten zich zouden lonen, zodat hij bij zijn leven nog één perceeltje van de in zijn verbeelding zo uitgestrekte en rijke goederen waarlijk wederom het zijne zou kunnen noemen?

VII

DE garenbleker Jeroen de la Chambre was wederom voor het gerecht gedaagd. Het liep over een onnozele zaak, een weddenschap, dat hij met twee man op de wagen in vier uren naar den Haag kon rijden. Voor dat doel had hij de bruin geleend van het Velt, maar over die gewedde rit niet een woord gerept, zodat Bartel Lambertsz niet anders had gedacht, dan dat een vracht garens of materialen uit de stad of uit Amsterdam gehaald moesten worden, waartoe de bruin den man van dochter Mayken altijd gaarne gegeven werd. Jeroen had de weddenschap grof verloren, immers van de oude goeie bruin viel geen vlugge draf meer te verwachten; dat leek elkeen op het dorp te weten, behalve de eigen behuwde zoon van Bartel van Ingelmunster van het Velt. De verliezer nu weigerde om een of andere duistere reden de verloren som van twee maal zes guldens te betalen. De schepenen hadden de beslissing in handen gesteld van arbiters, zoals vele civiele zaken door hen aan scheidsrechters werden overgedragen. Voor Catelijne was de wijze, waarop Jeroen steeds van ‘arrepieters’ sprak, een voortdurende bron van ergernis. Men hoorde zelfs hier op zo'n ambachtsdorp waarlijk dikwijls genoeg van arbiters, om dat woord goed te kennen. Wel, reeds kleine Barteltje sprak van arbiters, sedert vader Bartel als ‘goeman’ uitspraak gedaan had in de schadevergoedingszaak tussen den lijnwaadbleker Engel Engelsz onder Egmond en zijn loger Pieter Langeneel. De aangewezen arbiters hadden hun tijd genomen in het navragen van het hoe en wat, waardoor niet alleen item

zovele kannen bier uit de ton op het Velt getapt waren, doch ook de kostenrekening met dubbel krijt geschreven werd, terwijl van te voren eigenlijk voor ieder verstandig denkend mens vaststond, dat Jeroen het gewedde geld te betalen zou hebben, nu verhoogd met die ongelden. Catelijne vond de hele zaak niet het ergst om de kosten, die aldus weer vielen en waarschijnlijk door vader Bartel betaald zouden worden, ook niet om de schande van de zaak voor schepenen - zo dikwijls kwamen dergelijke wedschappen voor het gerecht, wedschappen meest in de tapperijen aangegaan - doch om het feit, dat deze maal de secretarius van de schepenen de persoon van Baptiste Noël van der Weyden was geweest. Welke gedachte moest de heer secretarius zich wel maken van de bewoners van het Velt? Bartel Lambertsz, die jaar op jaar uitstel van pacht en verponding vroeg, ouwe Arjaen van Roesselaere, die twijfelachtige processen in Vlaanderen wilde beginnen, en de behuwde zoon Jeroen de la Chambre, die winter en zomer zich gerechtelijke vervolgingen op de hals haalde. Wat voor indruk moest dat samen geven van de Ingelmunsters van het Velt!

En dan de arme bruin - trillend en hortend snuivend was het dier van een zo onschuldig lijkende rit naar de stad op het Velt teruggebracht door een zeer gehaasten Jeroen, die alweer het hek uit was, voor de bruin goed en wel op de werf stond. Tobias had terstond zijn meester van de velden gehaald en hem zwijgend de zweepstriemen op de hijgende flanken getoond. Met een gesmoord krachtwoord - en dat betekende heel wat uit de mond van Bartel Lambertsz, dien men nooit vloeken hoorde - was de baas naar de keuken gelopen en was teruggekomen met de pot zachte zalf, die voor brandwonden en alle huidzeer gebruikt werd. 's Avonds was Bartel Lambertsz met moeder Mayken naar het Crayenest gekuierd, zogenaamd om eens naar kleinen Arjaen te zien, maar Cate-

lijne kon wel denken, hoe het hem te moede was geweest, toen zij Jeroen niet aantroffen; die was volgens Mayken juist voor zaken nog naar Haarlem. De arme bruin had goede dagen gekend in de stal en op het paardeweitje, met vele strelingen over de neus, zoete woordjes en ruim haver, maar toen hij de eerste maal weer ingespannen werd voor de open wagen en de riemen werden aangetrokken, deed hij schichtig een zijsprong, dat Tobias en de disselboom tegen de muur gesmakt werden. De dissel bleek op twee plaatsen gebroken, trekkebeen-Tobias gelukkig nergens.

De zorgen over het jonge gezin stegen op het Velt. Het was bekend op het gehele dorp, dat het volk op de garenblekerij van de la Chambre nog geen duit loon gezien had sedert het voorjaar; over kost en ligging hoorde men nu geen klachten, dank zij Aecht. Catelijne wist, dat vader Bartel een som gelds aan Mayken meegegeven had, een tamelijk zware zak, die Mayken wis en zeker wel goed in haar bedsteebed geborgen had, zoals op het Velt de bleker en zijn vrouw ook op hun potgeld sliepen. Van dat geld hadden de boden wekenlang betaald kunnen worden, tenzij Jeroen, tussentijds gemaand door ongeduldige kooplieden, met dat goede geld oude schulden had moeten vereffenen. Dat leek Catelijne niet waarschijnlijk, want tussentijds manen om betaling deden de kooplieden zelden, wetende dat er toch niet voldoende contanten op een blekerij aanwezig waren vóór de bleeklonen van het seizoen betaald werden; zij schreven liever procenten bij en wachtten hun beurt rustig af, tenzij buitengewone nieuwe bestellingen het crediet al te veel benauwden; en dat Jeroen tussentijds niets van node had gehad te bestellen, kon zij berekenen uit de in het voorjaar voor hem bestelde materialen.

Catelijne had veel aan haar hoofd en fronste dan ook gewichtig het voorhoofd als vader Bartel, maar bij haar

bleef de frons slechts een plooitje boven de gezellig dikke gouden sproeten. Bij het gadeslaan van het gewoel op de werf en de velden van vroeg tot laat, had zij de dagelijks terugkerende zorg voor de pot op het vuur, èn voor den nu volslagen blinden ouwen oom Arjaen, èn voor den zomers-ongedurigen Barteltje. Zo had zij weinig tijd om over het gezin en het bedrijf op het Crayenest zorgend te zitten denken, doch tussen al haar werk en bedrijvigheid was die zorg er toch steeds.

Dag na dag stond de zon stralend aan een strakke blauwe hemel; na het slechte weer van Mei kon Juni niet mooier inzetten. Vol ongeduld had Catelijne de Pinksterdagen langs zich laten gaan: voor de bleek verloren dagen, omdat er voor en na kerktijd slechts luttele uren gewerkt mocht worden; en de Dinsdagmorgen na de feestdagen was zij voor dag en dauw reeds op de werf geweest, rammelend met de keukenemmers, en had ongeduldig de meiden en knechts te voorschijn zien komen met hun van slaap nog dikke gezichten; traag, naar het haar leek, waren zij rillend van de ochtendkou aan het werk gegaan, maar lang voor de zon boven de poldernevel uitrees, waren de gewone bezigheden van een werkdag door allen op het Velt hervat - wederom voor slechts enkele uren, want het merendeel van het volk mocht deze Pinksterdrie als speeldag verder vrij nemen om de Pinksterkermis onder Brederode.

Het goede weer hield aan, de arbeid vorderde naar wens. Bartel van Ingelmunster kon tevreden naar de linnenstukken zien, die van grauw tot sneeuwwit in lange banen op het frisse gras gestrekt lagen, tussen de rechte sloten, waar men onder het kristalklare water het witgrijze zand van de bodem glinsteren zag. Ook de kooplieden, die naar oude gewoonte nu en dan naar hun linnens kwamen zien, keken zeer tevreden en voldaan; Catelijne voelde zich, wanneer zij hun het bier in de

kroezen schonk, trots, omdat zij de dochter van het Velt was. En vader Bartel kon haar dan zo olijk over zijn eigen kroes aanzien, achter de rug der heren om, die zich het bier goed lieten smaken. Het was echter niet pleizierig, als de koopman een ganse trein verwanten en vrienden medebracht; die vreemden liepen in en uit de keuken, de kamer, de opstallen en staken overal hun neus in, of er wonder wat te zien was. Catelijne hield hen nauwgezet in het oog, en zij wist, dat moeder Mayken hetzelfde deed. Bartel Lambertsz kon om de angst van de vrouwen lachen: er viel op het Velt niets te nemen, wat naar de gading van steêlui zou zijn. Maar Catelijne was daar nog niet zo zeker van. Zij had nu reeds verscheidene malen een paar oude gesneden houten lepels in de keuken en de oude inkthoren, die als sier aan de kamerwand hing, in nieuwsgierig tastend vreemde vingers gevonden. Eén Amsterdamse vrouw had zelfs van den slapenden ouwen oom Arjaen een doekspeld geplukt en van achteren en van voren bekeken, de zilveren doekspeld van moeder Mayken, die gebruikt werd om de doek aan de hals van den ouden man in nette plooien en vouwen te doen blijven. Die vreemde vrouw had de dikke speldknop in haar witte vingers rond en rond gedraaid, alsof zij waarlijk in haar eigen kleerkast niet veel mooier zaken had liggen dan zo een oude Vlaamse knopspeld. En de onnozele vragen, die men net en bescheiden diende te beantwoorden, over de karnemelk in de linnenkuipen en over de pot op het vuur, over Barteltje op de werf en over trekkebeen-Tobias in de stal. Dit seizoen liet moeder Mayken het bezoek meer en meer aan de zorgen van Catelijne over en hield zich in de opstallen bij de meiden, die de vreemden aangaapten als hemelwonderen en het werk daarbij lieten rusten. Catelijne had nu Barteltje afgericht om, wanneer het bezoek naar binnen ging in het huis, de inkthoren opzij achter de sakerdane kast

te bergen, voorzichtig, voorzichtig! en om zich dan in de keuken naast ouwen oom Arjaen te zetten. Maar op Barteltje viel nog niet te rekenen: de oude besneden horen had een nieuwe barst gekregen en de gladde glimmende kast een lelijke kras, die niet weg te boenen leek; en ouwe oom Arjaen had een vurige schram op zijn voorhoofd, waar hij op het haardijzer gevallen was, toen hij in zijn blindheid van het bankje was opgestaan om al die onbekende vreemde kakelstemmen voor en achter zich. Waar had Barteltje toen gezeten? Op de schoot van een der steedse vrouwen, die hem van een lange smalle koek liet happen en hem op zijn zachte van zeep glimmende wangetjes zoende voor elke hap, die hij nemen mocht! Catelijne voelde zich toen verkocht en verraden door den eigen broer.

En onpleizierig was het ook, wanneer een bezoek heel vroeg op de morgen kwam, terwijl er in keuken en opkamer nog allerlei te redderen viel. Koopman des Prés was blijkbaar op de vroege ochtenduren gesteld; de laatste maal, dat hij naar zijn lijnwaad zien kwam, reed hij reeds om zes uur het hek binnen. Hoewel Catelijne dat onbehoorlijk en lastig vroeg vond met het oog op haar eigen huis- en keukenwerk, toch prees zij het in haar hart, dat zo een steeds koopman ook vroeg uit de veren kroop voor zaken; dat viel haar bepaald mee van dien heer, die geborsteld en gekamd van zijn wagen stapte of hij reeds uren aan zijn kleding verzorgd had. Zou die Franse vrouw van hem ook zo vroeg op zijn? Ja, stellig; zij met haar veelbesproken gierigheid, zij zou stellig de dag langer willen doen duren voor zich dan de dag aan een ander mens tijd gaf. Koopman des Prés dronk altijd slechts één kroes bier, wel van het beste, wat vader Bartel haar bij elk gezoek met een handbeweging beduidde, zoals een andere handbeweging te kennen kon geven, dat het dunne kuitbier geschonken moest

worden. Catelijne hoorde, bezig met allerlei, scherp toe op wat de bleker met zijn bezoek besprak; het verbaasde haar, dat vader Bartel niet over de reis van den bode naar Vlaanderen sprak. De reizende bode op Kortrijk was welhaast een koopmansbode van het handelshuis des Prés te noemen, zovele zaken waren er elke reis voor dat comptoor te regelen en over te brengen. Waarom sprak de bezoeker niet over die opdracht? Zou koopman des Prés dan niet afweten daarvan? Het kwam niet in haar op, dat de zoon Baptiste Noël zelfstandig een opdracht zou hebben durven geven, buiten zijn gestrengen heer vader om. Maar waarom duidde vader Bartel niet met een enkel woord op de zaak? Ach, het was waar, het paste niet over persoonlijke eigen zaken te spreken, indien de heer koopman er niet naar vroeg. Catelijne kon zuchten, als zij dacht, hoe afhankelijk men stond tegenover de heren in de stad. En waarom? waardoor? Omdat de heren in de stad met hun vele en uitgebreide zaken dagelijks winst en kans op winst maakten, onvergelijkelijk meer kans en meer winst dan een lijnwaad- of garenbleker, wiens winst afhing van wind en weer, en die op zware lasten zat van begin tot eind. En omdat de heren in de stad zo verstandig waren elkander meer te steunen dan tegen te werken, als het er om ging prijzen te bedingen voor te leveren materialen en lonen te betalen voor geleverde arbeid. Alle pogingen van Bartel Lambertsz om de blekers rondom Haarlem te verenigen in één verband, dat voor allen de te bedingen lonen zou berekenen en vaststellen, waren mislukt door de tegenwerking van de stadse heren, die zo een macht hadden, dat vroedschap en Staten alleen naar hèn luisterden. Koopman des Prés was een der voornaamste onder hen; het Velt moest nog dankbaar zijn, dat de kostbare fijne lijnwaden van het handelshuis des Prés aan de kuipen en tobben van Bartel Lambertsz werden toevertrouwd.

Dag na dag stond de lucht trillend boven de duinen; op de droogberg was het zand tussen het stugge, ijle bentgras zo warm midden op de dag, dat men de hand er niet op houden kon. De karrevrachten lijnwaad werden zonder rust noch duur naar de drooghelling gereden; de schafttijd werd zeer kort genomen. Tobias' op de bok heen en weer hobbelende bovenlijf was de gehele lange dag te zien, gaande en kerende boven de heg langs het wagenpad. Des morgens, tijdig reeds, bracht Catelijne voetje voor voetje den strompelenden schuifelenden ouwen oom Arjaen naar het plekje op de werf naast het huis, waar een koeltje onder de bomen door streek en het door het dikke lommer gezeefde zonlicht toch het oude lichaam koesterde. De keuken was onvriendelijk kelder-koud en rook sterk naar roet. Het koken was een warm werkje, dat toch gedaan moest, al waren de monden bij dit warme weer niet graag. Vader Bartel wilde wel iedere middag zijn geliefde boekweitekoeken en vruchtenmoes eten in plaats van de gewone hete vleespotagie en de saaie rapen. Het bakken van de koeken boven het vuur benam Catelijne het laatste vleugje eetlust, maar de maaltijd aan de schraagtafel op de werf in de schaduw van het huis was een feest om het ongewone. De stemmen uit de zomerkeuken aan het veld, achter het looghuis, hoorde men rijzen en dalen in trage gesprekken, een harde lach, een vrouwenkrijs sneed er nu en dan doorheen. De stilte van het halfuur slapen, dat Bartel Lambertsz zijn volk op de allerheetste dagen toestond, gaf een vreemde, Zondags-feestelijke ruststemming.

Die goede dagen duurden, tot op een morgen een paar meiden bijna tegelijk op het werk ziek werden en rillend van koorts naar de slaapzolder klommen. Na enkele uren kwamen twee knechts van de velden, waggelend als dronken mannen, en vielen als een blok op de natte stapel linnen bij de spoel neer, vanwaar ze door toeschietende

meiden met hijsen en trekken naar de knechtszolder werden gesleept. Tobias, van de droogberg kerend, werd door moeder Mayken gelast terstond naar Heemstede te rijden en den barbier-chirurgijn te halen. Toen die eindelijk, na uren, bedaard kwam aanwandelen op de stoffige weg van de kant van Hillegom, waren nog twee meiden en een knecht ziek naar de zolders gegaan. Bartel Lambertsz' gezicht stond zorgelijk; kwam nu, in de drukste, mooiste tijd van het jaar, de ziekte weer onder het volk? en besmettelijk, zoals altijd, daarenboven? In geen jaren was dat op het Velt voorgekomen, zelfs niet als de ziekte op het gehele dorp en op alle hofsteden geheerst had. De bleekmeester beweerde, dat het Velt gezond bleef, omdat hij er gestreng op lette, dat het volk in die warme dagen geen water dronk. Bier konden zij dan volop van hem krijgen, het lichte dunne kuitbier; dat was goed voor de maag; zij konden daar zoveel van drinken als hun lustte en mochten een ton meenemen naar de snikhete droogberg om daar te tappen naar believen. Het zweette er in korte tijd degelijk weer uit en met het zweet kwamen de kwade stoffen mee. In zulke hitte-dagen liet hij Tobias tonnen kuitbier uit Haarlem halen, op zijn kosten, hoewel het volk eigenlijk zelf zijn drank te betalen had. Maar als een bleekmeester door deze kosten te maken zijn gehele bedrijf gezond en op gang hield? Had Lijsbeth of Josijntje of Brecht of Marijtje nu toch water gedronken? Had Jorden of Barent of Gillis toch een hand vocht geschept uit een der sloten, waar zij water stonden te hozen over de banen lijnwaad? Op zijn vraag daaromtrent, de eerste en laatste, de enige, die hij de knechts gesteld had, toen zij het werk neerlegden, hadden zij verwonderd en angstig van neen geschud. De chirurgijn had, voordat hij tot het gewone bloeden overging, ook gevraagd naar het drinken en zijn hoofd bedenkelijk geschud tegen de op zijn bevel

wezenloos uitgestoken tongen van de zieken. Moeder Mayken kookte eigenhandig een zachte pap, die Heyltje in kommen over de werf bracht naar de zolders. Catelijne werd verboden mee te lopen en zo zorgelijk als Bartel Lambertsz naar de banen linnen keek, zo angstig lette moeder Mayken op Barteltje, die voor het pakhuis ernstig te spelen zat met latjes en plankjes en een oude lege linnenkist, onderwijl hardop redenerend tegen zichzelf, tegen Werf en tegen Nelletjen, die op haar gewone plaatsje boven het hondenhok te loeren lag.

Het leek of het bij die eerste gevallen blijven zou. Bij elkander in een hoek van de slaapzolder onder het open dakvenster waren de zieke vrouwen neergelegd en nu en dan kraakte de zoldertrap onder de voeten van Heyltje of van een der andere kameraden, die eens kwamen kijken naar de roodvlekkerige gezichten op de blauwgeruite peluwzakken. Dan fluisterden droge gebarsten lippen rauw om wat drinken en gretig brachten de slappe handen het kommetje melk naar de mond. De chirurgijn uit Haarlem was er ook bij geweest, had gewichtig knikkend de maatregelen van zijn dorpscollega den barbier aangehoord en goedgekeurd - dus nog maar eens aderlaten en vooral niet anders dan melk en zachte pap en een koortspoeder - na een paar kroezen bier, van het beste, was hij zwaarwichtig weggestapt zonder een naam of een oorzaak aan de ziekte of een kans op beterschap aan de zieken te geven. Maar de koortsen namen af; de ziekte was niet in zo hevige mate neergevallen als allen zich angstig herinnerden van enige jaren her, toen vele nachten lang het Velt verontrust was geworden door het ijlgeschreeuw van de zieke knechts en door het koortsgegil van een zieke meid. In dat jaar waren er twee aan heengegaan....

Juist toen allen weer ruimer ademhaalden door het gunstige verloop, klaagde de nieuwe veldknecht Colaert

over zware hoofdpijn en duizeligheid en ook hij werd op een vroege morgen teruggeholpen van de dauwkille velden naar de muffe slaapzolder, waar uren van sufferig neerliggen overdag afwisselden met wilde aanvallen des nachts. ‘Het was juist een van mijn besten,’ dacht Bartel Lambertsz hardop; Catelijne vond het afschuwelijk, dat vader Bartel over Colaert den Brabander spreken kon, of hij al gestorven was. Maar zo schielijk als het Colaert overvallen had, zo snel wierp het sterke lichaam de ziekte van zich af en nog vóór Lijsbeth van Eeckene en Brecht van Oostzanen terug op het werk waren, hoosden Colaert's bruinrode handen de waterbogen weer ellen ver over het lijnwaad. Ondertussen waren kostbare dagen verlopen, die niet terugkwamen; doch Bartel van Ingelmunster troostte zich, dat het inderdaad zoveel erger had kunnen zijn; er was niet al te veel oponthoud ontstaan door dit handjevol zieken. De zware linnenkisten gingen en kwamen, gingen met het keurig gerolde sneeuwwitte linnen in de blauwe papieren gevouwen, en kwamen terug met grauw-zwarte ruwe linnenstukken, zo onogelijk en ongelijk gerold of gevouwen als het van de weefstoel geleverd was. Het seizoen, dat weinig beloofd had, zou tenslotte nog meer dan behoorlijke voldoening geven voor de schade van het verleden regen jaar. Op de grootste blekerij onder de Santpoort stond het er ernstiger voor: daar lag meer dan de helft van de boden; de notaris was reeds geroepen voor een testament van een knecht; de pastoor van Haarlem en de predikant van het dorp hadden met ernstig gelaat zware Latijnse woorden gewisseld, toen zij elkander op de werf ontmoetten en daarna in goed rond Hollands de zieken getroost en opgebeurd, en bij hen en met hen gebeden, naast elkander geknield op de houten vloer, aan het voeteneinde van twee gelijke beddezakken en de ogen elk biddende gericht op twee gelijk

hunkerende gezichten; de bleekmeester daar had aan de kooplieden moeten laten weten, dat verdere aflevering van linnenstukken in geen weken zou kunnen geschieden, zodat dit seizoen ook niet meer nieuwe voorraden van hen afgewacht konden worden. Bartel Lambertsz van Ingelmunster had enige moeite zijn leedvermaak te onderdrukken; die grote bleker van de Leckenbergen, die neerzag op alle anderen van zijn vak, alsof dat beunhazen waren, die machtige man, die voor geen samenwerking ooit te vinden was geweest, hij met zijn meer dan tachtig werkboden, waar was nu de grootheid van zijn bedrijf? Hij, die altijd snoefde op zijn vriendschap op voet van gelijkheid met de stadse koopluiden, zelfs met die in Amsterdam, hij had nu kans een minder vriendschappelijke houding van dezen te bejegenen! Bartel Lambertsz was diep doordrongen van de zondigheid van dergelijke gedachten en van de kleinheid van den mens en van de betrekkelijkheid van het aardse geluk; hij herinnerde zich beter dan ieder ander de seizoenen, dat de ziekte ook op het Velt het werk had stilgelegd, maar - nu uit het keukenvenster te zien naar de flikkerend witte strepen op de verre droogberg tegen de duinhelling, het wringwiel te horen knarsen en steunen onder de sterke armen van de Brabanders, de wagen vol gladhouten linnenkisten het hek te zien uitdraaien, en dan te denken aan den bleekheer van de Leckenbergen - ziet, dan was het moeilijk niet een voldoening te gevoelen, al was die zondig. Zelfs al zouden er nu nog zovele regenweken komen, dan nog was deze teelte gunstig te noemen en tenminste één jaar zou de rekening niet met verlies sluiten. Men was aan de verliesrekeningen welhaast gewend geraakt! En wanneer de kooplieden nu eens deze ene maal met Kerstmis de verschuldigde bleeklonen kwijten wilden, dan konden de eigen schulden vlot voldaan worden zonder die hoge procenten voor steeds uit-

gestelde betaling, de koperen ketels zouden weer door terugkoop zijn eigendom worden en wellicht schoot er dan eindelijk de somma over, hoog genoeg om met dagloners in het vroegste voorjaar de wildernis voor een gedeelte af te graven en nieuwe velden bij te maken, het droombeeld van jaren.

Het was maar goed, dat hij dit alles niet uitsprak, want moeder Mayken had geen rustig ogenblik meer gekend. Zij zou zijn gedachten, de een na de ander, verzoeking na verzoeking uit den boze hebben bevonden en zij had reeds genoeg zorgen. Vele lange, warme uren was zij in het washuis op haar hoge stoel gezeten en overzag de schare jonge vrouwen, die twee aan twee tegenover elkander aan de kuipen stonden te wassen. Het waakzame oog van de meesteres was wel nodig om te verhoeden, dat twee van de ouderen de allerfijnste of minst vuile stukken voor zichzelf uitzochten, of dat over een stuk twee leermeiden stonden gebogen en al gichelend en gekkend het werk niet behoorlijk deden, of dat de zeep overdadig werd uitgesmeerd en onvoldoende werd uitgewreven. De zorg voor huis en keuken kon zij met een gerust hart aan Catelijne, dat brave meidje, laten; ook oom Arjaen en Barteltje waren het niet, die haar nu en dan bijzonder zwaar deden zuchten, als zij onder het gezang van de meiden haar gedachten liet dwalen. Het was het blekerijtje op het Crayenest; zij wist, hoe slecht de zaken daar beheerd werden en bovendien, die luitjes daar, die vermorsten hun jonge leven en hun jonge geluk en dat van anderen daarenboven. De kleine Arjaen, ach, die zou eer lang wel hier op het Velt een goed en veilig onderkomen vinden, hem zou bespaard kunnen blijven te moeten opgroeien in een omgeving van zorgeloosheid en gekijf. Moeder Mayken zou niet hebben kunnen zeggen, waarom zij de laatste weken dat zo duidelijk voor zich zag, als zij in de vochtige blauwige dampen boven

de kuipen staarde: Mayken met kleinen Arjaen komend op het Velt, terugkerend als in veilige haven; waar was dan Jeroen? Die paste niet in het beeld, die paste niet in het geordende leven op het Velt. Waaraan voelde moeder Mayken, dat de dag zeer na lag, dat Mayken en haar kind hier met Aecht het hek zouden binnenkomen? Trouwe Aecht, krom van het werken, zou komen aandribbelen met een zwaar pak onder de arm en daarnaast zou gaan de figuur van Mayken de la Chambre, spitser, snibbiger dan ooit, in de houterige armen ongemakkelijk het krijtende kind. Moeder Mayken zuchtte dan en gaf een luide vermaning naar het koppel verst van haar verwijderde meiden, die druk fluisterend de warme rode hoofden bij elkander hielden gestoken en de handen lieten rusten. ‘Komt, zingen, meides, van Amarylletje mijn vriendin!’

‘Neen, vrouw, dat kennen wij niet allegaar, van Och, lighdij hier verslagen, die mij te troosten plag!’

Best, goed, het was haar al eens, treurig of vrolijk, zingen mochten zij wat zij wilden, als er maar gewerkt werd en de meiden wasten beter, wanneer zij op de maat van een gezongen lied het linnen met de vuisten boenden en wreven.

VIII

DAGENLANG was onder het volk gesproken over de speeldag, die de bleekmeester naar gewoonte moest geven aan al zijn volk tegelijk op een der kermisdagen. Zo een bleker deed immer gaarne, of hij aan de gehele Haarlemmer kermis niet dacht, behalve wanneer die Julidagen toevallig juist regendagen waren. Maar die Haarlemmer kermisdag lieten zij zich niet ontnemen, evenmin als later, in September, de Heemsteder kermis. Het vermaak kostte goed geld, dat was waar en elk jaar moesten zij den bleekmeester gelijk geven, als hij hun voorrekende op hoeveel zo één dag elk van hen wel te staan kwam, ongerekend de kans die men liep, dat de buidel ontstolen werd, of dat men zo een keep of jaap van een, voor een anderman getrokken, mes kreeg, dat de chirurgijn eraan te pas moest komen. Maar de verleiding was te sterk om het arbeiden eens voor een gehele dag te kunnen onderbreken en zich een ander mens te gevoelen, wanneer men zwierig in zijn beste goed langs de kramen liep en onderdanig toegesproken werd door de kramers en speellui, door de zoetelaars en andere kermisklanten. Elke knecht met zijn kermisvrijster aan de arm voelde zich een heer, die om zijn volle buidel met ontzag behandeld werd door allen, die daarvan voordeel wilden halen, en dat waren niet weinigen.

Onder de meiden was veel gegichel en ook gekijf in die dagen; gegichel om een knecht, die zijn oog had laten vallen op een van haar als zijn kermisvrijster, en die dat nu meer of minder onhandig, meer of minder zakelijk deed blijken; want men diende vooraf met zijn kermis-

vrijster degelijk af te spreken hoeveel van de vertering ieder voor zijn en haar rekening ging nemen; en gekijf, ach, dat was er genoeg om nauwkeurig dezelfde reden. Des avonds laat, als de invallende duisternis het werk deed staken en de knechts van de velden kwamen, werden over en weer bezoeken afgelegd op de andere blekerijen in de omtrek, waar overal vrienden en verwanten hun seizoen dienden. Ook daar was er gegichel en gelach, maar het gekijf begon eerst, nadat de bezoekers vertrokken waren over de velden, waar de linnenbanen spookachtig grijs gestrekt lagen.

Colaert de Brabander van Goirle was een der weinige knechts, die een week voor de kermis nog geen vrijster gevraagd had. Hij lachte met al zijn witte tanden in het bruinrode gezicht, als de anderen hem aan het hoofd zeurden en legde desnoods met een goedgemikte stomp den opdringerigste onder hen het zwijgen op. Maar onder de jongemeiden was er geen ander gesprek meer in washuis en op slaapzolder, in werktijd en onder schafttijd: met wie zou toch Colaert wel ter kermis gaan? Hij leek de zorgelooste onder de mannen, had thuis kind noch kraai te verzorgen; zeker zou zijn buidel niet stevig toegesnoerd blijven, een geluk voor wie dat trof! De jongste leermeiden hadden ‘profijtelijke’ aanbiedingen van andere knechts afgeslagen en bouwden allen op de ene hoop, dat Colaert hààr zou vragen. Heyltje en Josijntje en de anderen - Huybertje en Hendrickje van de Weert het hardst - lachten de malle wichten uit: wat meenden zij wel! Die Colaert nam vast wel wat goeds aan zijn arm en niet zo een onnozel schaap, dat voor haar eerste seizoen in Holland kwam kijken; die wereldwijze ouderen voorspelden de meidjes waarschuwend, dat zij nog zonder vrijer op het Velt zouden hebben te blijven, als de speeldag aanbrak; want zonder vasten besproken kermisvrijer er op af te gaan, dat was zo onbehoorlijk,

dat de brutaalste dit niet in haar hoofd zou halen. En de jonge meidjes, lacherig met uitdagende ogen, voelden de eigen gezichten verstrakken in die lach en de ogen keken niet uitdagend meer: indien zij werkelijk eens zonder kermisgenoot zouden blijven? En toen de voorlaatste avond nog een paar garenknechts uit het Oosteinde het Velt kwamen opkuieren, gaven de wichten zich veel moeite elk tot een besliste afspraak te geraken, al waren het dan maar garenblekersknechts uit. Hillegom, die, naar eigen zeggen reeds, slechts een kleine buidel meedroegen.

Onderwijl - de gulle lach en de juist gemikte worp van Colaert verborgen een strakheid van binnen; als zijn giethoos deze dagen de zware opzwaai maakte, gaf woede en spijtigheid de fraaie verre worp. Bartel Lambertsz was nog altijd zeer tevreden met den nieuwen knecht en zag zulk gieten met blijde ogen: dit was werken, dit waren armen, die het werken verstonden.

De laatste dag voor de kermis opende, konden de meidjes haar nieuwsgierigheid niet bedwingen en onder de schaft vroegen zij ronduit aan de mannen met wie elkeen van hen gaan zou, tot de beurt zo vanzelf aan Colaert komen moest. Die trok, voor hij antwoordde, eerst nog kalm een flink stuk van zijn gebakken schol op het houten bord voor hem, kauwde, haalde tergend langzaam graat na graat tussen de lippen vandaan, kauwde, nam een hap brood, spuwde met een nijdig gezicht naast zich op de vloer, als verwijderde hij een bijzonder lastige graat en zei dan kalm, dat hij ‘immers’ niemand gevraagd had, want dat hij zich nooit liet lijmen, dat hij altijd allenig de kermissen opging en dan wèl zoveel genoegen wist te halen, omdat een kermisgang met een vrijster aan de arm slechts een zeer matig genoegen was; ziet, te gaan vrijbuiten op het open jachtgebied, dat gaf eerst recht genot. Slechts enkele onder de vrouwen lachten gul. Heyltje

Jordensz, aan het hoofd van de lange tafel als opperbleekmaagd, trachtte afkeurend stuurs te kijken; de leermeiden stootten elkander niet de ellebogen in de zijden: ‘wat hij zich inbeeldt!’; maar heimelijk namen zij zich voor naar hem te spieden in het kermisgewoel.

Jans Gerritsz van Gemert had het luidst gelachen en lonkte nu naar de kant, waar de mannen bijeen zaten, nadat zij eerst tegen Heyltje had geknipoogd om zich te dekken. Haar altijd schorre stem eiste van Colaert bescheid, op welk wild hij het liefst jaagde, op klein wild of op grof wild?

‘Al naar de smaak van de dag,’ antwoordde de knecht onverschillig, steeds kauwend. ‘Vandaag klein visje, zoet visje,’ en hij wees op de graten voor zich op het vette bord. ‘En grof wild? Dat kan wel wild, maar te grof zijn.’

De mannen-afdeling bulderde; vuisten sloegen op tafel, dat de borden roffelden. Jans Gerritsz had even scherp naar Colaert gekeken met ogen, die leken te loenzen, maar terstond scheurde haar rauwe lach weer uit haar open mond, terwijl zij zich tot de leermeiden wendde met een ruw woord van troost: het zou bij de heilige dit en dat het beste zijn op de kermisdag te zorgen tweemaal ridder Colaert onder schot te komen, zich daarbij èènmaal schuchter en bedeesd te houden en de tweede maal grof uitdagend. Maar hoewel zij van alle vrouwen zelf het luidst nalachte om die goede raad, bleef de mannenlach daveren. Snel omziende naar een afleiding, vond Jans Gerritsz die in trekkebeen-Tobias; deze, gereed met zijn maal aan de meesterstafel, was in de deur van de zomerkeuken komen staan luisteren. Doch al haar kwellende woorden over *zijn* kermiskansen stuitten af op het strak-vriendelijke lederen gezicht, dat slechts uit een mondhoek over een beknabbeld strootje heen, een goedig spottend nou-nou liet horen. Dat nou-nou maakte

haar razend. Klonk dat niet als: ‘wees maar niet zo nijdig, ieder kan wel merken, dat Jans Gerritsz een doelwit zoekt, omdat gezegde Jans Gerritsz er zelve een is!’ Ook de leermeiden begonnen te proestlachen, in haar richting kijkend en van haar naar Colaert, die achterover leunend tegen het houten beschot, rustig voor zich uit zag over en door de vrouwenrij heen en verzadigdbezadigd de gevouwen handen op de buik had gelegd, een toonbeeld van gemak en van gemoedsrust. Haar ogen staken van het ene naar het andere gezicht onder de meiden, bleven plotseling op dat van Tanneken van de Grave gepriemd. Wat had die meid opeens, zij zag groen-wit en weggetrokken waren haar lippen. ‘Ha, Tanneken, meid, is het dan waarachtig zover met u? En waar zit de man, die u trouwen gaat? In Brabant of hier?’

Allen keken naar Tanneken, die met beide handen aan de houten zitbank zich vastklemmend, probeerde recht en flink te blijven zitten. Haar wit gezicht overvloeide een heftig rood, dat spoedig ebde en een nog wasgeler tint achterliet. Goedig trachtte Heyltje Jordensz de arme meid te redden: het was warm en bedompt in de keuken en de lucht van de gebakken vis en van het blauwdampende vet reeds genoeg om een gezond mens ziek te maken en Tanneken had al verscheidene dagen over haar maag geklaagd, niet waar? Spottend hoorde Jans Gerritsz haar aan en merkte op, dat dit geheel overeen kwam met de kwaal, waarop *zij* gedoeld had. Dikwijls immers.... Tanneken sprong op en haastte zich naar buiten, naar de grasrand; Heyltje ging haar medelijdend na. Ook de anderen rekten zich nu, stonden op en drentelden naar het werk terug. De leermeiden stapelden de borden en klaagden luid over de vette rommel, die zij af te wassen hadden; de tafel zou zelfs geschuurd dienen alsof het Zaterdag was, zo vol olievlekken was die ge-

raakt en terwijl de een naar het washuis liep om een extra klodder zeep, een tweede naar het looghuis om heet water, een derde naar de slootkant om wat zand, pompten de anderen op de werf het grofste vuil van de borden.

‘Mannen hebben het toch gemakkelijk?’ vroeg Marijtje Hendrix om meelijden aan de voorbij kuierende knechts, die in een groep door de heg de velden opgingen.

‘En zullen het gemakkelijk hebben, zolang wij zo zot zijn de vuile werkjes voor hen op te knappen,’ zuchtte Aef van Gemert wijs en krabde met een stuk van een gebroken stek een vastgekleefde kluwen graten van een bordrand. Colaert, die achteraan slenterde, kreeg dat naar zijn harige benen gegooid, maar het raakte hem niet; het kleverige hoopje spatte uiteen tegen een houten kuip, die daar te wachten stond. Aef keek schichtig naar het blekershuis, draaide zich dan nijdig snel af naar de veldkeuken, de vettig afdruipende stapel borden tegen haar lichaam sjorrend. Die kuip ook schoonmaken deed zij niet; daar moest straks maar een ander voor opdraaien. Hoe visgraten op een blauwselkuip aan de overzijde van de spoel kwamen? Wel, daar zou de kat wel schuld aan zijn! Driftig klepperden haar muilen over de klinkers van de werf.

‘Moeder,’ had Catelijne dagen geleden aarzelend gevraagd, ‘als iemand mij ter kermis zou vragen -’

Moeder Mayken zat op de bank voor het huis. Het was Zondag, in de opstallen ging enig gerucht van vrouwvolk, dat daar eigen kleren waste. De velden lagen onder de Julizon; een enkele gietknecht stond op de gekromde hoos geleund, pozend tot het sneldrogende lijnwaad opnieuw genat diende; in die houding leek hij een peinzende herder, die zijn rustende kudde hoedde. Op het wagenpad naar de droogberg ging langzaam de figuur

van Bartel Lambertsz met klein Barteltje aan de hand. Moeder Mayken bleef na die vraag voor zich uit staren in de overbekende verte van groen en wit en geel en blauw. Daar was het dus gekomen, wat zij gedacht had, deze winter reeds. Catelijne was geen kind meer en - 'Moeder?' had Catelijne ongeduldig gemaand. 'Luistert ge? Als iemand mij ter kermisse vraagt -'

'Zoudt ge lust in de kermisgang vinden, meidje?'

'Eh - n - neen, Moeder, ik denk ten minste van niet'; heel zeker had dat niet geklonken. 'Maar Moeder, als iemand een meidje vraagt, en zij zegt, dat zij zich nog eens bedenken zal, of neen, als zij dan zegt, dat zij liever thuis op het Velt blijft op zo'n woelige dag -'

Moeder Mayken trachtte niet verrast te kijken. Zij dacht Catelijne genoeg te kennen om te menen, dat het meidje de kermis als een gewichtig pleizier zou hebben opgenomen, en nu deze bijna onverschillige afkeer?

'Hèèft iemand het gevraagd?'

'Ja, Moeder.'

'Colaert, de Brabander van Goirle?'

'Ja, hij, Moeder.'

'En waarom dacht Catelijne niet te willen?'

'Ach Moeder,' een schouderophalen slechts.

Moeder Mayken zuchtte; het was eigenlijk een zucht van verlichting, dat het meidje niet den allereersten jonkman, die haar naderde, gewillig aannam. Maar de zucht klonk tenslotte niet zo zeer als een opluchting, want zorgelijk dacht zij zich in, hoe het den jongen knecht te moede zou zijn na de weigering van de dochter van zijn bleekmeester. Ging dat niet moeilijkheden geven? Men was nooit zonder zorgen. Als hij onwillig werd, moedwillig, op het werk? Het kind zat er zo rustigjes en onaangedaan bij en toch bleek uit haar vragen, dat zij zelf ook niet geheel gerust was over de uitwerking van haar weigerend antwoord.

‘Moeder, als iemand mij ter kermis vroeg -’

‘Kind, overdag zoudt gij kunnen gaan, zoals ieder en iegelijk ter kermis gaat, daartegen zouden vader en ik geen bezwaar maken, en niemand niet. Maar mijn meidje is nog te jong voor een kermishouden zoals het Brabantse werkvolk dat doet en -’

‘Dat trekt mij ook gans niet, moeder. Al dat tierende luide volk, ik zou bang zijn en ook zonder dat niet weten, waar ik mijn pleizier in moest vinden. Weet ge nog hoe voorleden zomer het manvolk de volgende morgen niet tot werken in staat was? en van het vrouwvolk de meesten ook niet? En Moeder, weet ge nog, hoe er wel twee of vier eerst in die morgen terugkwamen op het Velt? En hoe verdaan! Waar zoekt men dan zijn pleizier? Colaert de Brabander zeide wel voor de donkere avond mij terug op het Velt te zullen brengen, maar -’

‘Maar?’

‘Ik voelde geen lust, Moeder.’

Moeder Mayken beet op de lippen om de vraag terug te dringen, of de knecht had aangehouden, maar Catelijne praatte al verder.

‘Moeder, Colaert vroeg toen of ik weigerde, omdat hij maar veldknecht was. Doet dat er iets toe, Moeder? Om kermis mee te houden? De meidjes van 's Gravemade zeiden laatst alleen met boerenzoons uit te willen, niet met knechts.’

‘Een goed knecht wordt later een goed meester. Toch vindt moeder het best, dat er geen kermis gehouden zal worden.’

‘Hij is altijd zo vriendelijk, vindt ge niet, Moeder? en zo hartelijk van lachen en zo goed op het werk. Vader mag hem ook graag. O, en denk, Moeder, Colaert wilde mij vertellen, dat die meientak voor het keukenvenster door hèm gehangen was, maar ik heb hem flink uitgelachen.

Ik weet immers te goed, dat het een plagerij van Heyltje is geweest. Hij keek op zijn neus, dat ik dat niet wilde geloven.'

Zijdelings keek moeder Mayken in het jonge gezicht, waarlangs een vlok rosblond haar van onder het mutsje viel. Het meidje leek voor haar jaren soms zo onnozel in bepaalde zaken. Wat een jammer, dat Jeroen niet betere vrienden had, die hier op het Velt Catelijne's jonge jaren wel anders hadden doen zijn. En zij kende geen enkele dierbare vriendin van haar jaren. Suzanneken Willemsz van 's Gravemade en haar zuster kende zij het beste, van het gezamenlijk schoolgaan vroeger en van het godsdienstonderricht voor de bevestiging, maar Catelijne zocht die meidjes nooit uit zich zelve op. Schuld droeg kleine Barteltje voornamelijk, die gekomen was, juist toen Catelijne op school volleerd was en er dus dubbel reden was geweest haar op het Velt thuis te houden. Kleine Barteltje had de eerste jaren veel zorgen geëist, waartoe zij zelf als blekersvrouw niet de tijd geven kon in het seizoen. Catelijne had zich aan Barteltje gehecht, zoals hij aan haar, maar ten koste van haar vriendschappen op het dorp en op de hofsteden. Dat de knecht niet langer aangehouden had, mocht dat een geruststelling heten? Zo rustig als Catelijne nu de zaak en zijn qualiteiten behandelde - wanneer zij hem zo kalm met haar grijsblauwe ogen in zijn bruine Brabanderogen had gekeken, en hij niet had aangedrongen, mocht men dan denken, dat Colaert's mislukte kermis niets in de stemming op het Velt zou veranderen?

'Moeder, moet het vader Bartel gezegd?'

'Als gij niet wilt, dat het gezegd wordt, Catelijne?'

'Ach,' de schouders wipten en het zuchtje daarbij was als een ongesproken kluchtje. 'Vader gaat dan wellicht op Colaert letten, en als er dan maar iets, een kleinigheid

zou voorvallen met hem - vader is een man.' Weer een schouderophalen.

Was het meidje inderdaad nog een kind? Bij deze averechte wereldwijsheid kon men dat bezwaarlijk meer zeggen; moeder Mayken glimlachte: 'Dan blijft het voorlopig onder ons vrouwen.'

'Ja Moeder - o kijk, de kat! Nelletjen!' en met een paar sprongen was Catelijne bij de sluipende rover achter de pomp, terwijl een onvoorzichtig suffende vogel opgeschrikt, verwilderd van het wringwiel wegfladderde. Met het tegenstrevende dier in haar armen kwam Catelijne bij de bank terug en moeder Mayken vroeg zich voor de zoveelste maal af, of dit een kind nog, of een jonge vrouw reeds was?

De eerste kermisdag was aangebroken. In hun beste kleren waren de meiden en knechts van het Velt in de morgen weggetrokken om tegen de klok van twaalven in Haarlem te zijn, als de kramen opengingen. Over de blekerij lag een vreemde rust. Op de uitgestrekte velden werden de enkele uitgelegde stukken door trekkebenenden Tobias begoten onder het wakend oog van Bartel Lambertsz. Tobias was voor alles te gebruiken en zijn leeftijd bracht mede, dat hij niets meer voor speeldagen gevoelde. Het hozen beschouwde hij als een verzetje om zijn stramme armspieren nog eens op de proef te stellen. Tobias en Aecht, dat waren er nog twee uit de goeie ouwe tijd, toen men op de lieden aan kon, dacht de bleekmeester; maar terwijl hij dat bij zichzelf zei, zag hij voor zich Severijn den loger, die, ook niet bepaald jong meer te noemen, een zoon van trekkebeen-Tobias kon wezen en op wien toch geheel staat viel te maken. Zelfs Severijn was vol verwachting naar Haarlem medegetogen. Bartel Lambertsz verbaasde zich elk jaar opnieuw over het feit, dat dusdanige genoegens als een kermis verschafte, zo-

vele hoofden kon verdraaien. Van feesten hield hij niet, en moeder Mayken leek er ook goed buiten te kunnen. Maar Catelijne, zijn meidje? die had nu de leeftijd zo langzaam aan, dat er een kermisvrijer kon komen aankloppen. Wat een jammer, dat Jeroen zo weinig geschikte vrienden telde, die hier op het Velt van harte welkom zouden zijn geweest en die wat vertier voor het meidje hadden kunnen brengen. Maar het leek, of zij, net als haar moeder, er zo heel best buiten kon. Van vriendinnen hoorde men ook nooit. Het meidje repte er geen woord ooit over, dat zij iets anders wenste dan het leven van elke dag binnen de hekken van het Velt. Best meidje - wat voor een man die nog eens vinden zou? Een betere dan Jeroen, maar dat kon gemakkelijk. Bartel Lambertsz lachte grimmig. Ziet Tobias zichzelf eens natmaken met die zware hoos, die te veel voor zijn oude lichaam is. De jonge Brabander, Colaert van Goirle, die kon gieten, dat het een lust was te zien; dat was een flinke knecht, waaruit een goed loger, wellicht als hij geluk met sparen had, een goed bleekmeester zou groeien; dat was ereen, die ook uit de goeie ouwe tijd kon stammen. En Heyltje Jordensz, de opperbleekmaagd, mocht er ook wezen, zoals zij de zaken overzag en de leermeiden drilde en de tucht onder het vrouwvolk hield. En toch ook weer een, die mee naar de kermis trok met een ijver als van de onnozelste jongemeid. Die goeie ouwe tijd, was die eigenlijk niet juist zo geweest als die van tegenwoordig? Waren de boerenkermissen en derde Pinksterdagen soms minder luidruchtig en vechtlustig geweest toen? En was er nu niet evenveel goed en betrouwbaar werkvolk te vinden als toen? En waren er toen niet even veel deugnieten en vrijbuiters als nu? Die opperveldknecht Denijs Costers, op de bleek Leckenbergen, in de tijd toen hijzelf, Bartel Lambertsz van Ingelmunster, daar zijn leerjaren als jongen werkte, die Denijs Costers

zou een fraai compaan voor Jeroen zijn geweest! Ach, die Jeroen, die was zekerlijk langs alle herbergen tussen Heemstede en Haarlem ter kermisse gegaan. Wellicht kwamen Mayken en de kleine Arjaen na de middag op het Velt. Bartel van Ingelmunster drong de gedachte weg, dat het eigenlijk een rust betekenen zou, wanneer die beiden maar voor goed op het Velt kwamen en Jeroen wie weet waar zat. Twee monden meer eten geven zou een kleinigheid zijn, vergeleken bij de sommen, die sedert Mayken's huwelijk naar het Crayenest waren gevloeid en indien het daar nog maar wat geholpen had! Ben veilige gedachte was het, dat nu in een acte bij den notaris al die sommen genoemd en geschreven stonden, zodat alleen aan Barteltje en aan Catelijne komen zou wat er nog restte, als de dood hem en moeder Mayken eens halen ging. God geve voor Barteltje, dat het nog làng mocht zijn voor dien....

Gezapig kuierde de bleekmeester langs zijn velden en al kon het hem in de handen jeuken als hij aan de stapels linnen dacht in het pakhuis en looghuis en melkhuis, toch gaf zo een speeldag voor het volk een weldoende rust op het Velt, naar de schijn nog volkomener rust dan op een vaste Zondag, omdat dit midden in de werkweek viel. Op zo een dag als vandaag wilde een mens niet denken aan de dag van morgen, wanneer het volk moeilijk te regeren zou zijn. ‘Geen wonder,’ verweet Bartel Lambertsz zichzelf, ‘dat het volk naar een speeldag uitziet, als de meester zelf er zo een goede smaak aan vindt.’

Catelijne, die met Barteltje uit de wildernis kwam, waar zij groen voor de hoenders hadden gesneden, zag lachend vader Bartel in het lachende gezicht. ‘Goede dag is het, vindt ge niet, Vader? Die rust hier op de velden midden in de werkweek!’

‘Mooie blekersdochter zijt ge, om zo'n onnut versleten dag een goede dag te noemen. Te schamen, te schamen!’

Barteltje werd in een zwaai opgetild, dat de klompjes afvielen. ‘Manneken, gij zijt zo een kerel deze zomer geworden, het wordt tijd, dat ik kleinen Arjaen krijg om in de lucht te gooien; dit is mij welhaast een te zware vracht.’

‘Ik bèn ook al groot en niet meer klein, en ik kan met een giethoos al wat scheppen en ik kan al over een sloot springen, als die niet zo breed is als hier op het Velt, en ik kan alle lettertekens schrijven op een enkele na, die er niet veel toe doet, zegt Catelijne, en ik ken alle getallen tot honderd en deze middag leert Catelijne mij de rekenkunst van het optellen, is het niet Catelijne? En als ik dat kan, dan....’

‘Dan leert Bartel Bartelsz van Ingelmunster zijn eigen lof schoon zingen. Heeft Catelijne dat nog niet toegezegd?’

‘Weet niet.’ Barteltje bespeurde spot, al had hij de laatste woorden niet begrepen. Uit ervaring wist hij reeds, hoe de aandacht van grote mensen dan af te leiden. ‘Vader, luistert gauw, mag ik met moeder naar het Crayenest, als zij gaat?’

‘Moeder gaat niet, jong, en wat moet er dan met het optellen van Catelijne hedenmiddag?’

‘Komt kleine Arjaen dan met Mayken hier, Vader? Waarom wonen die eigenlijk hier niet voor goed op het Velt? In de bedstee bij Catelijne en mij is nog plaats genoeg, want Catelijne kan best nog wat opschikken naar de deuren en dan kan Mayken wel in de opkamer in de tweede bedstee bij gijlui - o, ik weet nog beter, Vader, Mayken en Catelijne gaan samen in de keukenbedstee en ik met kleinen Arjaen in de opkamer?’ Zijn gezichtje keek om bijval voor dit schone plan gespannen verlangend omhoog in het mannengezicht.

‘En Jeroen dan?’ vroeg Catelijne. ‘Vergeet ge dien?’ ‘O die, die is dan maar ergens anders, ergens ver weg.

Op Jeroen kan een mens toch nooit rekenen, die komt en die gaat -’ Barteltje's eigenwijze zucht was een getrouwe echo van moeder Mayken's ‘adem laten gaan’ en zijn toon die van knorrige Aecht.

Op de bank voor het huis wachtte moeder Mayken hen, ouwe oom Arjaen zat te knikkebollen in een stoel naast haar, de oude handen met de aderen als blauwe koorden bewogen krampig in de slaap. ‘Hij wordt minnetjes,’ zeiden haar ogen over het oude hoofd heen naar Bartel Lambertsz, die beamend knikte. Zo in het volle licht was de oude man heel oud, scherp tekende het bot onder het tanige vel.

Juist toen het middagmaal op tafel werd gezet, viel het hek dicht en daar waren Mayken en kleine Arjaen al en naast haar ging Baptiste van der Weyden. Catelijne kreeg een duizelig, stekend gevoel in het hoofd, heel even maar, toen zij daar op de werf Mayken's gezicht in zo ongewoon vriendelijke plooi zag oplachen naar den langen secretarius; Mayken had zich te schamen, een getrouwde vrouw en moeder van een zoon, die zo liep te glimlachen in een vreemd mansgezicht! En tegelijk moest Catelijne om zichzelve spotten: ‘moeder van een zoon,’ alsof Mayken als moeder van een dochter zich anders mocht gedragen. Mayken mocht lachen tegen wien zij wilde; zoveel gelegenheid tot lachen had die arme bloed warempel niet. Baptiste deed kluchtig deftig bij de deur, en maakte koddige plichtplegingen of hij de mevrouwe van het huis moest langs laten gaan.

Het werd een gezellige maaltijd, want Baptiste tastte goed toe en moeder's potagie was goed die dag, niet te veel wortels maar wel veel groen en een mals stuk vlees, niet te sterk gepekeld uit de kuip, en het brood was niet zo heel oud nog, toevallig slechts van een paar dagen her. Catelijne was blij, dat het alles op Baptiste zeker een gunstige indruk zou maken - er was al genoeg geweest,

wat het Velt minder gunstig in zijn ogen had doen lijken. En moeder Mayken had een verrukkelijke koek gebakken, twee lagen hard deeg met ertussen gesmeerd stijve vruchtenmoes, die puilde als men de koek sneed of er in hapte; het leek een gebak uit de grootste bakkerij in Haarlem zo mooi gelijk en zo mooi bruin, en het smaakte als het allerlekkerste, dat men zich denken kon.

Barteltje sloeg zijn vlakke hand op zijn buikje: 'Ik ben vol,' liet hij rondom weten.

'Dat zegt men zo niet,' wees Mayken hem terecht, voordat moeder Mayken kon spreken.

'Ik ben ook geheel verzadigd,' sprak de secretarius toen zéér ernstig, bijna plechtig en Bartel Lambertsz kreeg een knipoog, die hij terstond doorgaf aan Catelijne schuins over hem. Die vergat daarop te antwoorden; zij verbaasde zich: kon die ernstige geleerde Baptiste Noël uit het deftige koopmanshuis dus ook een zotternijtje verstaan en met een knipoog de zottigheid vergoelijken, als een gewoon, ongeleerd mens? Moeder Mayken glimlachte van de een naar den ander. Het was een goede dag heden; de maaltijd was feestelijk geweest door de gasten; het was goed, de kalme stem van Baptiste van der Weyden te volgen in zijn spreken met Bartel Lambertsz over allerlei van het dorp en van Haarlem en van daarbuiten, nog verder weg. Het was goed te zien, hoe de man Bartel genoot van zo een mannelijk verstandig gesprek, een vertrouwelijk gesprek als tussen goede vrienden of verwanten. Als den heer secretarius zag zij den bezoeker niet; bij die naam dacht men aan de strenge, immer wrevelige figuur van den overleden grommerd. Mayken kwam hier ook tot rust en leek ook het mannengesprek aandachtig te volgen; zij zag er vandaag beter uit dan het moeder Mayken in weken had geleken en zij snibde bijna niet, alleen zo even tegen klein Barteltje, dat lam. Baptiste van der Weyden had er terecht een zot-

heidje van gemaakt en die had toch zo iets over zich, iets deftigs, dat men achter hem steeds het grote koopmanshuis in Haarlem zag, de brede gevel, de zware deur, waar meer brieven in- en uitgingen dan op het raadhuis in die stad zelve. Zou Baptiste enig bericht hebben uit Vlaanderen? Daarom hier gekomen zijn? Moeder Mayken zuchtte en keek door het venster naar de stoel onder de boom, waar ouwe oom Arjaen nog te slapen zat; hij was wat onderuitgezakt, leek ongemakkelijk te liggen zo; als er gedankt was, zou zij hem gaan wekken en dan moest hij nog wat potagienat nemen; de laatste dagen wilde het niet bijster goed met zijn eten.

Maar toen er gedankt was, vroeg Baptiste of hij den bleekmeester en zijn vrouw voor een enkele tel alleen kon spreken en onder de misprijzende blikken van Mayken stapten de drie de gang in naar de kamer, waar moeder Mayken vlug vooruit liep om de luiken open te stoten. Catelijne ruimde de eettafel; haar bewegingen waren zegevierend. Aha! die Mayken zat hier nu bij haar en bij Barteltje en bij kleinen Arjaen in de keuken, bij de afdeling kinderen en zuigelingen. Dan telde zijzelf, Catelijne, ook als onmondig? Goed, best, dat raakte haar vandaag niet, nu Mayken, de oudste, de getrouwde vrouw, door een enkel woord van Baptiste uitgesloten was, zodanig, dat noch vader Bartel noch moeder Mayken naar haar hadden omgekeken, toen zij gingen. Baptiste had bericht uit Vlaanderen, dat was zeker.

‘Kind, maak toch niet zo 'n geraas en gerammel met het vaatgerei; het tin heeft reeds genoeg deuken.’ Mayken speelde zwaar de meesteres.

Catelijne, druk doende bij de ingemetselde spoelsteen in de hoek bij het venster, stak haar tongpunt uit in de richting van de bedillende stem en dat rode puntje kwispelde eigenwijs als een kattetongetje tegen haar eigen wang, want zij had niet de moeite genomen het hoofd te

wenden. Barteltje, die in ernstige beschouwing bij de slaapbank van ouwen oom Arjaen had gestaan, waar de kleine Arjaen met grote ogen lag rond te kijken, zag van Mayken's mond met de snijdende stem naar de zwijgende Catelijne en ontdekte dat rode likkende puntje. Onmiddellijk verscheen ook zijn tongetje, breed als een dik lapje neerhangend over de weggetrokken onderlip. Mayken werd ziedend: wat een manieren durfde dat jong te hebben tegen haar, een getrouwde, volwassen vrouw, de blekersvrouw van het Crayenest! En dat kwam alleen door die Catelijne, die meende zich alles hier op het Velt te kunnen veroorloven. Zo gek als vader Bartel ook met haar was, en daarbij moeder Mayken, omdat die nooit wat op haar zegde -

'Gaat eens naar oom Arjaen zien!' sprak Catelijne plotseling, verontrust, 'hij ligt zo vreemd in zijn stoel.' 'Beveel een ander en gaat zelf.'

'Er moet hier eerst geruimd zijn, het water is nu nog heet. Ach, Barteltje, loop jij dan eens als een man en maak ouwen oom Arjaen voorzichtig wakker en zeg hem, dat ik hem dadelijk kom halen.'

Barteltje huppelde op zijn blote voeten de klinkervloer over, in het voorbijgaan zijn tong nog eens terdege tegen zijn oudste zuster latende wapperen. Galopperend met klakkende tong en klakkende voeten ging hij over de werfstenen naar de kastanjeboom, waaronder de rietmatten stoel stond. Maar geen tel later was hij hijgend terug in de keukendeur, met verschrikte ogen: 'Catelijne! Ouwe oom Arjaen hoort niet en toch is hij wakker, want zijn ogen zijn open, veel opener dan anders?' Voor Catelijne haar borden uit de handen had gezet, was Mayken de werf op gelopen en nauwelijks had zij een blik op de gebogen figuur in de stoel geslagen of zij gaf een krijsende schreeuw. 'Mòèdèr!' schreeuwde zij nog eens en holde toen terug naar de keuken, waar zij van

de slaapbank den kleinen Arjaen oppakte, alsof die bank plotseling onrein was bevonden en met het wicht verdween zij haastig achter de bedsteedeuren. Toen ving een kreunen en steunen aan: ‘Catelijne, breng mij een kroes water! Catelijne? hoor je niet? Ik ben zo naar, ik ben zo geschrokken, en dat arme wicht van mij, dat daar gerust op de slaapbank van een - een dode ligt! Catelijne, lang mij dan toch wat water! Oh - òh - en waarom heeft de hond niet gehuild? Zij zeggen, dat honden altijd huilen als de dood op een erf treedt. Catelijne! Water!’

Tussen de bedsteedeuren verscheen Barteltje; in zijn handen droeg hij voorzichtig een komnietje melk. ‘Water wil vader niet, dat wij drinken in de zomer, dat weet ge best en Catelijne is er niet en nu houdt ge u maar wat stil, want wij hebben andere zaken!’ Om duidelijker te doen weten, dat zij met haar kuren geen indruk kon maken, kwam het rode lapje weer even uithangen en vrij hardhandig sloot hij de bedsteedeuren toe met een ‘dat is klaar.’ Wie ging er nu midden op de dag in een bedstee kruipen en gillen en roepen om water? Mayken behoorde wijzer te zijn. Maar nu moest hij toch eens haastig gaan zien, hoever Catelijne met oom Arjaen op de werf gevorderd was.

Om de stoel stonden vader Bartel en moeder Mayken en Catelijne en de heer secretarius. Vader Bartel had de zonnehoed, die anders van 's morgens vroeg tot 's avonds laat zijn hoofd dekte, in de hand genomen; moeder stond, leek het wel, te bidden als in de kerk. Doch de bezoeker nam ouwen oom Arjaen in ogenschouw, vond Barteltje, alsof hij zeer verwonderd en zelfs een beetje kwaad over hem was. Catelijne trok ook al zo een vreemd gezicht.

‘Dit is Gods wil,’ sprak langzaam Bartel van Ingelmunster.

‘Amen’, moeder Mayken's stem trilde en Barteltje moest nog sterker aan de kerk denken.

‘Nu ik juist diè berichten kwam brengen -’ Baptiste brak af en keek verslagen in zijn hoed, die ook hij in de hand hield.

Bartel Lambertsz zag naar zijn stille vrouw en van haar naar de verstarde Catelijne: ‘Goede berichten, waarover de mens zich verheugt; en de mens maakt plannen en raamt en schat en onderwijl voltrekt zich dit, Gods wil.’ Barteltje kon nu niet anders denken, dan dat op de werf een kerkdienst gehouden werd. Hij vouwde zijn handjes braaf.

Catelijne had te vragen en te vragen, maar zweeg. De eerste verstarring week van haar; zij zag hoe zorgelijk bedroefd het gezicht van Baptiste stond. Dat begreep zij niet. Ouwe oom Arjaen had zijn rust gevonden; in zijn slaap was het leven zoetjes van hem weggegaan, in de duisternis van zijn slaap was hij eeuwig ziende geworden, de oude blinde man - wat mocht men meer wensen? Bovendien, wat kende Baptiste den ouden man, dat op zijn gezicht zo sterk een droeve zorg getekend werd? Zij schokte op, dacht ineens het waarom te begrijpen: Baptiste had berichten gebracht, goede berichten had vader Bartel gezegd, over oom Arjaen's bezittingen in Vlaanderen; maar nu de oude man gestorven was, zou het nu niet veel en veel meer moeiten kosten de eigendommen te herwinnen? Zou dat nu onmogelijk zijn geworden? Werd nu voor hen, reeds op de drempel staande, de deur toch nog gesloten? Wie weet, welke vreemde plakkaten en ordonnantiën daar gindsverre waren gemaakt in zake erfrecht en verlaten goederen. Catelijne zuchtte: nieuwe zorgen. Zorgen? maar neen, indien er van die eigendommen geen stuiver ooit terug kwam, dan was niemand op het Velt ook maar een duit armer, want geen van allen had ooit meer ernstig over die Vlaamse

bezittingen gedacht; zo hopeloos hadden alle pogingen geleken in veel vroegere jaren gedaan ter verkrijging van recht. Wanneer Baptiste niet aangehouden had, zou vader Bartel uit zichzelf niet er toe zijn gekomen, de zaak opnieuw aan te tasten. Vader Bartel en Baptiste de secretarius, samen droegen zij het lichaam voetje voor voetje gaande, naar binnen. De slaapbank werd uit de keuken in de kamer gebracht, waar op de tafel nog allerlei papieren en een enkel perkament gespreid lagen. Moeder Mayken liet Catelijne lauw water halen en zuivere zachte doeken nemen en voorzichtig maakten zij beiden het oude lichaam gereed en kleedden het in het fijn linnen hemd, dat jaren en jaren gereed had gelegen in de ladenkast. Catelijne moest onderwijl twee malen naar buiten lopen, even rondkijken over de vertrouwde werf en diep adem nemen, dan had zij weer kracht en durf voor die eerste nauwe aanraking met de dood. En moeder Mayken knikte haar bemoedigend toe, als wist zij goed, wat er in het meidje omging.

Op de werf nog had vader Bartel naar Mayken gevraagd met een kort woord en Barteltje had met zijn hoge stem ingelicht: ‘In de bedstee, achter de dichte deur, met het wicht. Zij jammerde om water, maar ik gaf haar een kommetje melk.’ Bartel Lambertsz had ondanks alles toen even moeten lachen.

Lang gestrekt op zijn slaapbank, die frisse lakens had gekregen, lag ouwe oom Arjaen. Moeder Mayken sloot de luiken geheel toe. ‘Zijn alle paperassen in de kast geruimd, meidje? Draai dan de sleutel en geef die aan vader’; zij verschikte nog behoedzaam de gestrengelde vingers op het laken en ging met Catelijne uit de schemerduistere kamer de lichte gang in naar de keuken.

‘Wat Mayken heeft, denk ik nu?’

‘Wellicht geschrokken, Moeder, op het zien van oom

Arjaen.' Catelijne haalde haar schouders op. 'Zij is altijd kleinzerig geweest.'

Moeder Mayken schudde het hoofd; Catelijne wist niet stellig, of het over haar woorden was.

In de keukendeur stond Bartel Lambertsz, op het punt tezamen met Baptiste te vertrekken. Hij wilde zien of op het dorp iemand in de timmerwinkel te vinden was; naar de kermis in Haarlem zou Teunis Aelbersz toch wel niet getogen zijn, die ouwe baas.

De kermis in Haarlem - Catelijne zag verwonderd naar het eetgerei, dat in de spoelsteen nog steeds wachtte, zij gleed haar blik door het venster over de lage velden; het was zo, het was nog altijd dezelfde dag, welke die morgen eerst begonnen was en die ook nog lang niet voorbij was, de speeldag.

IX

VOOR en na de teraardebestelling had Catelijne het drukker dan ooit gehad, al was Aecht gekomen om te helpen en al had de zuster van Eytje Gysbertsz, door moeder Mayken voor die dag gehuurd, haar best gedaan. Maar zo een vreemde vrouw wist niet alles snel te vinden en deed de zaken anders dan moeder goed zou vinden, daarom maakte Catelijne dat dan maar stilletjes over of nam het de hulp tijdig uit de handen.

Tussen de stapels gesmeerde sneden brood waren op de lange tafels schotels met ham en kaas neergezet, hoeveel pond kon Catelijne niet onthouden, maar het was schrikbarend veel. Een paar tonnen van het beste bier, door Tobias op de wagen uit Haarlem gebracht, lagen op de werf.

Het was een mooie begrafenis geweest, vond iedereen. Zovele dragers en volgers waren genood ‘als bij een groot heer in de stad.’ Catelijne had zich weer verbaasd, zoals laatst toen Baptiste van der Weyden de stamvertakking getekend had, over de vele neven en nichten, die haar in den bloede bestonden onder de lijnwaad- en garenblekers en onder de linnenreders in Haarlem, een maagschap, die zij bezat zonder hen te kennen anders dan van aangezicht in de kerkdiensten, maar die allen voor deze plechtige gelegenheid uit de naaste en de verre omtrek waren gekomen in hun rouwklederen, uit Hillegom, Heemstede en Haarlem, uit Tetterode en Aelbertsberg, uit de Santpoort, van de Jan Gijzenvaart en uit Velsen. Zelfs uit Rinnegum was de oude ljjnwaadbleker Anthony Claesz van Iseghem naar het Velt gereden; hij

zei zich Arjaen van Roesselaere nog goed te herinneren als bleker in de Santpoort, en een van de allerbesten van het vak was die toen geweest. ‘Een van de allerbesten van de stijl,’ noemde die bleker dat, en Catelijne hoorde in haar herinnering ouwen oom Arjaen's stem, die ook van de ‘blekersstijl’ gesproken had en van de snijdersstijl en van de weversstijl. Oom Arjaen's spreken was veel Vlaamser gebleven, dan dat van vader en moeder, al zei men daarvan ook nog, dat het niet zuiver Hollands klonk.

Zij had moeder Mayken gevraagd, of zij rustig in de keuken mocht blijven zorgen die dag, met de zuster van Eytje en met Aecht, en gelukkig hadden moeder en vader dat best gevonden. Mayken deed nu, als Catelijne met eet- en drinkwaren de kamer binnenkwam, of dat haar zuster niet was, maar een der dienstbaren. In haar mooie nieuwe rouwgoed zat Mayken de la Chambre Bartelsdochter pal rechtop aan tafel tussen de gasten en at en dronk met bewegingen en gezicht of er aan elke bete ham of kaas of aan elke slok bier iets mankeerde, terwijl zij toch goed kon weten, ergerde zich Catelijne, dat alles van het beste was. Op ouwen oom Arjaen's begrafenis zou men de gasten niet van het beste voorzetten? Catelijne draafde op haar muilen af en aan en tapte en schonk en sneed en smeerde en bedacht, dat het gelukkig was, dat moeder Mayken zulke grote voorraden in huis genomen had, want het leek of de gasten dagenlang vooraf vasten hadden gehouden, zo tastten zij toe. Dan kreet kleine Arjaen in de keukenbedstee en moest gesust worden en Barteltje van de kamerdeur weggehaald, waar hij met een vinger in de neus draaiend, stond te luisteren en te kijken. En dat gaf geen pas. Het zou lijken, dat de kinders op het Velt niets gewend waren. De mannen hadden zwaarwichtig gepraat met elkander. Aan de andere tafel zaten de vrouwen bijeen. Laat op de

avond was er opeens een vreselijke ruzie aan de mannentafel tussen twee neven, Gillis en Lucas van Aelst. De messen waren al getrokken, toen Jeroen de la Chambre met een zottigheid de aandacht afleidde en daarna waren alle mannen, bijna allen, luidruchtig gebleven; zij hadden gelachen en gezongen dat het echode op de werf; twee of drie waren naar buiten gelopen en lagen nu broederlijk naast elkander en met de armen om elkander heen op de werf te slapen. Erg ongemakkelijk lagen zij, dacht Catelijne, zo op de koude harde klinkers, met het hoofd op een gekantelde tobbe de een, tegen het hondenhok de ander. Maar zij lagen zo rustig te ronken, dat de hond, na hen besnuffeld te hebben, rustig tussen hun gespreide benen zich uitstrekte en slaperig met wijde muil naar de avondhemel gaapte. Catelijne ergerde zich aan het lachen en zingen. Moeder Mayken had ook al verscheidene malen naar vader Bartel gewenkt, doch deze zat met zijn kroes bier vast in de hand geklemd zwaar te redetwisten met zijn buurman over de voor- en nadelen van een gilde voor vakbroeders en over het verschil in macht tussen den baljuw van Breder ode en die van de schouts op de dorpen. Catelijne meende, dat zij hem het laatste uur wel zes malen hetzelfde had horen beweren; dat scheen echter den ander volstrekt niet te hinderen, want die zegde ook maar steeds door dezelfde zaken over en over, en zo praatten hij en Bartel van Ingelmunster tenslotte onafgebroken en ernstig en gelijktijdig tegen elkander en zij luisterden slechts naar zichzelf. Eindelijk begonnen de verstwonenden over inspannen te spreken en na nog een uur was het zover, dat werkelijk de oude bleker van Rinnegum en een uit Velsen naar de paarden gingen. De zwarte kluwen vrouwen om moeder Mayken wond zich nu ook los; de vrouwen begonnen hun mans te bepraten te gaan. En na een uur vertrokken er dan ook enkelen. Het was nacht,

toen de laatsten, waaronder de werfslapers, door het hek zwenkten, nu en dan aan een mouw gegrepen en van de slootkant weggetrokken door een waakzame vrouwenhand. Mayken en Jeroen hadden gezegd te willen blijven overnachten; de volgende morgen heel vroeg zouden zij dan wel naar het Crayenest gaan. Catelijne glimlachte spottend: deze bleekmeester zou wel weer een gat in de dag slapen na al die kroezen best bier en als kleine kromme Aecht op haar moede benen niet de donkere weg naar Heemstee was gekuierd, zou de garenblekerij daar geheel zonder heer en meester hebben gelegen in die hooigeurende zomernacht.

Bij het opruimen van oom Arjaen's schamele bezittingen een der volgende dagen, deed Catelijne een ontdekking, waarmede zij zich naar het washuis, naar moeder Mayken repte. Zij had het oude wollen buis en de leren broek uit de kast te voorschijn gehaald om buiten flink te schuieren en te luchten en te zien wat er mee gedaan kon, of het de moeite loonde een buis en broek voor Barteltje eruit te snijden of dat Tobias de kledingstukken verder versleet. In de gordel van de bruinzwarte broek, die stijf en hard was van jarenlang gebruik, voelde Catelijne een bijzonder harde, stugge plek. Bij nauwkeuriger tasten leek het, dat er een voorwerp ingeschoven was tussen de laag leer en de linnen band. Catelijne haalde haar Amsterdamse tuigje en peuterde met het schaartje het naaisel voorzichtig los. Het leer was stugger dan zij dacht, het stiksel vaster; bijna was een punt van haar mooie fijne schaartje gebroken. Weer liep zij naar binnen en met een keukenmes sneed zij kordaat een opening in de broekgordel. Een geel hoekje perkament kwam te zien; voorzichtig schuivend en trekkend bracht zij dat naar buiten en daarin lagen gevouwen drie goudstukken, dof beslagen. Op haar klepperende muilen kwam zij haastig het washuis in, maar toen zij moeder Mayken

daar zo streng tronen zag boven de dubbele rij vrouwenhoofden, die zich over de wasemende kuipen bogen, toen bedacht zij, dat het geen pas gaf moeder, de bleekmeesteres, voor zo iets op het werk te storen. Stoornis had moeder toch nooit graag en bovendien zou zij onmogelijk aan moeder hardop kunnen zeggen, wat er nu aan de hand was, wat nu in haar hand was! En fluisteren? Zij was geen klein kind meer, dat aan moeder's schoot geheimzinnigheidjes kwam staan vezelen. Daarom draaide zij zich op de drempel reeds weer om, moeder Mayken had nauwelijks een glimp van haar dochter opgevangen. Wat was Catelijne hier komen zien of komen zoeken? Iets met Heyltje Jordensz of een van de anderen? De blekersvrouw fronste haar wenkbrauwen; Catelijne wìst, dat op de werktijden gearbeid diende en het meidje had warempel zelf genoeg te redderen in het huis zonder Aecht.

Zo kwam het, dat aan het middagmaal na het bidden Catelijne met grote gewichtigheid en passende langzaamheid iets uit haar rokzak te voorschijn trok. Van moeder Mayken naar vader Bartel kijkend, vroeg zij, of zij iets mocht laten zien, dat zij in oom Arjaen's kleren gevonden had? Barteltje leunde met zijn hele lichaampje over de tafel om geen beweging te missen. Het gele reepje perkament lag nu op tafel en voorzichtig wikkelde Catelijne het open, maar zij kon de verleiding niet weerstaan de spanning te vergroten. ‘Weet ge wat het zijn kan?’ vroeg zij rond. Trekkebeen-Tobias, die zovele jaren aan de keukentafel mee-at, dat niemand meer precies te zeggen wist koevele jaren dat waren geweest, schudde even hard van neen als Barteltje. ‘Kom meidje, maakt voortgang, wij moeten eten,’ maande moeder Mayken goedig, maar nuchter-zakelijk. ‘Een eigendomsbewijs?’ vroeg Bartel Lambertsz gretig, zó gretig-haastig, dat Catelijne zonder enige vreugde meer te gevoelen snel het

reepje onbeschreven perkament openvouwde: nu leken die drie oude goudstukken zo geheel niets bjj hetgeen vader Bartel hoopte en verwachtte.

'Oh!' Barteltje's verrukte stem klonk tegelijk met een waarschuwende kreet van moeder Mayken; te laat, de kom potagie lag gestort, over de tafel, de vloer en het meeste over Barteltje's broekje. Angstig keek de zondaar naar moeder Mayken, maar Catelijne vertelde tegelijk reeds, dat er een pracht van een broek voor Barteltje gesneden kon worden uit die van oom Arjaen. Zij had reeds maat genomen, de broek tegen het licht bezien; de zwakste en vuilste plekken vielen er geheel buiten en de rest zou met een flink sop en door wrijven tussen de handen een puikbeste spiksplinternieuwe broek geven, als zó van een Haarlemsen snijder. Die afleiding was niet nodig geweest, want moeder Mayken keurde vol belangstelling de goudstukken van onder en van boven; vader Bartel zag zo streng-onderzoekend op perkament en op geld, dat hij op den ouden heer secretarius in een van diens slechtste buien geleek. De potagie stond koud te worden in de kommen.

'Het zijn ducaten,' stelde Bartel Lambertsz voldaan vast, 'gave, ongesnoeide, nog goed gangbare ducaten. Hoe de oude man daaraan kwam?' Wie weet hoelang droeg hij die al bij zich, dat moest zijn vóór de tijd, dat hij voorgoed op het Velt kwam inwonen en dat was een twintig, dertig jaren geleden. Het reepje perkament keerde hij in zijn vingers, maar geen letterteken was er op te ontdekken.

'Het perkament lijkt heel oud, zo héél oud - zou het kunnen, dat de ducaten al weggeborgen waren in de tijd van het grote vluchten?' vroeg moeder Mayken en begon haar lauwre potagie te lepelen.

Catelijne droomde weg; zij zag oom Arjaen in zijn goede jaren de weg naar Roesselaere rijden, te paard of knik-

kebollend op de wagenbok, en zijn hele broeksgordel stond stijf van de gouden munten, die geen vijand of vrijbuiter in handen vielen; ook op zijn laatste reis naar en in Vlaanderen om zijn neef en nichte en de hunnen te geleiden naar de noordelijke gewesten, bijna een mensenleven lang hadden die goudstukken daar op zijn lichaam gerust en nooit had hij eraan getast of gevoeld, als anderen er bij waren, of erover gesproken. Ja toch, die ene keer, toen met den jongen secretarius over de erfgoederen was gehandeld. Zij verslikte zich in een stuk vlees, hoestte benauwd en de tranen daarvan uit haar ogen wrijvend, vroeg zij snel: 'Vader, Moeder, weet ge nog, hoe oom Arjaen op een erfenis doelde, die avond toen vader met den secretarius van der Weyden over erfrechten en diergelijke sprak? Wat zei hij toen ook alweer? Dat er behalve daar in Vlaanderen toch nog wat voor de erfgenamen was.'

'Zo, zo, Catelijne heeft toen scherp geluisterd en heeft een sterk geheugen,' spotte Bartel Lambertsz, 'en daarom krijgt zij als potpenning haar deel van de erfenis. Hier, meidje.' Een dof glanzende ducaat schoof daar naast haar gedeukte tinnen lepel. 'En de tweede gaat in Barteltje's spaarpot.'

'Mag ik hem eventjes, één tel maar, vasthebben, Vader, het gouden stuk?' Barteltje stak bedelend een bemorst handje uit en klemde zijn schat in de dichtgeknepen palm; dan gaf hij bevredigd het geldstuk aan vader Bartel terug, die terstond de spaarpotten van de schouwmantel nemend het geld erin liet glijden.

'En het derde,' - Bartel Lambertsz aarzelde even -'dat wordt het eerste potstuk voor kleinen Arjaen.' Met een resoluut klapje legde hij de ducaat naast moeder Mayken's bord.

Trekkebeen-Tobias mompelde iets, half lachend.

'Zeker, zeker, Tobias, de spaarpot van den kleinen

Arjaen van de Kamer blijft hier, op het Velt. Trouwens hier is meer kans op een tweede potstuk dan ginds op het Crayenest.'

Moeder Mayken zuchtte.

'Moeder zucht, omdat zij niets krijgt,' merkte vader Bartel op, met zijn mond vlak bij zijn kom eten.

Barteltje keek ongerust op van de nieuwe warme voorraad spijs, die Catelijne hem in een andere kom toegeschoven had, maar moeder knikte hem zo geruststellend toe, dat hij durfde te genieten van de gedachte aan dit mooie geldstuk, goud, in zijn spaarpot op de schouw.

'Als alle erfenissen zo gauw gedeeld waren en zo zonder meningsverschil,' begon Tobias wijsgerig en maakte zijn zin niet af. Het waren toch voor zijn doen al heel veel woorden geweest om achter elkander te zeggen. Tobias en Aecht hielden niet van veel woorden.

Catelijne zat te denken; had moeder Mayken eigenlijk het geld niet moeten nemen? Vader Bartel maakte er nu wel van, dat zij daarom zou gezucht hebben en iedereen begreep wel, behalve kleine Bartel, dat moeder gezucht had om het Crayenest en niet om de ducaten. Maar toch - het was haar erfenis geweest, niet? Oom Arjaen was hààr oom, haar eigen oom en vaders behuwdoom geweest. Anderzijds, vader was in rechten het hoofd van het gezin en had dus alle, alle rechten, en als hij wilde, kon hij het geld zó nemen en gebruiken voor zichzelf, voor de blekerij, voor wat ook. En nu het geld veilig in de spaarpotten lag, was het eigenlijk hetzelfde als dat moeder het gekregen had. Wàs dat zo? Voelde moeder dat zo? Of zou moeder er geheel niet aan gedacht hebben, toen vader het verdeelde? Vader had het recht, maar toch - Catelijne was blij, dat kleine Arjaen hier op het Velt een spaarpot ging krijgen en dat met zo'n mooi goudstuk, een gouden stuk zoals Barteltje zei, het potten begon. Dat moest stellig geluk voor hem betekenen. En toen zuchtte

ook Catelijne, want dat geluk voor kleinen Arjaen lag wis en zeker nog hèèl ver weg, en het was eigenlijk zondig om weer zo bijgelovig te zijn, een geluk te achten, dat een goudstuk op de bodem van een lege nieuwe spaarpot kwam te liggen.

'Die zuchtende vrouwen hier!' Bartel Lambertsz rekte zich. 'Zij menen het goed, man, en het is maar goed, dat een mens dat weet, anders zouden zij met haar gezucht iemand zwaarmoedig kunnen maken.'

Tobias, tegen wien de woorden gericht waren, haalde zijn schouders op. Het was hem aleens, of de vrouwen om hem heen zuchtten of niet. Als het eten maar op tijd gaar was en als er maar geen gekijf in de keuken onder de vrouwlui klonk; voor zuchten kon een mens zijn oren wel sluiten.

'Catelijne lacht er altijd wat bij, als zij zucht, zo in de hoekjes lacht zij dan,' praatte Barteltje vergoelijkend en hij keek onderzoekend in moeder Mayken's gezicht of daar de hoekjes ook lachten en werkelijk, daar kwamen, met een zuchtje, de groefjes. Barteltje zuchtte voldaan en stelde toen nog voldaner vast: 'Hoort, nu zuchtte ik ook, Vader.'

'Bewaar dat voor later jong, dan zul je het nodig hebben,' onderwees vader Bartel hem en vroeg moeder Mayken te danken; het was laat geworden en hij wilde terug naar de velden.

Die avond begon Bartel Lambertsz, tussen vrouw en dochter op de bank voor het huis gezeten, over de erfgoederen van oom Arjaen te spreken. Catelijne hoorde nu, dat Baptiste van der Weyden op de dag van het sterven zulke berichten gebracht had, dat overwogen moest worden een eigendomsproces te voeren. De reizende bode had inlichtingen ingewonnen en nauwkeurige berichten medegebracht, zwart op wit, over de gebruikers en vermeende eigenaren van de bewuste landerijen en

van het huis. De jonge secretarius had uit zichzelf reeds een goed, betrouwbaar rechtskundige in Haarlem geraadpleegd, zonder namen te noemen, en deze had als advies gegeven, zo spoedig mogelijk alle gegevens hem ter hand te stellen; elke week, elke dag kon beslissend zijn door langer uitstel. Al waren geen eigendomsbrieven meer op te brengen, indien degeen, die als oud-eigenaar of als regelrecht erfgenaam aanspraken meende te hebben, met getuigen en onder ede of onder gelofte de waarheid te zullen spreken, overtuigend bewijs kon leveren, waartoe de tegenpartij niet bij machte was, dan viel er, wie weet, nog wel iets te redden. In het Zuiden was het leven sinds jaren weer geregeld geworden en de autoriteiten daar wilden niets liever dan hangende eigendomsquestiën volgens recht en billijkheid oplossen en beëindigen. Baptiste van der Weyden had verklaard te kunnen instaan voor 's mans eerlijke bedoelingen; diens geldelijke beloning zou naar verhouding van het toegewezene later pas worden vastgesteld en hem slechts een voorschot voor de onkosten-rekening worden verstrekt. Dat leek alleszins aannemelijk, eerlijk, oprecht. Maar - nu oom Arjaen de zaak in de steek gelaten had op de dag zelve van die goede berichten? De reden van het droef-zorgelijke gezicht van Baptiste bij de stoel van den dode had Catelijne dus al te goed begrepen; zij voorzag, als de ouderen, welke nieuwe moeilijkheden te ovenvinnen zouden zijn, nu oom Arjaen niet meer een getuigenis onder ede of onder gelofte zou kunnen afleggen. En andere getuigen? Wie zou oom Arjaen zelf daartoe hebben weten te vinden? Al zijn tijdgenoten waren hem voorgegaan en de jongeren hadden het slechts van horen zeggen. Van welk horen zeggen? Uit oom Arjaen's eigen mond, en dat zou voorzeker als zeer weinig ‘overtuigend bewijs’ wegen. De secretarius had geraden de zaak toch zo spoedig mogelijk den rechtskundige in handen te

geven. Die had toch reeds duidelijk zijn spijtige verbazing uitgedrukt, dat niet veel eerder de aanspraken in competente handen waren gesteld. Die verloren jaren maakten alles moeilijker en de zaak minder gunstig in de ogen van het gerecht.

'En de pogingen vroeger, van grootvader Josse van Roesselaere dan?' eiste Catelijne streng. 'Gij zegde toch zelf deze winter nog, dat handen vol goed geld daaraan gegeven waren?'

'De jonge secretarius zegt, dat dit geen zaak voor een notaris was en is, maar voor een goed advocaat van veel ervaring, van meer ervaring dan een Haarlems notaris hebben kan. Het moet in Haarlem onder de kooplieden bekend zijn, dat onze notaris zelf indertijd tamelijk lelijk te land is gekomen door onze zaak te vertrouwen aan een procureur, die als schavuit bij de heren bekend stond.'

Catelijne stampte met de voet: 'Wat zijn wij op de dorpen dan toch sukkelaren! De heren in de stad weten alles en wij zijn domme dorpse huisluiden, die zich laten beetnemen voor en na. En dat wij dat zijn, daar maken de heren in de stad met de dag meer gebruik van!'

'Maar hoe wilde gij dat beteren, meidje?' Bartel Lambertsz keek in de strenge jonge ogen, die op één hoogte met de zijne stonden.

'Om te beginnen moesten wij allen even terdege en vlug en foutloos kunnen lezen en schrijven en vooral meer rekenkunst kennen en beter ervan afweten hoe de boeken te houden.' Catelijne stampte weer met de voet. 'Als ik denk aan een Jeroen en aan al de anderen, die niet lezen en schrijven, die nog steeds domme merktekens zetten in plaats van hun naam, zodat een heer secretarius er bij schrijven moet: dit-is-het-merk-van-Jeroen-de-la-Chambre of dit-is-ket-merk-van-Gillis-Luycksz of dit-is-het-merk-van-Joost-Hooffman; en dan moet men die

merken zien! Lompe tekens, twee of drie scheve dwarsstreepjes door een bonestaak van een pennekras, waar de inkt aan alle zijden omheen gespat ligt, zij drukken op de pen bij het tekenen, of zij met een spade zoden steken. Kent ge dat vierkantje van Jeroen met een kleiner vierkantje erin, wat een kamer met een venster moet voorstellen en waar Jeroen zo trots op is? Ik zou mij schamen met zo'n onnozel merkteken in de dorpsboeken te staan. En als zij het nooit geleerd hadden, zoals hier moeder of Aecht of trekkebeen-Tobias, nu ja, dan is het te vergeven, al blijft het een jammer; maar dat men zou willen verleren wat men ooit heeft kunnen leren....'

Bartel van Ingelmunster klopte haar op de knie, zoals hij de bruin op de hals zou kloppen: 'Stappen, stappen, meidje, niet immer zo draven. Onthoud maar braaf, wat gij bij Jan van Goch op Heemstede geleerd hebt; en dat ge dat zo goed aan klein Barteltje overleert, kijk, daar hebben moeder en ik elke dag opnieuw schik in. Die kleine geus spelt al hele zinnen en laatst zat hij te rekenen hoeveel meiden en knechts op het Velt en op het Crayenest tezamen werken en hoeveel het voor elk wezen zou, als die bedrijven evenveel volk daarvan nodig hadden. Haha! Daar steekt een rekenmeester in of een groot koopman en dat zal Catelijne tot ere strekken en niemand anders.'

'Moeder rekent sneller dan ik uit het hoofd,' bekende Catelijne eerlijk. 'En moeder heeft vroeger niets geleerd, omdat zij "maar" een meidje was.' Het laatste klonk spottend en weer klopte Bartel Lambertsz haar op de knie.

'Daarom haalt Catelijne de schade in voor al die ongeleerde meidjes en nu spreken wij nog een wijle over wat anders en dan gaat dit meidje slapen. Moeder Mayken, is er dan geen meer in leven van allen, die uit Meenen

en Kortrijk vluchten kwamen in acht-en-zeventig en de jaren daarna?'

'Gij en ik en nog vele anderen.' Moeder's stem klonk in het geheel niet gekscherend, al vond Catelijne dat antwoord kluchtig op vader's vraag. 'Maar niemand, die toen de leeftijd had, dat hij zich zou kunnen herinneren -'

'Grijspeert!' Catelijne gilde het over de werf, zodat een tut-tut van moeder en vader tegelijk volgde, want een knecht naar de waakhut op de velden gaande, had omgekeken en Werf was met een grom opgesprongen.

'Inderdaad,' stelde Bartel van Ingelmunster toen waarderend vast, 'dat wij daar niet aan dachten, moeder; de oude Grijspeert zal nog wat weten kunnen en diens huisvrouw leeft ook nog. En dan in Amsterdam wellicht die reder, neen, die, waar ik aan dacht, is uit het land van Luik.'

'En de oude Denijs van Moescroen?' vroeg Catelyne nu zacht en schuchter.

'Die is volslagen kinds geworden het laatste voorjaar; die zou thans zulke fraaie brokken vertellen, dat onze zaak er niet op beteren kon.'

'En zijn zoons, Pieter en Michiel?' bedacht moeder Mayken.

'Beiden hier geboren,' sneed Bartel Lambertsz af.

'Maar dat behoeft toch niet alles af te snijden,' opperde Catelijne, nog altjjd zacht en voorzichtig sprekend; doch gaandeweg weer vol geestdrift voor de zaak: 'Als die beiden nu eens wilden getuigen bij notaris-acten, datgene wat zij zeker honderden malen van hun vader moeten gehoord hebben in vroeger jaren; en als dan neef Ameet van der Knocke het zijne doet; die bleef het allerlaatst van allen in Vlaanderenland; en als dan de bleker van Rinnegum, hoe heet hij, Anthony dit of dat, die hier op de begrafenis kwam, als die zijn beste memorie eens

nazocht, over wat hij oom Arjaen had horen vertellen in de jaren van het grote vluchten, en als die dan nog iemand weet, die -'

'Stappen, stappen, meidje. Ge zijt een geboren rechtskundige, lijkt het mij. Gij hadt de dochter van een landsadvocaat of van een Amsterdamsen burgemeester moeten zijn; maar gij kunt er wellicht de moeder nog van worden.'

'Bartel Lambertsz!' waarschuwde moeder Mayken gestreng. 'Maak het meidje niet wijzer met zichzelf dan zij al is en laat haar nu te bedde gaan. Het is volslagen donker geworden.'

Catelijne stond op; het zou toch niet helpen nog langer hier te willen zitten. Wanneer moeder haar naar binnen wenste, had dat te gebeuren.

'Het meidje schrift mij morgen vóór het middageten op een reep papier met haar duidelijkste letters de namen van al die getuigen, die zij wist te noemen. Ik rijd des namiddags naar Haarlem, waar koopman des Prés mij spreken wil. Dan ga ik eerst naar den advocaat Rogier d'Espommereaux.'

Bij de hoek van het huis wendde Catelijne zich nog om: 'Vraagt hem of hij zelf niet verwanten heeft bij Kortrijk en daaromtrent. De d'Espommereaux's zijn immers uit Haluwijn en uit Armentières, maar wellicht, dat hij....'

'Gaat slapen, wicht! ge droomt alreeds!' De lachende a's en o's van de zware mannenstem echoden tegen de opstallen.

Toen Bartel van Ingelmunster uit het huis van d'Espommereaux trad en de markt overstak om de Zijlstraat in te gaan naar koopman des Prés, had hij wel zolief de bruin terstond losgemaakt van de muurring naast het raadhuis, want hij verlangde thuis te zjjn en daar het

onderhoud te bespreken met Catelijne en moeder Mayken. Midden op het marktplein stond Bartel Lambertsz stokstil: met Catelijne en moeder Mayken! Neen, dat werd te fraai, dat hijzelf het meidje vóór haar moeder noemde; dat kwam ervan over diergelijke zaken te spreken, waar dat wichtje bij zat en dat kwam nog meer daarvan, dat men luisterde naar haar eigenwijze praat. Hardop moest hij lachen: die eigenwijze praat van het kind had hij, Bartel Lambertsz van Ingelmunster, lijnwaadbleker van het Velt, dan toch maar woord voor woord herhaald als een uit het hoofd geleerd abc, en hij had dan toch maar haar reepje papier daar achtergelaten, en hij had dan toch maar met genoegen gezien hoe goedkeurend de valkogen van dien Rogier d'Espommereaux de namen op het lijstje langs waren gegaan en hoe welwillend die vogelkop had geknikt bij het horen van bijzonderheden over den ouden Grijspeert en over cousijn van der Knocke en over den bleker Anthony van Rinnegum en over al die anderen. Als hij niet oppaste, regeerde Catelijne vandaag of morgen nog het gehele Velt. Neen, dat was vreemd - weer stond hij stil en keek turend op het smalle klinkervoetpad naast de keien en lette niet op een paar oude vrouwen, die eerst met angst om zijn lachen en nu met grote nieuwsgierigheid naar wat hij daar zocht, op een veilig afstandje hem stonden te bespieden. Vreemd, Catelijne moeide zich nooit of nimmer met de bleekzaken op de wijze, als zij zich mengde in andere zaken, die particuliere belangen raakten. Nooit? Nimmer? Bij het brievenschrijven maakte zij wel eens losweg een opmerking, die later te gebruiken viel in een ander schrijven; bij het natellen en optellen van de getallenrijen in de pakhuisboeken kon zij eigenwijs een los woord plaatsen over deze of gene voorraad. Eigenwijs? Ja - neen. Het was soms eigenwijs van klank, van zeggen, en kluchtig als men er over nadacht,

want losweg gezegd bleek het raak in de grond. Een goede bleekmeesteres zou dat worden. Ja? Neen? Een, die meer voor de pakhuisboeken, dan voor de washuistobben zou voelen; dat meidje, zoals zij zich beijverd had gisteravond over die erfquestie.... Hoofdschuddend tegen de bruinrode vuile klinkers liep hij door: de oude vrouwen schuifelden teleurgesteld haar eigen weg verder.

Daar een der bedienden van des Prés juist uit ging en hem binnenliet in het comptoor, stond Bartel Lambertsz tegenover den koopman, nog eer hij zijn gedachten van het meidje en de erfquestie had weggehaald; het kostte hem enige moeite de eerste woorden van des Prés te volgen, die terstond over een wissel sprak en over de laatste partij ammelakens en servetgoed, die nu te lang reeds op het Velt lag zonder in het werk genomen te zijn. De bleker antwoordde verstrooid, niet ter zake en zag de hem geboden wijn en tabakspijp niet eens. Toen des Prés vorste, waar de gedachten verstrooid waren, liet hij zich een enkel woord ontglippen, dat hij even spoedig berouwde: ‘Een bezoek bij den advocaat d'Espommereaux, over oude aanspraken in Vlaanderen, een mogelijk proces -’ Het rosrood behaarde gezicht van des Prés kreeg een vreemde uitdrukking; het geleek nu sprekend op een trogne, die daar achter den koopman als een geschilderd paneel boven de schouw spottend op den bleker neerkeek. Bartel Lambertsz wist niet, wie of wat dat voorstellen moest, was het een mansportret, was het een vossekop? De omtrekken van de schildering zagen zwart berookt van ouderdom. Maar het werd hem niet goed te moede tegenover die beide vossengezichten. En hij bedacht, hoe de jonge secretarius uitdrukkelijk gewaarschuwd had met niemand er over te spreken voor de tijd: men kon immers nooit weten. Dit was wel de eigen vader van den jongen secretarius, maar ook de

gevreesde sluwe stadse koopman, met onberekenbaar vele betrekkingen en zaken buiten Holland, een die overal profijt uit wist te trekken.

'Oude aanspraken in Vlaanderen, zo-zo. Gij houdt zekerlijk liever verzwegen, welke goederen die aanspraken betreffen? Bij Ingelmunster of bij Roesselaere, waar uwe vrouw's familie van stamt? Met proces-voeren zijn altijd vele onkosten gemoeid en het geld is schaars,' met onverschillige hand schonk hij den bleker het glas weer vol.

Bartel van Ingelmunster voelde zich benauwd worden. De tabakswalm en de teugen geurige wijn leken de kamer wazig te maken en de gedachten nog waziger. Slechts de tong proefde scherp de ongekende smaken. In al dat wazige leek alleen de vossekop aan de wand duidelijker te worden; het was of de neus boven de rosse snor en het puntige baardje onder de lange boog van de spleetmond op en neer bewogen, als snoven zij een spoor. Zolang hij dat gezicht in het oog hield, zou hij wel voorzichtig zijn in zijn spreken, maar verloren voelde hij zich in de golven blauwe walm en de golven woorden, die des Prés over hem deed gaan. De koopman vroeg de aandacht voor papieren op tafel, waarover hij met brede gebaren sprak. Bartel Lambertsz beaamde nu en dan, keek op naar de schouw, nam een teug wijn, weigerde een papier te tekenen, zeggende dat hij erover denken moest, maar des Prés praatte, dat uitstel nieuwe hoge procenten deed bijschrijven.

Duizelig stond hij na een half uur bij de bruin en onhandig maakte hij de teugel los uit de ring.

Baptiste van der Weyden floot tussen de tanden, toen hij enkele dagen daarna op het Velt hoorde, dat in het comptoor van des Prés de zaak van het proces aangeroerd was. Wat Bartel Lambertsz tenslotte den koopman verteld had? Niets, beweerde hij; hij had alleen maar ja-ja

gezegd. Op wat? Dat wist hij niet meer nauwkeurig, veel bijzonders zou het wel niet geweest zijn, want zo gauw zijn handtekening was gevraagd - Voor dat? O neen, het was voor wat anders geweest, voor een schuldbekentenis van geleverde Dantziger weedas. Baptiste had gaarne willen zeggen, dat hetgeen de bleker misschien niet veel bijzonders achtte, waarschijnlijk meer dan voldoende was geweest voor de speurneus van een des Prés. Koopman des Prés had te veel belangen in het Zuiden, juist in de contreien van Kortrijk, dat hij zich niet zou moeien achter de gang van zaken te komen, achter de bedoeling van anderen. En was hij, de zoon Baptiste, genoemd? Neen, dat wist de bleekmeester stellig te ontkennen, zijn naam was daar niet gevallen. De jonge secretarius dacht, dat wellicht op heden reeds aan den koopman bekend zou zijn, hoe zijn overigens toch al zo ongehoorzame zoon zich nu ook nog had gestoken in een onzekere rechtzaak, al was het zijdelings. Maar de erfgoederen waren te veel om zonder protest aan anderen te laten; over het lijstje der namen had Baptiste zitten denken: de oude Grijspeert en zijn huisvrouw woonden in bij hun dochter, die getrouwd was met den makelaar Slachregen. Als die luiden wilden? Zouden zij zich met een simpele attestatie willen steken in een wespennest van een proces? Het proces Molenijzer herinnerde ieder burger zich nog te goed, om niet te vrezen zich deelgenoot te maken in een geding berustende op dergelijke oude, grotendeels te oude aanspraken. De getuigenissen van blekers als die van Rinnegum en van Velsen zouden gemakkelijker gegeven worden, maar minder gewicht in de schaal leggen, bij welk gerecht dan ook. Heren in de stad leken nu eenmaal een geloofwaardigheid te hebben, die aan anderen niet geschonken kon worden! Baptiste snoof verontwaardigd de adem door de neus uit, maar moest daardoor haastig naar zijn zakdoek grijpen en

Catelijne, die hem ernstig had staan bezien, zoals hij daar met vader Bartel aan de tafel in de kamer zat te redeneren en vader Bartel kapittelde over diens bezoek aan des Prés, keerde zich snel naar de deur om haar lachen te verbergen. Buiten oefende zij een paar malen dit verontwaardigde snuiven, trots, dat zij dit kon doen horen, zonder naar een neusdoek te grijpen, en drentelde toen weer terug naar de kamer met de mannen. Dat vader Bartel niet had kunnen zwijgen tegenover koopman des Prés leek haar zelf óók een ramp - en een bewijs te meer, dat mannen niet het minste recht hadden minachtend te spreken over en van 'vrouwenpraat'. Zij kon als de beste door de neus snuiven om minachting en verontwaardiging lucht te geven en een heer secretarius had daarbij zijn zakdoek te trekken!

Catelijne stond in haar volle lengte bij de sakerdane kast en reikte bezadigd en waardig papier en inkt aan, maar het kostte moeite niet vandaar triomfantelijk te neussnuiven tegen mijn Heer den Secretarius.

X

COLAERT de Brabander droeg met Egbert van Hamont een berrie druipende linnenwebben uit het looghuis naar de velden. De zon straalde nog aan een blauwe hemel, maar zware wolken dreven laag en dreigend, een sterke wind bolderde over de werf en dreef Catelijne's rokken straf om haar benen. De kastanje voor het huis stond goudgeel, het takkengewar was elke dag duidelijker te zien door het dunnende loof. Barteltje dopte de gevallen vruchten en poetste en wreef ijverig de glanzend bruine kastanjes op het leren broekje, ‘het broekje van ouwen oom Arjaen.’ Dan ging hij Catelijne vragen wat nu te doen; Catelijne gaf hem steeds grotere rekensommen op met die kastanjes; hoeveel de helft was, had hij moeten tellen en dan tweemaal zoveel nemen en dan de helft van de helft en dat viermaal nemen en dat was dan altijd weer het getal kastanjes geworden, daar voor hem in het houten kuipje. Catelijne dacht na, wat zij hem nu weer kon laten rekenen en nam hem mee naar de keuken, waar zij te doen had. Op zij van het huis was het luw, de wind stond pal op de voorzijde. Het laatste lijnwaad van het seizoen had het moeilijk; verscheidene weken reeds werd het geloogd en uitgelegd zonder merkbaar witter worden. In September was het nooit veel gedaan meer, doch dit jaar leek de zon niet de minste kracht over te hebben na de blakende zomermaanden. Of de knechts toch uitlegden met die wind als een halve storm? Door het keukenvenster zag zij vader Bartel met hen staan praten; de drie mannen keken onderzoekend naar de lucht, Bartel Lambertsz hield zijn hand op als om de

windrichting beter te voelen. Dan wenkte hij Jans Gerritsz en Tanneken, dat zij terug konden gaan naar de werf met hun armvol stekken. Bij zo een wind kon men het linnen beter los neerleggen. Jans Gerritsz meende zeker het beter te weten; zij liep toch door en kwam bij de mannen staan, die echter niet leken te letten op hetgeen zij zeide, tenminste opeens gooide Jans de stekken neer, gaf Colaert een stomp in zijn rug en liep zichtbaar woedend heen. De mannen keken haar na, Colaert slechts even over zijn schouder, en het was Catelijne of zij hem het scheldwoord hoorde zeggen, dat zij op zijn lippen vermoedde. Bartel Lambertsz zette toen de hand aan de mond, Jans snauwde van de werf af wat terug en even daarna kwam een der leermeiden aandraven om de neergesmeten stekken van het veld te rapen. Jans Gerritsz was de naarste bleekmeid, die het Velt ooit gezien had, vond Catelijne; ook Heyltje had met haar steeds de grootste moeite. Catelijne had moeder Mayken horen zeggen, dat zij sedert Jans Gerritsz op het Velt werkte, meer gekijf en geruzie in de zomerkeuken had gehoord dan in al de jaren daarvóór. Het was de tweede zomer, dat Jans naar Holland kwam, maar zij had praats alsof zij een der oudsten was; ‘de bleekmeesteres’ noemden de anderen haar spottend om haar heerszuchtig optreden. Colaert en Egbert hadden het linnen nu gespreid en terwijl de een begon te hozen, draafde de ander langs de banen om een opgewaaide hoek glad te trekken. Een tweede berrie vol werd door andere knechts aangedragen; het moest gewaagd, zolang de zon scheen.

Catelijne had wortelen nodig. Vader Bartel had toegezegd door trekkebeen-Tobias een mandvol van het land, waar de dagloner werkte, te laten brengen, maar zij zag den paardenknecht het wagenpad naar de wildernis oprijden. Met Barteltje trok zij er nu zelf maar op uit, de lege mand pleizierig schommelend tussen hen in. Zjj

waren al halverwege het landpad naar het kool- en rapenveld, toen zij achter zich op de weg klompendraf hoorden en omkijkend Colaert op een sukkeldrafje zagen, die haar toeriep, dat Bartel Lambertsz liet zeggen, dat een mand wortelen in de stal of in het wagenhuis stond.

'Waarom riept ge niet eer?' vroeg Catelijne verbaasd. 'Met de wind mee, hadden wij het op een mijl afstand kunnen horen.'

Colaert haalde de schouders op: 'Gaat in de mand, Barteltje, dan draag ik het vrachtje?'

Barteltje hupte verheugd in de mand en hurkte daarin neer. Met een lichte zwaai, als was het een mandje veren, hing Colaert het zware vrachtje over zijn schouder en stapte naast Catelijne op de smalle landweg terug naar het Velt.

'Ge hebt nooit willen weten, met wie ik nog kermis hield in Haarlem?'

'Maar Colaert, ouwe oom Arjaen was toen juist - en-' 'En wat?'

'Ik heb aan de ganse kermis oprecht niet meer gedacht.' 'Ik geloof dat van u, zo zijt ge wel.'

Spotte hij?

'Het is de waarheid, Colaert van Goirle, zo waar ik hier in de wind ga; ik géef niets om - om zo een gedoe als een jaarmarkt of een kermisdag.'

'Hoe kundege dat weten, gij die nooit nog kermis hield?' Spotte hij weer?

'O, dat - dat wéét ik, dat voel ik van binnen.'

'Ik mocht dat daar van binnen wel eens zien?'

Catelijne bloosde tot in haar hals, zij begreep niet waarom. Niets pleizierig vond zij het meer hier te gaan. Zij keek angstig omhoog naar Barteltje, hing hij daar niet gevaarlijk? Maar die neuriede een liedje van een rijfstok en een knapzak en keek met krieloogjes onder zijn geel-

blonde kuif over de rand van het tenen vlechtwerk als een eigenwijs kuiken.

‘Toen voor twee weken de Heemsteder kermis opende, zijt ge met Barteltje langs de kramen gegaan.’

‘Ja, om Barteltje.’

‘En ge hebt van den secretarius, die hier op het Velt wel komt, een koek aangenomen -’

‘Die was voor moeder Mayken.’ Catelijne begon boos te worden.

‘Ik heb nooit en nimmer meer gevraagd of gij met mij uit zoudt willen gaan, na die weigering voor de kermis.’ Catelijne zweeg, repte zich voort tegen de straffe wind in. Zij wist nu ineens stellig, dat Colaert toch waarheid gesproken had over die meientak, die hij gehangen zou hebben. Maar het weten van die waarheid was niet pleizierig.

‘Ik heb het u nooit meer gevraagd. De heer secretarius zie ik hier vele malen komen.’

Catelijne bleef zwijgen, repte sneller de voeten. Dat Baptiste van der Weyden zoveel hier komen moest om het proces over de erfgoederen, ging niemand iets aan, niemand.

Barteltje neuriede op de maat van Colaert's stevige bedachtzame stappen weer een ander wijsje, dat Catelijne hem geleerd had, een langzamer wijsje, want Colaert liep op zijn zeven gemakken.

‘Ik wilde u zeggen, ik ga niet als de anderen naar Brabant weerom met Allerheiligen. Ik blijf hier, op Heemstede. Met Quirijn le Borgne, die uit mijn streek is, ga ik beginnen in compagnieschap. Hij heeft werk te over; alle weken komen daar wagenvrachten kleerbennen uit Haarlem en zelfs zijn er al bij uit Amsterdam. En als dat vak geleerd is, begin ik voor mijzelf; dan heb ik kans op meer verdienste dan de beste loger hier in de omtrek.’

Catelijne zag voor zich het kleine kleerblekerijtje van Quirijn, aan de voet van de duinen, een houten loodsje als washuis, een houten getimmerte als woonhuis, één armetierig schraal bleekveld. Moesten daar twee van leven? En de vrouw van Quirijn, dat maakte drie? En de stawasster betaald? Maar hij had gelijk, elke maand leken de wassen in aantal toe te nemen, die uit Haarlem en uit Amsterdam naar de duinblekerijen werden gezonden. Zouden de mensen zoveel zindelijker worden, of de stadse huisvrouwen zoveel gemakzuchtiger? Zij moest denken aan de vette keukenmeid in Amsterdam en aan de onbekende jonge Jacquemijne des Prés - zij lachte. 'Ge lacht? Om Quirijn en mij?' Zijn toon was twistziek, de mand met Barteltje erin helde gevaarlijk; Catelijne stak een hand uit om tegen te houden, ma aldaar hing het vrachtje weer recht en de stappen gingen weer gelijkmatig. Catelijne dacht, dat als zij een knecht was geweest, Colaert wellicht reeds zijn mes getrokken zou hebben; zij kende die toon, van de werf, uit de zomerkeuken - maar àls zij een knecht was geweest, dan had Colaert hier niet zo naast haar gebeend! Dat wist zij voor zeker. Dat gepraat over de kermisdag was vervelend, maar moordkwalijk genomen had hij die weigering blijkbaar niet; zijn doen was rustig gebleven, tot hij dacht, dat zij hem om zijn duinblekerijtje uitlachte. Brabanders hadden in Holland de naam heftig te zijn, licht geraakt, wraakzuchtig, terstond met het mes gereed - maar was er op de dorpen hier ooit iets geschied, wat die naam rechtvaardigde? Ja, heftig waren zij wel, eerder in lichte laaie woede dan een geboren Hollander, maar ook veel eerder waren zij alles weer vergeten en vriendelijk als voorheen, terwijl een echte Hollander zou blijven mokken.

'Ik lachte even, omdat ik dacht aan al die vuile kleren en aan al dat vuile huishoudlinnen uit de stadse huis-

houdens.' Zij had geen lust het hem verder uit te leggen. 'Zijt ge naar de Valkenburger paardenmarkt geweest?' Zij vroeg het slechts om hem af te leiden, maar terwijl zij het vroeg, schold zij zich een sukkelaar. Want nu had zij zelf wederom het gesprek gebracht op speeldagen. De Valkenburger paardenmarkt, als alle meiden en knechts naar Katwijk trokken, was de laatste speeldag van het seizoen en dit jaar door het onstuimige Septemberweer voor het volk grotendeels bedorven. Maar tot haar verbazing antwoordde hij rustig, dat hij die dag bij Quirijn was geweest, om alles nog eens door te spreken en dat zij toen samen naar den notaris in Haarlem waren gegaan en daar het contract hadden laten uitschrijven. Cateljjne keek nu met enig respect op in zijn gezicht. 'Colaert, dat was goed, dat is verstandig gehandeld. Een contract is een contract; men kan niet voorzichtig genoeg wezen bij het aangaan van zo een compagnieschap.'

Colaert nam haar lof nederig dankbaar in ontvangst. 'Kunt ge zelf lezen en schrijven, Colaert?'

Hij schudde verbaasd van neen: 'Waar zou dat geleerd moeten zijn?'

'Is er dan geen schoolmeester op uw dorp in Brabant?' 'Schoolmeester? bij ons op het dorp? Neen, die is niet nodig; de pastoor schrijft en leest immers alle brieven voor ons en wat zou er verder te lezen en te schrijven zijn?'

Catelijne zuchtte. Werden de mensen dan zelf nooit verstandiger?

'Dus ge kondt tenslotte niet eens lezen, wat de heer notaris heeft opgeschreven?'

'Neen ik; maar Quirijn toch ook niet?' Colaert werd op zijn beurt ongeduldig. Of dat spellen zo belangrijk was! Een man wist toch, hoe zijn afspraak met den ander luidde en het was slechts voor het geval, dat de ander zich niet aan zijn woord hield, dan men den notaris met

zijn papier kon laten getuigen. ‘Schone merktekens hebben wij gezet,’ snoefde hij nu. ‘Quirijn een dubbel kruis en ik vier molenwieken en de notaris schreef er naast, dat ik dat met eigen hand getekend had.’

Catelijne ging hier niet op in. Die merktekens - of zij die niet genoeg kende! Wanneer had zij er zich laatst ook nog zo kwaad over gemaakt? Maar men mocht het zo een veldknecht eigenlijk niet kwalijk nemen; daar woonde niet eens een schoolmeester op zijn dorp! Dan lag het geval anders voor een Jeroen -

Verstrooid wenste zij op de werf een goedendag aan Colaert, die Barteltje voorzichtig neerzette en liet uitstappen, verstrooid door de gedachte aan Jeroen, over wien weer nieuwe verhalen de ronde deden onder het volk. Tobias had gister na de Valkenburger paardenmarkt onder de maaltijd tegen Bartel Lambertsz enkele woorden gemompeld: Jeroen zou, beweerde men, zijn gereedschappen los en vast hebben willen verkopen aan koopman des Prés, onder recht van gebruik; maar die heer had, nadat hij de zaakjes was gaan bezien, slechts de schouders opgehaald en had Jeroen laten staan zoals hij stond. Vader Bartel had kort gezegd, dat hij niets wist van een onderhandeling met des Prés, maar dat hij heden of morgen toch naar het Crayenest moest.

Alweer des Prés, had Catelijne gedacht en dacht het nu weer. Het was of die koopman als een grote spinnekop in een web zat; dat web was Haarlem met de dorpen in een krans daaromheen en overal hingen de vliegen in dat web, en de des-Prés-spinnekop werd vetter en vetter door het uitzuigen van de arme vliegen; een vette, ronde spinnekop met grijp-kromme poten. Neen, dat kon men moeilijk van die figuur zeggen, koopman des Prés geleek meer een schrale magere vos. Zijn vrouw gaf hem wis niet genoeg te eten en zeker geen lekkere kluiven, zij met haar gierigheid.

‘Heeft koopman des Prés soms niet juist een gezicht als dat van Reinaerde de Vos?’ vroeg Catelijne die middag onder het eten aan vader Bartel. Die legde zijn lepel neer, keek haar verbaasd aan. ‘Hoe komt het meidje daar nu bij? Met hoevele woorden zei zij het: soms niet juist wel net een Reintje de Vos? Wicht, ik heb er zelf laatst verbaasd van gestaan, zo een vossegezicht dat geleek. Dat was de laatste maal, toen in Haarlem -’ Bartel Lambertsz brak af; hij zag zich daar weer zitten, dazig en verloren in de walm en in de woorden. ‘Er hangt daar een schilderstuk aan de wand, oud en berookt, maar een mansportret moet het zijn; dat lijkt als twee droppelen water op koopman des Prés.’

‘Beter omgekeerd te zeggen, Vader: koopman des Prés lijkt op dat mansportret.’ Catelijne verbeterde zijn zin ernstig.

‘Waarom?’

‘Dat mansportret is ouder dan hij.’

‘Ook goed meidje: ik weet alleen, dat ik dacht, dat er twee vossekoppen naar mij gekeerd waren en prooi zochten. Dat was niet zo een pleizierig gevoel.’

‘Catelijne heeft mij vele malen alles van den lozen Vos Renarde verteld,’ viel Barteltje geestdriftig in, met zijn lepel het stuk brood naast zijn eetkom bemokerend, dat de kruimels rondstoven.

Moeder Mayken legde haar hand op zijn knuistje: ‘Dat is braaf. Dan moet ge die historie eens opschrijven voor mij, dat ge hem kunt voorlezen op een winteravond.’ ‘Dan moet mijn vader mij een nieuw schrijfboek daartoe geven.’ Snel greep hij de goede gelegenheid aan, waarop hij al zo lang gewacht had. ‘Er zijn nog de twee nieuwe schrijfboeken in de kast, Vader, die gij uit Amsterdam meebracht, vorige winter reeds en Catelijne zegt, dat die toch niet tot een pakhuisboek of zo te gebruiken zijn, en dat ge die zekerlijk wel als schrijfboeken voor mij ge-

kocht had, omdat ik toen alle letters al kende.' Bartel Lambertsz legde zwaarwichtig wederom zijn lepel neer uit de ene, zijn snede brood uit de andere hand en keek van den kleinen baas naar Catelijne en weer terug van haar naar hem. 'Gij beiden zijt mij een schoon span vrijbuiters, om mij, Bartel Lambertsz van Ingelmunster, de wet te willen voorschrijven op het Velt. Zelfs de onnozele schrijfboeken in mijn kast worden nagegaan. Dat komt ervan als men een jongedochter in de zaken betrekt, die eigenlijk alleen volwassenen aangaan.'

Catelijne keek schuldig verschrikt, maar moeder Mayken glimlachte stilletjes, zodat zij weer moed vatte en vroeg, wie op het Velt het meest in de kast van doen gegeven werd, wie er het vaakst gezonden werd om pen en papieren om het boek van dit en om de brief van dat? Zij durfde het toch niet al te vrijpostig laten klinken; vader Bartel keek nog altijd ernstig naar haar en naar Barteltje. Daarom redderde zij vlug wat achter zich, tussen haard en tafelbank, alsof zij met Nelletjen de kat wat moest, die daar rustig op haar vaste plaatsje lag.

'Gij zijt mij een schoon span,' herhaalde vader Bartel nog eens langzaam, bedachtzaam, 'moeder Mayken, hoe komt gij toch aan zulke kinders?'

En nu wist Catelijne zeker, dat vader Bartel geen ziertje echt boos was, maar verrast of verbaasd over het een of ander. Barteltje had zekerlijk weer wat fraais gezegd, dat haar ontgaan was blijkbaar.

Moeder Mayken verborg een zucht achter haar snee brood, maar van de lepel in de andere hand drupte de potagie terug in de eetkom. Deze twee, hadden zij vroeger zo sterk verschillend van Mayken geleken als de laatste jaren, als het laatste jaar? Zouden zij - zouden de anderen, de jongens, ook zo als zij beiden zijn geweest? Was Catelijne maar de jongen, dien Bartel zo nodig in het werk had. Ach neen, beter niet anders te wensen dan het

leven gegeven had en gaf; het meid je was goed op haar plaats in huis en keuken en daarbij een vlotte hulp in zaken, waartoe blekershanden verkeerd stonden. Kleine Barteltje meende het met zijn verhaal over de Vos Renarde, dat hij opschrijven wilde voor haar; het jong zou het warempel doen ook, kende nu al meer dan anderen van zijn leeftijd of nog ouder, die bij een schoolmeester op het dorp spellen leerden. Catelijne liet hem reeds met noten en met kastanjes rekenkunst bedrijven. En de potagie was daarbij met meer zorg bereid dan Aecht in haar beste jaren daaraan besteed had; die liet de pot maar koken, tot geen smaak meer te bekennen viel. Aecht had het moeilijk op het Crayenest; zij had laatstleden Zondag op de haar eigen, stugge manier gezegd, daar vandaan te willen en als de vrouw haar niet meer op het Velt terugnam, ging zij liever in het werkhuis dan terug in dat huishouden. Was het niet om kleinen Arjaen, dan had zij er reeds lang de brui aan gegeven. Mayken liet zich niets gezeggen, wilde in alles, ook waar zij geen macht of kracht toe had, de meesteres spelen. En over dien bleekmeester Jeroen wilde Aecht maar liefst zwijgen. Moeder Mayken at niet meer - wat er nu weer verteld werd van onderhandelingen met des Prés, verkoop zonder vader Bartel daar in gekend te hebben, die de laatste twee jaren telkens de gaten gestopt had, tot het niet meer mocht tegenover de andere kinderen, tot het niet meer verantwoord was geld te storten in die bodemloze put. Zij hadden Jeroen deze ene kans nog willen geven en met het stadig mooie weer van deze zomermaanden had de verdienste behoorlijk kunnen zijn, om in de winter oude en nieuwe schulden bij de koopmanshuizen af te doen. En nu, voordat het seizoen afgelopen was, voordat om geleverde materialen gemaand zou worden, de gereedschappen verkopen? Moeder Mayken schudde bedenkelijk het hoofd tegen haar eet-

kom en deed haar best aan iets anders te denken, nog een bete te nemen.

Barteltje praatte nog steeds door over het schrijfboek, dat vader Bartel hem waarlijk nu toegezegd had.

Catelijne begon te vertellen, dat Colaert de Brabander ook al in Holland ging blijven, weer een, die niet terugging, dat hij een compagnieschap met Quirijn le Borgne ging beginnen. Tobias gromde wat onverstaanbaars.

Moeder Mayken keek opnieuw bezorgd, zowel om het feit, dat Colaert nu onherroepelijk in de buurt bleef, als om zijn toekomst van klein kleerblekersbaasje. Er vestigden zich zovelen de laatste jaren, die allen meenden volop te doen te vinden, en wat werd het? Meest bittere armoede, en wegens schulden en dreigend bankroet verlaten en ontvluchte boedels.

'Ja, Holland trekt.' Bartel Lambertsz schoof zijn stoel achteruit. Hij had het nieuws, dat Catelijne vertelde, al eerder geweten. 'Men denkt, dat in Holland de haverzak gevuld klaar hangt voor elkeen, die het warempel thuis nog beter zou hebben gehad, dan hem hier te wachten staat. Maar de rust in Holland, geen oorlogskwellingen meer, geen vrees voor roverijen van krijgsluiden, geen brand en moord. Kwellerijen blijven hier anders voldoende, in de hoge lasten op alles wat men eet en drinkt en brandt, beploegt, bebouwt, bezaait, bemaait,' besloot hij opstandig.

Catelijne bedacht, dat de grondhuur èn de morgengelden èn de dorpslasten èn de verponding nog altijd onbetaald stonden in de boeken op het rechthuis. Na dit mooie seizoen kon dat alles aangezuiverd worden tot de laatste penning, dat was een troost. Tegenover den secretarius Baptiste zou men zich niet veel langer meer zo behoeven te schamen, wanneer men aan die ongelden dacht.

Terwijl de hoofden gebogen waren voor het danken, klonk het dichtvallen van het hek. Haastige voeten naderden

op de werf en toen de hoofden zich weer hieven stond in de deur, hijgend, een jong van den bleker Gijsbert den Oude van Heemstede. Buiten adem leunde hij tegen de deurstijl en gaf vandaar zijn boodschap: of Bartel van Ingelmunster terstond met spoed op het Crayenest komen wilde, het volk was aan het muiten, pakte huisraad en tin en koper in hun goedzakken en vergreep zich zelfs aan de ongebleekte en half gebleekte garens; en de bleekmeester de la Chambre was er niet. Waarheen was die dan? Weg, al sedert eergisterenmiddag. Niemand, die hem meer gezien had na die tijd. De blekers vrouw? ja, die had in Haarlem reeds navraag gedaan, daar in de stad hing hij niet rond; niemand wist van hem. Kon de bleekmeester van het Velt terstond met spoed mee terug gaan? De ogen van het jong stonden verschrikt, als hadden zij angstige zaken gezien.

'Wie heeft je gezonden?'

'De blekersvrouw zelf, vrouw Mayken. Ik mocht hier een hele stuiver vragen, als ik de hele weg draafde.'

Bijna had Bartel Lambertsz gelachen; Mayken en Jeroen verloochenden hun aard nooit, zelfs onder deze omstandigheden sneed Mayken gul de riemen uit een andermans leer. Hij diepte in zijn broekzak, nam een stuiverstukje uit zijn buidel en reikte het den jongen zwijgend.

Trekkebeen-Tobias was bij de eerste woorden van het jong opgestaan en toen Bartel Lambertsz enige zaken bij zich gestoken had - Catelijne zag met angstig ontzag het oude pistool in zijn riem glijden, het zware pistool uit de ladetafel bij het raam, en ook de kruithoorn - toen stond de wagen al ingespannen op de werf en de bruin brieste strijdvaardig, of hij de kruitdamp reeds rook.

Enkele uren later traden Mayken en Aecht door het hek op het Velt. Moeder Mayken, die al een uur lang niet anders gedaan had dan de weg afturen, zag dit binnen-

komen, alsof zij het reeds vele malen eerder gezien had: Mayken met de spitse neus in de wind, in haar houterige armen het krijtende wicht en Aecht daarnaast, gekromd onder een zwaar pak, dat groter leek dan zijzelf. Zij brachten bericht mede, dat Bartel Lambertsz die avond niet thuiskomen zou. Hij was doorgereden naar Haarlem en op de garenblekerij was, op zijn verzoek aan den schout, de gerechtsbode van het dorp gekomen. Op die blekerij zou Bartel Lambertsz ook slapen en er blijven tot een en ander met het gerecht de volgende dag voorlopig geregeld zou zijn.

Mayken vertelde dit alles met een stem, of het een nieuwtje omtrent een ander betrof. Haar gezicht stond slechts verongelijkt, alsof zij moeder Mayken of Catelijne wijten kon, dat zij te voet in dat straffe weer met het zware kind in haar armen had moeten gaan. Over Jeroen repte zij niet, tot het moeder Mayken te machtig werd.

'Waar stèèkt dan uwe man?!' kreet die opeens als was de vraag tot een vreemde gericht. Catelijne had nog nimmer die stem van moeder gehoord.

Mayken haalde de smalle schouders vermoeid op en sprak het ene woord: 'Fugitief.'

Catelijne dacht door de grond te gaan. Fugitief? Voortvluchtig? Zoals de armste schobbejak onder arme schobbers, of de grootste schurk onder bedriegelijke koopluiden, wanneer zij hun bankroet genaderd zagen? Zich door de vlucht aan alle verantwoording onttrekken? Catelijne proefde een bittere smaak in haar mond - haar eigen zwager fugitief en zijn boedel desolaat. En men kon hem met geen mogelijkheid of goede wil zien als een armen schobbejak van een harden werker, wien het getij tegen en nogmaals tegen was gelopen; eerder behoorde hij tot de grote schavuiten, alleen met dit verschil, dat hij waarschijnlijk geen geld of goed op de vlucht had medegenomen, er was niets mee te nemen geweest.

‘Ge zegt dat als de gewoonste zaak ter wereld, kind,’ moeder Mayken had tranen in haar stem.

Mayken haalde wederom de schouders op: ‘Hij had er veel vroeger al eens van gesproken.’

Toen greep moeder Mayken den kleinen Arjaen en het wicht in haar armen wiegend, liep zij naar de kamer, waar Catelijne haar na een lange poos nog zitten vond, met dikke roodbeschreide ogen, het kind vast tegen zich aangedrukt.

Aecht deed des avonds bedachtzaam, woord trekkend na woord, het verhaal over de boden. Mayken zat er zwijgend bij en deed nu en dan of zij sliep op haar stoel. Jeroen was na het bezoek van koopman des Prés en de bespreking over de verkoop slechts even binnen geweest in de keuken, had naar het kind gezien en was daarna de weg opgegaan, tegen Mayken roepend: ‘Adieu mijn lief, wij twee wij moeten scheiden!’ Dat riep hij wel meer in een zotte bui, als hij naar de herberg ging, en er was dan ook ditmaal geen betekenis aan gehecht. Maar toen hij die dag niet meer terugkeerde en ook de volgende morgen niet, was het volk gaan morren. Werken zonder meester - en welk een meester! - en zonder loon, al sedert ettelijke weken, dat deden zij niet en zij waren bij Mayken komen vragen en eisen. De loger vooral had een grote mond gehad en een vuile mond. Mayken had hen nog in bedwang gehad met te zeggen, dat de meester juist om geld naar stad was; koopman des Prés had hem daar ontboden. En hoewel het volk zeide het kwalijk te geloven, hadden zij zich laten paaien en waren aan het werk gegaan. Maar toen de avond was gevallen zonder teken van den meester en toen de morgen kwam zonder hem, waren zij niet meer aan de arbeid getogen, behalve dat de loger en de radknecht het natte garen hadden uitgewrongen met het wringwiel, lachende zeggend, dat het garen droog minder zwaar mede te dragen zou zijn.

Zij hadden het op de hang in de straffe wind laten wapperen en toen in hun goedzakken gepakt. De andere knechts, drie in getal, waren onderwijl in het garenhuis doende geweest en met hun gepropte zakken daarna in de kamer en de keuken gekomen, waar de twee bleekmeiden reeds liepen te neuzen en toen waren de knechts begonnen tinwerk te nemen en toen waren de meiden gaan krijsen, dat dàt voor haar was, dat de knechts meer dan hun deel aan garens hadden genomen en toen was Mayken eindelijk naar de naaste buren gelopen om hulp en had het jong van Gijsbert den Oude dravende naar het Velt gezonden.

Catelijne kon geen brok eten; moeder Mayken leek ook te zullen vasten. Maar Mayken liet zich de avondpap best smaken, nam nog een tweede komvol.

Moeder Mayken had van een grote baliemand een wiegebedje gemaakt, waarin kleine Arjaen snuivend te slapen lag. Mayken en Catelijne zouden in de bedstee samen liggen, zei moeder, en Barteltje van heden af in de tweede bedstede in de opkamer. Wanneer dan Arjaen groter werd, kwam die bij Barteltje te slapen, troostte moeder snel, omdat zij Barteltje bedenkelijk sip naar Catelijne kijken zag. Maar Catelijne keek ook bedenkelijk en sip: bij Mayken in de bedstee was vroeger gewoon geweest, zonder nadenken gewoon, omdat het altijd zo geweest was; maar nu, na alles, waar zij zo weinig met Mayken over kon praten, en dan slapen samen? Catelijne voelde bepaald een afkeer, waar zij zichzelf om schold, maar die zij toch niet gebeteren kon. En er leek niet een andere oplossing mogelijk, want Aecht zou de slaapbank van oom Arjaen moeten hebben. Maar wacht, die andere bank, de oude mankpoot, waar Aecht vroeger op geslapen had en die Tobias voor brandhout had meegenomen in het voorjaar. Was die bank al brandhout geworden? Catelijne sprong de deur uit; voor het geheel donker was,

zou zij nog nazien. Jawel, met rukken en trekken en duwen brachten haar gehavende handen de oude mankpoot uit een hoek van het rommelinghok te voorschijn. Op de werf sloeg en wreef zij het stoffige hout af met een oude lap, die zij daar vond liggen en sleepte het gevaarte hobbelend achter zich over de klinkers, de mankpoot was toch reeds onherroepelijk kreupel. Met een steun en een zucht duwde zij de bank over de keukendrempel en stond trots rond te zien, waar zij hem plaatsen zou.

'Wat moet dat?' Mayken gedroeg zich als drong een vreemdeling zich op haar eigen domein.

'Dit is mijn slaapbank,' lichtte Catelijne haar beleefd in.

'Dat zal je te koud worden deze winter,' waarschuwde moeder Mayken. 'Een bedstee is zoveel warmer en als men dat zijn leven lang gewend is geweest -'

'Dan neem ik meer dek.' Catelijne redderde in de bedstee, trok een deken uit, nog een, een peluw, vroeg frisse slaaplakens, een sloop.

Barteltje begon reeds te zeuren om ook een slaapbank te mogen hebben. Hij maakte een plan: Aecht in de bedstee in de opkamer tegenover vader en moeder en hij op haar plaats bij de keukenhaard slapen. Maar moeder Mayken bleef onverbiddelijk op dat punt. Catelijne mocht dan voorlopig op de harde bank haar nachtrust zoeken, als zij dat boven de gedeelde bedstede verkoos; bevriezen zou zij wel niet en als een extra strenge winter kwam, wel, dan zou het meidje uit zichzelf dankbaar in de warme bedstee bij haar zuster kruipen.

Toen Bartel van Ingelmunster, de volgende avond eerst, doodmoede en zeer verstoord van uiterlijk in de keuken trad op de tijd, dat Catelijne haar dekens weer spreidde voor de nacht, merkte hij bars-kort op, dat Mayken van

de Kamer de slaapbank had kunnen nemen en Catelijne in de bedstee had moeten blijven.

'Waarom, Vader, dat?' vroeg Barteltje ijverig. De mogelijkheid zelf op een slaapbank te geraken hield hem nog steeds bezig.

'Waarom, jong? Omdat Mayken van de Kamer - omdat je zuster Mayken de oudste is.'

Moeder Mayken had angstig en bezwerend haar man aangezien; nu keek zij dankbaar opgelucht en streek in het voorbijgaan even over het ruige haar.

Mayken staarde in het vuur en leek niets gehoord te hebben. Zij vroeg niets aan vader Bartel, niet naar het volk, niet naar den gerechtsbode, niet naar haar bezittingen.

Die avond werd geen woord over het Crayenest gesproken. Bartel Lambertsz won bij de vrouw en bij Tobias inlichtingen over het gedane werk op het Velt en ging heel vroeg het trapje op naar zijn bedsteekamer.

XI

TALLOZE malen was Bartel Lambertsz naar Haarlem gereden. ‘Het komt goed in het seizoen,’ zei hij dan bitter, ‘dit had mij niet in het heetst van de bleektijd moeten gebeuren.’ Bitter was zijn stem en bitterheid was in zijn hart; ternauwernood kon hij die bitterheid bedwingen tegenover zijn dochter, die toch mede schuld droeg, al was zij nog jong, maar die zich niet leek in te denken wat het betekende voor den lijnwaadbleker van het Velt om als behuwde vader van een fugitief voor de heren te moeten komen. Jeroen had toch wat geld mee weten te nemen, niet veel, doch geld, met moeite op voorschot van te bleken garens geïnd, niet veel, doch aardig wat voor een blekerijtje, waar de omzet nooit veel betekend had. En de garens waren nu meegenomen door de knechts, die al weg waren geweest, toen Bartel Lambertsz op het Crayenest aan kwam rijden. Een van hen was, met het garen nog bij zich, vastgenomen op de schuit naar Dordrecht; dat werd dus naast het bankroet een rechtzaak. ‘Waren zij maar allen ontkomen,’ zuchtte Bartel wanhopend, ‘dat had de zaak eenvoudiger gemaakt.’

Catelijne overdacht, of dit het geval zou zijn geweest; rechtzaken vervolgden tegenwoordig iemand tot in de uiterste hoeken der aarde. Maar zij kon het begrijpen van die arme slokkers, die, bedrogen om hun verdiende weeklonen, zichzelf recht en betaling hadden verschaft, al was het dan hun recht niet als het voor de heren kwam. Koopman des Prés was de voornaamste schuldeiser, maar wat viel er te eisen? Bartel Lambertsz van het Velt

stond voor niets aansprakelijk, had zelf uit de boedel te vorderen. Het enige van waarde was de nieuwe loogketel, maar die was eigendom van den koperslager, omdat hij geen penning erop betaald had gekregen en tussen deze en de regenten van het Gasthuis was het nu ook een moeilijkheid geworden over het eigendomsrecht. De rommeling in de opstallen, in het huis en op de veldjes en hang was tezamen geen Kennemerpond waard, op enkele meubelstukken en het beddegoed na. In het pak dat Aecht op het Velt had gebracht, waren de lijfskleren van haarzelf geweest en het rouwgoed van Mayken en het kleinkindergoed van het wicht. De heren hadden de schouders opgehaald bij die opsomming. Zelfs al legde men beslag op het rouwgoed, zoals één opperde, wat hielp dat op de ganse schuld? En vandaag of morgen had de jonge blekersvrouw dat toch als weduwe nodig, gekscheerde een ander, wien echter kort het zwijgen werd opgelegd door den voorzittende tot innerlijke voldoening van Bartel van Ingelmunster. De bleker van het Velt voelde, hoe dit bankroet alle blekers schaden zou, want de heren uit de stad zouden hun geleden schade wel weten te verrekenen op de anderen, die nog voor hen werkten.

Intussen had hij voor Mayken arbeid gevonden. Op een namiddag kwam hij thuisrijden met het bericht, dat Mayken van de Kamer met de nieuwe week bij den lijnwaadpakker Martijn van Empel gewacht werd. Haar loon zou een enkele stuiver per dag bedragen tot zij het rekken en vouwen en plooien van het lijnwaad handig verstond; dan kon het anderhalve gulden per week worden met de warme middagkost en het werk zou wellicht de ganse winter door gaan. Er viel des winters ander soort goed te pakken, dundoeken en ook wel lintband.

Mayken had gezwegen tot Bartel Lambertsz had uitgesproken. ‘Denkt ge, dat ik pakkersmeid word? En voor

dat loon? Minder dan een bleekmeid op het Velt?' vroeg zij toen op effen toon, zonder heftigheid.

'Wis en zeker denk ik dat, als gij tenminste niet in het werkhuis terecht wilt komen met uw zoon?'

'In het werkhuis - pff - mijn rechten, mijn aanspraken en erfdeel dan in het Velt?' zij trachtte haar stem rustig te houden, verzekerd.

'Het Velt behoort den Ambachtsheer van Heemstede, indien gij dat niet mocht weten, en alles wat er aan opstallen op gebouwd is en aan roerende goederen staat en ligt, is met de te innen schulden, van mij, Bartel Lambertsz van Ingelmunster en van mijn huisvrouw Mayken Jossensz van Roesselaere, en bij ons overlijden - God geve, dat het uur nog verre ligt - komen de genoemde goederen tussen onze kinderen Catelijne en Bartel Bartelsz te delen. En uw erfdeel, Mayken van de Kamer Bartelsdochter, en dat van uw zoon, ligt in de put, die Jeroen de la Chambre deze jaren gestadig aan gegraven heeft. Gij hebt generlei aanspraken meer, want het door mijn oudste dochter Mayken en haar echten man Jeroen de la Chambre genotene overtreft verre hetgeen onze twee andere kinderen ooit zullen genieten.' Bartel van Ingelmunster beefde van drift, maar de laatste volzin had hij gesproken op de toon van den heer notaris, toen die laatstleden zomer de lange, moeilijk te begrijpen woordenrijen van het testament duidelijk en plechtig voorgelezen had, voordat de bleker en zijn huisvrouw uiteindelijk tekenden. Hij beefde zo, dat zijn hand een eetkom van de tafel deed kantelen.

'Oh?' Mayken keek zeer verbaasd met grote ogen. 'Ik wist niet, dat het zóveel geworden was. Goed, ik zal gaan bij den pakker Martijn van Empel,' en zij draaide zich naar het vuur, als was de zaak verder niet de moeite van het spreken waard.

Moeder Mayken keek meelijdend naar de gebogen

magere schouders. Zo ouwelijk haar oudste daar zat en zo geheel zonder aandoening. Een wonderlijk wezen, onbegrijpelijk was zij sinds haar huwelijk geworden voor wie haar het allernaast stonden.

Catelijne raapte de stukjes van de gebroken kom en paste die aan elkander en het was, of zij daarmede aan en in elkander paste de verschillende stukjes en brokjes van alles wat zij in de laatste maanden op het Velt had horen bespreken en zien gebeuren. Maar wanneer de erfgoederen van ouwen oom Arjaen hun werden toegewezen? Zou dan nog Mayken's erfdeel op niets blijven? Hoe zou het gevoelen zich zo afhankelijk te weten van goedertierenheid? Arme Mayken. Een scherfkant sneed Catelijne in de vinger; zij zoog aan de brede snee, moest dan zoeken gaan naar een lapje, want het bloedde sterk. Moeder Mayken kwam reeds aanlopen met een reep oud linnen: ‘Dom meidje, waarom speelt ge ook met scherven.’

‘Naar Haarlem? elke dag in de week?’ vroeg Barteltje belangstellend en naijverig aan Mayken 's rug en toen hij geen antwoord daar kreeg, herhaalde hij het bij vader Bartel, den hoogste op het Velt. ‘Dat is ver lopen, Vader?’

‘Er rijden wagens genoeg de gehele dag en Mayken kent de meeste luiden van de omtrek.’ Bartel's stem kwam stroef en moeilijk, maar hij dwong zich tegenover het jong.

‘Naar Haarlem, elke dag - wat wilde ik, dat ik mee mocht!’

‘Barteltje is spoedig hier op het Velt zelf van node, jong, want vader Bartel wordt oud en moe.’ De brede schouders hingen mismoedig tegen de stoelleuning.

‘Ik zal flink helpen,’ beloofde Barteltje. ‘Morgen al? Ik kan een giethoos al een eind tillen. En als kleine

Arjaen niet meer zó klein is en lopen kan, mag hij ook helpen, Vader, mag hij?'

'Hij mag ook, jong.'

Barteltje huppelde naar de wiegemand, maar tot zijn spijt sliep kleine Arjaen en mocht niet gewekt.

Met de nieuwe Maandag toog Mayken des morgens vroeg, in de schemering reeds, van het Velt en kwam des avonds met slepende voeten terug. Weinige mijlen had zij te lopen gehad, want zoals Bartel Lambertsz had gezegd, genoeg wagens reden af en aan en ieder in de omtrek kende Mayken en gevoelde meelij met de dochter van Bartel van Ingelmunster van het Velt, De arbeid was uiterst vermoeiend door het onafgebroken staan; het kloppen met de zware hamers, om het over de marmerstenen tafelbladen gespreide lijnwaad te doen glanzen, gaf bonzende slapen en dreunende oren; de zware linnenstukken waren te onhandzaam voor de stakerige armen; haar ongewende en onverschillige handen leverden onnauwkeurig werk.

Na de eerste week beurde zij de luttele stuivers en kocht daarvan een groot stuk fijne koek, dat al op was, voor zij de Houtpoort achter zich had. Bartel Lambertsz vroeg haar niet naar het verdiende loon, maar merkte onder het avondeten op, dat moeder Mayken, wanneer het volle weekloon aan Mayken zou uitbetaald worden, de helft te ontvangen had 'voor het houden van het wicht.' Catelijne, die wist, hoe tussen vader en moeder overlegd was dit kostgeld dan in kleinen Arjaen's spaarpot boven op ouwen oom Arjaen's mooie gouden ducaat te laten glijden, trachtte uit te rekenen, wat dat voor som wel in een jaar geven zou.

'En de rest kunt ge houden voor eigen kleding en voor die van het wicht later en voor diergelijke uitgaven; en dan in de eerste plaats raad ik u te sparen voor de oude dag. Het gebruik van de bedstee en de morgenkost en

de avondpap kunt ge voorlopig hier nog wel om niet genieten.'

Bewonderend keek Barteltje op naar de mond, die wederom zo een mooie volzin sprak.

Moeder Mayken zuchtte eens en ging naar het wicht zien, dat onrustig kreunde, de gehele dag al.

Mayken had de schouders, onmerkbaar haast, opgehaald en dacht aan de smaak van de koek, terwijl zij haar pap naar binnen schoof, met het hoofd vlak boven de eetkom, als was haar arm te moe om de lepel te heffen.

Het duurde weken, voor het eerste kostgeld voor kleinen Arjaen afgedragen kon worden en toen was het nog slechts twaalf stuivers, want de pakker had verklaard, dat hij onmogelijk aan zo een onhandige en trage vrouw de volle anderhalve gulden uitbetalen mocht. Dat zij vier-en-twintig stuivers beurde, was al meer dan hij kon verantwoorden tegenover de anderen en dat deed hij dan ook alleen ter wille van Bartel Lambertsz van het Velt, voor wiens bleekwerk hij de grootste eerbied had. Mayken hoorde ook hem onverschillig aan. Wat maakte dat alles nog uit? Tot anderhalve gulden zou zij het nooit brengen bij dien nauwlettenden kwezel, die steeds weer een nieuw vals plooitje in het door haar gerekte en geperste lijnwaad wist te ontdekken en die dan zo diepvoelend daarover zuchtte, als een begijn over haar zielezaligheid. Zij wilde volhouden naar Haarlem te trekken tot zij er bij neerviel, en dat zou spoedig genoeg het geval zijn. Op een wagen te kunnen meerijden naar de stad en 's avonds terug, was een zeldzaamheid geworden. Niet omdat er zoveel minder wagens reden dan in het vroege najaar, maar omdat de wagens haar nu voorbijreden zonder aanroepen en stilhouden. De boeren uit de omtrek, de warmoezeniers en de blekers, die uit medelijden haar hadden doen opstappen, waren in korte tijd moede geworden het lange bleke gezicht naast zich te nemen, dat gezicht,

dat nooit een vriendelijke trek toonde, die smalle bleke gesloten mond, die nooit een vriendelijk woord spreken kon. Om der wille van den bleekmeester van het Velt namen zij haar nog een enkele keer mede, bij bar weer, maar het moest dan ook wel bar zijn. Doch onder het rijden behoefde men niets te vragen, naar niemand op het Velt, naar haar eigen wicht niet. Met een ‘ja’ en een ‘neen’ mocht men zich ruim betaald achten. Naar Jeroen de la Chambre's doen en laten te peilen had geen van allen gewaagd, hoe nieuwsgierig zij ook waren en hoe hun vrouwen thuis er hun hoofd daas over dreinden, wanneer zij hoorden, dat Mayken van Ingelmunster van Bartel Lambertsz van het Velt op de wagen had meegereden. Om dat gehaspel met de vrouwlui namen zij haar nog minder lief van de weg op.

Mayken wilde volhouden, tot zij er bij neerviel. Zij voelde zich niet bepaald ziek, maar moe, doodmoe met een bonzend dof hoofd. Sedert wanneer zo moel? Ach, sedert weken, sedert maanden, sedert meer dan een jaar, twee jaren - sedert zij zich groot moest houden tegenover allen, die niet behoefden te weten van de dagelijks knagende teleurstellingen, sedert zij zelfs tegenover allen op het Velt, die meer dan de anderen wisten van die teleurstellingen, zich groot wilde houden. Het getrouwd zijn met Jeroen, wat had het anders betekend dan één lange vernedering tegenover de buitenwereld, al was hij nog zo gemakkelijk en weinig eisend in huis en nu en dan uitgelaten vrolijk, wat na de altijd heersende ernst op het Velt een jong mens deugd deed. Groot had zij zich gehouden, dapper het verdriet weggebeten, anderen laten denken, dat alles volmaakt naar haar wens en gedachten ging, met een snel, hoog woord had zij bedild en bedrild, alsof op het blekerijtje op het Crayenest ook alles op haar stem luisterde en gehoorzaamde. Maar de laatste weken kon zij niet meer doordenken, wat somtijds een geluk

leek te zijn, een rust, na al het denken wat zij, vruchteloos, gedaan had, na al het innerlijke zorgen en kommeren en jammeren, waar geen ander, ook vader Bartel en moeder Mayken niet, zich in te moeien had, wat men alleen, gans alleen, te verwerken kreeg en alleen, gans alleen, verwerken wilde. Slechts draaiden dof haar gedachten om dat ene punt: hoe haar leven nu eigenlijk reeds uit en gedaan was, zonder man, zonder eigen huishouden, zonder enig gezag, hoe de toekomst zich uitstrekte dor, eindeloos als de eentonige weg van en naar de pakkerij, jaren van pakkersmeid zijn, op het Velt te zitten, op kleinen Arjaen te passen, zolang die klein was. Ach, niemand besefte, hoe juist die aanraking met het wicht haar te veel aandeed, en zij wilde dat bittere leed immers niet weten, leed om Jeroen, die trots alles.... Gelukkig sliep het kind meest als zij 's avonds thuiskwam, dan kon zij het liggen laten zonder harteloos te schijnen; en als zij de pakkerij niet zou kunnen volhouden, zou er altijd wel wat te naaien zijn voor zich, voor hem, voor moeder Mayken, en dan moesten zij maar het genadebrood eten op het Velt, zij en haar kind, nu haar erfdeel afgeschreven stond. Het werkhuis? Ach, daartoe liet vader Bartel in al zijn gestrengheid het toch nooit komen.

Zij had die weken zichzelf zo halsstarrig geweigerd aan Jeroen te denken, dat zij het nu niet meer kon, niet verder dan: ‘en niettegenstaande alles, wat hij deed....’ Het leven, het lange leven op het Velt, in de keuken daar, op de bank voor het huis, wachtte dof, volkomen vreugdeloos; maar het zou stil zijn, rustig, geen zorgen, o, geen zorgen meer, en geen geraas en gebonk en gemoker van hamers op marmerstenen tafels - haar klikkers sliften traag over de weg.

En de dag kwam, dat zij uit de bijtende avondkoude in de warme keuken tredend, waar zware mensen- en

etenslucht hing, in elkaar zakte voor zij naar deurpost of stoel grijpen kon. Vele handen waren lang met en om haar bezig geweest, toen zij de ogen traag weer opsloeg. Zij deed geen moeite te spreken. Hier te liggen, plat op de rug, in de vertrouwde bedstede, was het enige wat zij scheen te verlangen. Zij lieten haar liggen en vroegen niet en drongen haar slechts een teugje brandwijn naar binnen, wat als een snelle korte zengende vlam daar in haar kronkelde. Dan zuchtte zij diep en sloot de ogen weer. Ver hoorde zij zachte stemmen.

De chirurgijn? Ach neen, ernstig kon het niet wezen. Mayken had reeds lang zo bleek erbij gezeten en zo afwezig, stil. Slapen moest zij maar eens een paar dagen aaneen in de goed warme bedstee en veel warms en krachtigs drinken en flink zweten. Een chirurgijn zou willen bloeden en daar hield moeder Mayken niets op, zeker niet bij zo een bleek, min, mager wezen als Mayken was geworden, en zeker niet na alles wat zij doorgemaakt had. Moeder Mayken wist wel zeker: dáár hielp geen aderlaten voor. En de man rekende zijn geld of men hem liet bedoen of niet, of hij wat voorschreef of niet. En schreef hij wat voor, dan moesten de middelen uit Haarlem van den apothecaris gehaald en wie weet, waar dat alles op uitliep? Moeder Mayken was slechts voor rust en warmte, vooral rust, en men moest vóór al het bleke, versuft kijkende Mayken niet aan haar hoofd drenzen met vragen en zwarigheden maken. Aecht zegde niets. Catelijne was fel geschrokken, toen Mayken daar neersloeg. Zij vond Aecht onmenselijk weinig medelijdend en kon ternauwernood moeder's zienswijze billijken. Waarom geen chirurgijn? Die man wist toch in elk geval meer van ziekte dan een van het gezin op het Velt! Zijn bezoeken wáren duur en de dranken en poeders kostbaar. Ach, moeder Mayken zou het wel het beste weten, en alleen het goede willen voor een van haar kinderen, voor

haar oudste kind. Maar de pakker in Haarlem? Catelijne kreeg een schok van nieuwe schrik. Niet alleen moest Martijn van Empel weten, dat Mayken ziek was, maar men kon hem niet plompverloren met een werkkracht minder laten zitten. Catelijne wist genoeg, hoe de pakkers in alle seizoenen van doen hadden en stellig in deze weken, dat de laatste partijen linnens van de blekerijen gekomen waren. Ook dit was nog niet het belangrijkste, maar dat er weer een smet op het gezin van het Velt was gevallen, dat er wederom een uit de kleine kring tekort was geschoten in een op zich genomen taak en plicht, dat men nu met nog meer recht schouders kon ophalen wanneer over de van Ingelmunsters van het Velt gesproken werd, ziet, dat was niet te verdragen. Catelijne wist wat haar te doen stond.

Dagen gingen, weken gingen. Aecht had al gebromd, dat het stro in de bedsteezakken nodig ververst diende, het zou daar binnen de deuren wel langzaam aan een stal zijn, Mayken lag nog altijd onbewegelijk en als zij niet sliep, hield zij toch haar oogleden neer over de ogen, die niet zien wilden. Zij liet zich bij het nodigste gelaten, stil, wezenloos helpen.

Het was rustig in de keuken overdag. Humeurige Aecht rammelde wel nu en dan kort nijdig, driftig met het vaatwerk, maar zij paste wel op dit niet te doen wanneer kleine Arjaen sliep en die kleine geus sliep veel. Moeder Mayken bleef nu ook veel binnen, want in het washuis viel niet veel meer te doen. Barteltje was het brave ventje van altijd, als hij maar bezig kon zijn met de zandbak of met een schrijfboek en werd hij ongedurig, dan was er de werf, de stal met Tobias voor hem.

En Catelijne stapte in de vroege dag, als het nog donker was, het hek uit, de weg op naar Haarlem en meestentijds zat zij vóór Heemstede reeds op een ratelend hobbelende kar en praatte honderduit met den voerman, over

het weer, over Barteltje, over het paard, over de bruin, over trekkebeen-Tobias, over de stad, over de spruitkolen, over haar werk bij den pakker, over de lonen, die met half November als altijd zoveel lager waren geworden voor de winter. Over een enkele zaak kregen zij haar met geen list aan het spreken: niet over Mayken en niet over de stand van zaken op het Velt na dit bleekseizoen. 'Mayken is nog niet wederom geheel goed,' was onveranderlijk haar kalm bescheid en dan had zijzelf alweer een vraag klaar over andere zaken. Des avonds ging het evenzo; het kon echter dan wel gebeuren, dat Catelijne wat minder spraakzaam was, al luisterde zij vol aandacht naar het luide gepraat naast zich op de bok, en al vergat zij nooit haar 'vertelt verder' of 'ach zo' of een andere aanmoediging er tussen te stoppen. De dag was lang geweest en de voeten waren brandend moe; het deed goed, die hoog te steunen tegen het voorschot, maar somtijds was dat wel wat koud, zo in de winters-koude avonden. Dan troostte de gedachte aan het rossige lichtschijnsel uit het keukenvenster, dat reeds van verre op de weg te zien was, en zich voor te stellen, hoe goed het daarbinnen zou zijn bij allemaal, hoe breed en gemakkelijk de manke oude slaapbank, nu trekkebeen-Tobias eraan om getimmerd en geschaafd had en het zo breed was geworden, dat een echt bed erop gelegd kon worden, Barteltje had waarlijk wel genoeg aan wat minder dan in de bedstee gestapeld had gelegeu. Des Zaterdagsavonds sloot de pakker meestal wat vroeger; dan haastte Catelijne zich met haar sluitmand naar de kramers en koekverkopers en dan had zij haar vasten voerman, een warmoezenier van onder Bennebroek, waarmede zij terugreed, en die kreeg dan voor zijn kinders een lange koek mee, een verse, waar de vingers diep in drukten, als men hem aanpakte. Dan was op het Velt ook reeds Zondag gemaakt, de keuken fris geschrobd, het tin ge-

schuurd en als zij dan haar korf uitpakte en de gaven ronddeelde en in kleinen Arjaen's spaarpot het geld liet glijden voor de afgelopen week - was er dan een heerlijker gevoel te denken? Ja toch, dat was als zij haar eigen spaarpot tilde of het oude groezelige leren geldbuideltje uit haar zak diepte, een afdankertje van vader Bartel, om de stuiver- en vierduitstukken na te tellen die zij ‘voor kleine onvoorziene uitgaven door de week’ bij zich hield. Als een man, dacht zij trots, als een man die zijn eigen zaken drijft en zijn eigen verdiende loon in de zak draagt. Moeder Mayken en vader Bartel wilden geen stuiver van haar aannemen, al beweerde zij nu ook voor háár ‘kost sen ophouden’ te moeten geven. Daarom wikte en woog zij van Maandagmorgen tot Zaterdagmiddag, wat zij nu deze week weer zou kunnen mededragen uit de stad.

Martijn van Empel, de pakker, was tevreden met zijn ruil; het met Bartel Lambertsz overeengekomen loon voor de oudste dochter van het Velt werd na een week prompt aan de jongste uitbetaald.

Indien Mayken daar niet in de bedstee gelegen had en als die schimmige kleumende kromme figuur niet nu en dan door de keuken geschuifeld had, dan had het Velt in lange tijd niet zo een oprechte zorgloosheid gekend. Bartel Lambertsz rookte Zaterdags en Zondags zijn bescheiden tabakspijp, geschenk van Catelijne, met het voldane gevoel dat genot verdiend te hebben deze zomer. Moeder Mayken genoot van het rustige huiselijke leven, zonder washuis-gejacht en washuis-dampen, bodengezang en bodengekijf. Aecht's humeur was mèt de herfststormen verstild. Kleine Arjaen kneuterde en a-ade in zijn warme wiegemandje of lag voor de haard op zijn vlotje - een gevlochten teenmat waarover een lap oude deken - te kijken naar de lekkende vlammen, terwijl Barteltje angstig over zijn neef waakte. Het had dezen oom moeite

gekost te bevatten, dat bij een moedersbroeder was over dit wurm. Maar toen Catelijne het hem geduldig met vele voorbeelden had uitgelegd, was zijn enige streven ervoor te zorgen, dat het eerste woord uit de mond van het wicht ‘ome Barteltje’ wezen zou en omdat dit wel heel veel tegelijk was voor een eerste les, zegde hij langzaam en duidelijk hem elke dag opnieuw ‘oomken’ voor. Als dan de kleine Arjaen onder zijn vele geluidjes een verbaasd rond mondje trekkend een dof klankje liet horen, jubelde Barteltje, dat Arjaen *zijn* naam al te zeggen begon.

De predikant was op moeder Mayken 's verzoek eens bij Mayken 's bedstede geweest; hij had verdrietig gekeken, toen hij heenging. Op zijn aanraden was toch eenmaal de Haarlemse chirurgijn ontboden, maar Mayken was in een kramp gevallen en had zich niet laten behandelen. Men had den man zijn loon om niet moeten uitbetalen. Geld was nu nog schaars op het Velt. De laatste afrekening met het volk had de buidel in het bedsteebed plat achtergelaten; maar als de bleeklonen bij de kooplieden geïnd zouden zijn, zou het moeilijker vallen een goed plekje voor de geldzak te maken! Catelijne rekende ijverig op papier na, hetgeen vader Bartel aan plannen in het hoofd uitwerkte. Beiden moesten verklaren, dat zo een seizoen in geen jaren geweest was. ‘Nog een zo'n jaar hier bovenop en wij rijden moeder Mayken in een koets naar de kerk, meidje.’

Het waren goede weken op het Velt.

Baptiste van der Weyden was op een avond bericht komen zeggen van Rogier d'Espommereaux, dien hij in Haarlem de laatstleden Zondag ontmoet had. Catelijne was reeds op haar slaapbank gegaan, moe als zij was. Maar Baptiste was door vader Bartel naar de kamer genomen, al lag daar geen vuur in de haard. ‘Om Mayken’ dacht Catelijne en zij verwenste even heel

heftig die aanwezigheid achter de bedsteedeuren; zij had zelve zo gaarne uit eerste hand de berichten gehoord. Nu zou zij moeten wachten tot zij met vader en moeder alleen was en dat duurde nog de hele week, tot Zondagmorgen. Doch ziet, de volgende morgen had Bartel Lambertsz laten inspannen en Catelijne was ‘met eigen gerij’, zoals vader Bartel lachte, bij den pakker voorgereden.

Het was de eerste maal na de tocht naar Amsterdam, dat Catelijne alleen met vader Bartel reed, en het gaf een oud vertrouwd gevoel van samen zaken te moeten afdoen. Vóór Heemstede wist Catelijne reeds haarfijn alles, wat Baptiste was komen zeggen: Rogier d'Espommereaux achtte de zaak voldoende voorbereid om in Vlaanderen het proces te beginnen. Hij had verbinding gekregen met een betrouwbaar goed advocaat, die de zaak voeren kon tot voor het hoogste gerecht, als het moest zijn. Voorschot diende nu verstrekt te worden voor dezen tweeden, d'Espommereaux zelf wenste nog steeds niet anders dan vergoeding voor gemaakte kleine onkosten. Dat voorschot? Bartel van Ingelmunster zag de bijna lege buidel voor zich en was nu op weg naar des Prés of Crommelin of van de Casele om een assignatie te verzoeken als voorschot op de na Januari te beuren bleeklonen.

‘Gaat niet naar des Prés, Vader,’ smeekte Catelijne, ‘dan liever een der anderen.’

‘Waarom des Prés niet?’

‘Dat is de vader van den secretarius en dat is een loze vos, ik meen dien vader, en hij laat u weer te veel tabak zuigen en wijn drinken en dan haalt hij er weer alles uit met praten of hij geeft u te weinig geld, rekenend met procenten, tot het een mens duizelt.’

‘Tja-tja, een schoolmaîtres moest gij zijn;’ maar hij nam zich voor het dan eerst bij Joost Crommelin te zullen ondernemen, daarna bij Casele; bij een van de twee zou het wel gelukken.

‘Weet ge, Catelijne, die vossekop, waar ik van vertelde, op het paneel boven de schouw in het comptoor van des Prés? Baptiste heeft mij gezegd, toen ik het hem vroeg, dat dat zijn moeders vader voorstelt, ook een des Prés, van Camerijk.’

‘Ook een des Prés? Zijn de koopman en zijn vrouw dan neef en nichte?’

‘Blijkbaar meidje. Waarom zó een zucht?’

‘Die mensen lijken zot! Zijn zij te voornaam voor anderen? of te bang, dat hun goede ducaten buiten de familie rollen zullen? Weet ge Vader, dat ook een zuster van Baptiste met een neef des Prés huwen zal? Weet ge, hoe zij heet, die zuster? Jacquemijne. Saai hé Vader, aldoor maar één familienaam te houden en één span omen en moeien.’

Bartel van Ingelmunster lachte, dat het schalde over de dorpsstraat. Daar stak de duinmeier op de stoep van het rechthuis zijn hand op om mee te rijden. Catelijne schamperde zacht tegen vader Bartel: ‘alsof hij een goed vriend en gebuur is’; maar het vertrouwde gevoel was nu nog dieper, wanneer zij naar vader keek, die over zijn schouder met den meier over onverschillige zaken sprak.

Toen Catelijne voor de zoveelste maal die morgen de pers stond aan te draaien met een verwoed gezicht om de te overwinnen weerstand, tikte de pakker haar op de arm en wees naar de deur; spreken was niet doenlijk onder het geraas van de kloppende linnenmokers. In het voorhuis tredend, zag zij vader Bartel staan met een olijke glimlach om de mond: ‘Ik moest mijn compagnon toch mededeling doen, dat de assignatie bij Crommelin gelukt is en ook die bij Casele?’

‘Maar Vader, waarom die tweede? Als Crommelin reeds voldoende gaf? Dat kost u weer procenten, die zij verrekenen voor elke dag, dat de bleeklonen te vroeg voldaan zijn geworden.’

Bartel Lambertsz schudde als in stomme bewondering het hoofd. Aarzelend zei hij dan, dat hij overdacht had d'Espommereaux reeds wat salaris te betalen bij de verschotten.

'Dat is niet zakelijk gedacht, Vader! Hij zelf vroeg nog om niets?'

Weer schudde het hoofd in bewondering, nu wat nadrukkelijker.

'Maak je niet ongerust, meidje. Zó dom is Bartel Lambertsz nog niet. Het geld is bestemd voor des Prés; niet om de ketels in te lossen, maar een oude as-schuld wil ik des Prés afbetalen, thans.'

Nu schudde Catelijne het hoofd, bedenkelijk, niet bewonderend. 'Gaat niet naar het comptoor van des Prés, Vader, als ge niet gedwongen móét. Waartoe zoudt ge?' 'Ge vertrouwt uwen vader daar niet?'

'Ik vertrouw koopman des Prés niet recht, Vader, met u. Maar ik moet naar mijn arbeid terug; ik kan hier niet staan praten in mijn werktijd. Vader, geeft mij de assignatie. Het is het bedrag voor de Dantziger as van verleden zomer nog? Als ik even nadenk en reken, weet ik op de penning hoeveel het nu geworden zal zijn met alle procenten voor uitstel. Laat mij, Vader; ik breng het behoorlijk getekende betaalbewijs hedenavond naar het Velt,' zij strekte vergend de hand uit.

Even aarzelde Bartel van Ingelmunster. Wat dat meidje toch alles in haar hoofd haalde! Terwijl zij hier bij den pakker in dat helse geraas druk werk had, zodat zij des avonds als een blok op de slaapbank neerviel, rekende zij alles na wat het Velt betrof - dat bleek nu - en zij had de getallen en cijfers vrijwel zo goed in haar hoofd als hijzelf, of beter nog. Hij wilde zich eerlijk bekennen, dat hij op geen twintig guldens na zou weten, hoeveel die asschuld van vorig jaar hoger was geworden. Zo werden de kooplieden rijk en de blekers arm, veroordeelde hij

zichzelf en zijn vrienden. Maar hij aarzelde nog: die kleine Catelijne, neen, klein was zij niet meer, zij stak haar rosblonde mutschoofd nog boven zijn eigen ruige haren uit - dat jonge meidje naar des Prés te laten gaan, was het lafheid haar haar zin te geven? gemakzucht? of werkelijke angst voor des Prés' sluwheid?

'Kom Vader, ik moet voort, geeft nu het papier.' Zij trok aan zijn buis en langzaam haalde hij de buidel uit en gaf haar het reepje papier met de gekriebelde lettertekens en cijfers en zwierige haal om de naamtekening van den koopman Abram van de Casele. 'Weet ge, waarom vader je gaan laat, meidje? Dat ge ook eens de vossekop kunt bezien boven de schouw.' En met dat flauwe zotternijtje stapte hij weg, toch in zijn hart niet voldaan en gerust. Hij had zich daar mooi de wet laten voorschrijven door dat pakkersmeidje met haar haast en haar gewichtigheid van snel terug aan de arbeid te moeten!

Eerst op de weg naar Heemstede achter de rustig stappende bruin schoot hem te binnen, dat, als des Prés vanuit zijn comptoor hem voorbij had zien rijden, het toch wel wat zonderling zou schijnen, dat de jonge dochter met de zaken kwam aandragen in plaats van de bleekmeester zelf. De bruin kreeg een gevoelige aansporing en sloeg in een nukkige draf.

Na de maaltijd vroeg Catelijne verlof om voor Bartel Lambertsz haastig een boodschap te bezorgen bij den koopman des Prés. In een ommezien zou zij terug wezen, zodat het werk er niet aan te kort kwam. Martijn grijnsde om de kinderlijke ijver van de jonge meid, die geen tel van de dag haar handen kon laten rusten. De boden waren wel anders tegenwoordig en dat bij de hoge lonen, die elk jaar opliepen en nooit eens terugvielen.

Catelijne kwam buiten adem in het comptoor van des Prés en toen zij van zijn gezicht met het rossige punt-

baardje naar het schouwpaneel opzag, was het werkelijk of een tweede volkomen gelijke vossekop likkebaardend haar bekeek, zeker van zijn prooi. Haar keel kneep dicht - wat had zij op zich genomen? Waar had zij zich ingedrongen? In plaats van den bleekmeester kwam zij, onervaren kind, zich moeien in zaken, menend dat zo iets in een handomdraaien afgehandeld was, zoals men den koopman een kroes van het beste bier schonk. Hoe kon iemand zich hier vrij gevoelen, zichzelve meester, hoe kon iemand hier ooit vrij denken onder het kijken van die berekenende, sluwe vossen? Maar weerlicht-snel flitste door haar gedachten, hoe Baptiste van der Weyden zich vrij had gevoeld en zich vrij had gemaakt, de zoon des huizes zelf, die nooit te voren vrijheid had gekend, die geboren en getogen was onder die prooi-zoekende ogen, onder die van machtszekerheid likkebaardende monden. De zoon Baptiste had gedurfd los te breken en voor hem moest dat ondoenlijk moeilijk geweest zijn. Hoe ver reikte die macht van des Prés eigenlijk over haar, de dochter van het Velt? Zij was toch vrij als een vogel? De koopman had toch generlei macht en zeggenschap over haar? Bovendien kwam zij met geld! En uiterlijk rustig, maar met vliegende polsen zegde zij waarvoor zij kwam, zij, ‘omdat Bartel Lambertsz van Ingelmunster van het Velt zelf andere zaken te behartigen had heden’ en zij vroeg naar het oude openstaande bedrag van de asschuld en toen dit niet overeenkwam met dat, wat zij berekend had, liet zij den koopman item na item voorrekenen en uitleggen, hoe het in elkaar zat met die verhoogde procenten. Haar assignatie op het koopmanshuis van de Casele bleek een hoger bedrag dan de asschuld. Catelijne vroeg deftig ‘in goede gangbare munten’ het verschil te vereffenen en trok haar buideltje om de gulden- en rijksdaalderstukken in te bergen. Met een spottend lachje zag des Prés toe; het was hem nog niet

overkomen, dat een jongmeidje hier voor zaken zat. Wel moest hij denken aan zijn eigen huisvrouw met haar scherpe rekenkunst, met haar goed geheugen, met haar goede blik op alle comptoorzaken. Maar het lachje bleef. Catelijne nam reeds net en bescheiden haar afscheid, toen de koopman het kwijtingsbewijs geschreven had. Ongeduldig stond zij te schuifelen, terwijl hij met langzame bewegingen het zand strooide over de natte inkt en na enkele tellen wachtens dit zorgvuldig van het papier deed terugglijden in het strooiertje op tafel. Voordat des Prés haar het papier reikte, blies en wreef hij het tafelblad schoon van de enkele bezijden gevallen korreltjes. In haar bezorgdheid over de verloren werktijd vergat zij nu geheel haar keelknijpende angst voor den koopman en voor de vragen, die hij mogelijk nog stellen ging over het Velt, over Jeroen de la Chambre, en over het uitzonderlijke, dat Bartel Lambertsz zo laat in het jaar over zo ruime betaalmiddelen beschikte. Eindelijk had zij het kostbare blad papier dan toch in handen en ijlde langs de huizen terug naar de pakkerij, waar Martijn van Empel reeds ongeduldig zou staan wachten. Daarom nam zij in de werkplaats duidelijk zichtbaar het kwijtingsbewijs voor zich op de tafel, nauwkeurig paste zij de hoeken op elkaar, streek met de duimnagel de vouwen plat en borg het omstandig in het buideltje bij het geld, dat haar rok zwaar naar één zijde hangen deed. Zij hoopte, dat de pakker nu naar behoren de indruk had gekregen, dat inderdaad niet onbelangrijke zaken door haar waren afgedaan.

Doch nauwelijks aan het werk, overviel haar de angst, dat koopman des Prés iets geheel anders neergeschreven zou hebben dan mondeling voorgerekend was; een koopman als Jacques des Prés zou niet gebruik maken van de onnozelheid van een onervaren meidje? Toch wilde zjj geen gelegenheid te baat nemen het papierreepje te

voorschijn te halen - wat zou de pakkerij dan wel van haar gaan denken! Zo haast het werk voor die dag neergelegd werd, spoedde zij zich naar het huisje, achter op het plaatsje. Maar achter de gesloten deur in de schemerige duisternis priemden haar ogen te vergeefs naar de letters en cijfertekens. Zij trachtte zich voor te praten, dat die nieuwe angst een dwaasheid was; koopman des Prés zou willens en wetens bedrog plegen? Toch was zij niet gerust en voor zij op de wagen van den boer van de hofstede 's-Gravemade stapte, hield zij het geschrevene bij het licht van de flakkerende wagenlantaarn: alle cijfers dansten door elkaar voor haar turende ogen en zij kon geen 3 van een 8 onderscheiden, geen 4 van een 9. Zij had alle beheersing nodig om op het Velt met een geheel zekere houding verslag uit te brengen. Onder de ogen van vader Bartel kon zij moeilijk het kwijtingsbewijs nog gaan bezien, alsof zij het nu voor de eerste maal in handen had. Opgevouwen reikte zij hem het blaadje papier met een overdreven breed en weids gebaar. De voor Bartel Lambertsz uitgetelde geldstukken echter, vormden op de keukentafel zo een groot, blinkend vlak, dat de aanblik daarvan haar volle zekerheid gaf, hoe zij niet om een stuiver bedrogen was geworden. Toen knikten plots haar knieën en op een stoel neervallend snikte zij onbedaarlijk en luid als een kind.

‘Stil laten schreien,’ wees moeder Mayken aan vader Bartel en zij zegde hardop, dat het werk in de lijnwaadpakkerrj zo een lieve lange winterdag wel wat veel was voor een jong meidje van Catelijne's jaren en eigenlijk weinig geschikt voor een dochter van het Velt. Maar de in haar neusdoek nu zachter snikkende Catelijne protesteerde met hoofdschudden en met afwerend handewuiven: niets kwaads mocht men van dat werk zeggen. Het Velt heeft nooit geweten, waaruit dat schreien kwam. Bartel Lambertsz, later op de avond schuldbewust na-

vraag doende naar de houding van des Prés, kreeg het bijkans verontwaardigde antwoord, dat de koopman zeer minzaam was geweest van begin tot einde. Toen haalde de bleekmeester van het Velt ongeduldig de schouders op: vrouwentranen zaten al te los.

XII

DE WINTER kwam en ging over het Velt.

Mayken was met het aanbreken van lichtere dagen langer op de been en moeder Mayken zocht ijverig naar telkens andere arbeid voor de slap neerhangende handen. Wee om het harte maakte haar die immer zwijgende naar het vuur gebogen jonge vrouw. Mayken toonde even weinig belangstelling in haar kind als voor de anderen van het gezin en, was Barteltje er niet geweest, dan had moeder Mayken een angstig medelijden met het wicht gevoeld. Medelijden was er van dag tot dag, maar angst niet meer om het leven, dat den kleinen Arjaen van de Kamer wachtte. Zolang Bartel Bartelsz van Ingelmunster leefde, zou Arjaen Jeroensz van de Kamer een steun en toeverlaat hebben. Het kind had zich aan zijn groten speelmakker zo gewend, dat geen ander door hem op zijn vlotje geduld werd. Boos gekrijs scheurde door de keuken als een ander het recht nam hem de pap te lepelen en een diep gezucht ‘ôôôh’ gold de voldoening, dat oomken Barteltje in zijn gezichtsveld was getreden. Het oomken straalde dan van trots.

Moeder Mayken aanvaardde de waarheid omtrent Mayken's toestand eerst ten volle, toen zij bemerkte, dat de jonge vrouw slechts onnozel werk wilde of kon doen: lange, lange ellen linnenlaken zomen, lange, lange ellen linnenlaken aan elkander stikken; moeilijker of afwisselender arbeid gleed uit de achteloze handen, die het lijdelijk weigerden opnieuw te nemen.

Moeder Mayken zag voor zich de simpele Pieternel van Sweveghem, die door het werkhuis in Heemstede nu en

dan uitbesteed werd om te naaien op de hofsteden en op de blekerijen en wie men ook geen ander werk in handen behoefde te geven dan lange, lange ellen wit linnengoed. Al ander werk werd gebroddeld; wolnaaien leek voor deze vingers een niet te overmeesteren kunst. Simpele Pieternel van Sweveghem - geen kind of kraai behoorde haar, op kermisdagen was zij het willig mikpunt van de jongenszotternij en van de kwelzucht der ouderen. Simpele Pieternel, waarom deed Mayken zo sterk aan haar denken? Niet alleen om het linnennaaien? Door haar gehele houding, door haar werktuigelijke, zeer langzame bewegingen van insteken en doortrekken van naainaald en draad, om het suffig staren naar begin en einde van de eindeloze zoom, als de naad genaaid was. Mayken leek er volkomen tevreden bij; andere behoeften dan zo bezig te zijn of te staren in het vuur kende zij niet meer. Haar stem werd nooit gehoord, dan om dof en toonloos te vragen om het hoognodige. Vragen kon men het niet meer noemen, het was ook niet medespreken met de anderen. Toonloos gleed een enkel woord over de lippen, dat was al.

En haasten, dat mocht men haar in niets. Moeder Mayken had het een paar maal getracht, om leven te wekken, had gesproken van voortgang maken, van fluks zijn - de naainaald stak een uur daarna nog in dezelfde steek en Mayken's hoofd hing met dichte ogen nog steeds als voor een slag gebukt en gebogen op de gelige hals. Simpele Pieternel van Sweveghem, arme, arme simpele Pieternel....

Van Jeroen geen spoor, geen woord, geen teken, alsof de aarde hem verzwolgen had. Niemand van al degenen door Bartel Lambertsz gepolst, gevraagd, uitgezonden, had van den garenbleker de la Chambre bescheid geweten. In welk gezelschap was hij ondergedoken? Uit het gewest had hij nauwelijks weg kunnen zijn, voor de schouts

en baljuwen van stad tot heerlijkheid en van heerlijkheid tot stad hun waakzaamheid hadden uitgestrekt. Was hij nog onder de levenden? Borg het grauwe klotsende water van de Meer het jonge lichaam? ‘God hebbe zijn ziel,’ prevelde moeder Mayken nu en dan plots onder haar werk. Niemand noemde zijn naam, ook Barteltje niet. Dit laatste moest een wonder heten, want het jong praatte honderd uit op een dag, over allen in zijn omgeving, over elk lid van het werkvolk van de laatste zomer. Maar nooit noemde hij Jeroen. Vergeten reeds? Ondenkbaar, ziet de heldere ogen, waarmede hij zat te vertellen van voorvallen van twee jaar her, over Quirijn, toen die nog knecht was, over Lieven en Gillis en Barent, voorvallen door elk reeds vergeten, behalve door hem. Over Mayken vroeg hij niet meer, sedert moeder Mayken hem nadrukkelijk gezegd had, dat dit een ziekte was in Mayken, die wel nooit meer beteren zou, een ziekte van verdriet. Barteltje kon nu soms nog wel in verbaasde verwondering naar haar kijken, maar niet lang. De toestand, niet begrepen door hem, werd eenvoudig aanvaard.

Kleine Arjaen kreeg thans de meeste vertelsels aan te horen, als zij samen op het vlotje lagen of als Barteltje op een bankje bij de wiegemand zat. Nu en dan onderbrak een gorgelend gekraai en gegier Barteltje's woordenstroom, alsof het wicht zijn pleizierkes uiten wilde over het schoon vertelsel, of dat hij op zijn beurt verhalen wilde van vele vreemde zaken, ongeweten door het oomken. En Barteltje luisterde dan ernstig naar den kleinen cousijn, tot het hem te machtig werd, en hij met een plechtig handgebaar, als legde hij het zwijgen op aan een ganse volksmenigte, zelve zijn relaas weer opnam. Als kleine Arjaen sliep, drentelde hij ongedurig rond; het werk dat Catelijne des Zaterdagsavonds met moede gedachten voor hem opstelde, had hij op de Maandagavond meest al klaar en af.

Het waren goede dagen op het Velt. Maar de dagen vielen vreemd zonder het meidje Catelijne; zelfs brommige Aecht moest dat eens hardop bekennen, uit zichzelf, al voegde zij er haastig aan toe, hoe zij Catelijne alleen maar miste om het werk, hetwelk zo een wicht een oude vrouw uit handen had kunnen nemen. Dat was op een domig stille sneeuwmiddag geweest. Het witte licht van buiten viel door het keukenvenster op de dingen van alle dag, die nu onwezenlijk vreemd stonden en lagen. Bartel Lambertsz had de hele middag onder tersluiks toezien van Aecht getimmerd en geschaafd aan een kleerhaak voor Catelijne, want het meidje was enkele dagen geleden heel eigenwijs met een nieuw pak kleren voor zichzelf komen aandragen ‘van eigen geld betaald’. De blauwgrauwe stof, grauw en blauw als de nieuwe leien op het kerkedak, was zacht wollig en viel in warme plooien uit het nauwsluitend lijf, waar smalle reepjes donkerblauw fluweel uit de mouwnaden op de elboog poften; een rij bolrond lijkende, veelkantige knoopjes van de hals tot op het schootstuk gaf een rits zilveren flikkerlichtjes op het matte dof van het blauwgrauw.

Moeder Mayken had niet geweten, wat zij ervan zeggen moest. Catelijne had wel een nieuw pak van node gehad en deze lap had zij wel heel voordelig uit een boedel van de snijderswinkel in de Anegang kunnen kopen - maar, was het pak niet wat te deftig, te stads, te ouwelijk uitgevallen? Naar haar werk kon zij het niet dragen, onmogelijk, zelfs als het wat gesleten en gevlekt zou zijn. Zonder morren droeg Catelijne dag in dag uit, zomer en winter, het jak en de rok van de dorps vrouwen. Dit pak was volkomen stadse dracht, voor een stadse joffer. Een geplooide batisten of kanten halskraag ontbrak er nog maar aan! Het meidje had het pak laten naaien bij de zuster van Martijn van Empel, Stijntje Hermansz van Empel, bij de Schalkwijker poort, die veel te doen had

met wolnaaien voor de stadse lui. Hoe nauwkeurig moeder Mayken ook keek, er was geen naadje waar wat op te zeggen viel, geen steek te groot, in één woord: het was stads werk. Mayken, vroeger zo precies op haar kleding en zo vol afkeer van de boerse jak-en-rok, had niet op of om gekeken, toen de vrouwen over de nieuwe kleren gebogen, stof en snit luid keurden; Mayken, die toch eens met een brede geplooide batisten halskraag in de kerk had durven verschijnen, alsof zij de vrouw van een burgemeester was. Dat was kort na haar huwelijk geweest, toen zij haar gehuwde-vrouw-zijn en bleekmeesteres-zijn een ieder zwaar deed gevoelen. Die halskraag had zij daarna alleen op het Crayenest gedragen of tot neusdoeken versneden, want Bartel Lambertsz had haar eens en voor altijd verboden met die poppekasterij in de kerk of op het Velt te komen. Moeder Mayken keurde nu in haar hart deze fluwelen pofjes en de rits zilverlichtende knoopjes eenzelfde pronkerij als de geplooide halskraag. Was zij te gestreng tegenover het jongvolk? Zij kwam weinig van het Velt en zo zelden in de stad; wellicht was deze dracht onder het gewone volk reeds algemeen geworden. De bedaagde Stijntje Hermansz, met haar strenge leer, zou toch stellig een jong ding als Catelijne wel gewaarschuwd hebben, indien dit onnutte kledij voor het meidje was geweest. Moeder Mayken zuchtte: het leven, de gewoonten, de gebruiken, alles ging zo snel haar en het afgelegen Velt voorbij.

Bartel Lambertsz had keurend met het hoofd scheef toegezien, toen Catelijne op de Zondagnamiddag door de keuken drentelde in het nieuwe pak en zich door moeder en Aecht liet bekijken. Barteltje, bij de tafel aan het tekenen in de zandbak, had vluchtig opgezien en was met zijn bezigheid doorgegaan, zonder op de stoornis verder te letten. Vader Bartel had de kleren danig mooi gevonden, maar Catelijne was hem vreemd in dit pak,

een vreemde jonge vrouw met een bekend sproetengezicht, waarin vertrouwd bekende blauwgrauwe ogen. En omdat die vreemde jonge vrouw hem hinderde zijn meidje Catelijne te zien, had hij geplaagd, dat het buiten alle wet en gewoonte was nieuwe kleren reeds zo lange tijd vóór Pasen te dragen. Of zij de erfdochter uithing, de overnacht rijkgeworden joffer? Zij zou geen kus of lonk van hem, haar eigen vader, meer te wachten hebben, zolang zij in deze fraaie tabberd gestoken was. 'Tabberd,' zei Barteltje toen minachtend, even opkijkend slechts, 'een vrouw draagt geen tabberd.' En weer had Bartel Lambertsz verrast-verbaasd van de blonde jongensbol naar Catelijne, die slanke jonge vrouw, heen en weer moeten kijken.

Catelijne had geen andere reden kunnen opgeven voor het doen van deze opzienbarende uitgave, dan dat zij een nieuw Zondagspak van node had. Van haar twee jakken en rokken was het ene stel nog ouder en valer en gevlekter dan het andere. Het stel zwarte rouwkleren droeg men niet buiten rouwdagen. En toen Lijs Gerritsz in de pakkerij verteld had van de lappen in de snijdersboedel had zij met haar gekeken en gerekend en Stijntje Hermansz geraadpleegd en zo was het pak op de wereld gebracht. Stijntje had de knoopjes nog liggen gehad aan een afgedankt oud lijf van een van haar stadse klanten. Die zeldzaam mooie knoopjes had zij Catelijne ten geschenke gegeven om de prompte betaling van het naailoon en omdat het 'haarzelf deugd deed' zo goed die flikkerlichtjes op de stof uitkwamen. En nu het er was, overdacht Catelijne ook zelf wanneer het te dragen zou zijn anders dan op Zondagen en dan hielp zij juist graag in de keuken en met den kleinen neef; dat zou met dat nieuwe pak niet gaan, de kleur was gauw te smetten en het fluweel nog eer. Moest zij dan spijt over haar aankoop hebben? Neen, neen, het was een tastbare voldoe-

ning in de diepe kleerkast dit pak te weten, gekocht en betaald van eigen geld, een diepe voldoening, waarbij het trotse gevoel van de zware Zaterdagse sluitmand en van kleinen Arjaen's rammelende spaarpot nog weer heel wat anders was. Wanneer zij het blauwgrauwe pak droeg, voelde zij zich volwassen, een vrouw, en niet meer het meidje. Dat nieuwe gevoel was een pleizierig gevoel, behalve als vader Bartel haar te lang plaagde met haar rijkdom. Had zij dit pak reeds in bezit gehad, toen zij op het comptoor van koopman des Prés ging, stellig had zij zich dan minder onzeker gevoeld over de daar gedane zaken.

De eerste Zondag had zij het aldus gepast en erin rondgedrenteld voor een half uurtje.

De tweede Zondag had zij het naar de kerk gedragen onder haar wijdvallende ouderwetse mantel. Thuisgekomen had zij het terstond moeten weghangen om Aecht met de pot en met het wicht te helpen en in de namiddag was kleine Arjaen lastig geweest en had dikwijls opgenomen moeten worden. Colaert de Brabander was komen aanlopen; hij wilde weten, wanneer het volk verwacht werd met de schuit en had zitten vertellen over zijn kleerbleek, waar de stilste tijd van het jaar voorbij was volgens Quirijn, en toch hadden zij de gehele winter voldoende arbeid gehad voor hun tweeën en voor twee stawassters aan de tobben en bij de spoel.

De derde Zondag, Palmzondag, had zij het pak aangetrokken en zat met Barteltje in vader Bartel's psalmboek te lezen, toen Colaert de Brabander wederom kwam oplopen. Met duidelijke bewondering had hij naar haar zitten kijken, maar niets gezegd. Gelukkig had vader Bartel die namiddag in het geheel niet geplaagd over haar nieuwe rijkdom. En zij had fluisterend doorgelezen met Barteltje, onder het gepraat van de mannen.

De vierde Zondag, eerste Paasdag, werd op de kerkgang

de mantel niet zo dicht meer over het pak toegetrokken: ‘het weer was zo zacht’. Toen Colaert van Goirle des namiddags in de verte op de weg te herkennen viel, was Bartel Lambertsz, zijn vrouw veelbetekenend fronsend aanziende, opgesprongen en was hem tegemoet gelopen, waarna de mannen waren doorgekuierd naar de kant van de zomerkeuken, waar het eerste volk reeds verbleef. ‘Saai, dat vader nu weer wegging,’ merkte Catelijne op. ‘Colaert kon best de weg naar de zomerkeuken zelf vinden.’ En na enige tellen: ‘maar op deze wijze is hij gelukkig ons niet weer komen vervelen.’ Moeder Mayken bedwong een lachje.

De tweede Paasdag, toen het zo zacht in de lucht was, dat men behagelijk op de bank voor het huis in het prille zonnetje enige tijd zitten kon, op die feestdag was het pak weer naar de kerk aan geweest en, zich voornemend voorzichtig te redderen bij de maaltijd, had Catelijne het gewaagd in haar ‘rijkdom’ te blijven rondlopen. Was het een beloning, dat de secretarius tijdens het aanzitten kwam kloppen en bleef mede-eten? Zag hij echter wel, dat zij een pak droeg, en niet jak en rok? Als hij haar kant uit sprak, keek hij niet éénmaal naar de flikkerlichtjes, die Catelijne zelf nog altijd aan zich zag, en hij gleed niet met zijn blik langs de fluwelen pofjes, waar zacht en voorzichtig haar vingers nog telkens even langs tastten. Ach, zijn zuster Jacquemijne had zekerlijk vele van zulke pakken, mèt geplooide witte halskragen van vele ellen wijdte of met platte kragen, de ene nog fraaier dan de andere, en de stoffen van zulke lichte tere verven, dat dit blauwgrauw een ouwe-wijvenkleur daarbij moest gelijken. Als vader Bartel nu maar eens een heel klein plagerijtje had gegeven, maar neen, ook dat niet. Niemand, die de aandacht erop vestigde.

Die tweede Paasdag was voor het pak niet gelukkig. Na de feestdagen zag Catelijne haar trots van de laatste

weken met andere ogen en was daarover verwoed op zichzelve. Zij dwong zich het nog even prachtig te vinden als te voren, zonder dat dit gelukte. Dinsdag, Woensdag, Donderdag, Vrijdag, onder haar werk denkend aan de 'rijkdom' in de zolderkast, waren de tranen haar na en zij kon zich niet als te voren verheugen op de Zondag. Zich in het 'mooie' pak te steken zou voortaan een doffe taak zijn, niet meer een steeds nieuw genot van trots geluk. En zij zou ervoor zorgen, dat de bleekmeiden het niet te zien kregen; het keuren van die nieuwsgierige, wellicht afgunstige ogen zou niet te verdragen zijn. Heyltje Jordensz, bedacht zij met spijt, had het te bewonderen gekregen de eerste avond de beste van haar terugkomst. Trouwens, het pak was bij lange niet meer nieuw te noemen. Hoevele weken had zij het al? Voorzichtig behoefde men er niet meer mee om te gaan, als toen het vers van Stijntje de wollenaaister kwam. Wat dat betrof, zij zou voortaan gerust kleinen Arjaen op schoot kunnen nemen, zo een kostelijk pak kleren was het waarlijk niet.

De Zondag na Pasen regende het, bij stromen, bij bakken. En niettegenstaande al de sombere gedachten van de laatste werkdagen, mocht het nieuwe pak om die regen toch niet naar de kerk aan. In de middag klaarde de lucht en daarom, daarom alleen, praatte Catelijne zich voor, klom zij de trapladder naar de zolder op en nam uit de diepe kast de kleerhaak van de houten knop. In de eenzaamheid van de zolder, bij het schuine dakvenstertje, waarlangs de waterdruppels nog in lange trage rijen zwaarmoedig neergleden, moest Catelijne bekennen, dat de stof toch niet tegenviel, toch wel bijzonder mooi was, zo zacht en wollig als een donsje en de kleur zo koel en trots als het nieuwe kerkedak, de knoopjes waren als kleine bloemknopjes, als sterpuntjes, en de fluwelen pofjes - ja, daar was moeilijker een gelijkenis voor te

vinden. Catelijne zag peinzend op door het dakvenster en daar hing boven de duinrand een enkele flard wolk, zo donker blauwgrauw als dat fluweel. Haastig trok zij kleren uit en aan, liet jak en rok liggen waar die vielen; die zouden later op de dag vanzelf weer beneden geraken, als zij het pak weer terug bergde in de kast.

Met voorzichtige pasjes ging zij tussen de plassen op de werf naar de zomerkeuken. Zij voelde zich schuldig tegenover het volk, dat zij dit jaar bij hun komst op het Velt zo weinig belangstelling getoond had. Het was zonderling, maar het leek veel en veel meer dan een jaar geleden, dat zij onstuimig verlangend naar zo'n eerste avond had uitgekeken, dat zij weken en dagen geteld had, tot de dag eindelijk kwam met de schuit en met het volk. Hun komst bleef belangrijk, voor heel het dierbare Velt, voor de opstallen, die weer levend waren geworden na de stille maanden van gesloten, doodse verlatenheid, voor de werf, die het geluid van vele klotsende klompen en van vele klepperende klikkers weer luid echoënd deed opklinken tegen het huis, voor de velden, die de grauwe en witte banen weer feestelijk gingen dragen. Maar het kon haar niet meer zo vervullen als vorige seizoenen, als nog het laatstleden jaar. Was de lijnwaadpakkerij haar dan méér dierbaar geworden dan de bleekteelt op het Velt? O neen, die pakkerij was - die pakkerij deed een meidje een volwassen vrouw voelen, door het heen-en-weer trekken naar het werk, door het verdiende loon, die pakkerij gaf de dankbare voldoening van de Zaterdagse sluitkorf en van dit nieuwe pak. De pakkerij dierbaar? O neen, een arbeid, die de handen welhaast zonder brein verrichten konden, zou haar nooit dierbaar kunnen worden. Wel, Mayken zou het goed kunnen verrichten, thans nog, als zij maar wat sterker was en bestand tegen het onafgebroken geraas en geklop van de linnenhamers. Wat trok dan haar hart van het bleekwerk op het Velt,

vroeg Catelijne zich bezorgd af, als het niet het werk in de pakkerij was? Als vader Bartel altijd haar te werk kon stellen hier, voor brieven schrijven, voor rekeningen opmaken, voor becijferen van onkosten, zou dat meer bevrediging geven? Ja, maar dan moest het de gehele dag zijn, of op vaste uren, en men zou moeten weten, dat een zeker loon - loon? Catelijne stond bij de spoel in gedachten fronsend het water te bezien. Loon? was het haar slechts om het loon te doen? Neen, om de zelfstandigheid die men gevoelde door loon te beuren. Het vorige jaar was goed en genoegelijk geweest, met het vele huiswerk in de keuken en op de werf, het spreken met vader Bartel en het schrijven over bleekzaken. Was zij nu los geraakt van het Velt door de dagelijkse gang naar Haarlem, door de moeheid des avonds in alle leden, die slechts naar slaap verlangen deed? Maar de Zondagen dan?

Catelijne zuchtte en stapte behoedzaam over een klein plasje. Zij wist niet wat zij wilde, wat zij behoorde te willen. Kregen alle jonge meidjes misschien dat gevoel, wanneer zij bij haar ouders bleven wonen? Jonge mannen stellig; voorbeelden te over, dat die uitvliegen wilden; de heer secretarius van der Weyden vloog allen vooraan! In de zomerkeuken was geen volk te bekennen. Ver weg op de velden liepen een paar knechts, met lange stokken, ogenschijnlijk te kuieren. Doch zij speurden, wist Catelijne, naar molshopen en mollen zolang de schout of een andere machthebber niet in de buurt kwam, die hun het slechten van molshopen niet mocht toestaan; dat was verboden Zondagsarbeid, doch de knechts vonden het eer een spel. Het toezicht werd elk jaar strenger; het was zelfs een huisman onder den Anderenhout overkomen, dat de baljuw van Breder ode hem bekeurde, omdat hij voor zijn huis in het zonnetje had zitten slapen. Slechts ‘goede werken’ mochten op Zondag verricht worden en onder de goede werken viel slapen aan de openbare weg

geenszins te rekenen, had de baljuw verklaard. Dat bij dan niet op alle rustdagen in keukens en op slaapzolders rondgaan kon was een jammer voor zijn buidel te noemen, immers vloeide daarin een goed deel van de boete!

Catelijne nam een sprong over de grote plas bij de ingang van het washuis. Zij moest haar rok aan weerszijden goed ophouden en belandde zonder een spatje op de drempel. Boven, op de slaapzolder, kwekten vele vrouwenstemmen door elkander. Catelijne beklom de trapleer en snoof de van ouds bekende lucht: vochtig, zurig reeds na een paar dagen, muf vooral, nu beide dakraampjes om het slechte weer potdicht waren gebleven. Op de bedzakken lagen en zaten de bleekmeiden, naaiend, luierend, één sneed dunne schijfjes van een dikke worst en at die luid smakkend. Catelijne zette zich op een der vier stoelen, die de slaapzolder rijk was en mengde zich in het gesprek van Heyltje Jordensz en van Bethgen van Son over die en dat en dat en die op het Velt en op de andere blekerijen. Tanneken van de Grave was dit jaar niet meegekomen: ‘Zij heeft genoeg te schaffen thuis, haar kerel heeft haar getrouwd en met dien kalen linnenwever en een kind aan de borst en een tweede alweer onderweg -’ En bij wien was Jans Gerritsz van Gemert dit seizoen gegaan? Heyltje haalde de schouders op: ‘Die is meegekomen op goed geluk; nu de bleekmeester van het Velt gezegd had haar niet langer te willen om haar grote mond onder het volk, waren ook de andere blekers in de omtrek huiverig haar te nemen. Wie bij Bartel Lambertsz gedaan kreeg -’ Jans Gerritsz was met dezelfde schuit gevaren, en Heyltje had haar bij het Veer in Haarlem het laatst gezien, maar Bethgen van Son vertelde, wat zij juist bezig was te verhalen toen Catelijne's hoofd in het trapgat verscheen, dat Jans Gerritsz zich voor een vol jaar had verhuurd bij Quirijn le Borgne op het duinblekerijtje.

‘Bij Colaert den Brabander,’ verbeterde een ander vanaf haar bed, ‘bij Quirijn's compagnon, waar zij verleden zomer haar muts al naar had gezet. Wedden, dat Jans Gerritsz binnen het jaar meesteresse is op de kleerblekerij?’

‘Een goed leven zal de huisvrouw van Quirijn tegemoet gaan,’ lachte een ander.

‘En Colaert, hare man, nog een beter!’ vulde eigenwijs Aef van Gemert aan, de leermeid, die het tweede seizoen van haar leertijd op het Velt kwam uitdienen.

‘Gij hadt hem wis het hemelse leven geschonken op aarde.’ Marijtje Hendrix, haar hartsvriendin, vond haar eigen grap zo goed, dat zij er hard om schaterde en voorlopig niet tot bedaren kwam; haar lachen kakelde als een kip, en zij gooide bij elke nieuwe uithaal haar hoofd achterover.

‘Spot niet met de hemel, gij zotskappen,’ knorde oude Lijsbeth, oud, want zeker wel veertig jaren, terwijl zij zich degelijk onder de scheef gegleden muts krabde.

‘Ik begrijp, dat gìj daar niet over kunt horen zonder afgunst te krijgen.’ Marijtje Hendrix hield plots op met lachen om bewonderend naar vriendin Aef te kijken, die die ouwe kwezel Lijsbeth zo danig terecht wees; dan begon zij daarover opnieuw te kakellachen.

Catelijne, met een half oor luisterend naar de verdere verhalen en lotgevallen van het Brabantse volk, zag het goedige gezicht van Colaert voor zich. Jans Gerritsz zou een goeden man aan hem krijgen, als zij hem kreeg. Maar daar leek geen twijfel aan: haar zinnen had zij het vorig jaar al duidelijk op hem gezet, zoals ze hier zeiden. En wie weet, wat een flink meesteres dat op de duinblekerij geven zou. Zij moesten eigenlijk een blekerijtje voor zich alleen beginnen kunnen; want Jans Gerritsz en Quirijn's vrouw in hetzelfde huis regerend? Op Heemstede op het Crayenest had ook zo een compagnieschap van twee

gehuwde kleerblekers niets dan ellende en gekijf gegeven door de vrouwen. De een was uiteindelijk weggetrokken met vrouw en kind, naar Dordrecht, waar het bedrijf goede krachten van node had, meer dan hier, waar talloze blekerijtjes uit de duingrond oprezen. Colaert de Brabander zou het óók beter in Dordrecht kunnen ondernemen, als hij maar wat geld had om op te zetten; zich inkopen in een compagnieschap was niet in die mate kostbaar. Jans Gerritsz zou hem wel op zijn kop zitten als zij zijn huisvrouw werd en niet altijd zou hij dat met goedmoedigheid kunnen verdragen; zij zou hem de sleutelbos om het hoofd smijten zoals de feeks in de klucht, waar Jeroen zo graag over vertelde - Jeroen. Geen van het volk had naar hem gevraagd, als bij afspraak; alleen Heyltje had tot dusver een voet in de keuken gezet en Mayken zien zitten bij het vuur; geen van het volk vroeg nu naar Mayken. Des te beter; wat zou men kunnen antwoorden, dat niet ieder reeds wist van horen zeggen?

Catelijne stond langzaam op, liep voor een praatje naar Lijsbeth, die met voorzichtige vingers, eerst nog afgestreken langs eigen rok, aan de blauwgrauwe stof voelde en zacht naar de prijs giste. Catelijne was gevleid, dat die gis veel te hoog raamde, maar zij bekende zonder aarzelen, dat het veel betere koop was geweest, dan Lijsbeth denken kon; een bedrag noemde zij niet. Zij vertelde van de voordelige boedellappen en van de wollenaaister in de stad, wier eindeloos geduld uit een onooglijk smal reepje fluweel al die kostelijke fijne pofjes had weten te passen en meten. Dan riep zij een paar vriendelijke woorden tegen de anderen; de meid met de worst sneed en kauwde nog immer baar plakken. Voorzichtig daalde zij de wankele trapleer af. Achter haar gichelden Aef en Marijtje om de ernst ‘over Catelijne's wezen’; Lijsbeth knikte, zonder die beiden te kapittelen.

Ook haar was een verandering opgevallen in het meidje; zo veel stiller, zo véél ouder was zij sedert vorige zomer geworden; zij geleek nu veel sterker op de bleekmeesteres met haar stille rustige gezicht. Dat meidje had dan ook wat doorgemaakt het laatste jaar, en nu zelf in een pakkerij hardwerkend als een van het volk, daar bleef men niet zorgeloos jong bij.

Diep in gedachten nam Catelijne haar weg terug over de werf, haar voeten vermeden vanzelf de plassen. Zij liep door naar het hek en leunde haar armen op de droge bovenlat. Over de weg en de velden lag de Zondagswijding; het blauw van de hemel straalde tussen de wolkenflarden van een zomerse belofte. Catelijne ademde diep: wat was het goed hier buiten, de vlakke, diepgroene velden, de veilig beschermende duinenwal, de wijde hemel daarboven. Catelijne van Ingelmunster heette zij, maar dat Ingelmunster was slechts een klank, geen begrip meer, het gaf geen vertrouwd gevoel van bezit en tehuisbehoren zoals het Velt, zoals de velden van het Velt, zoals de wildernis en de duinhellingen. Duinen en wildernis waren er niet in Ingelmunster; vaak genoeg had zij ouwen oom Arjaen daarover laten vertellen. Het was er vlak, vlak land als het polderland hier, en een boerenhof lag daar, omgeven door een wijde watergracht, onder hoge olmen en geleek door de bomen wel wat op een Hollandse hofstede, die men echter niet van ouder tot ouder binnen een brede gracht afsloot tegen ongewenste bezoekers. Daar op een Vlaams hof gaggelden ganzen en kwaakten eenden over het erf, zoals hier hoenders kakelden en scharrelden. Catelijne liet haar ogen dwalen naar de verre boomgroepen, waar te midden door de kale takken de strodaken van de boerderijen nog te zien waren. Het hof onder Heule van ouwen oom Arjaen, wiens ganzen kwekten en snaterden daar nu? de boomgaard onder Wervicke, schoot die nu ook nieuwe loten?

de velden onder Roesselaere, wat was daar gezaaid? het huis in Meenen, welke voeten gingen daar over de drempel op de blauwe en witte plavuizen van het ruime voorhuis? Catelijne zuchtte, zij had een duister voorgevoel, een somber voorgevoel, dat er uit het gehele proces geen Vlaams pond naar het Velt zou vloeien. Vader Bartel had het zo heel best kunnen gebruiken; zelfs na het allergunstigste seizoen van het vorige bleekjaar was er aan ontginning van nieuwe velden uit de wildernis niet te denken geweest. Het was veiliger contanten in de bedstee-buidel te weten en niet zo krap te zitten als vorig najaar; de inlossing van de ketels had moeten voorgaan. En op meer velden werken gaf ook meer risico van verlies, zeker wanneer men de winst- en verliesrekening van de laatste jaren naging. Catelijne liet haar schouderschokje wippen: het Velt was tot dusver ruim genoeg geweest voor al het lijnwaad, dat de kooplieden zonden; kon men niet op de velden tezamen wel zeshonderd brede stukken leggen, elk van zestig ellen? En het grove goed, waaraan toch geen eer te behalen viel, wijl men dit niet tot vol-wit bleekte, dat kon altijd nog doorgegeven worden aan een kleerbleker, die gaarne zijn krachten daarop beproefde. Hier was een kans, die dit seizoen aan Colaert den Brabander moest gegeven worden en - aan Jans Gerritsz.

XIII

TOEN Baptiste van der Weyden naar het Velt kwam lopen, die eerste Zondag in Mei, was het zo koud, dat hij huiverig de zwartlaken mantel nauw om zich heen trok. De gure wind warrelde het stof van de weg over het geel bloeiende kruid op de berm en over het tere groen van de struiken. Baptiste verlangde naar de warmte van de huiselijke keuken, naar het gezelschap van hartelijke luiden, na die week van werken in het kille rechthuis en in het kille Huis, waar door de jarenlange afwezigheid van den ambachtsheer, elk vertrek een vochtige beklemming gaf; in het vertrekje, waar Baptiste als rentmeester de zaken te regelen had, die niet op het rechthuis gedaan konden, droop het vocht van de muren en stond de witte schimmel meer dan een duim dik op het pleisterwerk. Na die kille werkweek was de Zaterdagavond in Haarlem gevolgd, de bespreking met Rogier d'Espommereaux, de uiteenzetting met zijn vader - Baptiste stapte haastiger aan, hoe eerder Bartel van Ingelmunster het bericht kende, hoe beter.

Het gezelschap van hartelijke luiden, dat was wat hij verlangde, maar hoe zou men hem ontvangen, of beter: wanneer men alles gehoord had en wist, zou men dan nog op zijn gezelschap gesteld zijn? Hoe zouden de ogen van Catelijne kijken, terwijl hij zijn woorden sprak, misprijzend, minachtend, verdoemend? Als zij weer gekleed was in die deftige leigrauwe nieuwe kleren, zou hij nog meer moeiten hebben niet telkens naar haar te zien, terwijl hij sprak tegen Bartel Lambertsz. De trots, waarmede zij zich bewoog in de stadse dracht, die haar zo wèl

stond, het kinderlijk pleizier waarmede zij de vingers het fluweel van de mouwpofjes deed bevoelen, de voorzichtigheid, waarmede zij borden en kommen hanteerde om zich niet te bemorsen, wat was afleidender voor een gesprek tussen mannen? Toch hoopte hij, dat Catelijne bij dit gesprek aanwezig zou zijn; juist dan zou hij moed vinden alles achtereen te zeggen, niets achter te houden, dat hij anders aan den bleekmeester wellicht nog zou willen besparen.

Het gezin was nog niet aan de middagmaaltijd; bij het vuur redderde Aecht; Catelijne liep af en aan, voorzichtig zwenkend en kerend tussen de stoelen en de haard en de bankjes en het vlotje van kleinen Arjaen. Moeder Mayken zat met het wicht op schoot achter de tafel te wachten; Bartel Lambertsz stoeide met Barteltje en met een jonge hond, die keffend rond de benen en tafelpoten cirkelde. Mayken de la Chambre op haar bankje staarde met gebogen hoofd naar de klinkervloer. In de keuken hing een goede, krachtige etenslucht.

Baptiste werd hartelijk welkom geheten, maar op zijn eerste woorden: ‘Ik kom bericht brengen,’ joeg Bartel Lambertsz de hond met een schop naar buiten, moeder Mayken begon kleinen Arjaen te wiegen, als was zij bevreesd, dat het wicht stoornis ging wekken; Catelijne hield in een dringend gespannen afwachtende houding haar handen krampachtig aan een stapel eetborden. Aecht redderde voort.

‘Kan ik hìer spreken?’ vroegen Baptiste's ogen en hij zag van den bleekmeester naar Aecht's rug en naar Barteltje en naar de figuur op het bankje.

‘Het eten dient te wachten voor een kwartieruur, Aecht,’ bedisselde Catelijne. ‘Barteltje kom eens hier met je schrijfboek, ik heb mooie rekensommen voor je bedacht.’ Aecht bromde wat terug en Barteltje huppelde naar zijn hoekje.

Bartel Lambertsz moest glimlachen om het meidje, dat weer eens aan het bedisselen was, maar zij behoorde aanwezig te zijn bij wat te bespreken stond, zij was nu de oudste, de volwassen dochter welhaast. Hij wenkte moeder Mayken, die kleinen Arjaen op zijn vlotje neerzette, waar het wicht zijn mond opende om te gaan krijten van teleurstelling, als niet oomken Barteltje troostend was toegeschoten, na zijn dierbaar schrijfboek haastig in veiligheid te hebben gebracht. Eerst toen vader Bartel in de deur naar de gang stond en moeder Mayken en Baptiste al in de kamer zaten, riep hg, als ongeduldig, Catelijne: ‘wat het meidje nog te treuzelen had? zag zij niet, dat allen wachtten?’

Catelijne ging hem rustig na. Zij wilde niet laten merken, hoe na de teleurstelling van de eerste ogenblikken de voldoening doorbrak, dat zij zo vanzelfsprekend erbij gerekend werd. Haar wijde rok zwiepte met een brede deining door de gang. Baptiste van der Weyden keek juist in haar richting, maar in dit gewichtig uur dacht Catelijne er niet aan, dat zij het nieuwe pak droeg, vergat zij dat de breed plooiende rok een sierlijke trots aan haar lopen gaf.

Moeilijk kwamen zijn eerste woorden niet: de Vlaamse rechtskundige ried af een proces aanhangig te maken in zake de erfgoederen, behalve voor het hof onder Heule. De velden onder Roesselaere waren als braak en verlaten liggend land zovele tientallen jaren geleden in handen gekomen van een te goeder naam en faam bekend staande familie, dat geen verhaal meer mogelijk was volgens het geldende recht. Het huis in Meenen was verbrand geworden in de grote belegeringen en plunderingen tijdens de troebelen en het lege erf was door het stadsbestuur in nieuwe erfpacht uitgegeven als verlaten en open erf. Het was sinds lange jaren bebouwd met een schoon hecht huis. Ook daar was dus geen verhaal op. De

boomgaard onder Wervicke moest voor vele, vele jaren gekapt geworden zijn, sedert mensenheugenis was het wildernis geworden. Voor dit verwilderde stuk grond, waarop de buren sprokkelden en zoden staken, was een proces de kosten niet waard. Maar het hof onder Heule, daar stonden de zaken anders mede. Dat hof had alle de moeilijke jaren van het grote vluchten langs zich zien gaan; de pachters hadden elkander daar zonder onderbreken opgevolgd en niemand wist beter of de pacht, die zij betaalden aan zekeren koopman in Rijssel, kwam dien koopman rechtens toe. En daar zat de knoop, daar zat de zwakke plek, daar zat de grote kans voor de erven van Arjaen van Roesselaere: die koopman had geen eigendomsbewijzen kunnen tonen, maar in overmaat van ijver in het betogen van zijn recht had hij een volmacht getoond, flets van inkt op vergeeld dik perkament, waarbij aan zijn grootvader in den jare 1576 de ontvangst van de pacht van het hof voor twee jaren werd overgedragen ter verrekening ener oude schuld van zekeren Josse Arjaensz van Roesselaere.

'Dat is de vader van oom Arjaen geweest?'

'Ja, de vader van oom Arjaen, linnenreder in Roesselaere, Mayken.'

Baptiste vertelde verder, langzamer, dat het tonen van die volmacht een zeer domme zet was geweest, daar de koopman onbetwist in het bezit van het hof zou gesteld zijn, indien hij zich beroepen had op verjaring van aanspraken, gebruiksrechten of andere rechtsgrond van gelijke aard, maar dat nu die volmacht juist het tegendeel leverde van een eigendomsbewijs.

'Is het niet mogelijk, dat hij alsnog verjaring laat pleiten?' opperde Bartel Lambertsz zo welmenend, of hij waarlijk dien ander zijn goede kans van harte gunde. Maar bijna tegelijk met zijn vraag klonk die van Catelijne: 'Heeft die Vlaamse advocaat het bewijsstuk voor

ons in veiligheid gebracht? En hoe is de naam van dien hebzuchtigen dommaard?'

Eén tel slechts aarzelde Baptiste, toen kwam het rad gesproken antwoord op de laatste vraag: 'Koopman Baptiste Noël des Prés van Cambrai, wonende te Rijssel.'

'Gij zegt?' moeder Mayken keek zo vreemd, of zij geloven moest, dat hijzelf de gevaarlijke tegenstander verbeeldde.

'Baptiste Noël des Prés, geboortig van Kamerijk, thans wonende te Rijssel, koopman in lijnwaad en garens, een jongere broeder van koopman Jacques des Prés te Haarlem.'

Stilte.

Opeens glimlachte Catelijne verachtelijk spottend: het was al te zot, zoals vader Bartel daar met dreigend donkere ogen onder zijn samengefronste wenkbrauwen den armen secretarius stond te bezien en het was al te droevig, zoals moeder Mayken verloren het hoofd schudde. Zij sprong op: 'Laat ons eerst eten, Moeder, Vader. Wij weten nu het voornaamste en onder het eten kunnen wij dat ordenen en schikken en verteren en na den eten komen wij weer hier samen en spreken verder. Baptiste Noël van der Weyden, geboortig van St. Quentin en thans woonachtig te Heemstede, zal zich toch mede aan onze tafel schikken?' Dat spotternijtje moest er even uit, want het was alles zo zot: Baptiste 's eigen oom, waarschijnlijk zijn dierbare peetoom, als de inhalige stadse koopman en diens neef, de ijverige dorpssecretarius en rentmeester, als de edelmoedige helper van in het recht onervaren en onbeholpen plattelandsluiden; het was te zot: de peetoom een tegenstander, dien men bestrijden ging met alle middelen, en de neef een goed vriend, die hartelijk genood werd zijn voeten onder hun tafel te steken.

Zuchtend liep moeder Mayken naar de keuken, waar Aecht onverstaanbaar mopperend haastig begon op te scheppen. Met afwezige blikken nam Bartel Lambertsz zijn maal tot zich; Barteltje trachtte tevergeefs belangstelling bij hem te wekken voor een nieuwe klank, die kleine Arjaen gesproken had.

Catelijne at met opvallende lust en gemak en hield ondertussen een gesprek gaande met Baptiste over het Huis van den heer van Heemstede en diens zendingen naar Frankrijk als gezant, Hoeveel malen was het heerschap reeds daarhenen gereisd?

Moeder Mayken voederde den kleinen Arjaen met uitgezochte stukjes van haar eigen bord en schoof dat daarna van zich af met een gebaar, of zij verzadigd was voor zij een hap genomen had. Mayken zat op haar bankje bij de haard en lepelde traag haar eetkom uit, stipt starend op de zwart berookte ketel boven het vuur.

Na de maaltijd liep Catelijne mee terug naar de kamer, over haar schouder lachend Aecht antwoordend, die met hese stem snerpte ‘of er aan de afwas gedacht werd?’ Toen vertelde Baptiste sober, naar zijn woorden voorzichtig zoekend, van de uiteenzetting, die hij met zijn vader op het comptoor vorige avond gehad had, nadat hij van d'Espommereaux kwam. Eerst lichtte hij toe, hoe het geschiedde, dat hij eerder bericht ontvangen had dan Bartel Lambertsz zelve: toen hij in stad kwam voor zijn gewone Zaterdagavond en Zondag bij zijn ouders, was hij langs het huis van den advocaat gekomen, die juist uit wilde gaan. Hij was binnen genood, want d'Espommereaux brandde van verlangen te vertellen van de brief, die in de namiddag met de schuit uit Dordrecht was meegekomen, en men was toen overeengekomen, dat Baptiste zo spoedig mogelijk het Velt zou verwittigen. En dan volgde het: zo spoedig Baptiste thuis gekomen was, had hij zijn vader opgezocht, die nog in zijn comptoor

zat te arbeiden aan de binnengelopen brieven. Hij had hem op den man af gevraagd naar den oom Baptiste Noël van Rijssel: wanneer had vader Jacques het laatst van hem gehoord? hoe stond het met diens zaken? was het een gezien man in Rijssel? had hij vele verbindingen in Spaans-Vlaanderen? bezat hij vele goederen buiten het koopmansgoed in zijn pakhuizen? Begrijpelijkerwijze had vader des Prés terstond de wedervraag gesteld: vanwaar die belangstelling plotseling opdook? was Baptiste Noël van zins zijn klerkebestaan vaarwel te zeggen en bij zijn oom te zoeken hetgeen tehuis te vinden was? En omdat men op deze wijze toch niet verder zou geraken, had Baptiste hem ferm gezegd, dat het ging om onrechtmatig verkregen goed, dat het ging om het bezit en eigendom van een hof onder Heule bij Kortrijk, welk hof rechtens Baptiste des Prés van Rijssel niet toekwam, maar waarvan hij zich sedert jaren als eigenaar deed gelden.

Vader Jacques had zijn ogen toegeknepen tot spleten en nagedacht. ‘Zo geleek hij al te sprekend grootvader Baptiste Noël des Prés boven de schouw,’ en zonder op de eerst gestelde vragen een antwoord te geven, had vader des Prés gezegd, terwijl hij het comptoor uitging: dat zoon Baptiste Noël beter deed zich niet te moeien in zaken van.. vanne.... Catelijne's ogen moedigden aan, haar sproeten tintelden van verwachting: ‘van avontuurlijke vrijbuiters en bankroetiers, zoals welhaast alle blekers van zuidelijke afkomst waren; dat zoon Baptiste's eigen zaken zonder dergelijke speculatiën er reeds slecht genoeg voorstonden, dat geen rechtgeaard des Prés losliet, wat hij eens had vast gekregen.’

Vrijbuiters? avonturiers! bankroetiers! Catelijne keek angstig naar vader Bartel, maar deze glimlachte wijsgerig en dacht er blijkbaar niet over zich op te winden over deze beledigingen. En inderdaad: als men snel de

reeksen Vlamingen en Brabanders hier in Holland langs zich liet gaan, hoeveel mislukkelingen, hoeveel bankroetiers, hoeveel onbetrouwbare gasten waren daarbij? Met meer recht kon men vragen: hoe weinige? De koopman mocht wel zwijgen: hijzelf uit het Zuiden en alle zijn standgenoten terecht gevreesd bij de onnozele plattelandse bleekmeesters. Tot Catelijne met een scherpe pijn plots voelde: die woorden waren rechtstreeks bedoeld geweest tegen vader Bartel als schoonvader van Jeroen de la Chambre. Nu wist koopman des Prés dus alles. Maakte het de zaak gevaarlijker? had Jacques des Prés met zijn broeder geregelde verbinding? Stellig, dat handelshuis had een uitgebreide Vlaamse linnenhandel. En indien die broeder een even sluwe vos was....

'Die volmacht heeft de koopman in Rijssel dus nog in handen?'

'Of hij hem bezit of vernietigt, het notariële afschrift, met getuigen getekend, heeft de advocaat en die copie heeft evenveel rechtskracht, daar kunt ge op vertrouwen.'

Catelijne zuchtte voldaan: dat was reeds ìets in handen. Moeder Mayken boog zich naar voren, langs haar nog immer zwijgenden man: 'Wat meende uw heer vader, dat gijzelf er slecht voor stond? Dreigde hij u? Om de moeite, die gij u geeft voor ons?'

Baptiste stelde haar gerust: 'Het is het oude liedje, mejoffer, steeds dreigt mijn vader mij te onterven, omdat ik het comptoorwerk met het altijd durend winstbejag niet wenste voor mijn gehele leven. Maar ik weet, dat mijn moeder, niettegenstaande haar innig medeleven in de zaken van het handelshuis, een onterven toch nooit zou gedogen en mijn broeder ook niet, al mist deze mij van harte gaarne naast zich aan de comptoorlessenaar. Mijn moeder kan het slechts spijten, dat ik het zo moeizaam vergaarde kapitaal niet help vergroten, maar nog

meer, dat ik mijn deel van het moeizaam vergaarde later niet verder zal doen groeien. En zou mijn vader mij onterven bij testament, waarvoor hij generlei reden zou kunnen geven, noch van verkwisting noch van reeds genoten gelden, dan, dat beloofde mijn broeder mij voorlang plechtig - hij wilde het bezweren, doch een eed is in ons huis niet gaarne gehoord - hij beloofde, dat hij en Jacquemijne mij later toch mijn deel wilden schenken. Hij is reeds dankbaar, dat ik hem niet ter zijde streef in zaken. Mijn erfdeel, zonder verdere winsttrekking uit het comptoor, is hem dat ruimschoots waard.' Bitterheid kon men in de toon verwachten, doch slechts een weinig goedige spot kon men ontdekken, meende Catelijne. 'En mijn vader? Dien ken ik beter dan hijzelf vermoedt. Hij dreigt een elk en iegelijk, hij toont genietende spot tegen elkeen, die angst toont voor hem en voor zijn handelwijzen, maar goed te verbergen weet hij de eerbied, die hij gevoelt voor diegene, die eigen wil toont, doorzet, moeilijkheden overwint en dus meen ik rustig, dat mijn leven en geluk nog niet zo bijster bedreigd worden. Maar ik spreek veel en lang over mijzelf en dat doet er nu in het geheel niet toe, want uw proces -'

'En uw ambt op Heemstede?' Moeder Mayken vroeg rustig, zij dacht niet aan het hof en de kansen daaromtrent, doch die ijverige hupse jonge secretarius moest niet lijden, in geen enkel klein deel, terwille van het Velt en de aanspraken daarvan.

'Dat is veilig genoeg!' Zelfverzekerd richtte hij zich nog wat rechter op. 'De ambachtsheer is zeer tevreden met mij, de schout zegde gisternamiddag nog, dat het niet een slechte dag was geweest, toen ik naar het ambt van secretarius dingen kwam. Het rentmeesterschap geeft velerlei besogne, maar neemt minder tijd dan men denken zou. Ik overleg zelfs naar nog andere bezigheid uit te zien of naar een klerkambt als secretarius in een

stad - maar waarlijk, het is nu geen dag en uur om zoveel over mij te spreken. Het hof onder Heule, gij weet waarschijnlijk, dat, al woont Baptiste Noël des Prés', zijn mond trok spottend scheef bij het spreken van die hem zo vertrouwde naam, 'te Rijssel, het gerecht aldaar niets met de zaak van doen heeft. Dit is stellig een voordeel aan onze kant, want in die stad zou koopman des Prés,' weer een scheef glimlachje, 'evenveel invloed kunnen oefenen als zijn broeder Jacques in Haarlem. Dit proces zal vallen onder Kortrijks gerecht, in eerste aanleg althans.'

'In beroep bij hogere rechters gaan wij niet,' Bartel Lambertsz hief het hoofd en sprak zeer beslist. 'Dat neemt niet maanden, maar jaren. Is het proces zelfs in eerste aanleg de peyne en moeite en kosten waard?' Hij tuurde door de groenige vensterruitjes in de top van de bleekgroene kastanje. 'Ik wil ook berekenend zijn: het hof zal, indien ons toegewezen, nog wel wat meer waard zijn dan de gerechtelijke en rechtskundige kosten, doch wij zullen het van de hand moeten doen, binnen kort; zo een bezit in de verre is niet recht te beheren, persoonlijk toezicht is slechts doeltreffend, bij elk bezit, bij elk bedrijf.'

Catelijne genoot van de zware woorden, die vader Bartel weer te vinden wist, maar zij keek streng afkeurend en voelde zich driftig snibbig worden: wat meenden vader en moeder wel? al zou er geen duit en geen penning van de erfenis overblijven na aftrek van de kosten, men moest het onrechtmatige van dien ander zijn eigendom en bezit aantonen - recht was recht! En daar was het om begonnen ook; niemand hier op het Velt, die op grote erfenissen hoopte en daar reeds mede rekende, al zou ook niemand zo onnozel zijn een hem toegekende bate te versmaden. Men leerde, dat het niet goed was aan geld en aardse goederen te hechten, en men leerde dat niet

slechts, maar begreep het waarom terdege en men trachtte daarnaar te leven, maar wat vader Bartel daar stond te beweren was lafheid en was dwaasheid.

‘Dat ge dat zo onder ogen wilt zien, is wijs van verstand.’ Bescheiden prijzend klonk Baptiste's welwillende stem en Catelijne werd daardoor nog snibbiger: ja, men moest vader 's houding nog openlijk prijzen als wijs en verstandig!

‘Maar niet alleen, dat recht en onrecht bewezen dient of aan de kaak gesteld,’ - Catelijne knikte eigenwijs goedkeurend tegen den secretarius - ‘er zal waarlijk nog wel een brede snede van het erfgoed resten na aftrek van alle ongelden. Ge moet denken, indien het gerecht u het hof toewijst, zullen de kosten waarlijk wel alleen op koopman des Prés verhaald worden, die zovele jaren de vruchten genoot van het onrechtmatige bezit en wie kan zeggen, of men bovendien niet een schadeloosstelling toekennen zal, voor de sinds jaren u onthouden pacht?’ ‘Hopen en geloven zijn twee.’ Bartel Lambertsz schudde wijsgerig het hoofd. ‘Ik wil u gaarne helpen hopen, want het Velt kan een kapitale som gebruiken. Maar geloven in zo een gunstige afloop is een andere zaak, daar onthoud ik mij van.’

‘Maar om kort te zijn: wat staat er nu eerst te doen?’ vergde Catelijne; zij vond die vraag zeer zakelijk, maar schrok zelf van de snibbigheid in haar toon - het had de Mayken van vorige jaren geleken, die daar sprak. ‘Wat staat er ons nu eerst te doen?’ herhaalde zij daarom iets minder aanvallend.

‘Afwassen.’ Moeder Mayken had het rustig gesproken, in het geheel niet luid, maar met nadruk; vader Bartel grinnikte over zijn gehele gezicht. Dat wijf van hem, dat er meest zo stilletjes bijzat, zij kende haar volk en toen Catelijne zich hield of zij niets gehoord had en op antwoord wachtend nog steeds Baptiste den secretarius

vragend aan bleef zien, herhaalde Bartel Lambertsz zeer luid en zeer krachtig: ‘Afwassen! hoorde-ge niet, Catelijne van Ingelmunster? Uw moeder wenst, dat gij gaat.’ Catelijne werd vuurrood: tegenover Baptiste van der Weyden zo beledigd te worden, weggezonden te worden als een onbruikbaar, lastig kind! Zij beefde van drift en trachtte zo waardig mogelijk haar aftocht te dekken: ‘Ik moet naar Barteltje en naar kleinen Arjaen gaan zien,’ zei zij met nauw bedwongen tranen in haar stem en liep stijf rechtop langs vader Bartel naar de deur. Haar rok zwiepte en deinde.

Baptiste voelde ook drift in zich tegen dien Bartel van Ingelmunster en zijn vrouw: Catelijne zo plotseling weg te zenden, alsof zij iets misdreven had. Wat had zij gesproken? Slechts verstandige woorden en zéér zakelijke vragen. Hij stond haastig op en hield de deur voor haar open; Catelijne dankte met koel beleefde knik, in haar hart hopend, dat zuster Jacquemijne ook zó een knik bij zo een gelegenheid zou gebruikt hebben. Toen de deur achter haar sloot, holde zij de gang naar de keuken af, al haar waardigheid in de steek latend.

Aecht, de brave met haar eeuwig gebrom, had alles reeds opgeredderd en bergde de laatste stukken weg. Barteltje kwam terstond toelopen met zijn schrijfboek en Catelijne ging ijverig lange optelsommen onder elkander rijen voor zijn weektaak. Daar riep Bartel Lambertsz' stem om hier, Catelijne's naam klonk ervoor en erna. Zij dacht er niet over op te staan en het gevraagde te bezorgen. Met haar liefste stem vroeg zij Aecht de drie kroezen en de kan bier, van het beste, in de kamer te willen brengen, zij zelve was immers juist met Barteltje aan het werk gegaan. Aecht, die de grootste eerbied had voor al wat letter- en cijferteken was, liep op haar kousevoeten naar de kamer, met op een tinnen schotel de rammelende kroezen en in haar andere hand de zware volle flapkan.

De deur ging vanzelf reeds open: ‘Best meidje, dat is vlug gedaan,’ prees de stem van Bartel Lambertsz achter die deur. Aecht kon zich de tijd niet meer bezinnen, dat iemand zo hartelijk ‘best meidje’ tegen haar gezegd had en met een grijns om de oude mond schonk zij klaterend het honigbruine bier en trok nog breder grijnzend de deur weer achter zich dicht: Bartel Lambertsz was voorzeker in een goede bui, zo hartelijk als nu had zij den man in geen jaren horen lachen.

In de kamer werd niets meer besproken, er was niet veel te bespreken, afwachten luidde opnieuw het parool. ‘Hebt ge uw heer vader nadien nog heden gesproken?’ bezorgd waren moeder Mayken's gedachten weer bij het gezin des Prés.

‘Neen, mejoffer, hij was hedenmorgen vroeg naar Amsterdam gereden en ging niet mede ter kerke.’

Moeder Mayken schudde als bedroefd het hoofd en zuchtte.

‘Amsterdam,’ peinsde Bartel van Ingelmunster hardop. ‘Overleg met uwen anderen oom aldaar? of met een rechtskundige?’

‘Waarschijnlijk beide,’ dat klonk luchthartig. ‘Ge moet ten volle vertrouwen op Rogier d'Espommereaux en op diens ambtsbroeder in het Zuiden; dat schrijven ademde dezelfde ernstige wil tot het goede als blijkt uit geheel de houding van onzen advocaat. En maakt u niet te veel angst en zorgen over de macht van een koopman. Waarlijk, indien gij wist, hoe een angstige nederigheid hun te passe komt en hoe zij hun houding daarnaar afmeten en bepalen.’

De bleekmeester bleef zwijgen, knikte vaag. Hij rekende nog steeds of het een, het hof, het andere, de zorgen en kosten, waard zijn zou. Ouwe oom Arjaen was niet meer onder de levenden en alleen voor hem zou het een herstel in rechten betekend hebben. Doch het bezit, het blote

bezit van dat hof, dat niemand van het gezin ooit gezien had....

Catelijne kwam de vensters langs, rechtop, lange neus in de wind, naast haar dribbelde Barteltje. Waarheen trokken die twee? Bartel Lambertsz rukte aan het venster, dat klemde en weigerde; hij knokkelde op de ruiten, maar het meidje keek niet op of om en Barteltje zag nieuwsgierig naar haar op, of hij iets zeer opmerkelijks uit haar mond te horen kreeg.

'Zo een meidje,' Bartel Lambertsz keek verlegen naar zijn vrouw, die diep in gepeinzen een vlekje in haar jakschoot tussen twee vingers bewreef. Baptiste van der Weyden duwde een voldaan lachje weg achter zijn snel naar de mond geheven kroes.

Toen Catelijne van haar rondgang door de wildernis en over de nog zo winters verlatene droogberg op de werf terugkwam, liep juist vader Bartel met den secretarius naar het hek.

'Hoorde ge ons niet kloppen en roepen daareven!'

'Kloppen? Roepen? Daareven? Wanneer?' Catelijne's sproeten keken hem alleronschuldigst aan, maar haar hand kneep die van Barteltje; hij wrong zich met een pijnlijk gezicht uit die greep los en op zijn klompjes dansend en grimassen trekkend sprong hij rond op de werf klinkers als in een boerendans: 'Kloppen! Roepen! Roepen! Kloppen!' tot hij duizelig tegen den bezoeker aanbotste en verlegen achter Catelijne's omvangrijke rokken wegkroop.

Vader Bartel liep achter zijn beide kinders naar de keuken: 'Afwachten is weer de boodschap, Catelijne.' Zij keek niet op of om, ging de keuken in en regelrecht naar kleinen Arjaen, die krijtend op de vloer naast zijn vlotje spartelde als een kevertje op zijn rug.

'Gij zijt een koppig, bedisselend meidje; gans niet lief

en zacht en meegaand en onderdanig als een meidje behoort te wezen.'

'O ja?' Als in aandachtige belangstelling keek zij nu, het hoofd schuin, hem over kleinen Arjaen onderzoekend aan.

'O Catelijne!' zuchtte Barteltje verrukt en onthutst over zoveel durf.

'En dat moest een voorbeeld wezen voor het jong, en dat gedraagt zich zo kinderachtig, al ziet zij er nog zo mejofferachtig uit in haar deftige pak.'

Catelijne kon zich niet langer inhouden: 'Wanneer ik zo kinderachtig behandeld word in het bijzijn van vreemden, dan kan ik niet anders dan zo kinderachtig mij gedragen.'

'Wanneer een meidje van nog geen achttien jaren - of telt ge die reeds? - als zo een meisje snibt en bedilt als een feeks, die de wereld naar haar hand wil zetten, dan heeft moeder Mayken groot gelijk en zelfs de plicht zo een heks uit haar naaste omgeving te doen verdwijnen. Om den heer secretarius in de eerste plaats.'

'Ik snibde en bedilde niet als een feeks. En de heer secretarius kan naar Mook vertrekken.'

'O neen? O ja?' Zijn hoofd even schuin houdend als zijn dochter daareven, keek hij op zijn beurt haar nu met aandachtige belangstelling onderzoekend aan.

'O Vader!' jubelde Barteltje, die dit voor-den-zothouden volkomen waardeerde.

Tranen schoten in Catelijne's ogen. Zij boog zich diep over kleinen Arjaen op haar schoot, maar daar rolden al twee, vier dikke droppels langs haar neus en haastig greep zij een slip van het zurig ruikende kindergoed om haar wangen mee te drogen. Ondertussen voelde zij Bartel Lambertsz' ogen onafgebroken op zich gevestigd. Zij slikte een paar keer, snoof hard: 'Ik was zó in spanning, Vader, ik hoorde zelf wel, dat mijn stem wat -

wat kort klonk, maar er zat zo heel geen schot in de bespreking en ik vond -'

'Jeugdig ongeduld'; zijn hoofd schudde meewarig over haar ernstige bekentenis; 'maar ge moest bedenken, dat uw vader èn uw moeder èn de heer secretarius er ook nog met hun gedachten en meningen waren?'

Catelijne wilde opmerken, dat die hele heer secretarius maar een paar jaartjes ouder was dan zij, nu ja, zeven of acht jaren, maar wat maakte dat nu voor een verschil? Zij sprong verschrikt op en hield kleinen Arjaen een eind van zich af: het wicht had een verdachte beweging gemaakt en haar beste pak! Handig sloeg zij met één hand de rok op en begon met toch nog zeer omstandige bewegingen van haar bepofte armen hem te verschonen. Het bibs je leek haar te vurig rood, daarom kreet het wicht zeker weer zoveel de laatste dagen; Aecht lette daar zo niet op, als zij hem hielp. Zij zou moeder Mayken straks waarschuwen, die zou wel snel een middeltje weten, zoete olie of zacht fijn krijtmeel; in haar sussen en zorgen over kleinen Arjaen vergat zij haar eigen beledigde majesteit.

De mannen, Bartel Lambertsz en Bartel Bartelsz, geen belangstelling hebbend voor diergelijke affairen, wendden zich zwijgend af en kuierden de deur uit, naar de stal.

XIV

HET seizoen zette niet goed in; het weer bleef te onstuimig en de zon scheen dagenlang niet. De meiden hadden zich de vingertoppen stuk gelitst; de voorraden lijnwaad lagen, van al die lussen voorzien, klaar om in het werk gelegd te worden, zo spoedig de gelegenheid zich voordeed, maar de eerst begonnen kuipen konden niet afgemaakt worden en daarop wachtte alles. Het vrouwvolk zette de vreselijkste ruziën en kijfpartijen op uit verveling over het saaie litsen. Heyltje Jordensz had rust noch duur, moeder Mayken zuchtte nog wat zwaarder en veelvuldiger dan gewoonlijk.

Maar met Pinksteren sloeg het weer om. Terwijl de eerste Pinksterdag zo guur was geweest als een Februaridag, straalde de zon vol-zomers op de tweede. Niettegenstaande het immer dreigende gevaar, dat de schout of baljuw bekeuren kwam, liet Bartel Lambertsz allerlei in gereedheid brengen. De keur luidde, legde hij aan bezorgde moeder Mayken uit, dat elke bleker met zijn conscientie en zielezaligheid te rade moest gaan of hij de op Zondagen toegestane arbeid zou doen verrichten. Welnu, zijn conscientie en zielezaligheid gelastte hem na al de gesmoorde pruttelingen en mokkende verwensingen in zake het slechte weer der verloren weken, heden een lofzang van ijver en arbeidzaamheid aan te heffen. Moeder Mayken had nooit zo'n lofzang gehoord, was haar antwoord, en het zou volgens haar wel zo goed zijn voor Bartel Lambertsz, indien de schout deze lofzang niet opmerkte.

'Maar de schepenbank zou mij gelijk geven,' hield de

bleekmeester vol. ‘Dat zijn zelf mannen van de arbeid, die weten boe een man zijn ziel verliezen zou door kniezen over verloren tijd.’

Moeder Mayken moest ook dit weer overlaten aan zijn oordeel en met een zuchtje deed zij het. Maar zij was blij, dat het reeds de tweede Pinksterdag was en niet de eerste, die toch altijd zwaarder als feestdag telde in het gevoel. Doch hoe moest het dit jaar met Pinkster-drie? Het volk was vanouds gewend die speeldag toegewezen te krijgen en de voorafgaande dagen was er wederom onder het werk veel gepraat over de vermakelijkheden van koorddansers en draaiborden en worstelaars. Op zo'n speeldag deden de leermeiden voor de ouderen het hoognodige op het Velt, maar moeder Mayken betwijfelde sterk of de bleekmeester nu zo goedig zou wezen alle anderen vrijaf te geven. Het weer leek bestendig; dat zon het werkvolk nog moeilijker maken, indien morgen dienst van hen gevergd werd. Het vorig jaar hadden de heren in de Haarlemse vroedschap zich verzet tegen die kermisvermakelijkheid onder Brederode; in het bijzonder hadden zij de koorddansers, als te lichtvaardig, scherp gelaakt. Doch toen waren de vergunningen reeds gegeven geweest door den baljuw, de gelden van de kermisklanten reeds geïnd; de baljuw had wel toegezegd een volgend jaar de heren vroegtijdig te zullen raadplegen. Moeder Mayken had niet veel hoop, dat de heren van de vroedschap dit jaar de Pinkster-drie-kermis onder Brederode geheel hadden weten te verhinderen. Inderdaad zou het al te fraai zijn, dat de stadse heren hun wil in een hoge heerlijkheid dusdanig konden doen gelden, doch men was van een machtige vroedschap van een machtige stad als Haarlem alles te wachten. Stellig zou echter een verbod onder het volk bekend zijn geweest; het werkvolk wist immers altijd alles eerder dan een gewoon mens wat jaarmarkten en kermissen en terechtstellingen en al zulke

vermakelijkheden betrof. Was niet als een lopend vuurtje kort na Pasen het bericht op de dorpen rondgegaan, dat in Haarlem op de dag na Pasen aan het lichaam van een zelfmoordenaar executie zou geschieden en het volk had niet gerust, aleer zij een halve speeldag daartoe hadden gekregen. De daaropvolgende morgen waren opgewonden de verhalen verteld en herhaald door de gelukkigen, die vrijaf geloot hadden, en de een had nog meer bijzonderheden geweten en gezien dan de ander: het lichaam op de gevlochten tenen mat gebonden, over de huisdorpel gesleept, de straten langs gesleurd onder het gejoel van de menigte, de executie daarna, het radbraken en het uithangen van het lichaam in de tenen korf aan de staak boven het water van het Spaarne. De thuisblijvers waren zeer naijverig geweest op de uitverkorenen, die dit alles hadden kunnen zien en telkenmale werden de namen herhaald van diegenen, die nu de eerstvolgende maal recht zouden hebben op zo een onverwacht gelukje. Baptiste van der Weyden kwam in de late namiddag aanlopen. De gietdienst op de velden was juist na kerktijd dubbel snel hervat; op de werf lagen meiden geknield bij de spoel; het wringwiel knarste en piepte en steunde onder het trappen van een zwaren Brabander, het water siepelde uit het gewrongen linnen in straaltjes in de lekbak. Het was een bedrijvigheid als op een zomerse werkdag en toch overschreed het aantal knechts en meiden niet het door de keur toegestane Zondagsaantal. Moeder Mayken uit het washuis tredend, verontschuldigde haar man en het bedrijf tegenover den secretarius: men moest profijt trekken van het weer en het was nu kerktijd voorbij, de keur stond het toe. Baptiste hoorde haar vermaakt aan; zij behoefden niet bang voor hem te wezen, hij, secretarius en rentmeester van de heerlijkheid Heemstede, had geen bekeuringsrechten en wenste die ook niet. De schout, dat wist hij bovendien, was spele-

varen op de Meer en de baljuw van Brederode zou het te volhandig hebben met de voorbereiding van de kermisdag om nog aan verboden Zondagsarbeid te denken. Maar hoe treurig onwetend stonden zelfs de meesters en vrouwen op de grootste blekerijen tegenover recht en wet; zij maakten zich angsten om niets en begingen daarentegen meermalen overtredingen, die zij als zodanig hadden moeten schuwen op een honderd roeden afstand. ‘Gaat uw dochter Catelijne morgen naar Haarlem arbeiden of geeft de lijnwaadpakker een speeldag?’ vroeg hij eindelijk, toen aan moeder Mayken's verontschuldigingen een einde leek gekomen.

‘Het meidje sprak over niets. Ik denk, zij gaat als gewoon naar het werk?’

‘Brave Martijn van Empel zal stellig niet veel voor een Pinkster-drie gevoelen.’

‘Geven wij hem ongelijk?’ Moeder Mayken kende den ernstigen doven pakker slechts van aanzien; hij zat in de kerk schuin over haar in de bank, waar de vluchtelingen, uit de Meierij afkomstig, hun plaats hadden gekozen indertijd; door Bartel Lambertsz had zij nooit dan goeds over dezen Brabander gehoord.

Bartel van Ingelmunster naderde met grote stappen op het wagenpad van de droogberg; hier en daar hield hij bij een veld stil en riep een aanwijzing naar de gietknechts op de velden. Daar bukte hij zich en verdween geheel achter de heg, maar het volgend ogenblik dook hij weer te voorschijn en hield op zijn schouders Barteltje, opgevist van een slootrand. Moeder Mayken keek verlicht: zij had het jong in geen uur gezien en had zich geweld aangedaan niet rond te vragen aan het volk of een der leermeiden naar hem uit te zenden. Het jong werd reeds zo flink en groot, men moest kunnen overlaten, maar het viel zwaar. Zij glimlachte weemoedig naar het rosbruine

en het blonde hoofd, die daar over de heg haar toeknikten.

Catelijne was nergens te bekennen; was zij naar 's-Gravemade gekuierd, naar Sanneken, of naar de hofstede onder Vogelensang, waar zij bij Pieter Jansz van der Molen konijnen zou bezien voor het Velt? Wat soort konijnen? O, bonte, goede fokkers.

Baptiste luisterde niet naar het antwoord, hij had slechts gevraagd om iets te vragen te hebben. Hij was met zijn figuur wat verlegen, in die werkdagsdrukte op het Velt voelde hij zich overbodig en lastig en werd bovendien nog door de blekersvrouw voor een verspieder aangezien! Na de eerste kroes hier vertrok hij dan ook weer en stapte traag de weg naar Heemstede terug, doch na een paar tellen keerde hij en nam het pad naar de Vogelensang.

Uit het dakvenster van de blekershuizinge lag Catelijne hem na te zien. Die belediging haar aangedaan in zijn bijzijn laatste maal.... het zou lang duren, dacht zij grimmig, voor zij zich vrijwillig weer in zijn gezelschap zou ophouden.

En diezelfde avond was het reeds zover.

In haar werkdagskleding was zij in de keuken doende, wederom met kleinen Arjaen, toen Baptiste binnentrad. Behalve Mayken waren allen nog buiten op de velden of in de opstallen.

‘Gij wéér hier?’ ontviel haar.

‘Hoe weet ge, dat ik hier heden reeds was?’ vroeg hij gevat terug.

Zij haalde haar schouders op en jokte vlot: ‘Vader vertelde dat.’

Zij zwegen; kleine Arjaen kraaide en praatte tevreden geluidjes en trappelde, blij verlost voor enkele korte ogenblikken van de vele en knellende doeken en banden. ‘Hebt ge morgen de gewone arbeid?’

‘Waarom zou ik niet?’ vroeg zij nu op haar beurt terug. ‘Pinkster-drie is niets voor Martijn van Empel en evenmin voor Catelijne van Ingelmunster.’

‘De baljuw heeft waarlijk alle koorddansers verboden dit jaar. De worstelaars mogen wel optreden, maar men zegt, dat er slechts één draaibord zal zijn en dat nog in de koektent.’

‘Het volk zal ontevreden worden,’ meende Catelijne bezorgd. ‘En zij kunnen hier toch reeds zo moeilijk gemist, nu wind en weer omgeslagen zijn ten beste.’

‘De bleekteelt is wel zéér afhankelijk van het weer. Stemt dat nooit - eh - ongedurig?’

‘Ongedurig? *Ik* zou als bleker dat afwachten en afwachten en uitstellen en uitstellen mijn leven lang niet uithouden. Men kan nooit zelf het werk regelen; eigenlijk kan men dat wel en doet men dat ook, maar het werk wordt zelden of nooit afgedaan in de tijd, die men ertoe rekende; òf het is veel langer, òf, een zeer enkele maal, is het veel korter, zoals vorig seizoen in Juni en Juli. Maar, lijkt alles naar berekening en wens te gaan, dan komt er ziekte onder het volk - God geve dit seizoen niet,’ voegde zij er snel en zeer ernstig aan toe. ‘En dan het stilzitten des winters. Vader Bartel had vroeger jaren een lintgetouw voor die winterdagen, maar sedert de lintwerkers in Haarlem telkens navraag eisten op de dorpen en men aan de burgemeesteren opgave doen moet, van hoeveel men werkt op het getouw, en voor wie, en welk soort linnen band - ach, dan kan men het beter laten. Trouwens het linnen band, dat vader weven kan, werd nooit zo mooi gelijk als de lintwevers in de stad het leveren kunnen en wij gebruikten het hoofdzakelijk voor de litsen aan het lijnwaad en die kan men tegenwoordig ook al weer zo goedkoop in de stad kopen, dat het dwaasheid zou zijn er zelf moeizaam aan te zitten weven op het getouw. Er valt dan in de wintermaanden

voor vader weinig anders te doen dan wat omtimmeren aan meubels en bedsteden en - lezen in zijn vergeefse verzoekschriften en rondschrijvens.'

'Is het getouw nog op het Velt?'

'Misschien, ergens op de zoldervliering of anders in het rommelinghok achter het pakhuis. Waarom?'

'Ik vroeg het zo maar eens. Ik zag nooit een lintgetouw.' Om een praatje verlegen, dacht Catelijne, of vond hij haar niet de moeite waardig van een beter gesprek? Was het eigenlijk belangrijk wàt hij van haar vond? Ja? Neen? Catelijne ontweek bewust het eigen antwoord. Zij wikkelde kleinen Arjaen in zijn zachte schone doeken. 'Het wordt tijd, dat dit heerschap wat meer mans wordt, wij komen handen tekort voor hem nu het bleekwerk weer begonnen is.'

Baptiste keek naar de vrouw op het haardbankje; Catelijne schudde even het hoofd en beduidde, dat deze Mayken niet meer meetelde, zelfs niet voor de zorg voor het eigen kind.

'Er is nooit iets vernomen?' vroeg Baptiste zeer zacht. Catelijne schudde weer het hoofd.

'Wat meent Bartel Lambertsz?'

Catelijne haalde haar schouders op: 'Vader weet zomin als een ander wààr meer te vragen of te zoeken.'

'Misschien - is het beter zò?' zeer zacht en zeer aarzelend deed hij de vraag.

Catelijne zag even op van haar bezige handen en knikte kort, verrast, niet onvriendelijk.

Na enkele tellen sprak een gans andere stem:

'Er is bericht gekomen op het dorp, dat Pier Gerritsz, ge weet wel, van den schoenlapper Gerrit Piersz, dat die bij de Barbarijse zeerovers gevangene is, doch het losgeld brengt het dorp nooit bij elkander voor dien booswicht.' 'Barbarijse zeerovers,' herhaalde Catelijne en liet de woorden over haar tong zwaar rollen, 'Barbarijse zee-

rovers.' Nu en dan hoorde men van die schavuiten, laatst nog was in de kerk gebeden voor alle Christenen, gevallen in handen van de heidense Turken en Moren. Pier Gerritsz, zij kende hem niet, maar het dorp had vele verhalen over hem, over alles wat hem overkomen was, voor hij dienst nam op de Oostinjevaarder. In Portugal was hij van boord van de retourvloot gelopen en nu zat hij dan gevangen bij de Barbarij se zeerovers en nù had hij zich zijn vader en zijn dorp kunnen herinneren en had om het losgeld laten schrijven -

Zij nam haar breiwerk en zette zich bij het venster. Breien was op Zondag toegestaan, maar naaiwerk bleef achterwege, zodat Mayken de lange dag in de haard gestaard had en nog staarde. Baptiste kwam leunen aan de andere zijde van de ladetafel tegen het venster.

'Zoudt gìj gaarne verre reizen doen? Naar Oostinje zoals Pier Gerritsz, of naar Frankrijk zoals de ambachtsheer, of naar Italië zoals de zoon van den koopman van de Casele?' vroeg Catelijne peinzend.

'Neen, dat wil zeggen - ik heb het hier zo volkomen naar mijn zin en ik houd zoveel van dit land, van deze streek, dat ik nergens anders lang zou kunnen zijn. En wat Oostinje betreft, op de laatste Haarlemmer kermis was een Hottentot te zien, een zwartbruine kerel, hij zat treurig op een bankje midden in de tent en rolde met zijn zeldzame ogen van zwart en wit alsof hij niet bij zijn verstand was, en ze hadden hem met boeien de voeten samengebonden om weglopen te voorkomen en toen ik dien Hottentot zag, wist ik nog stelliger dan te voren, dat ik het niet lang achtereen in een land uithouden zou, waar zulke zwarten om mij heen leefden.'

Catelijne poogde zich dien zwarten mens met zijn witzwarte rollende ogen voor te stellen: 'Was zijn haar ook zwart? zoals het haar van - van Joden-Belietje van den uitdrager in de Anegang in de stad?'

‘O neen,’ lachte Baptiste, ‘het haar van Belietje van Nathaniël den uitdrager is nog niet zwart genoeg daarvoor. En het haar krulde hem in korte kleine krullen dicht op zijn kop als bij een heel jong lam, maar dan roetzwart en daar staken gekleurde houten naalden in, lang als breinaalden.’

‘Voor het mooie bedoeld?’

‘Voor het mooie bedoeld; het wàs dan ook fraai.’

‘Kammen zal zo 'n kerel zich wel nooit,’ overdacht Catelijne huismoederlijk.

‘En zich wassen behoeft hij niet, zwart blijft hij toch!’

‘Zijn ze allemaal zo in Oostinje?’ vroeg Catelijne verder.

‘Men vertelde, dat deze niet uit de Oost is, maar gevangen aan de Kaap. Ge weet van de Kaap?’ Hij vroeg het bescheiden, Catelijne knikte geruststellend. ‘In Oostinje zijn ze weer anders, de zwarten: daar zijn ze meer naar het bruine en hebben niet zulke kroeskoppen.’

‘Waren er daarvan ook op de kermis? Alleen maar die Hot-ten-tot? Wat een woord, wat een naam! Noemen die lieden zichzelf zo? Hoorde ge hem spreken?’

Baptiste moest bekennen van neen: de meester van den Hottentot had gezegd, dat die lieden met dierlijke keelgeluiden elkander iets verstaanbaar maken, doch dat geen mens die geluiden spreken kon noemen.

‘Het lijkt mìj ook niet, te leven in een streek met zulke wezens bevolkt. Maar daarom zou ik volgaarne eens zo'n zwarten kroestot, Hottentot, of hoe die heet, van nabij bezien. En ik zou wel eens even in de keuken van een bruin gezin in Oostinje willen kijken.’

Bij dit verlangen van haar dacht Baptiste aan hetgeen hij in Haarlem gehoord had: dat de Compagnie vrouwen uitzenden ging voor de blanken, naar die verre en hete Oost, dat de kolonisten herhaaldelijk reeds op die zendingen hadden aangedrongen, maar hij hoedde zich

dit te vertellen. Het soort vrouwen, dat verscheept zou worden, daar behoorde een Catelijne van Ingelmunster niet eens van te weten.

‘De Heer Paeuw had erover gedacht, mij deze reis mede te nemen naar Frankrijk, naar Parijs, omdat ik goed Frans spreek door mijn moeder.’

‘Neen?! Wat een geluk was dat geweest! Waarom ging het niet door? Wie ging er thans in uw plaats? Hebt ge geen spijt, dat het niet geschiedde? Wat zegde de ambachtsheer?’

Baptiste wist niet, welke vraag het eerst beantwoord moest: ‘In den Haag werd besloten een jongen rechtsgeleerde als tweeden secretarius mede te zenden, een, die reeds meer malen aan een gezantschapsreis toegevoegd was geworden en in onderhandelingen meer ervaren was dan een dorpssecretarius en heerlijkheids-rentmeester, al was die dan ook een koopmanszoon en Frans-sprekend van huis uit en een beschermeling van den machtigen Heer Adriaan Paeuw. Men achtte onverantwoord, nog een schrijver aan dezen tweeden secretarius toe te voegen, want te kostbaar.’

Catelijne schimpte: ‘Een schrijver! Zo wilde men u noemen?’

‘Wat is een secretarius anders dan een schrijver?’ merkte Baptiste op, in het geheel niet ontdaan over deze titel. ‘De Heer Paeuw zou echter dit uit eigen beurs moeten bekostigen, en een derde secretarius was trouwens overbodig bij deze zending.’

‘Parijs, Frankrijk,’ zuchtte Catelijne. ‘Indien mij dit overkomen was, deze teleurstelling, ik zou in een razernij van woede zijn. Komt er spoedig weer een kans?’

‘Denkelijk nooit meer, het zal wel de laatste reis zijn voorlopig. Op het comptoor hoorde ik zo een en ander. En teleurstelling? Een mens zal nog wel zwaardere te-

leurstellingen te dragen krijgen en ik zou gaarne immer rustig en blijmoedig deze -'

'Ja, ja,' Catelijne onderbrak hem ongeduldig. 'Dat is bijster wijs gedacht. Maar zo wijs kan ik nog niet denken en ik zou het niet een gróte zonde achten, wanneer ook gij zo nu en dan nog niet alles in gemoedsrust en blijmoedigheid aanvaardde.'

'Dat kan ik ook nog niet; ik meende, ik tracht slechts,' suste Baptiste op de sproetenneus neerziende.

'Geen wonder moet het heten, dat de ambachtsheer zoveel waardering toont voor een dusdanige bezadigdheid in een naùwelijks meerderjarig jonkman,' spotte Catelijne uitdagend. Die Baptiste Noël van der Weyden moest niet denken, dat een meidje van een lijnwaadblekerij als het Velt tegen hem opzag als tegen een ongenaakbaar, onbereikbaar hoog voorbeeld.

'Ik ben zes-en-twintig geworden een week na Vrouwedag,' lichtte Baptiste haar in met stugge stem.

'Dan is het een jammer, dat het niet een week eerder geschiedde,' spotte zij over haar breiwerk heen.

'Waarom is dat een jammer?'

'Dan waren wij tegelijk verjarend, want ik werd achttien op Vrouwedag zelf,' tegelijkertijd bloosde zij over al haar sproeten.

'Een volgend jaar zou ik het feest een week vervroegen kunnen?'

'Welk feest vervroegen?' Bartel Lambertsz stond in de deur.

'Mijn geboortedag, mejoffer Catelijne wilde zo graag tegelijk met mij verjarende zijn.'

Woedend keek Catelijne op, maar moest toen lachen. Baptiste stond daar zo onschuldig keuvelend tegen het vensterkozijn geleund en praatte eigenlijk zulke kinderachtige onzin en onderwijl bleef het zwart-lakense pak hem een waardigheid en bezadigdheid geven als van een

vroedschap of van een predikant. Catelijne schaterde. ‘Wat is de klucht, meidje?’ Moeder Mayken trad achter Bartel Lambertsz de keuken in.

‘O, ik dacht opeens, dat de deftigste lieden soms even kinderachtige onzin spreken als dwaze - eh - meidjes.’ Verontwaardigd keek Baptiste haar aan, maar hij zag haar onbevangen vriendelijk terugkijken alsof zij in de allerbeste verstandhouding zich bevonden. Onberekenbaar was het meidje Catelijne, moeilijk te begrijpen, moeilijk te vatten, nu eens regen en storm, dan plots zonneschijn, nu striemende hagel en dan een zacht luw koeltje. Maar was het zo onberekenbaar? Eigenlijk niet, slechts snelle, onmiddellijke, ongeremde terugwerking op hetgeen gezegd of gedaan werd. Verstrooid luisterde hij naar Bartel Lambertsz, die over de Pinkster-drie sprak. Het volk was onwillig die volgende dag te arbeiden en slechts met grote overreding en met beloften voor de komende Haarlemmer kermis, had hij een derde deel, een twintig meiden en knechts, morgen ter beschikking. Toen de bleekmeester zweeg, begon Baptiste op zijn zeven gemakken wederom te vertellen van den kermis-Hottentot en van het wassenbeeldenspel, dat de maaltijd van den kardinaal verbeeld had, en van het achtjarig kind, dat slechts van water leefde, en van het ledikant, dat voor een stuiver te zien was geweest; de eigenaar had het dubbele willen vragen, doch burgemeesteren hadden een stuiver voldoende gevonden voor het bezichtigen van een levenloos voorwerp. Maar het was kunstig gemaakt. Vreemd, te denken dat van zulke slaapplaatsen de mensen reeds gebruik maakten, dat was net als de eetvorken, die men in Frankrijk in de deftige gezinnen benutte om over de brede batisten kragen naar de mond te kunnen reiken. Catelijne onderbrak hem en vroeg uitleg van zo een ledikant. Hij beschreef de gordijnen, die, afhangend van een zoldering boven het bed zelve, de

slaapplaats tot een besloten kamertje maakten, zoals een bedstede toch ook eigenlijk was; dus men behoefde zo een nieuwigheid, natuurlijk weer uit Frankrijk, niet zo uitzonderlijk te vinden.

Moeder Mayken ontstak het lampje in de schemerdonker geworden keuken, vader Bartel haalde pijpen en het komfoor en de pot tabak, die Catelijne op de Pinksterzaterdag vers gevuld had. Moeder Mayken was nog steeds niet aan die vreemde walm gewend en kuchte bij voorbaat; straks zouden haar de ogen tranen, maar als de man er genot in vond, moest men zich schikken en dankbaar zijn, dat niet in de herbergen dit genot gezocht werd. Catelijne voelde een zondige lust in zich opkruipen ook eens een tabakzuigje te proeven. Moeder Mayken zou dat niet overleven, maar vader Bartel zou schateren uit verheugenis hoe het in haar werken ging. En de heer secretarius? Die zou plechtig toezien en spreken van blijmoedige berusting in een teleurstelling en een historie vertellen over een tabakzuigenden Hottentot in een Frans ledikant of een ander fraai iets, waarvan hij alleen wist - Catelijne ging uit om Barteltje te zoeken.

Kort na de avondpap kwamen de boer en zijn vrouw van de hofstede onder de Vogelensang aankuieren om over de konijnen te spreken. In een korfje droeg de vrouw er een met zich mede.

Baptiste keek wat vreemd vragend naar Catelijne, die zich afvroeg, wat hij daarmee bedoelde. Het was toch de gewoonste zaak ter wereld, dat men een konijn bezag voor men het kocht?

‘Ik was hedenmiddag ook onder de Vogelensang,’ praatte hij naar haar muts. Zij zaten wederom weerszijden de ladetafel.

‘Ik niet,’ antwoordde Catelijne droog, bij gebrek aan een andere ingeving.

‘Ik dacht, ge waart hedenmiddag reeds op de hofstede bij van der Molen over die konijnen?’

‘Ik?’ zei Catelijne verbaasd en begreep toen plotseling. ‘Ik was op de zoldervliering, daar is de klerenkast.’ Zij bloosde weer.

De vier mensen bij de lange middentafel praatten over de konijnenkweek en over hoenders en over rapen en kool. Bartel Lambertsz zette uiteen, waarom hij door een dagloner zijn bouwland liet bewerken en waarom hij geen melkkoeien hield als de meeste andere lijnwaadblekers.

‘Het nieuwe pak hangt ook in die klerenkast? Dat nieuwe pak staat u zeer goed, beter dan jak en rok.’ Zijn gezicht leek nu te kleuren; maar het kon ook slechts de rossige gloed van het olielampje zijn, berekende Catelijne.

‘Ik meende, een gewichtig man als gij lette nooit op diergelijke vrouwelijke zaken.’ Zij veinsde onverschilligheid en nederigheid: ‘Gij zijt stadse kleding en stadse joffers gewoon en bij uwe zuster Jacquemijne vrij wat fraaiers gewend dan het nieuwe pak, waar wij op het Velt genoegen mee nemen.’

Baptiste gaf geen weerwoord, stipt kijkend op haar breiende handen. Het olielampje zette nu haar gezicht in een rosse gloed, zij verschoof haar stoel. ‘Hoorde ge niet, wat ik zeide?’ ongeduldig rukte zij de kluwen wol onder de ladenkast te voorschijn, waar hij weggerold was. Hij bukte zich naar de kluwen, die hij bleef vasthouden, nu en dan de draad afwindend: ‘Ge weet heel goed, wat ik antwoorden zou, mejoffer Catelijne.’

‘Dat weet ik niet.’

‘Dan zijt ge dommer dan ik meende.’

Het olielichtje flikkerde en gaf een vuriger vlam in het groeiende duister.

‘Ik heb hard voor dat pak gewerkt,’ wilde Catelijne zeggen, maar zij vond het niet nodig nu nog langer daar-

over te spreken. Hij zou gaan denken, dat zij werkelijk niets, in het geheel niets gewend was dan boerebuizen en boerinnejakken om zich heen. Zij rukte aan de draad; hij zat daar met haar kluwen wol in de handen te spelen, wat zouden van der Molen en zijn huisvrouw wel denken? Maar die twee kneuterige oudjes wisten niet anders dan van konijnen en hoenders en rapen en kolen en bij afwisseling van koeien en kalveren en dan maar weer opnieuw over de konijnen. Catelijne zag Baptiste ook de vier bij de tafel bekijken, die hun hoofden dicht bij het slaperig knipogende konijn gestoken hielden. Toen keek hij plots naar haar en knipoogde, net als dat konijn, maar niet zo slaperig en wierp haar de kluwen in de schoot. Catelijne had terstond terug willen knipogen, maar tegen haar natuur in aarzelde zij.

Baptiste was opgestaan en rekte zich en zei, dat hij gaan moest; hij had al te veel tijd verpraat.

'Verpraat,' spotte Catelijne, 'verzwegen ook.'

'Het laatste is vaak beter dan het eerste,' leerde Baptiste haar zo ernstig, dat zij hem onderzoekend aanzag. Meende hij dat nu zo gewichtig of deed hij maar zo? Weer een knipoog, haast onmerkbaar; wàs het wel een knipogen geweest, of een knipperen tegen het flikkerende licht? Catelijne zuchtte en borg het breiwerk en ging plotseling de deur uit, weer naar Barteltje zien, die waarschijnlijk zich in de zomerkeuken hield om niet op bed te moeten.

De werf lag donker en verlaten. Bij de spoel verschikte zij wat aan de tobben en kuipen, een oog naar de keukendeur. Daar kwam hij, op de drempel nog een goedenavond naar binnen roepend en iets over het konijn. Tegelijk huppelde Barteltje achter het looghuis vandaan en sprong tussen hen in en liep mede naar het hek. Het jong kauwde smakkend van een snede brood met spek, die hij in de zomerkeuken van het volk geschooid had.

‘Deed ik vroeger ook altijd,’ bekende Catelijne; ‘hun brood smaakt zo anders dan het onze, maar het spek is eigenlijk niets lekker, zo vettig ranzig, en ja, het brood is zurig en hard van ouderdom.’

‘Nietes,’ verdedigde Barteltje verontwaardigd, ‘het is veel lekkerder dan jouw vieze spek hier op het Velt.’ Verontschuldigend wilde Catelijne over Barteltje's malende kaken heen Baptiste aanzien, maar het was zo duister, dat een blik vol betekenis toch verloren zou gaan. Barteltje bood onderwijl vriendelijk den heer secretarius een hap te proeven, doch deze verklaarde haastig zéér veel pap genoten te hebben, nog te kort geleden.

‘En Barteltje, ge weet dat moeder niet graag ziet, dat ge eten aanneemt van het volk, dat zelf zijn voorraden zo goed gebruiken kan,’ verweet Catelijne nog op een gemaakt bedroefde toon. Het maakte niet de kleinste indruk.

‘Deed ge vroeger ook altijd,’ verklaarde Barteltje kalm en scheurde hoorbaar een nieuwe bete af.

Opvoeden is moeilijk, dacht Catelijne, moeilijker dan voeden en zij zuchtte om dat spelen met woorden.

‘En vader heeft niet gaarne, dat ge zoveel zucht, wanneer er niets te zuchten valt; vader zegt, dat men de zuchten later meer van node heeft.’ Barteltje voelde zich op dreef en keek naar den secretarius om bijval, doch in de duisternis ging ook zijn blik verloren.

‘Over jou zal ik zekerlijk nog genoeg zuchten, mijn eigenwijs jong’; Catelijne bedwong een uithaal van haar arm en hand tot het slechts een aaitje en geen klap werd; ‘zat je maar bij de kroeskoppige Hottentotten.’

De uitleg, die Barteltje toen vorderde, nam veel tijd en woorden. Catelijne en Baptiste werkten er samen hard aan en toch klonk een stem van de werf, voor zij den kleinen vraagkaak geheel bevredigd hadden. Die stem

riep Barteltje en riep Catelijne en haastig keerde de een, de ander meetrekkend, om vader en moeder snel te vertellen van den zwarten Hottentot van ver weg uit snikhete landen.

Voor een behoorlijk goedenavond wensen bleef Catelijne noch Baptiste gelegenheid.

XV

DE druilige motregen van 's morgens was geworden tot een striemende plenzende watervloed, die meedogenloos door mantel en kleren drong.

Catelijne sopte met haar muilen moeizaam over de modderweg, tot zij een kloek besluit nam: de doorweekte klikkers nam zij in de hand, de kousen bond zij om een arm en blootvoets baggerde zij verder door de grijszwarte brij, de rokken zo hoog mogelijk opgeschort. Zij lachte met haar hele natte gezicht over het schone schouwspel dat zij bieden zou: een Zandvoorter of Wijker visvrouw, die in zee garnalen schepte of die met een zode vis over de duinen baggeren kwam; of zij zou gelijken op een grauwe reiger, die op hoge steltbenen plaste in een moddersloot. Het was of zij de kikkerige modder proefde in haar mond; in natte slierten plakte het losgewaaide haar op de wangen. De huik van de oude regenmantel van moeder Mayken sloot niet goed om haar hoofd en gleed telkens af. Moeder had er 's morgens op gestaan, dat Catelijne die oude mantel zou dragen, die mantel waarin moeder Mayken bij slecht weer naar stad reed en die Heyltje Jordensz mocht gebruiken als zij in een regenbui naar het stekkenhuis op de droogberg of naar de waakhut achter op de velden moest. De mantel was meegegeven om jak en rok te beschermen en haarzelf een ziekte te besparen, maar zij was beter zonder dat loodzware ding geweest, pruttelde Catelijne, want de oude stof liet deze Juli-zondvloed vrij door, zodat zij nu toch tot op de huid nat was en jak en rok onsmakelijker doordrenkt waren dan dat er geen laagje overheen had

gedrukt, een vies ruikend laagje, dat zwaar van het vocht op schouders en rug kleefde.

Catelijne begon moeilijker te ademen; zij repte zich wat zij kon, maar de weg viel heden zo lang; er was geen wagen of paard te bekennen, voor of achter, en die aardigheid van blootvoets gaan was maar heel kort een aardigheid gebleven. Ai, die scherpkantige stukken steen; hier was puin gestort om de weg te verharden, ai, ai! Catelijne wierp de muilen verwoed neer en bezag, steunend op een paaltje bij de berm, haar ene voet, waar bloed uit een teen sijpelde. Zij hinkte naar de slootkant en spoelde de voet in het onder de vallende regenstralen krinkelende water. Hoe mooi blank en rein was die voet nu, vergeleken bij de andere, die zwart was als - als een Hottentot. Ziezo, nu kon een mens tenminste weer eventjes lachen. Dat bloeden ging wel over en moeder zou het straks pappen, wanneer zij thuiskwam, om het opkomende zeer uit te trekken, want zeer zou het zeker worden, zo'n wond in al die modder.

Catelijne beende verder en na twee passen was de gewonde voet alweer zo zwart als de gezonde. Uit haar bungelende kousen dropen straaltjes als waren zij gewassen onder het stromende water uit een pomp; de muilen, o schrik, waren bij het paaltje achtergelaten. Terug ging zij beslist niet dat lange eind; met dat doorweekte schoeisel mocht gelukkig zijn, wie het vond. Misschien zou die gelukkige vinder denken, dat daar waar hij die klikkers liggen vond, een ongeluk geschied was bij die slootrand, dat die muilen nog het enig overgeblevene waren op de begane grond.... Zij huiverde in haar doorweekte kleren. Maar daar was ook al in de verte het witte hek van het Velt, waar het vuur in de keuken bij zulk weer duchtig kon roken en meer walm dan warmte gaf.

Het was in de keuken heet als in een bakkersoven. Aecht

hielp zwijgend, met een enkel gebromd woord als immer, haar snel uit de kleren. Moeder Mayken liep om de zalfpot en om schoon linnen. Naakt als zij geboren was, lag Catelijne voor het koesterende vuur op kleinen Arjaen's vlotje te wachten onder de kijkende doch niets ziende ogen van Mayken en onder de ronde verbaasde ogen van duimzuigenden Arjaen, die te beduusd was over deze overrompeling van zijn terrein dan dat hij zich daartegen verzetten kon. Aecht en moeder Mayken wreven haar met doeken tot zij gloeide; het koele schone linnen op de huid gaf daarna een koude huivering, de wollen kousen prikten aan de tot prikkelens toe gewreven benen; de kom hete melk, waarin Aecht kruiden had laten trekken, schroeide van binnen en maakte slaperig. Op zij van het vuur lagen de natte kleren, die onaangenaam begonnen te ruiken, zo, dat Aecht ze haastig brengen ging in de gang, om straks, als het weer wat bedaarde, ze in het looghuis op voorzichtige afstand van het grote fornuis te drogen te hangen.

Toen Catelijne weer gekleed was op jak en rok na, bedacht moeder Mayken zich, dat zij juist dat andere pak twee dagen terug had doen uitspoelen en nu waren ze blijkbaar nog niet droog, anders had Heyltje ze wel laten aanreiken. Bij dit natte weer bleef zulk wollengoed dagenlang vochtig. ‘Ik haal mijn pak van zolder,’ zei toen Catelijne en klauterde op haar kousevoeten reeds de trapleer op. In een kort ogenblik was zij weer van de najaars-vochtige zolder terug en haakte bij het vuur het lijf met de zilverlichtende knoopjes bedachtzaam dicht. De regen ruiste zachter. Over de werf kwamen met grote stappen vader Bartel en Barteltje, die de waterdroppels van zich afschudden voor zij binnentraden.

‘Waaraan danken wij deze eer?’ vroeg Bartel Lambertsz verwonderd. ‘Sedert wanneer draagt de dochter van het Velt midden in de werkweek haar stadse kleren

en paasbeste pak?' Catelijne begon een beschrijving van hoe zij blootbeens gebaggerd had, als een reiger, als een bedelkind, als een Zandvoorter visvrouw. Hoe verontwaardigd zou Mayken vroeger zijn geweest over zo een gaan langs openbare wegen en straten; hoe boos had zij zich reeds gemaakt, toen Catelijne op de werf met opgeschorte rok en opgestroopte mouwen stond te werken. En nu, wezenloos zat zij erbij, scheen te luisteren, maar sprak geen woord mee. Het gezin liet haar deze afzondering, die haar rust leek te geven. Ouwe oom Arjaen op dat zelfde plaatsje bij de haard, had voorheen heel wat meer aandacht gevraagd en nodig gehad.

Het hek klapte, een paard brieste. Bartel Lambertsz keek om de deur en zag in de vallende schemer een mantel, laarzen, een onbekende, met bemodderde mantel, met bemodderde laarzen. Wat wilde die hier?

'Bartel Lambertsz van Ingelmunster?'

'Ben ik.' Bartel Lambertsz' stem klonk schor - toch nog een bericht, bescheid over Jeroen?

'Ik kom met een schrijven voor u, een spoedschrijven van Rogier d'Espommereaux.'

Bartel Lambertsz ademde verlicht: was het slechts dat! 'Komt binnen,' noodde hij en ontdeed zelf den bode van de natte zware mantel. Hij geleidde hem naar de kamer, waar hij kaarsen ontstak; hij riep om bier en om moeder Mayken. Catelijne droeg de kroezen en de kan binnen en vader Bartel wenkte haar te blijven.

Rogier d'Espommereaux deed weten, dat de schipper van Antwerpen een brief met bericht had medegebracht van deze inhoud, en de bode reikte het gevouwen en gelakte papier, dat de bleekmeester zwijgend doorgaf aan Catelijne. Die schoof een kandelaar naar zich toe en las langzaam en moeilijk spellend de lange zinnen met de vele vreemde woorden, die zij niet kende maar vaag begreep, en eindelijk kwam het slot, het eigenlijke von-

nis: ‘bezit en eigendom van het hof onder Heule werd impetranten toegezegd, doch zonder vergoeding van verloren pacht jaren, zijnde de melioratie van de huizinge, stallen, schuren en landen van niet te schatten waarde, en onder compensatie van kosten onder partijen.’

De bode wist van geen hoe of waarom, hij was slechts de brenger van een stuk papier en had niet eens naar de voorlezing geluisterd, zo verdiept als hij zat in de smaak van dat beste bier en in de aanblik van zo een ongedacht stadse joffer op een modderblekerij in de wildernis, aan het einde van de wereld achter Bennebroek.

‘Het hof onder Heule weer van ons,’ zei moeder Mayken zacht. ‘Als oom Arjaen dat mocht beleefd hebben.’

‘Wellicht zou hij dan toch ongedurig gebleven zijn over al het andere, dat verloren bleef voor hem,’ meende Catelijne en schrok van haar stem. Had die soms weer gesnibd? Werd zij soms weer weg gezonden? Vader noch moeder gaven teken.

Wat het hof waard zou zijn? Dat die beternis aan huis en stallen en velden waarlijk zo onschatbaar hoog was geworden, moest men op gezag aannemen. Maar waarom de kosten van het geding gecompenseerd? Die verdeling van kosten over partijen geschiedde, wanneer de rechters oordeelden, dat beiden schuld droegen. En de Ingelmunsters van het Velt zouden in dezen enige schuld dragen? Doch hoe hoog zouden die kosten gelopen zijn? Laatst betaalde een lijnwaadbleker onder Aelbrechtsberg een dikke duizend gulden aan kosten voor een verloren proces. Maar dat was een geding in beroep voor het Hof van Holland geweest, terwijl vader nog slechts een plaatselijk gerecht had lastig gevallen. Toch, in het Zuiden dacht men allicht: die schatrijke Hollanders -

Catelijne voelde het als zeer passend, dat zij juist haar beste pak droeg, nu dit bericht was gebracht. De omstandigheden evenwel, waaronder zij den bode hadden zien

komen, de droeve regendag, dit weifelende avondlicht, neen, dat alles had zij zich heel anders gedacht. Hoe dan? Wel, bijvoorbeeld, een zeer wijs en zeer voldaan kijkende Baptiste Noël van der Weyden, die met brede zwier het hek zou hebben opengeworpen op een zonnige, stralende morgen; neen, hij wierp nooit een hek open, daar was hij te bezadigd voor, maar dan zou hij het toch bijzonder plechtig geopend hebben op die stralende morgen. Of hij zou gekomen zijn op een stille vredige warme avond, als zij tussen vader en moeder op de bank zou gezeten hebben, en alle bijzonderheden waren tegelijk met het grote bericht bekend en men behoefde niets te vragen zonder antwoord te weten en men kon zich met Baptiste, die zich zoveel moeite gegeven had, gezamenlijk verheugen over alles, èn om het herkregen, heroverde recht èn om het bezit van dat Vlaamse hof met de geelwitte gaggelende ganzen en de statige olmen en de kroosgroene brede gracht rondom.

'Gij zijt bedankt en wilt den heer advocaat zeggen, dat Bartel van Ingelmunster van het Velt per eerste gelegenheid naar Haarlem komt rijden,' sprak eindelijk de bleekmeester. De bode kreeg nog een ruim drinkgeld - overbodig, meende Catelijne, na de drank, die hij ruimschoots binnen had - en nam zijn afscheid. Zwijgend kwam Bartel Lambertsz bij de vrouwen terug en ledigde in één teug zijn nog volle kroes.

'Als daar nog een duit van de hele erfenis ons resten zal na betaling der kosten, heet ik geen Bartel van Ingelmunster meer.' Hij wenkte Catelijne nog eens te schenken. Zij greep de kan, maar moest die snel terugzetten en niesde een paar malen achtereen; dan hinkte zij naar de kroes, aan de andere zijde van de tafel; het zwachteltje hinderde aan haar voet bij het lopen.

'Als daar een penning van resten zal, gaat Catelijne niet meer naar Haarlem werken bij een pakker,' verklaarde

moeder Mayken beslist. ‘Het meidje zal nog eens een zware ziekte opdoen langs de weg, of zij verliest nog eens een teen of een hele voet door haar onbezonnenheid.’ ‘Nu nog fraaier!’ Catelijne werd door een nieuwe niesbui gestoord in haar verdediging. ‘Onbezonnenheid? Ge hadt mij moeten zien rekenen en mikken bij elke schrede, waar ik de voeten neer zou zetten! En mijn werk geef ik niet op, voor geen tien erfenissen van hofsteden in Vlaanderenland. Dat werk zou ik slechts opgeven voor een ander, pleizieriger arbeid, en mijn voet doet in het geheel niet zeer, het is alleen maar dat vervelende zwachteltje.’ Bartel Lambertsz grinnikte over zijn bier: ‘Indien een zwachteltje zeer doet, waarom het langer te dragen? Als een lid u hindert, rukt het uit.’

‘Bartel,’ vermaande moeder Mayken. Maar als zij hem aanzag, kon zij niet verdrietig zijn om die grote woorden in zulk klein verband gezegd. Hoe vaak in de welhaast dertig jaren van hun samenleven had zij zo verschrikt opgezien bij een aanhaling van teksten door hem, haar Bartel, en altijd wanneer zij hem dan aanzag, wist zij voor zeker, dat hij generlei bedoeling had met de woorden te spotten; hij meende ze, zo, op zijn eigen wijze, te kunnen, te mogen en zelfs te moeten uitspreken.

‘Wat het hof waard zou zijn1? En waarom de beternis zó hoog geschat zou wezen?’ Toen niemand haar antwoordde, gaf Catelijne zelf de veronderstelling: de waarde was zeker toch minstens enkele duizenden guldens, als de hofsteden hier in Holland? En zou de melioratie zó hoog geschat zijn door arbiters, die meer gevoelden voor de aanspraken van een Zuiderling dan van een Vlaming, die Hollander was geworden in de loop van de jaren? En waren de kosten gecompenseerd tussen partijen om de schade voor dien jammerlijk van zijn bezit beroofden koopman niet te groot te maken? Of omdat het Velt met de aanspraken zo laat, zovele jaren te laat, was

komen aandragen? Werden ook daarom wellicht de pachtjaren niet vergoed en het woord melioratie slechts gebruikt als schild en dekmantel? Niemand antwoordde nog. ‘En wij zijn nièt laat met onze aanspraken geweest, wij hebben wèl tijdig moeite gedaan, maar niet aan het goede adres. En daar zullen wij nu voor moeten bloeden, omdat een Haarlems notaris niet de rechte weg wist in de doolhof van recht en wet?’

‘Stappen, meidje, stappen. Ge ziet al vurig genoeg in het gezicht. Al zou voor de kosten de gehele opbrengst van het verkregen hof moeten dienen, dan nog bloedden het Velt en wij op het Velt niet.’

‘Hm.’ Catelijne wilde zich niet laten verleiden meer te zeggen, doch het brandde op haar tong. Was Baptiste van der Weyden nu maar hier. Die zou weten hoe en wat. Die wist op alles antwoord en bescheid. Maar - àls die hier zat, werd zij wellicht weer uit de kamer gezonden? Heden was het meidje goed genoeg geweest het gedraaide kriebelschrift met al die dwaze lange woorden te spellen en te lezen - zij zuchtte en zei, dat zij het te warm kreeg hier in de kille kamer en dat zij naar de behaaglijke keuken terugging. Bartel Lambertsz en Mayken van Roesselaere bleven nog een wijle zwijgend tegenover elkander zitten. Dan gingen zij ook, hij naar het looghuis, zij naar de keuken. Over het hof onder Heule was niet meer gesproken tussen hen.

Toen Bartel Lambertsz laat voor de avondpap binnenkwam, had Catelijne reeds een blad papier klaargemaakt, waarop zij een bericht had geschreven voor Mijn Heere Baptiste Noël van der Weyden, den Heer Secretarius en Rentmeyster der Heerlij ckheidt Heemstede. Bij een kaars wilde zij de gevouwen brief lakken, en dan gereed leggen op de ladenkast om de volgende morgen hem op het rechthuis aan te reiken. Nu las zij voor vader Bartel nog even hetgeen zij neergeschreven had: ‘Mijn Heer,

Gunstig bericht is ontvangen, het hof ons toegewezen, doch onder zware kosten en geen schadeloosstelling voor verloren pacht jaren.' Bartel Lambertsz vroeg bedenkelijk, of zij wel van zware kosten schrijven zou, als niemand nog iets daarvan wist? Kon het meidje gissen of berekenen hoeveel, al was het slechts een 'ongeveer'? In haar blauwgrauwe pak achter de tafel, met de veren pen tussen de vingers, voelde zij zich sterk, bijna onaantastbaar. De laatste letters werden nog zorgvuldig wat bijgetekend, de naam van den bleekmeester door haar eronder geplaatst zonder de krul en halen, die hij zelf zo gaarne om zijn stijve lettertekens trok; en achter de simpele rechte lijn onder diens naam tekende zij klein, maar keurig duidelijk een C.v.I. 1631.

Haar hoofd klopte en gloeide, toen men eindelijk te bedde ging. De keukengeuren, vooral de smeulende warmte van het vuur, hinderden haar als op geen andere avond. Kribbig trok zij de slaapbank zo ver mogelijk weg van de haard en lag toen nog lang te rillen onder haar hoog opgetrokken dek, voordat de slaap komen wilde. In de nacht kwam Aecht in de opkamer aan de bedsteedeuren kloppen: Catelijne lag in een zware koorts en ijlde en was niet op de slaapbank te houden. Moeder Mayken klauterde over Bartel Lambertsz heen de bedstee uit, sloeg een jak los om en liep het kromme oudje en haar spookachtig flikkerend kaarsje na. Catelijne lag weer te slapen, doch hijgend kwam haar adem; al het beddegoed lag afgewoeld. Moeder Mayken rakelde in de as, gooide spaanders en een houtblok op, warmde water, waarin kruiden uit de tinnen bus op de schouwmantel waren gestrooid. Catelijne werd zachtkens wakker geschud en kreeg een kroes aan de lippen gezet. Bij de eerste slok proestend door de wee-geurende prikkeling en door de hitte van het brouwsel, slikte zij suffig gedwee de rest en legde vermoeid het hoofd weer terug op de

peluw. Moeder Mayken zette zich bij het vuur tot wachten, maar toen het meidje rustig bleef en dieper ademde, doofde zij de kaars en tastte in het donker naar de opkamer terug. Een vaag lichtschijnsel tekende reeds de hartjes in de vensterluiken.

Enkele uren daarna begon het leven op de werf en in de opstallen terug te keren; in de keuken schoof Aecht onhoorbaar op kousevoeten rond, zo voorzichtig mogelijk opende zij de luiken. Catelijne sliep nog, haar gezicht rood-opgezet onder de piekende haren. Aecht stond haar te bezien onder het van buiten invallende licht: dat meidje zou heden niet naar Haarlem gaan, en al wilde het kind zelf doorzetten, Mayken van Roesselaere zou het niet dulden. Barteltje slofte binnen, nog slaperig zijn ogen wrijvend, stootte tegen een stoel, die kantelde. Catelijne sloeg de ogen op en knipperde pijnlijk tegen het licht, draaide zich op de andere zijde en vroeg toen loom, of het reeds tijd was om op te staan? Barteltje lachte haar uit: opstaanstijd? Tobias was al aan het inspannen voor vader, die in het looghuis met Severijn de dagtaak bezag, en moeder Mayken was reeds in het washuis voor de verdeling van de stukken, die heden gewassen moesten. Catelijne had de dekens willen afwerpen en zich willen spoeden. Maar zij kon niet verder komen dan een half zittende houding, de benen bengelend langs de slaapbank. Juist kwam moeder Mayken binnen en had niet veel overredingskracht nodig om haar weer te doen liggen onder het rechtgetrokken dek.

‘Die waterdoop gister,’ mompelde Catelijne, tevreden zich weer strekkend tussen de slaaplakens.

‘Zij is beter in de bedstee,’ knorde Aecht, het vuur rakelend; de in de keuken neerslaande rook deed Catelijne benauwd kuchen.

In haar deken gewikkeld liep het meidje toen op wankele benen onder de hoede van moeder Mayken naar de

opkamer en kees zich moeizaam in de bedstee, waar de weldadige warmte van het beslapen beddegoed haar koesterend omving. Zij schurkte zich dieper in het zachte veren bed en voelde zich tevreden als een klein wicht, dat voor een uurtje in de bedstee van vader en moeder stijgen mag, wanneer het braaf is geweest. Moeder Mayken dwong haar een kroes hete melk te drinken, die weer weeïg naar kruiden geurde; dan boorde zij haar hoofd in het kussen met een tevreden knorgeluidje. Van heel ver drongen de geluiden van keuken en werf tot haar door, het gerinkel van emmers en het gebonk met tobben en tonnen, het rammelend gerij van de wagens der karnemelkboeren, geruzie van mannenstemmen over de strepen op de kerfstok voor de geleverde melk, het geroep van de werf naar de velden. Een koude rilling deed haar huiveren, een warme vloedgolf wisselde terstond daarop met een nieuwe huivering. Soezend trachtte zij te denken aan den pakker, die nu in het volle seizoen onthand zou staan met een werkkracht minder, een ervaren werkkracht. Maar zij kon niet doordenken, gaf het vermoeid op; Martijn van Empel zou zich wel redden. Gelukkig dat zij gister haar kamerijksdoeken in de pers zo zorgvuldig had afgedekt, want die partij kreeg nu een ander te voltooien en de drie andere pakkersmeiden waren er steeds op uit elkander op onnauwkeurigheden te betrappen en dan met veel misbaar den pakker erbij te halen, den doven Martijn, die het kleinste plooitje in een stijf gerold stuk lijnwaad nog ontdekte; haar loon, twee hele guldens sedert Pasen.. Catelijne gleed in een droom, waarin Martijn van Empel niet aanwezig was; er zwierden en bogen langs haar heen vreemde onbekende gestalten, allen met vreemde onbekende gezichten, neen, daar hoorde zij duidelijk Barteltje's stem in de verte, die steeds luider werd, dan de schorre stem van Aecht, die iets van haar wilde. Zy gooide zich om en wegge-

kropen in dekens en kussens hervatte zij de beschouwing van de zonderlinge gestalten, waarbij nu enkele waren met zwart kroeshaar, van die krulletjes als lammetjeswol en daar doorheen priemden blinkende breinaalden -

De koorts was na drie, vier dagen uitgedreven, Catelijne bleek en vermagerd achterlatend. De gouden sproeten waren bleekgele vlekjes en Bartel Lambertsz, de fletse ogen over zich aan tafel ziende, beval veel roggebrood met spek en een grote kroes bier, van het beste.

Catelijne kokhalsde tegen dat eten en kon slechts wat nat van de potagie naar binnen krijgen en wat brood-metmelk, voor kleinen Arjaen gekookt. ‘Bakerwicht,’ spotte vader Bartel, maar hij keek bezorgd naar het vale gezichtje onder de nog slordig en levenloos hangende rosse piekharen. Was haar kuch ook niet te rauw?

‘Dat komt alles terecht, vanzelf,’ meende moeder Mayken geruststellend, ‘het is nog zomerdag,’ maar zij klopte een ei door de broodpap en roerde op Catelijne's bord er een klein scheutje brandwijn in.

‘Geeft ge zo een hartversterking ook in de pap aan het wicht? Geen wonder, dat die lodderig kijkt.’ Vader Bartel knipoogde naar Barteltje, die verlekkerd aan de papschotel snuffelde. Het jong kreeg een tikje op zijn neus en het bord werd Catelijne voorgezet, die hapje na hapje naar binnen wurgde en een vies gezicht trok, maar braaf de laatste brokjes bijeenschraapte.

Er wurgde nog iets anders in haar, woede en verdriet, om dien ellendigen Martijn van Empel, den pakker. Die had de eerste dag van haar ziekzijn reeds bedenkelijk Bartel van Ingelmunster aangekeken en veel en hard met zijn dove stem gepraat over ‘het drukst van de tijd,’ en toen Bartel Lambertsz op de derde dag zeggen kwam, dat het zeker de week uit zou duren, dat Catelijne niet komen kon, had hij kort en goed gezegd, dat zij vervan-

gen was door een andere kracht en niet terug behoefde te komen; hij had nu een jongevrouw uit Haarlem zelf, dat gaf bovendien minder moeite en wrijving met de andere meiden, en hier was het loon van de laatste dagen, die zij gewerkt had, en zij had daar behoorlijk dankbaar voor te zijn, want hij had het recht dit in te houden om de schade, die haar ziekte aan het bedrijf had veroorzaakt.

'Recht is recht,' troostte moeder Mayken. 'De pakker héèft dit recht, ziekte treft nu eenmaal ongelukkig hard al wie een ander dient.'

'Hij had mij kunnen laten nadienen,' mopperde Catelijne, 'voor de verloren dagen laten nadienen om niet, dat geschiedt toch meermalen bij ziekte?'

Moeder Mayken meende, dat dit wegblijven wel ongelukkig had getroffen, het wàs midden in het drukst seizoen. 'Ach wat,' verzette Catelijne zich nog, trillend van zwakte nu de drift haar schudde, 'die ouwe zeur zanikt altijd en eeuwig, dat het het drukst van zijn seizoen is,' en zij voegde er verslagen aan toe: 'ik dacht nog wel, dat hij zo bijster tevreden over mij was in het werk.' 'Niemand is onmisbaar, kind,' troostte moeder Mayken weer. Maar het leek Catelijne moeilijk te vallen zich een kracht te weten, die zo gemakkelijk te vervangen was door elk willekeurig ander jongmeidje. Het kind zou in het leven nog veel te leren hebben - moeder Mayken zuchtte en Catelijne zuchtte nog dieper: 'En hoe moet het nu met kleinen Arjaen's spaarpot?'

'Kleine Arjaen heeft nog tijd genoeg daarmede. Ik heb in mijn leven nog niet gehoord van een ander wicht, dat in zijn eerste jaar al zoveel potgeld had. En spreek nu eens een tijdje niet meer over geld en geld.' Moeder Mayken was opeens zeer ongeduldig en omdat dit zelden het geval was, schrok Catelijne en voelde zich diep schuldig. Dàcht zij werkelijk te veel aan en om geld? Werkelijk

aan geld om het geld zelve? Ach neen, maar aan alles wat door geld gemakkelijker gemaakt werd, aan de zelfstandigheid vooral, die men genoot door loon te ontvangen, het niet behoeven te vragen om zilveren guldens voor een pak kleren, dat men nodig had, en dan het vullen van de sluitkorf Zaterdagsavonds -. Het lag op haar lippen zich nog te verdedigen, maar zij bedacht zich: met meer gewicht zou zij dat bewaren tot de eerstvolgende Zaterdag, die nu zonder de geschenkjes moest voorbijgaan. Catelijne voelde haar keel dik, zij slikte; in haar buideltje had zij de miserabele paar stuivers, die de pakker aan vader Bartel voor haar had meegegeven. Welk ander werk zou er te vinden zijn? Bij een anderen pakker, dien Vader kende? Het beeld van weer een andere mokerende pakkerij lokte niet. Het heen-en-weertrekken naar Haarlem was dikwijls niet anders dan pret en pleizier geweest; zo'n slechte dag als van die zondvloed had zij nog niet gekend, zelfs niet in de wintermaanden, maar het werk in de pakkerij? Catelijne wilde het nu eindelijk wel aan zichzelf volkomen toegeven en bekennen: het pakkerswerk was ònpleizierig geweest met dat rekken en vouwen en tillen van de zware stukken, onder het aanhoudende geraas van de kloppende hamers in de onvermoeibare handen van de twee knechts. Het had haar na reeds enkele dagen werken niet meer kunnen verbazen, hoe Mayken, gebeukt en geslagen als zij was door al het andere, zich zó gebeukt en geslagen was gaan voelen, dat niets meer in haar durfde leven. Maar wat voor werk nu aan te vatten? Op het Velt viel altijd genoeg te helpen, handen waren er het gehele seizoen te kort. Moeder Mayken echter, die nooit gewild had, dat haar dochters tussen het volk in het washuis of op de velden mee arbeidden, zou stellig niet goedkeuren dat het thans door Catelijne gedaan werd. Het litsen of scheuren naaien onder toezicht van de oude Ljjsbeth was

een goede bezigheid voor het meidje geweest, toen zij tussen mal en dwaas was, in die uren was veel kattekwaad voorkomen. Hoe had Catelijne dat litsen verfoeid! Moeder zou haar nu niet meer naar de litszolder zenden om haar opgeborgen te weten. Barteltje nog meer leren? Baar deed men bezwaarlijk een hele lieve lange dag mee weg en voorbij, want wat gaf nu één zo'n scholier en daarbij zo'n braaf jong als Barteltje voor hoofdbreken en moeiten? Waren er niet andere kinders in de buurt, onder Bennebroek of in het Oosteinde of onder de Vogelensang, die leren wilden of moesten? Catelijne schokte op: dat was een goede gedachte! Tegelijk kwam echter de terugslag al: daartoe moest men toestemming van den ambachtsheer verkrijgen en die liet zich goed betalen voor elk ambt dat hij vergaf, dus ook voor het schoolhouden en men moest prompt die som voldoen. Wat hadden zij niet in hun jonge jaren Jan van Goch, den ouwen schoolmeester gekweld! Het hele dorp wist ervan, hoe hij zijn eerste jaar op Heemstede in het geheim school gehouden had en tegenover den schout voorgaf te rentenieren en te tuinieren, waarbij de knapen en meidjes hem zogenaamd kwamen helpen. Dat was zo niet voort kunnen gaan en hij was gedwongen geweest te betalen, maar de vereiste som kon hij elk jaar slechts met moeite bijeen garen en als nu Jan van Goch hun de boodschap voor de ouders had meegegeven, dat het schoolgeld wederom verschuldigd was en of het zo spoedig mogelijk betaald kon worden, en dat er voor schrijfboeken en pennen zo en zovele verschotten waren gedaan door hem, ach, dan hadden zij en die van 's-Gravemade en die uit de Vogelensang op weg naar huis overlegd om die boodschap zolang mogelijk te ‘vergeten’, tot de plak van Jan van Goch op hen neerdaalde en dan waren er vele tranen geschreid, eerst bij den schoolmeester onder de plak, en daarna thuis als vader Bartel zegde, dat het

hem de eerstvolgende weken in het geheel niet uitkwam het verschuldigde te voldoen, kon Jan van Goch dan nooit eens naar behoren tijdig manen?

Schoolmaîtres? Nooit zou men hier op het dorp aan een vrouw, laat staan aan zo'n jong meidje, dat ambt gunnen, dat na Jan van Goch niet bezet was geworden. Ja, de ambachtsheer had het den ouden heer secretarius willen opdragen, doch die toonde al heel weinig lust die boerenknapen te 'reguleren' en bij had de school doen verlopen. De vrouw van den schout was wel eens een naaischooltje begonnen, maar dat was nooit iets geworden; zij kende ternauwernood zelf de eenvoudigste breisteek. In Haarlem een post zien te verkrijgen op een der scholen, waar men vrouwelijke krachten te werk stelde? Zìj zou wel willen, maar wie wilde haar? De overheid controleerde er streng de scholen, en wat kende zij zelf? Welke papieren kon zij tonen, dat zij meende te passen op een stadsschool? Zij, een wegens ziekte op staande voet ontslagen pakkersmeid, al was zij dan ook een dochter van Bartel Lambertsz van Ingelmunster van het Velt. Na de maaltijd lag zij weer op de slaapbank, moe van het opzitten, van het eten, van het praten om haar heen, moe van het denken.

Aecht had het vaatwerk gespoeld en was weggegaan; zij had gebromd, dat zij naar de hofstee moest om de koolplanten. Het was stil op de werf; langs het keukenvenster had Catelijne in het laatste halfuur niemand zien gaan, uit het washuis klonk onafgebroken het eentonig slepend gezang.

Catelijne was ingedommeld, toen zij plotseling wakker schrikte van een stem bij de deur, een snerpend jammerende stem, die meelij meer vergde dan vroeg. Bij het aanhouden van de stem dook Mayken bij de haard dieper weg. Catelijne kwam moeilijk van haar bank, slaapdronken en wankel van slapte, zij zocht tegen de ladenkast

een steun om flinker te schijnen. In de deur kromde zich een scheve mismaakte figuur, een echte bedelaarsfiguur, een stoppelbaard van vuilgele haren, over één oog een vettige lap. Catelijne, zich alleen in huis wetend met het wicht en met Mayken, trachtte door diep ademnemen haar hart minder heftig te doen slaan, want het klopte zo, dat zij vreesde hoe de bedelaar in de deur het horen zou. Achter het hoofd met de gele haarkrans drong een tweede kop; onrustig flikkerden onder de vaalgrauwe doek een paar kattenogen, boven een rode vlek van de door ziekte weggevreten neus; een magere klauwhand duwde en trok de scheefhangende mannenfiguur op zij, de vrouw wilde de drempel over.

'Staat!' beval Catelijne, haar stem sloeg over als van een opgeschoten jongen. 'Geen stap verder, als je leven je lief is!' Ze tastte met haar hand achter zich naar de bovenste lade, waarin vader Bartel's pistool liggen moest. Voorzichtig ging zij een schrede op zij om beter te kunnen voelen.

'Bedaard maar,' snauwde de vrouw, 'wij zoeken niets kwaads. Men had ons gezegd, op het Velt onder Bennebroek bij Haarlem moesten wij gaan -'

'Wie heeft dat kunnen zeggen!' Catelijne spuwde de woorden van verontwaardiging: vader Bartel en moeder Mayken waren beiden juist tegen het klakkeloos aalmoezen geven aan de rondzwervende vagebonden en bedelaars, die allen wel iets op hun kerfstok zouden hebben. Van jongsaf was het de kinderen geleerd aan de armen te geven wat men missen kon, doch op zulk een wijze, dat het de ware armen ten goede kwam, dus in de kerk aan de schaalvaders of in de bussen aan de poorten van het werkhuis en van het weeshuis en van het Sint-Elisabeths Gasthuis in Haarlem. 'Gaat onmiddellijk van de werf of -'

Maar het was niet nodig nog langer achter de rug angstig

te woelen in de lade, waar het grote pistool niet te ontdekken viel. Catelijne glimlachte voldaan, zij hoorde een vervaarlijke grom, een stem, die de dog terugriep. En het volgend ogenblik leek de scheve man achter de deurpost weg te smelten in de muur; de vrouw krijste om waarlijk meelij te krijgen, toen zij de hand van den bleekmeester op haar schouder voelde. De hond snuffelde kwaadaardig aan de gelapte rok.

'Ze hadden gezegd op het Velt onder Bennebroek bij Haarlem,' krijste zij opnieuw en haar glinsterende ogen waren boven de spelonk van haar neus twee flakkerende lichtjes.

'Wie zijn die ze?'

'In de slaapstee onder Lobith was het, wel vele maanden geleden. Hij zei: op het Velt onder Bennebroek kloppen liefderijke Hollandse harten. Hij zei dat met nadruk, of hij het zelf ondervonden had, en hij herhaalde het nog eens: op het Velt onder Bennebroek moesten wij gaan en toen wij vroegen, waar dat dan was, zei hij onder Bennebroek bij Haarlem. En de hele winter bleven wij in Gelderland en waren in het voorjaar in het Sticht en met Pinksteren waren wij onder Bredero en later op de dorpen en wij vroegen naar het Velt en nu wij het eindelijk gevonden hebben, wil men ons neerschieten als rabauwen; ik zie wel dat pistool achter haar rug, en men wil ons laten verscheuren door wilde honden - oeioeioei -'

Bartel Lambertsz had veel moeite de hond terug te houden, die op dat laatste onmenselijke gehuil het wezen, dat dit voortbracht, opnieuw naar de keel wilde vliegen. Hij wenkte naar een knecht, die de halsband uit zijn hand overnam en Werf sleurend naar het hok bracht en daar vastlegde. 'Brave Werf,' dacht Catelijne, toen zij het teleurgestelde jankende blaffen hoorde. Waar was de dog geweest, dat de bedelaars door het hek en over

de werf ongedeerd waren gekomen? Werf sloeg aan bij het minste gerucht, dat niet van een hem vertrouwde lucht vergezeld ging.

Met een kort veelzeggend gebaar had Bartel Lambertsz naar het hek gewezen. Catelijne zag de vrouw wegslinken van de deur; verontwaardigd vroeg zij aan vader Bartel: ‘Wie kàn zo iets van het Velt gezegd hebben?’ De bedelvrouw was blijkbaar nog niet ver weg, want prompt kwam haar antwoord: ‘Hij zei, in de slaapstee onder Lobith was het, aan gene kant van het belastinghuisje, hij zei, dat op het Velt onder Bennebroek liefderijke Hollandse harten klopten!’

Catelijne zag toen plots Bartel Lambertsz' houding verstrakken; zijn gezicht kon zij niet zien, maar zijn stem klonk vreemd: ‘Wie hij? Een jonkman? mager, blond?’ Had de vrouw geknikt?

‘Hij woonde daar in de slaapstee?’

De krijsstem antwoordde: ‘Sliep er een nacht, dezelfde nacht, dat wij er onderdak namen, wij hadden een goede dag gehad,’ nu nog klonk voldoening in haar stem, ‘een heel goede dag, en daarom sliepen wij voor één nacht niet onder de heggen, maar op een strozak in de slaapstee, en daar zat hij met vele andere jonkmans, mager, ja, en blond en onverschillig fluitend onder al het getier en gaf ons van zijn brood, en hij vroeg, of wij deze gewesten binnentrekken wilden en toen zei hij het.’

‘Zei hij ook, waarheen zijn weg lag?’ hees klonk de vraag.

Had de vrouw de schouders opgehaald?

Bartel Lambertsz tastte in zijn zak, trok de hand leeg terug. Met een kort: ‘Blijf waar gij zijt,’ stapte hij binnen en was in drie lange schreden bij de schouw. Daar nam hij kleinen Arjaen's spaarpot en schudde ongeduldig tot enkele geldstukjes op zijn hand rolden. Catelijne keek met ontstelde ogen toe: wat ging daar gebeuren?

Kleine Arjaen's potgeld naar vagebonderende bedelaars? ‘Dit voor de onkosten van een nacht in een slaapstee, als het wederom winter wordt.’ Waarom trilde zijn stem? Neen, die trilde niet meer; sterk, kort, spottend klonk het: ‘En nu, pakt u weg, vóór de hond van het Velt zìjn liefderijk Hollands hart vrij mag laten kloppen.’

Twee tellen later viel het hek dicht. De dog blafte kort, woedend hen na.

‘Vader?’ Catelijne keek verslagen naar de spaarpot, die nog gekanteld op de tafel lag.

‘Meidje, kleine Arjaen heeft voor het laatste bericht, dat wij hem ooit over zijn vader geven kunnen, moeten betalen.’ Hij reikte naar de schouwmantel. ‘De dog, meidje, was met Tobias en Barteltje meegereden naar de droogberg, maar dat gebeurt van zijn leven niet meer, slaap daar gerust op, en het pistool ligt in de opkamer, sedert wij daar meer contanten te bergen hebben. Schuif dus de lade maar toe en adie.’ Op de drempel schreeuwde hij reeds een aanwijzing naar de knechts op de velden. ‘Vader,’ zei Catelijne nog eens verwijtend tegen de lege keukendrempel en toen heel zacht, maar nadrukkelijk: ‘dat geld had ìk verdiend met hard werken, op lange, lange dagen.’

‘Akada,’ praatte kleine Arjaen, klaar wakker en schopte een dekenlap weg. Ongeduldig herhaalde hij: ‘Akada, o, o, akada.’

‘Als je ligt te beweren, dat het geld nu geheel van jou is en dat ik er niets meer over te zeggen heb, sedert het in de gleuf van je spaarpot gleed?’ Catelijne boog zich ernstig vragend over haar neef.

‘Akada, o, o, akada,’ herhaalde deze nauwkeurig zijn vorige redevoering.

Catelijne zuchtte: ‘Dan zul je wel gelijk hebben. Je grootmoeder zou je zeker gelijk geven. En nu gaan wij samen nog wat slapen.’ Zij nam den kleinen jongen uit zijn

bedje en strekte zich moe op baar bank uit. ‘Dat was me een schrik,’ praatte zij zacht in zijn haartjes en drukte hem tegen zich aan. ‘Maar nu is alles weer veilig en Werf past goed op ons, die brave dog.’

‘Akada,’ bevestigde zeer verzekerd zijn stemmetje in haar hals.

‘Vader?’ vroeg Catelijne des avonds, toen zij even met hem alleen was in de kamer en hun hoofden naast elkaar over het pakhuisboek gebogen waren. ‘Vanmiddag zeidege zo van het allerlaatste bericht voor kleinen Arjaen. Weet ge iets?’

‘Wij hadden vernomen, moeder en ik, dat in het late najaar ronselaars voor de keizerlijke legers terugtrokken naar het Rijk met vele mannen, die zij voor de krijgsdienst hadden geworven in de Geuniëerde Provinciën. Wij dachten toen en vermoedden; nu wéét ik met zekerheid, door het noemen van Lobith en door de vele anderen, die met hem waren in de slaapstee aan gene zijde van het pachterscomptoor. Zo is het wellicht het beste, voor hem en voor allen hier. Mayken lijkt wederom niets gehoord of begrepen te hebben?’ Catelijne schudde van neen. Mayken had bij het vuur gebogen gezeten als voor een slag sedert het eerste krijsen van de bedelstemmen tot lang daarna. ‘En nu wordt er nooit het kleinste woord meer over gerept, Catelijne.’

Zij knikte; het was vreemd genoeg, dat vader Bartel haar naam zegde; ‘meidje’ was hem genoeg en haar het liefst.

Die avond kreeg Catelijne weer hete, weeë kruidenmelk te drinken; moeder Mayken had bij de avondpap bezorgd gekeken naar de roodgloeiende wangen, waartussen de lange neus nu zo spits leek, dat dit gezicht een angstige gelijkenis droeg met het Mayken-gezicht van vroeger. Maar de nacht bleef ongestoord, al zag het meidje in haar

onrustige slaap vele, vele keizerlijke legers langs trekken met vele vurige, wapperende vanen, die met een zacht klapje in de wind sloegen.

Een paar malen werd Catelijne wakker door het aanslaan van de hond op de velden, dan glimlachte zij in het donker en woelde zich dieper in de dekens: de knechts in de waakhut waren gewapend met een vuurroer en brave Werf was op zijn post - de keizerlijke legers marcheerden in de verte met grote drommen al weer aan, hun vanen wapperend en klappend.

Oude Aecht, in diepe slaap op haar bank aan de andere zijde van de haard, gaf uit de open mond bij elk ademhalen een hard klokkend geluid.

XVI

NU Catelijne weer de gehele dag op het Velt was, bedisselde zij wederom naar hartelust alles, wat er voor haar te bedisselen viel. Ouwe Aecht nam de arbeid met de dag gemakkelijker op; immers, de rappe handen van het meidje maakten in een ommezien elke achterstand in orde. Maar Barteltje had het niet gemakkelijk deze zomermaanden, juist nu de velden, de droogberg, de wildernis het sterkst lokten. Vele waren zijn vernuftig uitgedachte plannetjes om aan Catelijne's handen te ontsnappen, maar haar sproetenneus leek zo een opzet terstond te ruiken en het gelukte hem maar zelden tijdig van de werf te verdwijnen voor een hele vrije morgen of achtermiddag.

Catelijne had bij het opruimen van de zolder een oud tafelblad gevonden; dat bestond uit twee brede zeer gladde planken, waarvan de zijkanten wel deerlijk gehavend waren, doch dat deed er minder toe, het blad zelf was gaaf en bijna onzichtbaar aaneengevoegd. Zij schuurde en boende en wreef het blad schoon en zette het op een oud houten onderstuk, dat het rommelinghok opgeleverd had. Het leek Catelijne dat het onderstuk een brok van het lintgetouw was, maar zij achtte het veiliger geen navraag te doen. Onder de kastanje voor het huis plaatste zij bij goed weer elke morgen vroeg haar houten bord op het onderstel tegen de brede boomstam, en met stukken krijt, zoals moeder Mayken in het washuis gebruikte om op een plankje het aantal linnenstukken te strepen, schreef Catelijne ingewikkelde rekenkunstige moeilijkheden op het bord. Dan werd Barteltje er voor

geplant op een stoof, kreeg het lang begeerde krijtstuk in de hand en stond daar, op warme dagen in het zweet zijns aanschijns, te rekenen en te spellen onder de strenge ogen van de schoolmaîtres, die ondertussen rapen schilde, wortelen krabde of tin schuurde. Wanneer zij dit laatste werkje onder handen had, rekende haar spitse vinger snel in de zandbak achter Barteltje's rug de uitkomsten na, maar dat mocht het jong volstrekt niet gewaar worden. Het schoonmaken van het schrijfbord was een weldadige beloning voor den vlijtigen leerling; de plank werd dan door de maîtres plat op de werf gelegd en plenzend en plassend boende Barteltje van Oost naar West en van Noord naar Zuid, aan de bovenkant en aan de onderkant, en rustte niet zolang nog een krijtkorreltje in de naden van het hout te ontdekken viel. Op de mooie dagen lag kleine Arjaen bij hen rond te kruipen op zijn vlotje of deed zijn sta- en loopoefeningen op de grasrand langs de heg. Catelijne had dan drie paren ogen nodig, want het wicht was als water zo vlug. Zij bond hem daarom met een oud paardetoom en een stuk litsband aan de kastanjeboom vast, dan kon hij als een geitje in een kring grazen, maar geen ongelukken begaan; als hij verstrikt raakte in zijn toom, gilde hij duidelijk genoeg en snel genoeg om hulp. Dat hij alles in zijn mond stak, was lastig geweest daar buiten, maar zand en aarde waren hem al heel spoedig zo weinig goed bevallen, dat Catelijne na enkele dagen reeds niet meer behoefde te vrezen, dat hij buiten de keuken nog iets naar zijn mond zou brengen; zelfs de smaak van het eigen duimpje leek hem buiten niet bijster aan te staan. Tijdenlang kon het wicht naar kleinen Bartel zitten kijken, zacht zijn akada pratend, in zichtbare verwondering over de eigenaardige bezigheden van zijn oomken. Barteltje's pogingen den neef nu sneller tot spreken te krijgen om hem de zelf sedert kort verkregen kennis te

kunnen doorgeven, stuitten voorlopig op het hardnekkige akada af.

Mayken was op een stralende, nog dauw-vochtige Augustusmorgen door moeder Mayken naar buiten gebracht. Het had kracht gekost de zwijgende, doch zich krampachtig verzettende vrouw over de drempel te doen gaan. Maar toen had moeder Mayken het haardbankje meegedragen en gedwee had Mayken, dit ziende, zich laten leiden en neerzetten onder de zware boom. Schuw hadden haar ogen geknipperd tegen het licht, dat fel weerkaatste van het lijnwaad op de velden. Zij bukte het hoofd laag naar de schoot in haar gebruikelijke angsthouding, doch dan draaide zij uit zichzelf het bankje langzaam, beetje bij beetje, totdat haar rug gekeerd was naar het verre glinsterende, flikkerende uitzicht van velden en van groengele duinen.

Er was zo een hele nederzetting gegroeid onder de kastanje, waarnaar moeder Mayken tevreden en opgeruimd kijken kon: over de kleine jongens behoefde men geen zorgen te verkroppen en Mayken kreeg lucht, gezonde, frisse, krachtige lucht, die van zee recht over de blinkende duinen gevaren kwam. Doch Bartel Lambertsz lachte in zijn baard over ‘het schooltje’ en had moeite zijn meidje niet elke maaltijd daarmede te plagen.

De meiden en knechts knikten bij het langsgaan het leventje onder de boom toe: het was me een leventje, wat die kinders van het Velt te leven hadden!

Catelijne haatte thans het bleekbezoek. De ondervinding had geleerd, dat het verstandiger was de plank bijtijds te keren of geheel achter de boom te plaatsen, wanneer het hek vreemden binnenliet, en dan Barteltje op kleinen Arjaen los te laten. De eerste kooplieden met hun vrouwen en verwanten, die het schooltje hadden overvallen, waren echte spelbrekers geweest met hun luid gelach en spottende waardering en welwillend medelijden. Cate-

lijne zag wel kans hen van Mayken weg te houden, want Mayken op zichzelf wekte geen belangstelling bij de luiden, die slechts trage bewegingen met de naald te zien kregen. Mayken was hun een te simpele simpele, oordeelde Catelijne; op het dorp en in Haarlem had zij genoeg andere belangstelling voor andere simpele en waanzinnige stumperds gezien. Maar het bezoek, dat soms uren bleef, ontwrichtte Catelijne's dag volkomen en daardoor haar humeur.

Op een nazomerse morgen, in het begin van September, toen juist weer alles buiten voor het huis opgesteld en neergezet was, klapte het hek en de schout kwam de werf op. Catelijne, die wist, dat vader Bartel op de droogberg was, riep naar het looghuis, dat een der knechts hem zou gaan halen, maar de schout wenkte van neen: hij liep gaarne zelf het wagenpad langs de velden en zag gaarne nog eens weer van dichtebij het af- en aanlopen van het volk, het uitleggen en optrekken van het blauwig glanzende witte lijnwaad. Kort slechts poosde hij op de werf, bekeek de lange optelsom van Barteltje met gespitste lippen, nam in voorzichtige handen het kleine dunne Boeckjen der Spreucken, de verfomfaaide Vos Reinarde, prikte kleinen Arjaen met een vinger in zijn dikke buikje en groette met een brede hoedzwaai, die niets spottends had, de rug van naaiende Mayken. Dan liep hij de heg door en het zonnige wagenpad af. Na een half uur kwamen de mannen samen terug, diep in gesprek. Catelijne had graag geweten, waarover het liep. Vader Bartel had vorig jaar, na dat goede seizoen, alle achterstallige pacht en verponding en de rest kunnen afbetalen, de duinmeier had sinds jaar en dag niet één overtreding kunnen vastleggen, van geen der opwonenden van het Velt. Wat kon het dan zijn? Voor een vriendenpraatje was de schout slechts des avonds na werktijd te vinden. Het proces in het Zuiden? Wat wist de schout daarvan

of wat had hij als schout van de heerlijkheid Heemstede daarmede te maken? Barteltje verkondigde luid aan zijn neef, dat negen en acht samen vijftien gaven. Catelijne verbeterde niet. Bij het huis bleven de mannen staan, vader Bartel keek over zijn schouder naar zijn vier kinders, alsof de schout over hen sprak. Maar dan liepen zij door naar de weg; zonder haar te groeten, stelde Catelijne beledigd vast.

In het terugkomen stapte Bartel Lambertsz de werf over en riep Catelijne in de kamer. Barteltje danste rondom kleinen Arjaen van pleizier over dit onverwachte gelukje en holde naar de velden en weer terug als een uitgelaten jonge hond. In de kamer, leunend tegen de open kast, dicteerde Bartel van Ingelmunster een lange brief aan den heer van Heemstede over erfpachtsgronden in de wildernis, een zaak waar Catelijne slechts matig belang in stelde, want: weer een paar morgens wildernis erbij? nog altijd voor het uitbreiden van de velden? Dat droombeeld van vader Bartel - zij haalde schrijvend de schouders op. De brief behoefde niet gelakt te worden; dit schrijven zou met andere aanvragen tezamen door den schout, dat wilde zeggen door den heer secretarius en rentmeester, aan den ambachtsheer worden doorgegeven.

'De schout zeide, er is ook een aanvrage bij van Colaert van Goirle,' sprak Bartel Lambertsz bedachtzaam, toen Catelijne zand strooide. 'Hij heeft Quirijn nu al weten uit te kopen. Die gaat als loonbaas op een blekerij aan de Jan Gjjzenvaart onder Velsen en Colaert wil nu een paar lange velden approprieren, om zich toe te leggen op katoenbleek. Er wordt elk jaar in Haarlem meer fustein aangemaakt; de kerel ziet het goed, zijn bedrijf heeft daarin toekomst.'

'Zond u hèm die fusteinen laatst nog, Vader? Die van

koopman Crommelin, waarvoor hier geen gelegenheid was?'

Bartel Lambertsz knikte: 'Ze kwamen overheerlijk dril gebleekt bij mij terug, binnen de afgesproken tijd, en gevouwen als het fijnste, duurste lijnwaad; daar zag men geoefende rappe vrouwenhanden aan. Colaert heeft gelijk: zo komt men erin, zulk werk wordt door den koopman gezocht.' Zijn stem klonk toch bedenkelijk en Catelijne dacht te begrijpen waarom en waardoor: van fusteinbleek kwam soms kamerijksdoekbleek en van het doek een volslagen lijnwaadbleek; dan was er weer een concurrent meer in de naaste omgeving en dat nog wel een vroegere knecht.

'Waar haalde Colaert het geld vandaan voor de uitkoop van Quirijn, Vader? Al zijn spaarpenningen gingen aan zijn eigen inkoop in dat duinblekerijtje. Dat heeft bij mij zelf verteld.'

'De schout zegt, dat Colaert en een Brabantse bleekmaagd -'

'Jans Gerritsz van Gemert,' vulde Catelijne terstond aan.

'Die is het, meidje, hoe weet je het zo snel, dat Colaert en Jans Gerritsz zich onder de geboden hebben gesteld.' 'Dan is het stellig ook haar spaargeld, dat aan Quirijn gaat en dan krijgen zìj in de zomerkeuken gelijk, Vader, die er op gewed hebben, dat Jans Gerritsz voor het einde van het seizoen meesteres op de duinblekerij zou zijn.' Catelijne probeerde zich te herinneren, wie goed en wie verkeerd gewed hadden. 'Ze zeggen, dat Colaert een ongemakkelijke huisvrouw aan haar krijgen gaat, maar het lijnwaadvouwen heeft zij blijkbaar op het Velt goed geleerd.'

Spottend keek Bartel Lambertsz het meidje aan: 'Uit zo een sproetig jong meidje zo een vileinige slangepraat als van een oud venijnig vel. Dat groet ik dan haastig!'

Hij stond alweer op de werf, trok de zonnehoed in de ogen en overzag zijn velden.

Catelijne ruimde met boze gebaren inkt en pennen en papieren van de tafel. Met genoeg was het, dat zij in haar arbeid gestoord werd voor zulke onnozele zaken als erfpachtsgronden, die niemand op het Velt te nutte zouden zijn, maar bovendien kreeg zij nog een spotwoord en werd een oud vel genoemd, die een slangetong had, welzeker, en dat door den eigen vader -

Haar humeur kreeg geen kans van beterschap, toen haar ogen op de werf en op de velden Barteltje tevergeefs zochten en zij, teruggekomen onder de kastanje, een worm moest redden uit kleinen Arjaen's onhandig, doch verwoed trekkende vingertjes; op Mayken's jak ontdekte zij een grote plek vers vogelvuil, die terstond uitgewassen moest, of het bleef een uitgebeten vlek. Reeds was het bijna tijd aan het middagmaal te gaan redderen. Catelijne zuchtte hartroerend, doch alleen kleine Arjaen hoorde het en keek haar verwijtend aan: waarom had zij hem het nieuwe kronkelende, krinkelende speelgoed afgenomen? Zou hij niet eens een keel opzetten daarover? men kon proberen of het hielp.

Een beweging bij de heg leidde hem in de eerste schrei al af; een voldaan ‘o’ verwelkomde het oomken, dat onder de heg doorbigde met een van inspanning en zon vuurrood gezichtje. Catelijne had zich reeds, gelukkig voor het oomken, naar de keuken gewend om het koekenbeslag te gaan roeren.

Onder de maaltijd vertelde Bartel Lambertsz aan moeder Mayken over den schout, over de erfpacht en over Colaert. Nu hoorde Catelijne ook, dat de schout gezegd had, hoe elkeen op het dorp wist van de erfenis van het hof onder Heule, en van de tegenpartij, die een des Prés moest wezen. Wie dat rond verteld had? De wind, had de schout gezegd. Hoe raakten anders zaken bekend,

waarin slechts een enkele was ingewijd, en terwijl die enkele had gezwegen? Zeer onpleizierig was het.... Baptiste van der Weyden verdenken van praten en rondvertellen?! Dat werd verre verworpen en Catelijne had een heimelijke pret om de vaardigheid, waarmede beiden, vader Bartel en moeder Catelijne, den afwezigen secretarius in bescherming namen tegen haar vage beschuldiging. Men moest het maar nemen, zoals de schout gezegd had: nu en dan voerde de wind door de lucht een vreemde reuk mede en dat deed de mensen snuffelen, de een meende dit, de ander dat te ruiken en een van hen had het dan altijd wel min of meer bij het rechte eind. Over de verkoop van het hof was nog niets naders vernomen. Met de eerstvolgende Antwerpse schuit werd wel enig bericht verwacht en Baptiste van der Weyden wilde -

Het begon Catelijne oprecht te vervelen de laatste tijd: het kwam zeker door het proces, dat zij uit zichzelf al telkens aan dien secretarius moest denken, onnozele zaken, bijvoorbeeld of hij ook zoveel van boekweitekoeken zou houden als vader Bartel of waar hij zijn fijn gepijpte batisten lubben liet wassen. En dan daarbij van de anderen maar steeds te moeten horen Baptiste voor en den heer secretarius na; elk woord, dat dit heerschap gesproken had, werd gewikt en gewogen, of hij de grootste rechtsgeleerde van heel rechtsgeleerd Holland was, en zijn onkreukbare trouw en zijn onvermoeibare ijver en zijn helder verstand en zijn aangename manieren en zijn wellevende toon en zijn gepaste woorden en zijn uitgebreide kennis; zeer zeker, uitgebreide kennis had hij bij al het overige, zelfs had hij verstand van Hottentotten en van Oostinje!

Catelijne schraapte minachtend en verontwaardigd haar keel, toen zij opnieuw zijn naam genoemd hoorde. Maar niemand, die daar acht sloeg op haar vreemd geluid. Zij

herhaalde het wat nadrukkelijker, doch het enige gevolg was, dat vader Bartel haar de bierkan toeschoof, onderwijl tot moeder Mayken doorsprekend. Zij nam een grote teug, verslikte zich daarin deerlijk, ook alweer Baptiste Noël van der Weyden zijn schuld; zij kon dien jonkman niet meer luchten of zien en de eerste maal dat hij weer hier kwam -

Het was nog goed zitten 's avonds op de bank onder de kastanje. Bartel Lambertsz leidde vandaar het laatste dagwerk op de velden. Moeder Mayken snoof met genot de kruidige, herfstige geur, die reeds duidelijk te bekennen viel: ‘dat was beter dan washuisdampen.’ Catelijne zegde washuisdampen niet te kunnen luchten of zien, zij begreep niet, hoe moeder Mayken dat hele dagen uithield. ‘Als men jong is, meent men veel niet te kunnen luchten of zien, dat men eigenlijk niet - wie komt daar het hek in?’

‘Dat dacht ik wel,’ mompelde Catelijne, ‘men spreekt van den duivel en hoort zijn ketenen rammelen.’ Waartoe kwam die nu wederom hier? De Antwerpse schuit kon nog niet aan zijn? Kwam hij slechts zijn gewichtigheid weer eens tonen, waarvan ieder op het Velt toch wel voldoende doordrongen was? Of zijn fijn zwart lakens pak met de sneeuwwitte lubben? Catelijne keek snel haar eigen kleren langs. Zij droeg de gewone zomerse dracht van de bleekmeiden: het mouwloze strakke lijf, de halflange mouw van het groflinnen onderhemd tot boven toe opgerold, over de rok een degelijk boezel. Haar gewone jak en rok waren nog fraai te noemen bij deze kledij, maar zij wilde zich niet schamen hier zo te zitten. Trots plantte zij baar handen in de zijden, de elbogen wijduit. Indien het hem niet aanstond in gezelschap van zo een plattelands-blekersdochter, wat zou dan nog te betreuren zijn? Hij mocht vertrekken naar zijn deftige

zuster Jacquemijne en haar deftigen man-en-neef Lowys. Moeder Mayken gaf haar een wenk, wilde een arm neerduwen. Nors trok Catelijne de elbogen wat in, maar niet veel, tot het haar ineens duidelijk werd, dat er iets bijzonders aan de hand moest zijn, want Baptiste gedroeg zich uitermate zonderling. Zwierig, zonder de deftige ingetogenheid van anders, ging zijn hoed in brede zwaai ten groet neder; hij leunde zich daarna tegen de kastanjestam in een zo gewilde houding, dat Catelijne háár aangenomen trotserende houding geheel vergat en voorover buigend vol spanning naar hem opzag: een dusdanige Baptiste Noël bestond dus ook nog in hem? Maar wat was er geschied, dat deze den anderen, den ingetogen, wijzen, bezadigden heer secretarius verdrong?

'Beziet mij allen goed en terdege, gij Bartel Lambertsz van Ingelmunster van het Velt en gij me joffer Mayken van Roesselaere Jossensdochter en gij mejoffer Catelijne van Ingelmunster Bartelsdochter!' Hij hield de benen over elkaar geslagen, zijn hand met de hoed hing in gewild slappe sierlijkheid langs zijn knie, als moest hij zo poseren voor een der bekendste Haarlemse portretschilders. Zelfs Werf vond het vreemd en kwam zacht jankend nader, zover zijn ketting het hem toeliet.

'Want wie weet, hoe kort gij mij nog beschouwen kunt, daar ik, als ik wil, nog heden ga vertrekken naar mijn bezit in Vlaanderenland!'

'Het hof onder Heule?!' Catelijne sprak het snel, ongelovig, met grote bitterheid. Had hij hen allen zo om de tuin kunnen leiden? was dan tòch alles, wat uit het huis des Prés kwam, niet te vertrouwen?

'Het hof onder Heule,' bevestigde hij bijkans jubelend. Moeder Mayken bleef zwijgen en keek slechts verwonderd naar den bezoeker, maar Bartel Lambertsz rees van de bank, bezag den jongen secretarius van top tot teen en zei toen diep-ernstig: 'Het lijkt mij niet de stonde tot

enigerlei zotternij of klucht, welke ik ook allerminst van u verwachtte. Verklaart ons als verstandig man, hetgeen te verklaren valt, indien gij tenminste iets ter verklaring van uwe zonderlinge houding kunt aanvoeren.'

Over Baptiste Noël was de bekende bezadigdheid gekomen tegelijk met de eerste woorden van den bleekmeester: 'Verontschuldigt mijn gedrag; de vreugde - ik zal u snel verhalen, maar het is alles zo overheerlijk.' 'Voor u,' vulde Catelijne koud aan.

'Dat konden mijn woorden zijn geweest, inderdaad voor u èn voor mij.'

'Ik begrijp niets,' hulpeloos stak moeder Mayken haar hand uit naar haar man, die nog voor de bank stond.

'Zet u, Bartel Lambertsz, ik verhaal u alles in regelmaat en orde, vergeeft mij nogmaals, dat ik -'

'Zet u tevens,' Bartel Lambertsz schikte zich dichter naast Catelijne, wees op de open plaats aan zijn andere zijde.

Maar het was nog niet de gewone heer secretarius, die begon te spreken, daar schrijlings zittend op de punt van de bank. Zijn stem had een verborgen grote vreugde en de hand sloeg ongedurig de hoed tegen de knie: 'Uw hof is verkocht, tegen een zeer hoge prjjs; ik kan u geluk wensen: een somme van ruim elfduizend carolusguldens zal u per eerste vertrouwde gelegenheid overgemaakt worden.'

'Ellefduizend?' Bartel Lambertsz keek ongelovig spottend zijn buurman aan.

'Voor een ronde tweeduizend Vlaamse ponden, dus voor twaalfduizend carolusguldens ging het hof met al zijn annexis zoals men dat noemt, en na aftrek van alle kosten, van proces en veiling en van de verkoopsrechten, gij weet, als hier in Holland de veertigste penning, na aftrek van dat alles blijft u stellig een elfduizend resterende en met Rogier d'Espommereaux heden sprekende, begreep ik,

dat hij u voorzeker een gave tienduizend carolusguldens doet blijven.'

'Tienduizend carolusguldens,'prevelde moeder Mayken. 'Dat betekent de zekerheid van het voortbestaan van het Velt,' Bartel Lambertsz sprak dit plechtig als een gelofte en hij keek verlangend naar de wildernis aan de voet der duinen, alsof hij morgen aan de dag daar de spade in de grond ging steken.

'Is dat niet een héél hoge som voor een hofstede, al is die in allerbeste conditie geweest?' Catelijne vroeg het zeer zakelijk aan de punt van Baptiste Noël's ene voor haar zichtbare laars.

'Zekerlijk, en uitsluitend te danken aan het tegen elkander opbieden van twee halsstarrige gegadigden. Het zou anders gewis niet meer dan een anderhalf duizend Vlaamse ponden opgebracht hebben. O, gij moest mijn vader daarover kunnen horen!' Schaterend sloeg hij het hoofd achterover en Catelijne ging wat verzitten om hem verbaasd aan te zien: 'Uw vader?'

'Lang is het verhaal, en het is zo'n goed verhaal, maar ik moet het toch kort vertellen, want gij moogt niet langer in het ongewisse zijn; het is alles zo vreemd gelopen en toch zo precies als ik altijd gezegd heb, dat mijn vader eigenlijk -'

'Vertelt,' maande vader Bartel.

'Het hof werd dus in veiling gebracht en koopman des Prés van Rijssel zette er veel op het hof door koop te behouden, maar ongeweten voor hem zette koopman des Prés van Haarlem er àlles op - o, het is een boerte zonder weerga - die zette er alles op om het hof door koop in bezit te krijgen en beiden zonden hunne zaakwaarnemers met uitdrukkelijke opdrachten naar Kortrijk; die van vader was de reizende bode uit Haarlem.' 'Maar wat was uw vader gelegen aan dat hof, zover weg in Vlaanderenland? Beleggen kan bij zijn geld wel beter

in zijn handelshuis? of in landerijen hier?' Niet meer de laarspunt ondervroeg Catelijne, de vraag werd nu gericht tot de hand spelend met de hoed.

'Mijn vader was van zins dat hof weg te schenken. Ik heb u gewaarschuwd, dat het een vreemd verhaal is en toch zo geheel in overeenstemming met wat ik u altijd zeide over zijn karakter, zijn houding, welke gij allen ten onrechte vreest, Mijn vader ontbood mij hedenmorgen uit Heemstede om dat hof voorlopig uit zijn handen te aanvaarden, totdat -'

'Gij?' de drie monden bleven als in koorzang open. Catelijne was het snelst met de volgende vraag, die nu rechtstreeks naar het stralend lachende gezicht ging: 'Waartoe? Wat begint gij, wat moet gìj met een hof, een boerenhof, en dat nog wel onder Heule?'

'Mijn vader wilde mij dat hof schenken, omdat hij meende, dat het mij dierbaar was geworden. Hij had reeds enige tijd overwogen zijn oudsten zoon een dusdanige schenking te doen, dat deze enige vaste inkomsten zou genieten uit eigen bezit naast de inkomsten uit eigen arbeid; hij wilde mij nu dit hof schenken, omdat hij meende, dat het mij zéér dierbaar was geworden. Hij wil per eerste gelegenheid deze schenking notarieel doen vastleggen.'

'Uwe inkomsten? Ik wil niet onbescheiden zijn, doch ik meende, het ambt -' Bartel Lambertsz leek te rekenen met gefronst voorhoofd.

'Vader des Prés wilde mij die inkomsten uit eigen bezit verzekeren met het oog op....' de stem aarzelde even, dan kwam gemaakt luchtig: 'Bij notariële acte zal vastgelegd worden, dat hij mij dit schenkt als huwelijksgoed.' Catelijne's ogen gleden snel weg van het stralende gezicht, over de hand met de hoed tot naar de laarspunt. Vader Bartel legde een arm om de schouders van zijn meidje, maar zij schudde hem zacht af. Zij keek op, naar

de duinrand. Was de zon al lang weg, dat het plots zo kil hier voelde, dat men rillen moest? En niemand sprak. Als zij nu maar gewoon wilden doorpraten, dan kon zij slikken zonder dat het gehoord zou worden. Waarom zegde vader Bartel nu niet iets, wat dan ook, over de houding van koopman des Prés ten opzichte van den ongehoorzamen en blijkbaar toch zo dierbaren zoon.

'Maar er zijn nog meer zaken, die allerzonderlingst juist heden voor mij hun beslag hebben gekregen. Gij zult mij nogmaals moeten vergeven, als ik onregelmatig verhaal, maar daar was heden namiddag, toen ik weerom kwam uit Haarlem, de schout sprekende op het rechthuis met den heer Paeuw. Ik was -' hij moest even rustig adem nemen en in die poze hoorde men duidelijk moeder Mayken's gepreveld: 'Het Velt later voor Barteltje veilig.'

'De heer Paeuw was op het Huis, dat is u bekend? Slechts voor zeer enkele dagen. Hij ging met den schout en mij alle ambten en officiën na en overzag de gelden en recognitiën, die daarvoor te betalen zijn. Die moesten nodig herzien met het oog op de ontzagwekkende prijsstijgingen der laatste jaren.' Hij sprak nu zakelijk als een echte secretarius. 'Zo kwam het officie van schoolmeester ter sprake, dat sedert de dagen van een Jan van Goch niet meer naar behoren vervuld is.'

Catelijne glimlachte bij die naam door de opgeroepen herinneringen, maar zij glimlachte zo vermoeid zoetjes als een bedaagde joffer.

'De ambachtsheer zag gaarne, dat weer een flink schoolmeester zich hier vestigde, niet een te oude. Maar daar de heer voort afreizen moet, zou hij geen gelegenheid hebben zelve gegadigden op te roepen en te onderzoeken, zoals Prince Willem 's octrooi en plakkaat voorschrijft. Daartoe machtigde hij nu den schout en deze stelde toen terstond den heer Paeuw voor, dat.. hij dacht..' Bap-

tiste was al aarzelender gaan spreken; hij brak nu af en knipte met de vingers een pluisje van de hoed. Dan keek hij langs Bartel Lambertsz en schuw langs Catelijne naar moeder Mayken. Die leek te gevoelen, hoe de anders zo zelfverzekerde heer secretarius een aanmoediging nodig had als een elk en iegelijk, die zich onzeker en verlegen gevoelt. Zij knikte bemoedigend, trachtte de toekomst van het Velt voor korte tijd achter te stellen ter wille van die uiteenzetting over ambten en officiën in de heerlijkheid Heemstede: 'De schout had reeds zjjn gedacht over dit ambt, zeide gij?'

Baptiste Noël schepte zichtbaar moed: 'De schout meende, dat de bezigheden van secretarius en rentmeester wel zouden toelaten het schoolhouden ermede te verenigen.' 'Wat?' Catelijne rukte heftig zich rechtop, zodat moeder Mayken een kalmerende hand op de blote arm legde. 'Maar dat is te zot: Hoe moet dat dan, als er rechtzitting is, of als gij elders met den baljuw of met de Graaflijkheid besognes te regelen hebt? De kinders zeker altijd maar vrijaf geven en in het wild laten lopen?' Zij had hem rustig in de ogen willen zien, maar na de eerste woorden keken háár ogen wederom slechts naar de laarspunt.

'De schout meende wel, dat deze bezwaren bestonden, maar dat die te overkomen waren, indien - ja, hoe hij ertoe kwam, begrijp ik niet, want wij hadden gister en heden slechts erfpachtsrechten behandeld en besproken en hij wist ook nog niets van de schenking van het hof en nog minder waartoe die schenking door mijn vader gedaan zou worden, want dat verzweeg ik voor ieder; ik wilde, dat gij het allereerst van mijzelf hoorde -'

'Ja?' Bartel Lambertsz moedigde op zijn beurt de aarzelende stem aan, doch vaag, zijn gedachten wijlden bij de lange frisgroene velden, die thans nog ruige wildernis waren.

‘De schout meende dan, dat die moeilijkheden te ondervangen zouden zijn, indien ik - maar het is zo zot dit alles zelf hier te moeten herhalen.’

Catelijne's voet stampte ongeduldig; met een angstige mauw schoot Nelletjen onder de bank vandaan en de boom in. Uitbundig begon Baptiste Noël te lachen om Catelijne's schrikken; hij zag rood van het lachen en leek zijn relaas te vergeten door dat lachen.

Maar moeder Mayken was door Catelijne's stamp opnieuw in het heden teruggebracht en zag onderzoekend in de gezichten naast haar in de rij op de bank; dat van Bartel Lambertsz was haar in uitdrukking zo vertrouwd als de eigen gedachten, maar die kinders, die beiden, wat hadden die? wat was over hen gevaren?

‘En wat moet dat nu met dat ambt?’ vroeg zij opgewekt, om de wagen weer in het spoor te brengen.

‘De schout dan meende,’ Baptiste nam diep adem en keek stipt in moeder Mayken's rustig belangstellende ogen: ‘hij meende, indien ik een meidje tot vrouw nam, die mee schoolhouden kon en -’

‘Barteltje moet hoognodig op bed!’ Catehjne was door de heg en holde het wagenpad af naar de droogberg.

‘Ik help dien vrijbuiter zoeken, gij keurt goed, Bartel Lambertsz en gij, mejoffer?’ Baptiste Noël van der Weyden was ook de heg door en liep met zijn lange passen snel het wagenpad af, naar de verre droogberg. Maar deze avond was Barteltje juist braaf en kwam reeds aanhollen van het achterste veld, bij de waakhut vandaan, Catelijne juichend aanroepend. Met een welgemikte sprong van zijn blote beentjes was hij over de laatste sloot en druk pratend over Gillis Luycasz en Lieven Verstraeten, die hem hadden laten helpen bij het schoonmaken van het vuurroer, liep hij tussen Catelijne en Baptiste mee terug naar de werf.

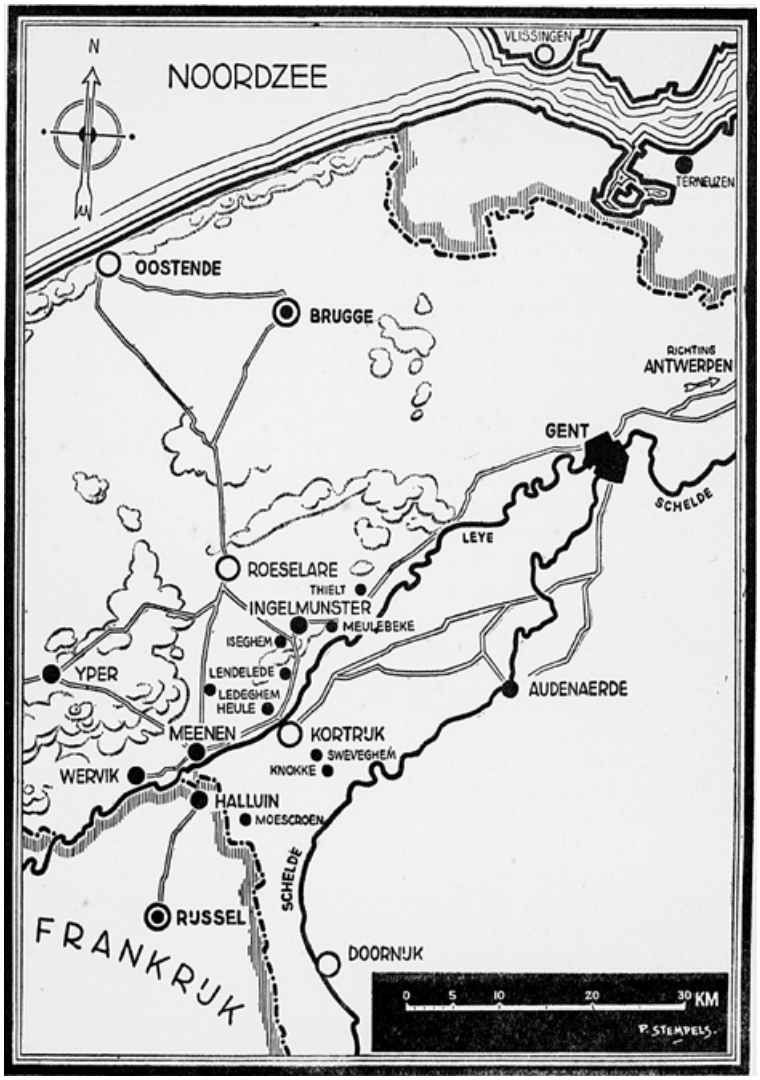
N
NOORDZEE
VLISSINGEN
TERNEUZEN
OOSTENDE
BRUGGE
RICHTING
ANTWERPEN
GENT
SCHELDE
LEIE
ROESELARE
THIELT
INGELMUNSTER
MEULEBEKE
ISEGHEM
YPER
LENDELEDE
LEDEGHEM
HEULE
AUDENAERDE
MEENEN
KORTRIJK
SWEVEGHEM
KNOKKE
WERVIK
HALLUIN
MOESCROEN
SCHELDE
RIJSSEL
FRANKRIJK
DOORNIJK
0 5 10 20 30 KM
P. STEMPELS.